

สำรวจเพลงพื้นบ้านภาคตะวันออก
Survey of Thai Eastern Folksong

โดย

ชูชาติ พิณพาทย์

รายงานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ
ประจำปีงบประมาณ 2541
ISBN 974-546-584-4

สำรวจเพลงพื้นบ้านภาคตะวันออก
Survey of Thai Eastern Folksong

โดย

นายชูชาติ พิณพาทย์	หัวหน้าโครงการวิจัย
นายประสาน ธัญญาชาติ	ผู้ร่วมโครงการวิจัย
นายนิมิตร อินทรนพ	ผู้ร่วมโครงการวิจัย
นายเศรษฐพงษ์ จุฑารัตน์	ผู้ร่วมโครงการวิจัย
นางสายชล ประเสริฐ	ผู้ร่วมโครงการวิจัย

รายงานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการศึกษาการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ

ประจำปีงบประมาณ 2541

ISBN 974-546-584-4

ประกาศคุณูปการ

ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ
ที่พิจารณาทุนวิจัยในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา และครูอาจารย์ที่ให้ชีวิตและประสิทธิประสาท
วิชาความรู้แก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณผู้ร่วมโครงการวิจัยครั้งนี้ทุกท่าน ขอขอบคุณอาจารย์ธงชัย
อรรัตนพงศา ที่ช่วยแปลบทคัดย่อเป็นภาษาอังกฤษ รวมทั้งผู้สนับสนุนและแนะนำการทำวิจัย
ตลอดจนนิสิต นักศึกษา สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์ ที่ได้ช่วยเหลือในการสำรวจในภาคสนาม
ตลอดจนข้อมูลเอกสารต่าง ๆ ตลอดจนการจัดการพิมพ์รูปเล่ม จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อสำรวจเพลงพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงใน 8 จังหวัด (จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี จังหวัดตราด จังหวัดสระแก้ว จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดนครนายก จังหวัดฉะเชิงเทรา)

วิธีการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง และสำรวจภาคสนาม แล้วเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

การศึกษาวิจัยปรากฏผลว่า จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงส่วนมากมีพื้นที่ชายฝั่งทางทะเล ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพประมง อุตสาหกรรม เกษตรกรรม เพลงพื้นบ้านที่พบมีเพียงบางจังหวัดเท่านั้น คือ จังหวัดนครนายก จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดระยอง เพลงพื้นบ้านเกิดขึ้นเฉพาะกลุ่มชาวบ้านที่มีอาชีพเกษตรกรรมคือ กลุ่มเกษตรกรที่ทำนา พบว่าเพลงเป่าทรงเครื่องจากจังหวัดระยอง พบว่ามีการนำวงปี่พาทย์เข้าไปร่วมกิจกรรมด้วย พ่อเพลงแม่เพลงที่พบในการสำรวจครั้งนี้มีอายุ 70 ปีขึ้นไป และเพลงพื้นบ้านส่วนใหญ่ไม่มีผู้ศึกษาหรือถ่ายทอดไว้ มีเพียงหน่วยงานการศึกษาที่เริ่มเข้าไปอนุรักษ์ส่งเสริม แต่ถึงอย่างไรความนิยมเพลงพื้นบ้านในปัจจุบันไม่เป็นที่นิยมและไม่แพร่หลายไปยังพื้นที่หรือจังหวัดอื่น และคาดว่าในอนาคตเพลงพื้นบ้านคงจะมีข้อมูลอยู่ในเฉพาะเอกสารเท่านั้น

ABSTRACT

This research aimed to do a survey of folksongs as performed in 8 provinces in the eastern region of Thailand (Chonburi, Rayong, Chantaburi, Trat, Srakeow, Prachinburi, Nakornnayok and Chacherngsao) The methods employed were document and research study related to folksongs, as well as a field survey of the region, where most provinces are coastal, and the main occupations are fishery, industry, and agriculture. The result was then analyzed and presented in the narrative style.

The study revealed that folksongs were still performed in only some provinces such as Nakornnayok, Chacherngsao, Prachinburi, Chantaburi and Rayong, mostly by rice farmers. In Rayong Pepart orchestra is added to Peysongkreung folksong. Most folksong masters are 70 years old or over and it is predicted that in the near future, folksongs would continue losing its popularity and disappear since no people of young generation are interested in practicing and performing. Only some education institutions have begun to do the conservation of the folksongs, which would be the only proof of its once existence.

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ.....	ง
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ญ

บทที่

1 บทนำ.....	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหา.....	1
จุดมุ่งหมายของการวิจัย.....	6
ความสำคัญของการวิจัย.....	7
2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า.....	8
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	10
3 วิธีการศึกษาค้นคว้า.....	12
วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	12
ระเบียบการวิจัย.....	12
ขอบเขตการวิจัย.....	12
วิธีดำเนินการวิจัย.....	13
สถานที่ทำการวิจัยหรือเก็บข้อมูล.....	13
อุปกรณ์การวิจัย.....	13
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย.....	14
ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	14
แผนการดำเนินงานตลอดโครงการ.....	14

บทที่	หน้า
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	195
สรุปผลการสำรวจเพลงพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.....	195
อภิปรายผล.....	195
ข้อเสนอแนะ.....	196
บรรณานุกรม.....	197

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงจำนวนเทศบาล สุขาภิบาล หมู่บ้าน และตำบล ในจังหวัดชลบุรี ปี 2536.....	16
2	แสดงจำนวนอำเภอและประชากรในจังหวัดระยอง.....	20
3	แสดงจำนวนข้อมูลการแบ่งเขตการปกครองของจังหวัดปราจีนบุรี.....	107

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 พระครูโกศล ถาวร.....	109
2 คุณพิณ สีจรรยา.....	111
3 คุณจำเนียร อินตง.....	112
4 ตัวอย่างเพลงระบำ.....	116
5 ตัวอย่างเพลงระบำ.....	117
6 เครื่องไหว้ครูของพ่อเพลงแม่เพลง.....	123
7 การไหว้ครูของพ่อเพลงแม่เพลง.....	124
8 ทำรำเพลงระบำบ้านนา.....	136
9 ศิลปินพื้นบ้านเพลงระบำบ้านนา.....	141
10 นางทองอยู่ รักษาพล.....	149
11 พ่อเพลงแม่เพลงจังหวัดนครนายก นายแสวง ดอกบัว.....	152
12 นางมะลิ มูลศรี.....	155
13 นางสาวกาญจนา แจ่มมี.....	156
14 นางจันทร์ฉาย นวมนิ่ม.....	157
15 ลุงเจียบ สุริแสง (พ่อเพลง).....	183
16 ป้าเผย สุริแสง (แม่เพลง).....	183
17 ทรงเดช สุริแสง (ผู้สืบทอด).....	184
18 อาจารย์ฉันทนา สระบุรีน.....	184
19 นางรำไพพรรณ ผึ้งน้อย.....	185
20 นางเขียน โสภางษ์.....	185
21 นางจี สมเภา.....	186
22 ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวหัวสำโรง.....	186
23 เคียวเขมร.....	187
24 ทำทางประกอบการร้องเพลง.....	187
25 ทำทางประกอบการร้องเพลง.....	188
26 ทำทางประกอบการร้องเพลง.....	188
27 ทำทางประกอบการร้องเพลง.....	189
28 ทำทางประกอบการร้องเพลง.....	189

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

การตั้งถิ่นฐานในยุคแรกของมนุษย์ในภาคตะวันออกเฉียง จากการศึกษาทางโบราณคดี พบที่โคกพนมดี ปัจจุบันตั้งที่หมู่ที่ 3 ตำบลท่าข้าม อำเภอพนสนิม จังหวัดชลบุรี โลกพนมดี เป็นเนินดินขนาดใหญ่ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 200 เมตร มีเนื้อที่ 27 ไร่ 3 งาน ตั้งอยู่ ห่างจากแม่น้ำบางปะกงประมาณ 8 กิโลเมตร ห่างจากทะเลประมาณ 20 กิโลเมตร พื้นที่เป็นเขต กสิกรรมปลูกข้าว บริเวณนี้เป็นส่วนหนึ่งของที่ราบลุ่มแม่น้ำบางปะกง

หลักฐานยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่ขุดค้นพบบริเวณโคกพนมดี ซึ่งอยู่ห่างจาก กรุงเทพมหานครประมาณ 70 เมตร แสดงให้เห็นว่ามีอายุราว 6,000 ปี มีหลักฐานการปลูกข้าว การขุดค้นพบพิธีกรรมในหลุมฝังศพ 155 หลุมของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ผู้ตั้งถิ่นฐานใน เอเชียอาคเนย์ พบโครงกระดูกและส่วนประกอบอื่น ๆ ที่มีอายุมากกว่า 5,000 ปี หลักฐาน โบราณคดียังอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์แห่งหนึ่งเท่าที่ค้นพบในประเทศไทย

อารยธรรมที่โคกพนมดีเป็นตัวแทนวัฒนธรรมของเอเชียอาคเนย์ เมื่อเปรียบเทียบกับวิวัฒนาการของสังคมและวัฒนธรรมมนุษย์ที่ออสเตรเลีย เมื่อประมาณ 7,000 ปีที่ผ่านมา ประชากรทั้ง 2 พื้นที่ดำรงชีวิตอยู่ด้วยการล่าสัตว์และเก็บของป่า มนุษย์ที่โคกพนมดีแห่งเอเชีย อาคเนย์ได้พัฒนาการปลูกข้าวตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนที่ถาวร พัฒนาอารยธรรมขึ้นในขณะที่คน พื้นที่เมืองเผ่าบอร์นีย์ในออสเตรเลียยังคงดำรงชีวิตอยู่ด้วยการล่าสัตว์และเก็บของป่า จนกระทั่งถึง ยุคสมัยที่ชาวยุโรปเข้ามาติดต่อ ไม่ได้มีพัฒนาการไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใด

พื้นที่บริเวณโคกพนมดีมีลักษณะพิเศษ มีทั้งบริเวณที่เป็นหลุมฝังศพและที่อยู่อาศัย สำหรับตั้งถิ่นฐานซึ่งคาดว่ามีความอยู่ประมาณ 5,000 ปี มีสิ่งประดิษฐ์ที่ขุดค้นพบมากมาย มี ลักษณะพิเศษที่ยังไม่เคยพบที่ใดมาก่อน หลุมฝังศพที่ค้นพบ 155 หลุม มีสภาพสมบูรณ์ทุกหลุม หันศีรษะไปทางทิศตะวันออกเฉียง ทุกหลุมมีสิ่งประดับตกแต่งมากมาย

มีสิ่งก่อสร้างรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าพื้นเป็นดินอัด 43 ชั้น ผนังเป็นดินเหนียวมีลักษณะ ยกพื้นเป็นเวที สันนิษฐานว่าเป็นห้องสำหรับทำพิธีกรรมยุคก่อนประวัติศาสตร์ บางที่อาจสร้างไว้ ด้านบนของหลุมฝังศพในอดีต และเชื่อมต่อกับหลุมฝังศพแถวหน้า เป็นการขุดค้นพบโครงสร้าง สิ่งประดิษฐ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นที่สมบูรณ์ที่สุดยุคก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ล่าสุดคณะผู้ขุดค้น ได้พบสิ่งประดิษฐ์ที่คาดว่าน่าจะเป็นบ้านประกอบด้วยฐานเสาไม้

หลุมฝังศพหลุมหนึ่งมีลักษณะใหญ่กว่าหลุมฝังศพอื่น บรรจุโครงกระดูกของสตรี ซึ่งคณะผู้ขุดค้นตั้งฉายาว่า “เจ้าหญิงแห่งพนม” เป็นโครงกระดูกที่ฝังไว้มีอายุประมาณ 5,000 ปี มี เครื่องประดับทำด้วยเปลือกหอยประมาณ 250,000 ชิ้น ทำด้วยหอยรูปแผ่นกลม บางและ

เขาสัตว์รอบป่าและร่างกายกองรวมกับกำไลข้อมือ เครื่องประดับและเครื่องปั้นดินเผาพิมพ์ทรง กระบอกดินเหนียวที่ยังไม่เผาจำนวนมากสำหรับเตรียมปั้นเครื่องดินเผา และหม้อปั้นสำหรับรูป สวยงามสีดำแวววาววางไว้ใกล้ลำตัว พร้อมด้วยทั้งดินเหนียวและหินกรวดสีขาว 2 ก้อน สำหรับขัด ผิวหม้อและภาชนะให้มัน มีดินแดงทาบริเวณร่างกายและเครื่องใช้สำหรับหลุมฝังศพยังมีเห็นอยู่

ลักษณะของหลุมฝังศพแสดงให้เห็นว่าสตรีอาจจะเป็นเจ้าของเครื่องปั้นดินเผาและ เป็นผู้นำหลุมฝังศพขนาดเล็กต่อจากหลุมฝังศพสตรี “เจ้าหญิงแห่งพนม” เป็นหลุมฝังศพเด็กฝังอยู่ มีลักษณะการประดับตกแต่งเฉพาะพิเศษ เว้นแต่หม้อและทั้งมีขนาดเล็ก สันนิษฐานว่ามีอายุ ประมาณ 3,500 และ 2,000 ปีก่อนคริสตศตวรรษ

ชั้นดินต่อมาเป็นหลุมฝังศพ 100 หลุม คาดว่าจะมีอายุเก่าแก่กว่าประมาณ 1,000 ปี ผู้ขุดค้นพบว่าในกระเปาะอาหารของโครงกระดูก 2 โครงสัมพันธ์กับแร่ชาติแคลเซียมคาร์บอเนตจาก แหล่งน้ำใกล้เคียง นอกจากนี้ยังขุดค้นพบเครื่องถ้วยดินเหนียว ใบไม้ ลูกไม้ และกลีบข้าว พบอยู่มากจนเป็นหลักฐานที่แท้จริงของเศรษฐกิจข้าวไทยยุคแรก แกลงข้าวยังใช้ผสมดินเหนียว สำหรับเครื่องปั้นดินเผายุคแรก

ชนพื้นเมืองในภาคตะวันออกเฉียงใต้ตั้งถิ่นฐานกระจายตัวอยู่ตามชุมชนเมืองโบราณใน ภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่สำคัญคือ

1. ชุมชนเมืองโบราณที่บ้านดงละคร อำเภอเมืองจังหวัดนครนายก
2. ชุมชนเมืองโบราณที่บ้านคูเมือง อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา
3. จังหวัดชลบุรีมีชุมชนเมืองโบราณอยู่ 3 แห่ง คือ ชุมชนเมืองโบราณที่ บ้านคูเมือง อำเภอพานทอง บ้านท่าบุญมี และบ้านหน้าพระธาตุ อำเภอพนัสนิคม
4. ชุมชนเมืองโบราณบริเวณอำเภอนาดี อำเภอดาพระยา อำเภอสระแก้ว อำเภอวัฒนานคร อำเภออรัญประเทศ และอำเภอโคกปี่ จังหวัดปราจีนบุรี
5. ชุมชนเมืองโบราณบริเวณแม่น้ำระยอง แม่น้ำประแสร์ แม่น้ำจันทบุรี แม่น้ำเวฬุ และคลองใหญ่ จังหวัดตราด

ชอง

ชองเป็นชนเผ่าเก่าแก่ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ นักชาติพันธุ์วิทยาจัดไว้ในตระกูล มอญ-เขมร ไทยเชื้อสายของผิวก่อนข้างดำ กระโหลกศีรษะยาว ผู้ชายสูงเฉลี่ย 1.51 เมตรถึง 1.68 เมตร ผู้หญิงเฉลี่ย 1.37 เมตรถึง 1.58 เมตร มีเลือดผสมพวกเวตติกและนิกริโต ชองเป็นชนพื้น เมืองผู้สร้างอารยธรรมเมืองควรรคาบุรีหรือเมืองจันทบุรี บริเวณเชิงเขาสระบาป ลุ่มแม่น้ำจันทบุรี ชองตั้งถิ่นฐานอยู่แถบตราด จันทบุรีมีอยู่ที่อำเภอมะขาม หมู่บ้านกะทิง ปากพลวง ดินแดง ท่งสะพาน ตำบลพลวง หมู่บ้านคลองพลู น้ำขุ่น บางพลูล่าง และตำบลตะเคียนทอง

ประเพณีการแต่งงานของชาวจันทบุรีจะต้องไหว้ผีของ บางครั้งก็เชิญคนไทย เชื้อสายของมาทำพิธีแต่งงานให้ ชาวจันทบุรีเล่าว่าเมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเสด็จไปที่ เมืองจันทบุรี พวกบรรพบุรุษของชองก็อาสาภูษาคัดด้วย ปทานุกรมภาษาเขมร ชองคือชนชาติ คนต่ำพวกหนึ่งเกิดในกัมพูชารัฐหรือเป็นคำคุณศัพท์ที่มีความหมายว่าไม่เหมาะที่จะเข้าร่วมกับคนอื่น มีท่าทางของคนที่ไม่ได้รับการศึกษา เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสจันทบุรีปี พ.ศ.2419 ได้กล่าวถึงพวกชองว่า “ชองอยู่ในแถบป่าลิ้นเขมรภาษาหนึ่งต่างหากคล้ายกับ ภาษาเขมร ชอบปลูกปัดและของทองเหลืองเหลืองพวกกระเหรี่ยงเมืองกาญจนบุรี เป็นกองส่วยเร็ว ส่วยกระวานขึ้นเมืองจันทบุรีกับไทยบ้างกับญวนบ้าง ไปเที่ยวเก็บตามเขาและเนินที่ติดต่อเขตแดน และป่าอื่น ๆ อีกก็มี คือ ป่าน้ำเขียว ป่าตะเคียนทอง และป่าไพรขาว แต่เร็วกระวานนี้พวกส่วยไป เก็บมาส่งครบจำนวนแล้วจึงได้ซื้อขาย”

พวกชองก่อนจะลงมือทำนาจะถางป่าแล้วเผาและจัดที่สำหรับปลูกข้าว ต่อจากนั้นก็ ปลูกศาลดองปละบาย (ศาลไร่) ในเดือน 6 หัวหน้าพวกไทยเผ่าชองจะนำลูกบ้านไปเคาะพศาลดอง ปละบาย นำรูป 6 ดอก เทียน 6 เล่ม ไก่ตัวผู้ 2 ตัว เป็ด 2 ตัว เหล้า 1 ขวด ไปเช่นสังเวศ ใน วันเดียวกันนี้จะทำพิธีแรกนา เจ้าของนาจะนำเอาไข่ 1 ฟอง กล้วย 3 แว่น อ้อย 3 แว่น หมาก 5 คำ ถังน้ำเหล้า น้ำอ้อยและเหล้าวางลงที่หัวหมูแล้วเทียมควาย ต่อจากนั้นก็ทำพิธีเช่น พระภูมิ แล้วก็ไถเวียนซ้ายไปขวา 3 รอบ เดือน 7 ก่อนไถต้องก่บ่อเจ้าที่และขุดข้าวสาร ไกลเวลาข้าวท้องราวเดือน 10 ดอนเย็นผู้หญิงจะนำเฉลวไปปักมูนนาที่นาแรก นอกจากนั้นยังเอา ชะลอมใส่เครื่องเช่นมีกล้วย อ้อย กระยาสารท ส้ม หมากพลูอย่างละ 3 ชั้น แขนงไว้กับเฉลว ชาวชองเรียกว่าดาหลิว ใช้ไม้ไผ่จักบางแบบสานชะลอมทำเป็นรูปคล้ายคนมีมือแขนขา การปัก ดาหลิวใช้กิ่งไม้ไผ่สูงประมาณ 3 เมตร ยอดมีใบไผ่เหลืออยู่บ้างมาปักลงไปที่ยมุนนา แล้วเอาดาหลิว ผูกไว้ดอนบนกิ่งไผ่ เอาชะลอมเล็กไว้ที่ข้อมือขวาของดาหลิว ก่อนเกี่ยวข้าวมีพิธีลงวันข้าวมักทำกัน ในวันศุกร์ หญิงเจ้าของนาทำพิธี นำเอาดอกไม้ 2 ดอก รูปเทียนอย่างละคู่ไปไหว้แม่โพสพที่ยมุนนา แล้วหญิงนั้นก็เกี่ยวข้าว 7 กอ นำมาไว้บนที่สูง เช่น ทิ้งในบ้าน ต่อจากนั้นอีก 2-3 วันจึงเกี่ยว แล้วนำเอาข้าว 7 กอไปไว้ที่ลานนวดข้าว ระหว่างเกี่ยวชองก็มีการร้องเพลงเชิญขวัญเข้าที่อยู่ตาม หัวระแหง

ชาวชองมีอาชีพเก็บกระวานที่เขากระหน่อ (น้องดานา) เขาตะเคียนทอง (น้องกระ ท้อง) เขาสอยดาว (น้องเครท) ชาวชองนับถือผี นับถือศาสนาพุทธ ผีที่นับถือมีผีประจำ หมู่บ้าน เช่น เจ้าลวนนารายณ์เจ้า (คลอง) นายชมภู ผีของผู้ทำพิธีเรียกว่าสมุ้ น สมุ้คนก่อนมี ชื่อว่าดาสี่ ดาบี ดาเพ็ง เป็นต้น ผีป่าหรือเจ้าป่า เรียกว่าเจ้าผี เจ้ามีด ผีปู่ยานายาย ผีประจำ ตระกูล เรียกว่าผีทัง ผีเฒ่า

คำภาษาของในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่สำคัญ เช่น

1. คำว่า “ระยอง” น่าจะเป็นภาษาของ พวกของเรียกระยองซึ่งเดิมเป็นถิ่นที่มีไม้ประดู่ขึ้นอยู่มาก ของเรียกระยอง หมายถึง ไม้ประดู่ ตำบลที่ตั้งเมืองระยองชื่อว่าตำบลท่าประดู่
2. บ้านเส ตำบลบางกะจะ อำเภอเมืองจันทบุรี เป็นภาษาของเซ แปลว่าหวาย บ้านเซคือบ้านหวาย
3. คลองเหล็ก ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอท่าใหม่ จันทบุรี มาจากภาษาของ “เหล็ก” แปลว่าไก่อ คลองเหล็กคือคลองไก่อ
4. วัดหนองโพรง อำเภอท่าใหม่ จันทบุรี โพรงมาจากภาษาของ “โปรง” แปลว่า “ขาว” วัดหนองโพรงแปลว่าหนองน้ำขาว
5. หนองซิม อำเภอแหลมสิงห์ จันทบุรี ภาษาของ “ซิม” แปลว่านก หนองซิมแปลว่าหนองนก
6. บ้านอีมุย ตำบลหนองซิม อำเภอแหลมสิงห์ จันทบุรี “มุย” มาจากภาษาของ “เมย์” แปลว่าหนึ่ง
7. บ้านเขาช่องแกรน ตำบลหนองซิม อำเภอแหลมสิงห์ จันทบุรี ภาษาของ “นอง” แปลว่าภูเขา
8. คลองกะต๋อย ตำบลเขาบายศรี อำเภอท่าใหม่ จันทบุรี ภาษาของ “กะต๋อย” แปลว่า “พลูป่า”
9. แก่งหางแมว กิ่งอำเภอแก่งหางแมว จันทบุรี ภาษาของ “แมว” แปลว่าปลา แก่งนั้นมีรูปร่างคล้ายหางปลา
10. บ้านอีมั้ง ตำบลซึ้ง อำเภอขลุง จันทบุรี ภาษาของ “มั้ง” แปลว่าละมั้ง
11. บ้านอีแวง ตำบลวันยาว อำเภอขลุง จันทบุรี ภาษาของ แวง แปลว่า ปลาตุกรำพัน

ชนพื้นเมืองอื่น ๆ เช่น กระเหรี่ยง มอญ ลาวโซ่ง ลาวพวน ลาวเวียง จีน และเขมร เป็นชนพื้นเมืองที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ปะปนกับชนพื้นบ้านอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมเขมรในภูมิภาคหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่สำคัญ ได้แก่

1. **จังหวัดชลบุรี** มีคำเขมรในภูมิภาค เช่น แหลมฉบัง ภาษาเขมร ฉบัง แปลว่า รบ ทุ่งศุขลา ภาษาเขมร ขลาแปลว่าเสื่อ หรือซ็องเมียะเรีย ไทยอ่านว่าลงชมรา แปลว่า พายุใหญ่ สัดหีบ ภาษาเขมร “สัจหีบ” หรือ “ซัดหีบ” แปลว่าหีบที่ถูกคลื่นซัด หนองปรือ ภาษาเขมร ปรือ ปรี่ เปรย แปลว่าป่า บางเสร่ ภาษาเขมร แสรแปลว่านา ไทยเรียกแสรหรือสำหร บางละมุง ภาษาเขมร “ขลา-ลมุง” แปลว่าเสื่อดำ สามมูข ภาษาเขมร สมมุกแปลว่า รังนก บ้านปึก ภาษาเขมร ปึก เบ็ก แปลว่าหญ้าปล้อง เป็นต้น

2. จังหวัดจันทบุรี ขลุ่ย ภาษาเขมร “เฉีขลุ่ย” เฉลคอง แปลว่าไม้ชิงชัน

เกาะเปริด เกาะเบรีส เกาะเปรี้อะละ แปลว่าเกาะกว้าง ว่างจะอ้าย ภาษาเขมร ฉงาย ซงาย แปลว่าไกล ปัดวี ภาษาเขมร ปฐวี เขมรเอามาจากภาษาบาลี ปฐวี แปลว่าแผ่นดิน มะทาย ภาษาเขมร บนทาย แปลว่าค่าย ว่างเข้ม ซองและเขมรเรียกคนไทยว่าเซียม แซ้ม ซ้ำห่าน ภาษาเขมร ซ้ำห่าน จ้อมเฮียน แปลว่าก้าวย่าง คานรูด ภาษาเขมร “ขางโรจ” แปลว่าข้างแรม ทวก ภาษาเขมร แวกแปลว่างูเห่า ว่างสรรพรส ภาษาเขมร สปรุส สับโปะระอะล้ แปลว่า ฆรรวาว ผู้มีศรัทธาในศาสนา ฯลฯ

3. จังหวัดปราจีนบุรี โคนแชร้อ ภาษาเขมร แสรแปลว่านา ออแปลว่างาม

คือโคนางาม ดงทม ภาษาเขมร ทมแปลว่าใหญ่ คือดงใหญ่ ทัพเซียม ภาษาเขมรแปลว่า ทัพคนไทย ปรีอวยภาษาเขมร แปลว่าป่า ระเบาะเกตุ ภาษาเขมร ระเบาะแปลว่าป่า ไร่ คือ ป่าเกตุ ระเบาะไผ่ คือป่าไผ่ ระเบาะหูกวาง คือ ป่าหูกวาง ลันลอจวัน ภาษาเขมร สันสอ แปลว่าแกง จังงันแปลว่าอ้อย โสมง ภาษาเขมร โชมง แปลว่าหญ้า ไทยเรียกว่าต้นโขมง ฯลฯ

4. จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาษาเขมร จะทริง สทิงเทราแปลว่าคลองลึก จุกเฉอ

ภาษาเขมร เฉอมแปลว่าต้นไม้ บ้านแซม ภาษาเขมร คือบ้านไทย หนองปรีอกันยาง หนองปรีอ ไม้แก้ว ภาษาเขมร คือป่ายาง ป่าแก้ว

วัฒนธรรมประเพณีและชนพื้นเมืองในภาคตะวันออก เริ่มสร้างวัฒนธรรมพื้นบ้าน และพื้นเมืองขึ้นมาอย่างน้อยก็เมื่อ 6,000 ปีที่ผ่านมา พัฒนาการขึ้นมาเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง อย่างเด่นชัด เป็นประดुरับอารยธรรมจากสังคมภายนอกผ่านเมืองท่าแถบชายทะเล ส่งผ่าน อารยธรรมนั้นไปยังดินแดนภายในหลังเมืองท่าด้วยความละเอียดอ่อน สมควรที่จะต้องมีการศึกษา อย่างละเอียดลึกซึ้งทุกแง่มุมต่อไป

มหาวิทยาลัยบูรพา เป็นมหาวิทยาลัยที่อยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออก หน้าที่หลักของ มหาวิทยาลัยอย่างหนึ่งก็คือ การทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมในภาค ตะวันออก ซึ่งในปัจจุบันนี้เมื่อมองไปทุกภาคจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมในภาคอื่น ๆ เช่น ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคอีสาน วัฒนธรรมจะเป็รูปธรรมและชัดเจน ซึ่งประชาชนส่วนมากเข้าใจ และสามารถ บ่งบอกได้โดยไม่ต้องค้นหาข้อมูลมากนัก

สำหรับเพลงพื้นบ้านในภาคตะวันออกนั้นเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่สามารถบ่งบอก เล่าเรื่องราวในอดีตได้อย่างมีเหตุผล ซึ่งมีคุณค่า สมควรแก่การรวบรวมเป็นหมวดหมู่ และอนุรักษ์ เผยแพร่ให้ประชาชนโดยทั่วไปได้รู้จัก

ในแต่ละท้องถิ่นของไทยนอกจากจะมีวัฒนธรรมทางด้านภาษาที่มีความแตกต่างกันแล้ว ยังมีวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน พิธีกรรมและประเพณี ต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะประกอบไปด้วยบทเพลง พิธีการ และสิ่งประกอบอื่น ๆ ที่อยู่ในค่านิยมของ

กลุ่มชนนั้น ๆ อีกทั้งในเทศกาลต่าง ๆ ก็มีเพลงพื้นบ้านร้องเล่นกันเพื่อความสนุกสนานหลังจากการทำงาน เช่น เพลงเกี่ยวข้าว เดินกำรำเคียว ระบายบ้านไร่ ระบายบ้านนา

นอกจากนี้แล้วยังมีวัฒนธรรมไทยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดถึงการตาย ก็มีบทเพลงประกอบ เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงล้อเด็ก เพลงเด็กเล่น หลังจากบทเพลงที่เกี่ยวข้องกับเด็กแล้ว ยังมีบทเพลงที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมต่าง ๆ อาทิ การทำขวัญนาคน จะมีการร้องเพลงแหล่ซึ่งมีเนื้อความสอนนาคในเรื่องต่าง ๆ ส่วนในพิธีแต่งงานก็มีการบรรเลงดนตรี มีเพลงร้องในการแห่ขันหมากในวงกลองยาว

ในปัจจุบันเพลงพื้นบ้านที่ยังคงพบเห็นและเป็นที่ยังคงเป็นที่รู้จัก ส่วนใหญ่จะเป็นเพลงพื้นบ้านภาคกลาง นิยมเล่นกันในโอกาสต่าง ๆ เช่น เพลงเกี่ยวข้าว เพลงเดินกำรำเคียว เพลงซักกระตาน เพลงจาก เพลงพานพาน เพลงโนเนโนนาค เพลงส่งผ่าน จะนิยมเล่นกันในหน้าเกี่ยวข้าว นวดข้าว เพลงพวงมาลัย เพลงเหย่อย เพลงยั่ว เพลงซักเยื่อ เพลงแห่นางแมว เพลงคล้องช้าง เพลงระบายบ้านไร่ เพลงข้าเจ้าหงษ์ เพลงพิชฐาน จะนิยมเล่นกันในหน้าสงกรานต์ ในฤดูหน้าน้ำ ออกพรรษา ทอดกฐิน จะนิยมเล่นเพลงเรือ เพลงร้อยพรรษา เพลงเครื่องทอน เพลงหน้าไย เพลงร่ายยาวข้าวสาร

นอกจากนี้แล้วยังมีเพลงที่ใช้เกี่ยวพาราสิกันเพื่อความสนุกสนานและความบันเทิง เช่น เพลงลำตัด เพลงอีแซว เพลงปรบไก่ เพลงเรือ เพลงเทพทอง เพลงฉ่อย เพลงประเภทนี้สามารถเล่นได้ในทุกฤดูกาล และเป็นเพลงที่คนโดยทั่วไปรู้จัก

เพลงพื้นบ้านส่วนใหญ่จะมีรูปแบบลักษณะเป็นเพลงท่อนเดียวหรือเอกบท (ประสิทธิ์ เลี้ยวสิริพงษ์. 2520 : 9) คำร้องของเพลงพื้นบ้านต่าง ๆ ก็มาจากการจดจำต่อเนื่องกันมาหลายชั่วอายุคน การศึกษาเพลงพื้นบ้านอย่างลึกซึ้งจะทำให้ทราบรายละเอียดของรูปลักษณะของเพลงพื้นบ้านแต่ละเพลงได้อย่างเด่นชัด (สุกัญญา ภัทรราชย์ : 2531, 268)

ปัจจุบันเพลงพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงนั้นวันแต่จะสูญหายไปจากสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการสืบทอดที่ขาดตอน โดยเฉพาะหน่วยงานราชการซึ่งผู้นำสังคมและประเทศยังไม่สามารถชี้ชัดไปได้ว่าอะไรคือวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียง ส่วนหนึ่งมาจากข้อมูลทางราชการมีน้อยหรือไม่มีเลย ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงเรื่องดังกล่าว และมีความสนใจที่จะศึกษาจึงได้ทำการวิจัยสำรวจเพลงพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงทั้งหมด

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แบบของเพลงพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียง
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียง

ความสำคัญของการวิจัย

เพลงพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงนั้นกำลังจะสูญหายไปไม่มีการบันทึกและทำการวิจัยในข้อมูลเพลงเหล่านี้ จึงสมควรที่จะศึกษาวิเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลไว้ให้มากที่สุด ความแตกต่างของเพลงพื้นบ้านนั้นสามารถเห็นได้ชัด ถ้ามีการกระทำข้อมูลโดยวิเคราะห์รูปแบบของเพลงพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียง ในการทำวิจัยนี้ได้มีการบันทึกข้อมูลเพลงไว้เป็นแบบอย่าง ทั้งนี้ในการศึกษาวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงสามารถนำข้อมูลไปศึกษาเพิ่มเติม ทั้งยังนำมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมไทยในปัจจุบัน อีกทั้งยังก่อให้เกิดความภูมิใจในภูมิปัญญาชาวบ้านและยังได้อนุรักษ์ส่งเสริมฟื้นฟูเผยแพร่ให้เป็นหลักฐานที่อ้างอิงได้เพื่อเป็นมรดกของชาติสืบไป

บทที่ 2

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

มีผู้สนใจศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูล ประวัติ และบทร้องที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้าน และวัฒนธรรม ได้เขียนเป็นหนังสือไว้มากพอสมควร แต่ในด้านการศึกษาวិเคราะห์ตามหลักมานุษยดุริยางควิทยาโดยตรงยังไม่มี

ในหนังสือวารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กาญจนนา อินทรสุณานนท์ (2532 : 57-66) ได้เขียนเกี่ยวกับแนวทางในการวิเคราะห์รูปแบบของเพลงพื้นบ้าน สรุปไว้ว่าเพลงพื้นบ้านมีต้นกำเนิดมาจากเพลงร้องมากกว่าเพลงบรรเลง ชาวบ้านจะเป็นผู้แต่งบทเพลงต่าง ๆ ซึ่งมีมากมายหลายบทเพลง แต่ละเพลงก็จะมีลักษณะเฉพาะ และมีลีลาทำนองที่แตกต่างกัน ดังนี้

1. ลีลาทำนองจะสั้นและซ้ำวนไปวนมา
2. มีคำลักษณะสองแง่สองง่ามและคำผวน นิยมใช้ศัพท์แบบชาวบ้าน ภาษาที่ใช้จะเป็นภาษาพูดมิใช่ภาษาเขียน
3. เป็นคำประพันธ์ลักษณะพิเศษและลักษณะคำประพันธ์ส่วนมากจะเป็นประเภทกลอนแปดหัวเดียว
4. ในบทเพลงมักจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน
5. มีการแทรกคำสอน คติ อยู่เสมอ
6. ร้องเล่นได้หลายโอกาสแล้วแต่ความเหมาะสม

ในกรณีศึกษาด้านเพลงพื้นบ้าน ประเทือง คล้ายสุบรรณ (2538) ได้วิเคราะห์ลักษณะคำประพันธ์ของเพลงพื้นบ้านด้านภาษาในแง่ของวรรณกรรม และได้รวบรวมประวัติและบทร้องเพลงพื้นบ้านไว้ในหนังสือร้อยกรองชาวบ้าน โดยเฉพาะในภาคกลาง ในลักษณะใกล้เคียงกัน เอนก นาวิกมูล (2527) ได้บันทึกโดยถอดจากเทปการสัมภาษณ์บทเพลงจากพ่อเพลงแม่เพลงได้ข้อมูลทั้งทางประวัติของเพลงและบทร้องต่าง ๆ ไว้ถึง 44 เพลง

มีงานวิจัยมากมายที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้านพอสรุปได้ดังนี้

ในกรณีศึกษาเพลงพื้นบ้านมีงานวิจัยเรื่อง เพลงปฏิพากย์ : บทเพลงแห่งปฏิภาณของชาวบ้านไทย ซึ่งผลของการศึกษาวิจัยปรากฏว่า บทเพลงพื้นบ้านภาคกลางนั้นมีการร้องโต้ตอบกันระหว่างชายกับหญิง โดยเป็นไปแบบวรรคต่อวรรค บทต่อบท เนื้อหาของบทร้องจะเป็นข้อความของการเกี่ยวพาราสี ไข้ไหวหารและกลอนประเภทสองแง่สองง่าม ปัจจุบันเพลงปฏิพากย์มีแทรกอยู่ในเพลงลูกทุ่งบ้าง สุกัญญา สุจนายา (2525 : 166-170)

ในกรณีศึกษาที่คล้ายกัน พรรณราย คำโสภา (2542 : 1) งานวิจัยบทเพลงที่ประกอบการแสดงโดยไขว้กันดรัม โดยศึกษาและวิเคราะห์ในรายละเอียดทางวัฒนธรรมและบทเพลง กำหนดให้บรรเลง 4 บทเพลง ผลสรุปของงานวิจัยบทเพลงประกอบการแสดงโดยใช้

วงกันตรึม คือ ได้ทำนองหลัก และรูปแบบของเพลงกันตรึม รวมทั้งการเก็บข้อมูลทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับขอบเขตงานวิจัย

งานวิจัยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องเพลงพื้นบ้านภาคกลาง โดยใช้บทเรียนโมดูลกับการสอนแบบปกติ ปรากฏผลของงานวิจัยดังนี้ การเรียนโดยใช้บทเรียนโมดูลมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าการเรียนแบบปกติ โดยสรุปหลักการและเหตุผลได้ดังนี้ บทเรียนโมดูลมีการเรียนที่เป็นขั้นตอนจากง่ายไปหายาก มีตัวอย่างและมีระบบ กาญจนนา อินทรสุนานนท์ (2524 : 43-47)

ในกรณีศึกษาเพลงพื้นบ้าน วิบูลย์ ศรีดำจันทร์ (2536 : 687-688) ได้ศึกษาวิเคราะห์เพลงพวงมาลัย ในอำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และอำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ได้บทสรุปดังต่อไปนี้ เพลงพวงมาลัยนิยมเล่นมาตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนถึงปัจจุบัน เนื้อหาของบทร้องได้มาจากภาษาพูดในชีวิตประจำวัน มีเพลงพวงมาลัยทั้งชนิดสั้นและชนิดยาว นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่ได้ศึกษาเพลงพื้นบ้านในท้องถิ่นอื่น ๆ โดย จรินทร์เทพสงเคราะห์ (2540 : 320) ได้ศึกษาวิเคราะห์บทเพลงกาหลอ จังหวัดสงขลา ซึ่งได้ศึกษาทั้งทางวัฒนธรรมและทางมานุษยวิทยาด้วย โดยได้เก็บข้อมูลเพลง การวิเคราะห์ทำนองหลักในรูปแบบของโน้ตสากล

ในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน มีงานวิจัยที่ศึกษาทางด้านภาษาและวรรณกรรมเพลงพื้นบ้านของตำบลพนมทวน อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยรวบรวมเพลงได้ 16 เพลง ผลการศึกษาทราบข้อมูลของบทเพลง สามารถแยกประเภทของเพลงได้หลายแบบ สะท้อนแนวคิด ค่านิยม แนวปฏิบัติของชาวบ้าน นอกจากนี้ยังพบว่าในการดำเนินชีวิตของคนชนบทนั้น มีเพลงเป็นส่วนประกอบด้วย สุมลมาลย์ เรืองเดช (2518 : 255-263)

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม

กรณีศึกษาทางด้านวัฒนธรรมไทย เสฐียรโกเศศ (2531) ได้บรรยายถึงวัฒนธรรมไทยตั้งแต่การเกิดจนถึงการตาย และข้อมูลทางวัฒนธรรมทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ในกรณีศึกษาที่คล้ายกัน สุพัตรา สุภาพ (2540 : 34-38) ได้ศึกษาถึงวัฒนธรรมที่เป็นมรดกทางสังคม ครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงถึงวิถีชีวิตมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งจะมีวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มด้วย วัฒนธรรมมีทั้งประเพณีที่เป็นวัฒนธรรมวัตถุ และวัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับวัตถุ วัฒนธรรมจะประกอบไปด้วยความรู้ ความเชื่อ ประเพณี วิทยาการ กฎหมาย ศีลธรรม และทุกสิ่งที่คิดและกระทำในฐานะสมาชิกของสังคม ลักษณะของวัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ และถ่ายทอดไว้เป็นมรดกทางสังคม เป็นรูปแบบและวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงได้เสมอ เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ซึ่งเพลงพื้นบ้านจัดเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรม ไม่มีรูปร่างใช้ภาษาเปล่งเสียงร้องออกมา ได้รับการถ่ายทอดโดย

การเรียนรู้จากครูเพลงรุ่นก่อน ๆ สืบทอดกันมา เนื้อหาสื่อถึงการดำเนินชีวิต และสามารถปรับเปลี่ยนเนื้อหาเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันได้

นิยามศัพท์เฉพาะ

กลอนแดง หมายถึง กลอนที่มีคำกล่าวถึงอวัยวะเพศและพฤติกรรมทางเพศอย่างตรงไปตรงมา ไม่มีการเลี่ยง คำเหล่านี้ตามปกติสังคมถือว่าเป็นคำหยาบ ไม่ใช้พูดทั่วไปในชีวิตประจำวัน

กลอนสองงาม หมายถึง การกล่าวถึงอวัยวะเพศและพฤติกรรมทางเพศอย่างเลี่ยง ไม่พูดตรงไปตรงมา มีหลายวิธี เช่น การเปลี่ยนเสียงสระหรือพยัญชนะ การผวนคำ และการใช้สัญลักษณ์

กลอนหัวเดียว หมายถึง กลอนที่ลงท้ายด้วยสระเสียงเดียวกันไปเรื่อย ๆ เช่น กลอนไโล เป็นกลอนที่มีคำสุดท้ายของวรรคหลังลงท้ายด้วยเสียงสระไอทุกคำ

การทอดเสียง หมายถึง การร้องที่ผ่อนจังหวะให้ช้าลง มักใช้ร้องในตอนจบของบท

การเล่นคำ หมายถึง วิธีการร้องในคำต่าง ๆ ที่ใช้เทคนิคการร้องมาช่วยให้ความไพเราะ น่าฟัง

การเอื้อน หมายถึง การร้องทำนองโดยใช้เสียงเปล่า ไม่มีถ้อยคำ มักใช้เสียงที่เป็นสระ “เออ” เพื่อตกแต่งถ้อยคำให้เกิดความไพเราะ และครบถ้วนตามทำนอง

ขึ้นเพลง หมายถึง การขึ้นต้นบทร้องบทใหม่

เข้าเรื่อง หยุคประ หมายถึง ไม่ว่าแก้กันแล้ว เข้าเรื่องว่าใครเป็นนคร

ครูพักลักจำ หมายถึง ครูที่พ่อเพลงแม่เพลงไม่ได้ฝากตัวเป็นศิษย์ให้สอนเพลงโดยตรง แต่แอบฟังหรือได้ยินกลอนที่ร้องแล้วจำกลอนเขามาร้องต่อ

ครูเพลง หมายถึง ผู้ที่ได้รับการยกย่องว่ามีความสามารถในการร้อง อาจเป็นพ่อเพลงแม่เพลงรุ่นเก่าที่อาจรู้จักแต่ชื่อ หรือผู้ที่มีคนฝากตัวเป็นศิษย์ให้ช่วยฝึกสอน

ดับ หมายถึง บทหรือชุด เช่น ดับผูกรัก ดับสู้ขอ ฯลฯ แต่ก่อนเขียนใส่ใบลานเป็นดับ ๆ มีทั้งบทสั้นและยาว แล้วแต่การผูกเพลงให้มีเนื้อหาไปทางใด

ตามกลอน หมายถึง วิธีร้องตามกลอนเขาไป แล้วไปเปลี่ยนคำลงตรงท้ายเท่านั้น

ทำนอง หมายถึง เสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ ซึ่งสลับซับซ้อนกัน แต่ละเพลงจะมีรูปแบบที่แตกต่างกัน ในการร้องเพลงพื้นบ้านต้องยึดถือทำนองของเพลงเป็นหลัก

นักดนตรี หมายถึง ผู้ที่เล่นดนตรีที่เป็เครื่องประกอบจังหวะที่ใช้ในการเล่นเพลง
พื้นบ้าน

เนื้อ หมายถึง บทประพันธ์ที่เป็นถ้อยคำที่ใช้สำหรับร้องเพลงพื้นบ้าน

โน้ต หมายถึง เครื่องหมายที่ใช้กำหนดแทนเสียงร้อง โดยใช้เทียบกับเสียงดนตรี

บันไดเสียง หมายถึง เสียงที่มีปรากฏในการร้องเพลงพื้นบ้าน และนำมาเรียง
ตามลำดับจากต่ำไปหาสูง

ประ หมายถึง การโต้ตอบ ว่าแก้กัน

พ่อเพลง แม่เพลง หมายถึง ผู้ที่เป็นผู้นำในการร้องเพลงพื้นบ้าน ซึ่งจะเป็น
ผู้ที่มีความสามารถและจำบทเพลง รวมทั้งมีปฏิภาณไหวพริบในการร้องต้นกลอนสดได้ดี

เพลงปฏิพากย์ หมายถึง เพลงที่ชายหญิงร้องโต้ตอบกัน ส่วนใหญ่จะเป็น
เรื่องของการเกี่ยวพาราสี ซึ่งมีจุดเด่นอยู่ที่โวหารการชิงไหวพริบกัน

เพลงพื้นบ้าน หมายถึง เพลงที่ใช้ร้องของกลุ่มชาวบ้านเฉพาะถิ่น เน้นความสนุก
สนาน ใช้สำนวนบทร้องที่เรียบง่าย

มุขปาฐะ หมายถึง เรื่องราวที่ถ่ายทอดกันมาจากปากต่อปาก ไม่มีการจดบันทึก
เป็นลายลักษณ์อักษร

ร้องต้นกลอนสด หมายถึง บทเพลงที่ผู้ที่เป็นพ่อเพลงหรือแม่เพลง คิดขึ้นมา
แบบกระทันหัน ใช้ในการโต้ตอบกับอีกฝ่ายหนึ่ง หรือใช้ในการร้องอวยพรบรรยายสิ่งที่พบเห็นใน
งานนั้น โดยมีได้ท่องกลอนมาก่อน

ลงเพลง หมายถึง การร้องในบรรทัดสุดท้ายของบทเพลง มักเป็นถ้อยคำที่มี
ความหมายกินใจ

ลูกคู่ หมายถึง ผู้แสดงเพลงพื้นบ้าน โดยร้องรับบทเพลงจากพ่อเพลง แม่เพลง
ในช่วงต่าง ๆ ตามแบบฉบับของบทเพลงนั้น ๆ

วรรคเพลง หมายถึง การแบ่งทำนองเพลงตามรูปแบบของการเขียนกลอน
หัวเดียว โดยแยกเป็นวรรคหน้าซึ่งมีความยาว 4 ห้องเพลง และวรรคหลังมีความยาว 4 ห้องเพลง

วรรณกรรมล่องลอย หมายถึง บทเพลงที่ไม่ตายตัวสามารถขยายออกได้
เรื่อย ๆ หรือตัดทอนให้สั้นเข้าก็ได้

องค์ประกอบของการเล่น หมายถึง ส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบในการเล่นเพลง
พื้นบ้าน ได้แก่ ผู้เล่น วิธีเล่น การแต่งกาย โอกาสที่เล่น เวลา สถานที่ เป็นต้น

บทที่ 3

วิธีการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการทางมานุษยดุริยางควิทยา โดยเก็บข้อมูลเบื้องต้นจาก

- เอกสาร ตำรา ทางวิชาการ บทความ และข้อมูลจากสื่อต่าง ๆ

การออกภาคสนาม

- การสัมภาษณ์นักวิชาการทางวัฒนธรรม พ่อเพลง แม่เพลง
- ชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีการเล่นเพลง

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมเพลงพื้นบ้านที่มีอยู่ในภาคตะวันออกเฉียง
2. เพื่อสำรวจเพลงพื้นบ้านที่มีอยู่ในภาคตะวันออกเฉียง
3. เพื่อป้องกันการสูญหายของเพลงพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง
4. เพื่อเป็นข้อมูลทางด้านวิชาการ ในการศึกษาเพลงพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียง
5. เพื่อเป็นแบบอย่างที่ถูกต้องแก่ผู้ต้องการศึกษา
6. เพื่อเป็นการอนุรักษ์ และสืบสานเพลงพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียง
7. เพื่อเป็นฐานข้อมูลของวัฒนธรรมพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียง

ระเบียบการวิจัย

1. สำรวจ
2. สัมภาษณ์-สังเกต
3. วิเคราะห์
4. สรุป

ขอบเขตการวิจัย

สำรวจและนำมาศึกษาวิเคราะห์ของเพลงพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชุมวางแผนการสำรวจ
2. จัดทำเครื่องมือในการสำรวจ
3. รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ประเทศไทย

4. ออกสำรวจในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
5. นำข้อมูลมาศึกษาและวิเคราะห์ จัดทำเป็นเอกสาร

สถานที่ทำการวิจัยหรือเก็บข้อมูล

สถานที่ทำการวิจัยหรือเก็บข้อมูล จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. จังหวัดชลบุรี
2. จังหวัดระยอง
3. จังหวัดจันทบุรี
4. จังหวัดตราด
5. จังหวัดสระแก้ว
6. จังหวัดปราจีนบุรี
7. จังหวัดนครนายก
8. จังหวัดฉะเชิงเทรา

อุปกรณ์การวิจัย

1. เทป
2. กล้องถ่ายรูป
3. แบบฟอร์มการสัมภาษณ์

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลทั่วไปจังหวัดชลบุรี

1. ขนาดและที่ตั้ง

จังหวัดชลบุรีตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย หรือริมฝั่งทะเลด้านตะวันออกเฉียงใต้ของอ่าวไทย มีระยะห่างจากกรุงเทพฯ ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตามทางหลวงแผ่นดินสายบางนา-ตราด ประมาณ 81 กิโลเมตร เนื้อที่รวมทั้งจังหวัด ประมาณ 4,363 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,958,107 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอบ้านฉาง และอำเภอปลวกแดง จังหวัดระยอง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอพนมสารคาม และอำเภอสนามชัยเขต
จังหวัดฉะเชิงเทรา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับฝั่งทะเลด้านตะวันออกเฉียงใต้ของอ่าวไทย

2. ลักษณะภูมิประเทศ

มีภูเขาอยู่เป็นแนวยาวอยู่เกือบกึ่งกลางของจังหวัด จากทิศตะวันตกเฉียงเหนือไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตอนเหนือเป็นที่ราบเหมาะแก่การกสิกรรม ทิศตะวันออกและทิศใต้เดิมเป็นป่าเขาพื้นที่ลุ่มตอนใต้ในปัจจุบันเปลี่ยนสภาพจากป่ามาเป็นไร่โล่งเตียน ไร่เฉพาะปลูกพืชไร่ ส่วนทางทิศตะวันตกเป็นชายฝั่งทะเล มีหาดทรายที่สวยงามเหมาะแก่การท่องเที่ยว และเป็นที่พักผ่อนหลายแห่ง จังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดที่ไม่มีแม่น้ำไหลผ่านตัวจังหวัด ยกเว้นลำห้วยเล็ก ๆ หรือทางน้ำจากภูเขาไหลลงสู่ทะเล ซึ่งมีอยู่ไม่มากนัก สำหรับบึงหรือหนองใหญ่มีเพียงแห่งเดียว คือ หนองตะเคียน อำเภอสัตหีบ

3. ลักษณะภูมิอากาศ

เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ทางทิศตะวันตก เป็นชายฝั่งทะเลจรดอ่าวไทยทำให้ภูมิอากาศในฤดูร้อนไม่ร้อนจัด ฤดูหนาวอากาศไม่แห้งมากนัก บริเวณใกล้ภูเขาจะมีฝนตกมากกว่าบริเวณใกล้ชายทะเล ลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบมรสุมเมืองร้อน

4. การปกครองและประชากร

จังหวัดชลบุรี มีพื้นที่ 4,363 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองเป็น 10 อำเภอ 92 ตำบล 6 เทศบาล 1 เมืองพัทยา และ 20 สุขาภิบาล 173,660 ครอบครัว และจำนวนบ้าน 271,045 หลัง มีประชากรทั้งสิ้น 961,400 คน

ตารางแสดงจำนวนเทศบาล สุขาภิบาล หมู่บ้าน และตำบล ในจังหวัดชลบุรี ปี 2536

อำเภอ	ที่ตั้งห่างจาก จังหวัด (ก.ม.)	พื้นที่ (ตร.ก.ม.)	เทศบาล	สุขาภิบาล	หมู่บ้าน	ตำบล
เมืองชลบุรี		228.791	2	4	107	18
พนัสนิคม	22	699.702	1	2	202	22
พานทอง	20	173.037	-	2	74	11
บ้านบึง	14	646.334	1	1	47	8
ศรีราชา	25	616.434	2	2	70	8
บางละมุง	48	469.021	1	3	62	8
			(เมือง พัทยา)			
สัตหีบ	84	333.422	-	3	40	5
หนองใหญ่	52	397.476	-	1	20	5
บ่อทอง	60	781.544	-	1	37	5
เกาะสีชัง	38	17.239	-	1	7	1
รวม		4,363.000	7	20	666	91

ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัดชลบุรี

วิเคราะห์เพลงพื้นบ้านจังหวัดชลบุรี

จากการสำรวจภาคสนามจังหวัดชลบุรี พบว่าพื้นที่ส่วนมากของจังหวัดชลบุรีติดชายทะเลและมีพื้นที่ติดกับกรุงเทพฯ ทำให้วัฒนธรรมต่าง ๆ เลื่อนไหลได้เร็ว ประชาชนทั่วไปสามารถเดินทางไปกรุงเทพฯ ได้รวดเร็ว ทำให้สรุปในส่วนของเพลงพื้นบ้านได้ดังนี้

1. ไม่พบเพลงพื้นบ้านในจังหวัดชลบุรี แต่มีพ่อเพลงและแม่เพลงบางกลุ่มที่อยู่ในจังหวัดใกล้เคียงได้เดินทางมาแสดงในจังหวัดชลบุรี เช่น กลุ่มพ่อเพลงแม่เพลงจากจังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดนครนายก เป็นต้น

2. ประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดชลบุรีมีอาชีพประมงและค้าขาย ทำให้ประชาชนส่วนมากไม่สนใจเรื่องวัฒนธรรมหรืออาจกล่าวได้ว่าไม่มีเวลาที่จะเล่นเพลงพื้นบ้าน ทุกคนต้องออกทะเล ต้องค้าขายทำกำไร จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ไม่มีเพลงพื้นบ้านในจังหวัดชลบุรี

3. ประชาชนในจังหวัดชลบุรีส่วนมากมีเชื้อสายจีน จึงมีหัวในการค้าขายเสียส่วนใหญ่

ข้อมูลทั่วไปจังหวัดระยอง

1. ประวัติโดยสังเขปของจังหวัด

ระยองเริ่มมีชื่อปรากฏในพงศาวดารเมื่อปี พ.ศ.2113 ในรัชสมัยของสมเด็จพระมหาธรรมราชาแห่งกรุงศรีอยุธยา ส่วนประวัติดั้งเดิมเป็นเพียงข้อมูลสันนิษฐานว่าระยองน่าจะเป็นเมืองที่ก่อสร้างขึ้นในสมัยขอม โดยมีเมืองจันทบุรีในปัจจุบันเป็นเมืองหน้าด่านเมืองแรกที่ขอมสร้าง และนำเอาอารยธรรมของขอมเข้าสู่แคว้นทวารวดี นักโบราณคดีได้สันนิษฐานสิ่งที่ค้นพบคือ ชากหิน สลักรูปต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ที่บ้านดอน บ้านหนองเต่า ตำบลเชิงเนิน คูค่าย และชากศิลาแลง บ้านคลองยายล้ำ ตำบลบ้านค่าย อำเภอบ้านค่าย ซึ่งเป็นศิลปะการก่อสร้างแบบขอม ทำให้สันนิษฐานว่าระยองน่าจะเป็นเมืองที่ก่อสร้างขึ้นในสมัยขอมแน่นอน

2. สภาพทางภูมิศาสตร์

2.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดระยองตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย ระหว่างเส้นรุ้งที่ 12-13 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 101-102 องศาตะวันออก เนื้อที่รวมประมาณ 3,552 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,220,000 ไร่ อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตามทางหลวงแผ่นดินสายบางนา-ตราด (สายใหม่) ระยะทาง 182 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง คือ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับเขตอำเภอหนองใหญ่ อำเภอบ่อทอง อำเภอบ้านบึง และอำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี
ทิศใต้	จรดอ่าวไทย (มีชายฝั่งทะเลยาวประมาณ 100 กิโลเมตร)
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับเขตอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอสัตหีบ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

2.2 ลักษณะภูมิประเทศ

ประกอบด้วยภูเขาเตี้ย ๆ เป็นลูกคลื่น ลอนเตี้ย ด้านเหนือ และด้านตะวันออกเฉียงใต้เป็นภูเขาสูงและป่าไม้เบญจพรรณ ลาดลงสู่อ่าวไทย ทางทิศใต้ดินร่วนปนทรายระบายน้ำได้ดี ความอุดมสมบูรณ์ในดินค่อนข้างต่ำ มีแม่น้ำ 2 สาย คือ

1. แม่น้ำระยอง ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า คลองใหญ่ มีความยาวประมาณ 50 กิโลเมตร ไหลผ่านพื้นที่อำเภอบลวกแดง อำเภอบ้านค่าย ผ่านตำบลท่าประดู่ ลงสู่ทะเลที่ตำบลปากน้ำ อำเภอเมืองระยอง

2. แม่น้ำประแสร์ มีต้นกำเนิดจากทิวเขาจันทบุรี ยาวประมาณ 26

กิโลเมตร ไหลผ่านตำบลต่าง ๆ ในเขตอำเภอแกลงลงสู่ทะเลที่ตำบลปากน้ำประแสร์ อำเภอแกลง
 ลักษณะดิน เป็นดินร่วนและดินปนทราย ระบายน้ำได้ดี แต่มีความอุดม
 สมบูรณ์อยู่ในระดับต่ำและมีภูเขาเตี้ย ๆ เป็นจำนวนมากที่สำคัญ ได้แก่ เขาชะเมาในเขตอำเภอ
 แกลง สูงประมาณ 1,033 เมตร เขาขุนอิน เขาจอมเห เขาวังช้าง ในเขตอำเภอบ้านค่าย และเขา
 ท่าจูด เขายายดา เขาตะเภาคว่ำ ในเขตอำเภอเมืองระยอง

2.3 ลักษณะภูมิอากาศ

มีลักษณะภูมิอากาศแบบมรสุมร้อน ลมทะเลพัดผ่านตลอดปี อากาศ
 อบอุ่นไม่ร้อนจัด บริเวณชายฝั่งทะเลเย็นสบายแบ่งได้ 3 ฤดูกาล คือ ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือน
 กุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน ฤดูฝนตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม และฤดูหนาวตั้งแต่เดือน
 พฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม อุณหภูมิอยู่ในเกณฑ์เฉลี่ย 28.20 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์
 76.7% ปริมาณน้ำฝนอยู่ในเกณฑ์ 1,360 มิลลิเมตรต่อปี

ตารางแสดงจำนวนอำเภอและประชากรในจังหวัดระยอง

อำเภอ	2535			2536		
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
อำเภอเมืองระยอง	39,899	38,450	78,349	50,391	48,453	98,844
อำเภอบ้านฉาง	19,973	18,836	38,809	21,622	19,681	41,303
อำเภอแกลง	55,561	54,747	110,308	46,751	47,971	94,722
อำเภอวังจันทร์	9,524	9,164	18,688	9,420	9,341	18,761
อำเภอบ้านค่าย	37,919	37,648	75,567	38,027	37,827	75,854
อำเภอปลวกแดง	14,673	13,726	28,399	13,794	13,616	27,410
กิ่งอำเภอเขาชะเมา	-	-	-	13,441	11,589	25,030
เทศบาลตำบล มาบตาพุด	13,659	12,551	26,210	8,646	8,263	16,909
เทศบาลตำบล ทางเกวียน	8,412	8,619	17,031	8,059	8,168	16,227
เทศบาลเมืองระยอง	22,407	21,784	44,191	26,279	25,203	51,482
รวม	225,117	215,525	437,552	236,430	230,112	466,542

ที่มา : สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กระทรวงมหาดไทย ปกครองจังหวัดระยอง

วิเคราะห์เพลงพื้นบ้านจังหวัดระยอง

จากการสำรวจภาคสนามแล้ว ผลปรากฏว่าจังหวัดระยองมีเพลงพื้นบ้านอยู่

3 ชนิด คือ

1. เพลงไอ้เป้
2. เพลงเอ๋ย
3. เพลงวง

และเป็นที่น่าสนใจเหตุเพลงพื้นบ้านที่ 3 ชนิดนี้พบที่อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง อาจเป็นไปได้ที่อำเภอบ้านค่ายมีประชากรส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกร และมีพ่อเพลงแม่เพลงจากจังหวัดอื่น คือ จังหวัดอ่างทองได้ภรรยาที่บ้านเก่า อำเภอบ้านค่าย และได้ชักชวนชาวบ้านในพื้นที่ร่วมเล่นเพลงพื้นบ้าน จึงทำให้ประชาชนสนใจในการเล่นเพลงพื้นบ้าน เพราะการเล่นเพลงพื้นบ้านโดยทั่วไปแล้วจะมีอาชีพเดียวกันคือ อาชีพเกษตรกร

การเล่นเพลงเป็หรือเพลงไอ้เป็

การเล่นเพลงไอ้เป็พบที่ตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง
รายละเอียดในการเล่นมีดังนี้

โอกาสในการเล่น	ในงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น ตรุษสงกรานต์ ทอดกฐิน หรือในงานพิธีที่มีผู้หาไปเล่น
ผู้เล่น	มีผู้เล่น 6 ฝ่าย เท่า ๆ กัน เป็นฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย (ฝ่ายละประมาณ 4-6 คน)
วิธีเล่น	ก่อนเล่น ผู้เล่นจะนั่งลงทำพิธีไหว้ครู มีเครื่องกำนลคือ ดอกไม้ กล้วยเทียน หมากพลู บุหรี่ และเงิน 6 บาท เมื่อไหว้ครูเสร็จก็ยืนขึ้น ตั้งแถวตอนแยกฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน ผลัดกันออกมาว่าเพลงทีละฝ่าย เริ่มด้วยฝ่ายชายก่อน ผู้ที่ออกมาว่าเพลงจะยืนตรงกลาง ร้องและรำทำท่าทางไปด้วย ส่วนผู้เล่นคนอื่น ๆ จะเป็นลูกคู่ และตบมือให้จังหวะประกอบ ลำดับขั้นตอนการร้องว่าเพลงเริ่มด้วยบทไหว้ครู บทเกริ่น บทชมโฉม และบทด่าต่อว่าต่อขานกัน ในบางโอกาสก็จะมีการเล่นเป็นเรื่องเป็นราว คล้ายละครหรือลิเก ผู้เล่นอาจแต่งเครื่องละคร หรือตัดแปลงสมมติเอาเองตามเหมาะสม เรื่องที่เล่นอาจเป็นเรื่องจากวรรณคดี เช่น ขุนช้างขุนแผน พระอภัยมณี ลักษณะวงศ์ และพระรถเมรี เป็นต้น หรืออาจเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ มีการร้องส่งให้วงดนตรีปี่พาทย์รับ และบรรเลงประกอบบท (หน้าพาทย์) แต่การดำเนินเรื่องใช้ทำนองเพลงฉ่อยเป็นสำคัญ เรียกการเล่นในลักษณะเช่นนี้ว่า "ไอ้เป็ทรงเครื่อง"

บทเชิญ

- (ชาย) เออ เจิง เงอ เอ่อ เอ้อ เออ เจิง เจียง
 พี่มาก่อนการตั้งกอง ก็พี่มารักน้อง เมื่อเกย
 แม่ช้ออัณัฐอุบเซย น้องรักก็อย่าผูก ความซัง
 อีแม่เกสรดอกสัก หล่อนเห็นความรักของพี่หรือยัง...เอย
 เอ่อ เอ้อ เอ้ย...ไร
- (ลูกคู่) อีแม่เกสรดอกสัก
 ละอีแม่เกสร เกสรดอกสัก หล่อนเห็นความรักของพี่หรือยังเอย
 เอ่อ เอ้อ เอ้ย..ไร..เอย เอ่ ซา เอ้ ซา ซ้ำ ซา ฉ่า ซา นอย แม่
- (ชาย) เออ.....
 พี่จะเที่ยวแสวงหานาง เปรียบเหมือนกิดังกวาง (ลูกคู่สอด เอ้ย ซา)
 หาหนอง
 จะแสวงหาน้อง เปรียบเหมือนพานึก หาเนื้อ
 อีแม่คานน้อยตะละหาบหนัก หล่อนเอ้ยจะหักลงเอ้ย เมื่อ....ไร
- (ลูกคู่) รับคำสุดท้าย ทำนองเดียวกับบทแรก
- (ชาย) เออ.....
 พี่เที่ยวเอ้โก (เออ แน่) สันโท เปรียบเหมือนกิโล พลัดคู่
 ยังไม่ปะเหมาะละก็ตัวเมีย ละพี่เที่ยวโศกเศร้า หน้าเสีย
 พี่ก็ยังไม่มืคู่สอง
 ทุกวันจิตใจพี่เร้าร้อน อุปมาเหมือนนอน พล่อนเอ้ย
 บนกอง...ไฟ
- (ลูกคู่) รับคำสุดท้าย ทำนองเดิม
- (ชาย) พี่พิศดู (เออ แน่) ขาย่าง ทิศไปทั้งเนื้อหนัง อ่อนนุ่ม
 เห็นน้องเดินฉาบ หอมจุก เล่นเอาพี่ขนชัน ลูกซา
 พี่ตกตะลึงแลตาม ไปตั้งสองสาม คั่นนา...ไป
- (ลูกคู่) รับคำสุดท้าย ทำนองเดิม
- (ชาย) เออ.....
 บุญพาน้องเอ้ยมาพบ มาเจออีแม่เทพ พระคุณ
 จงช่วยเจือจาน คำจุน ตัวพี่หรือเป็น คนจร
 อีแม่สาวพรหม สมพร พี่ได้เอาหวานเข้ามาวอน...ไว้
- (ลูกคู่) รับคำสุดท้าย ทำนองเดิม

- (ชาย) เออ.....
 พี่มาพบน้องชมชื่น พี่มายืนชมโฉม
 พี่มาพบน้อง เมื่อกกลางคืน
 ถ้าได้ต่อน้องเป็นคู่
- (ลูกคู่) รับคำสุดท้าย ทำนองเดิม
- (ชาย) เออ.....
 ก็หนูน้องรักพี่ใหม่เล่า
 พี่จะหาคนเข้ามาสู่ขอ
 พี่มาแวงแก้ว ล่องกา
 เจออีแม่เกย ไช้ไกล
- (ลูกคู่) เอ๋ ซา เอ๋ ซ้ำ ซา ฉ่า ซา นอย แม่
- (ชาย) เจออี แม่เกย ไช้ไกล
 แม่หนักกระปูด ดูดเปิด
- (ลูกคู่) เชิญขันขึ้นเถิด เอ๋ย ไว ไว
 อีแม่หนักเอี้ยว เสียงทอง
 เออ เอ่อ เอ้อ เอ๋ย.....เอ๋ย
- พบอีแม่โคม ผิวไผ่
 ก็เมื่อค่ำเมื่อคืน ผิวไผ่
 จะขอแลดูเสียแล้วก็ชื่น...ใจ
- ก็หนูน้องจะเอา ไหมหนอ
 แม่คนสวยน้องอย่าทำขวยเขิน
 พบแม่มหาจำเริญ
- เชิญขันขึ้นเถิด เอ๋ย ไว ไว
 ออยากฟังเสียงน้องเสียนี้กระไร

หญิงตอบบทเชิญ

- (หญิง) เอ๋ย.....เอ๋ย
 แม่หนูไต้ยีน เสียงหวาน
 หนูมาคิดไว้ เอ๋ย รู้แล้ว
- (ลูกคู่) นิจจาพ่อเลื่อนลอยฟ้า
 ซา เอ็ง เงย ซา ทิฉ่าซา
 น้อย นอย ละ หน้อย
- (หญิง) เอ๋ย.....
 แม่หนูไต้ยีนสำนวน
 แม่หนูหลงคอยลิมเพลิน
 พ่ออย่ามาตีสนิท
- (ลูกคู่) รับคำสุดท้าย ทำนองเดียวกับบทตอบบทแรก
- เสียงชายหนอมภาพาน (ฉ่าฉิฉะ) หูแว่ว
 อยู่เสียในอารมณ์ ลั่นเหลือ
 พ่อเอ๋ยลอยมา หนาแต่เมื่อเออ...
 เอ้อ...เอ๋ย...ไร
 หน่อละหน่อละหนอย
- เสียงเมื่อยามพลบ (เออ เนาะ) ร้องเชิญ
 อยู่เมื่อยามพลบ โพล้เพล้
 ทำให้น้องติด พ่อเอ๋ยเสน่ห์...ใน

- (หญิง) เอ๋ย.....
 ได้ยินถ้อยคำ สำเนียง
 แม่ช้ออัญชัญ ตะละอบซุ
 ทุกวันหัวอกของน้องจะแตก
 (ลูกคู่) รับคำสุดท้าย ทำนองเดิม
- (หญิง) เอ๋ย.....
 ทุกวันมีทุกข์เข้ามาทับ
 ไอ้พ่อแก้วแววหวาน
 ทุกวันหัวอกของน้องจะหัก
 (ลูกคู่) รับคำสุดท้าย ทำนองเดิม
- (หญิง) เอ๋ย.....
 น้องมีทุกข์ หนอเข้ามาทับ
 ทุกวันน้องยากเหลือแสน
 ไอ้พ่อนกเอ๋ย พ่อนกเอี้ยง
 (ลูกคู่) รับคำสุดท้าย ทำนองเดิม
- เสียงใครหนอมาเรียก แม่หนู
 น้องยังไม่วาย ถวิล
 อุปมาเหมือนแบกพ่อเอ๋ยแผ่นดิน...ใน
- ยังไม่มีใครรับ ทุกข์แทน
 ทุกวันยังไม่วาย ถวิล
 ไปด้วยพ่อหวานนาค หัวนิล...ใน
- ยังไม่มีใครรับ (เออแน่) ทุกข์แทน
 อยากรออาศัยพ่อร่วมสะดก
 พ่อได้ฟังเสียงเสียแล้วก็คิด...ใจ

บทชมโฉม

- (ชาย) พี่จะชมโฉม ละแม่นางคอดัน
 ดูหน้าก็ออกโก้ คางก็ออกเฝ้า
 (ลูกคู่) เอ่ ซา เอ้ ซา ซา ฉ่า ซา นอย แม่
 (หญิง) ก็หว่างขาเหมือนอย่างเต่า หมอบตาย
 ก็ว่าของดีที่เขาซ่อนเร้น
 เธอมาเหลือบเขม้นเห็นของในผ้า
 (ลูกคู่) เอ่ ซา เอ้ ซ่า ซา ฉ่า ซา หน่อ ละ
 (ชาย) โอ โงง โง โอ้ โงง โง้ง เจีย
 ผมจะชมโฉม แม่คนที่สอง
 ว่าลูกใครหนอ พ่อแม่ช่างทำ
 (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องชาย
- รูปร่างสวยล้น กระจไร
 หว่างขาเหมือนเต่า หมอบตาย
- ใครเคยได้เห็นของใคร
 ว่ามันโตเท่าหน้า เอ็งได้ไหม
- น้อ ละนอ ละหน้อย น้อด นอ ละหน้อย
- รูปร่างละออง เสียนี้กระจไร
 (ไม่ขัด) จำมา นำเยอกระจไร

- (หญิง) จำมา เหลือใจ
ว่าพี่จะ ว่าพี่จำ
ฉันชะชม พวกพี่บ้าง
จะมาชมแต่พวกเขา
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องหญิง
- (ชาย) โอ.....
ชมคนที่สอง ดัดมาก็ที่สาม
จะเป็นลูกมนุษย์หรือว่าบุตรพระอินทร์
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องชาย
- (หญิง) เสด็จลงมาดินเมื่อไร
พี่จะถามดู กระทุ้หา
ก็ว่าสวยเอ๋ย สวยแท้
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องหญิง
- (ชาย) เออ.....
พี่จะชมโฉมแม่คนที่สี่
รูปร่างก็สวยดี
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องชาย
- (หญิง) เอ๋ย.....
ว่าดัดที่สามมาชมความงามที่สี่
ทำไมกับดุดกว้างเอ๋ยดุดแคบ
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องหญิง
- (ชาย) เออ.....
ถัดที่สี่ ชมคนที่ห้า
สีหน้าเหี่ยว ๆ อย่างนี้มันแย
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องชาย
- (ชาย) เออ.....
จะดูหัวอกของน้องก็ผาย
ดุดตะโปกข้างซ้ายพี่จะทำบ่อปลา
ถ้าพี่ได้อย่างนี้สักคนพี่จะไม่บ่นสักคำ
ถ้าน้องอยากกินกล้วยพี่จะเอาต้นเข้าไปปลูก ถ้าน้องอยากมีลูกพี่จะทำให้
ถ้าไม่ได้เด็กน้อยนอนกระด้าง
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องชาย
- พี่มาชมน้องยาทำไม
พวกพี่ก็ยัง ไม่เห็นใจ
พวกพี่ก็เหมือนลาวแมวลาย
- รูปร่างยังกะพราหมณ์ เดินไพร
เสด็จลงมาดิน เสียเมื่อไร
- กับตัวน้องยาทำไม
จะเอาไปทำแม่ หรือก็ได้
- ดุดกว้างเหมือนปีพระอภัย
งามเหมือนดั่งปี ดอกใหญ่
- ว่าดุดกว้างเหมือนอย่างปีพระอภัย
หัวมึงก็แอบ อยู่ได้
- รูปร่างโสภา ผ่องใส
น่ากลัวจะแก่เสียเหลือใจ
- จะดูหัวไหล่สองเต้าเต่งตึงยักอยู่ ข้างใน
ตะโปกข้างขวาพี่จะทำเป็นบ่อนไก่
งานการไม่ให้ทำดอกแม่พิสมัย
จะไม่หลงเอ๋ยกระได

- (หญิง) พี่อย่ามาทรงคะนึ่ง
ให้พี่ไปบวงสรวงหุบเหว
ว่าไอ้ที่มุงเห็นจะไม่แม่น
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องหญิง
- (ชาย) โอ.....
พี่จะชมโฉม แม่ท่ายก้อย
อีแม่ตะกรับ น้องอย่าเพิ่งมีผ้า
อีแม่สาวน้อย ที่ห้อยกัน
เอาเชือกหนังเข้ามาขันใส่คอ
พอพี่ชักตาบ ออกจากกระเป่า
ถ้าแม่นี่ขี้มูกของน้องทะเล็ก
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องชาย
- (หญิง) ถ้าขี้มูก ไม่ทะเล็ก
อาจารย์เจ้าคะ อาจารย์เจ้าขา
ไอ้เป้ของฉันเป็นไอ้เป้บ้านป่า
ทั้งนี้ก็แข่งกระด้าง
หยิบแต่ดอกसानลำยาว
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องหญิง
- (หญิง) ขุดดอกดอกข้าว เรื่อยไป
อาจารย์สงสารฉัน
- พี่หนูอย่ามาตั้งมารัก
จะไม่ได้ดอกแม่ฮ้อย แปลงสวน
ไปเสียแล้วพ่อแสนรัญจวน...ใจ
- พี่จะชมแม่ฮ้อย ท้ายไฟ
พี่จะมาหมั้นวิว หมั้นควาย
น้องยังไม่เคยสน ตะพาย
ผูกไว้ก็ติดต่อ ไม้ตาย
เลยแทงน้องเข้า ถูกที่หมาย
พี่ชายไม่ชัก หน้าไป
- ว่าพี่ชายก็ไม่ชัก หน้าไป
คอยฟังฉันว่า เป็นไร
เป็นไอ้เป้ชานา ชาวไร่
เหมือนปลาย่าง แก่ไฟ
ขุดดอกดอกข้าว เรื่อยไป
- ขอให้ตบรางวัล ไว ไว

บทชวนหนี

- (ชาย) ว่ารักกันหนา พากันหนี
ไอ้ที่สูขอมันธรรมดา
ว่ารักกันหนา พากันหนี
ว่ารักกันหนา พากันหนี
เขาขอไม่ให้ก็ต้องลักพาหนี
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องชาย
- เขาไปมั่งไปมี ถมไป
แม่ยายพ่อตา เขาไม่ให้
เขาไปมั่งไปมี กันมากมาย
เขาไปตั้งโรงเลื่อยโรงสีกันถมไป
เขาไปเป็นเศรษฐีกันถมไป

- (หญิง) ไหนว่าจะพาแม่หนูหนี
รักหนาหรือก็พากันหนอ
ลูกเขามีพ่อแม่
ว่าไปเถอะจะไปเถอะจำ
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องหญิง
- (ชาย) พี่เป็นลูกตาปานหลานตาแป๊ะ
พี่รักน้องยากก็พาหนี
ถ้ารักกันหนอขอกันหนา
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องชาย
- (หญิง) ไปขอพ่อตาเขาไม่ให้
อวดมั่งอวดมีอวดเศรษฐีเงินถึง
นี่หรือลูกนายห้างชายยา
กางเกงที่เอ็งสวมเสื้อที่เอ็งใส่
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องหญิง
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องหญิง
- (หญิง) ถ้าว่าขี้มูก ไม่ทะลัก
กล้าตีมุดหัวมึงเข้ามาสน
ตีบให้หัวมึงนะเซล้ม
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องหญิง
- (ชาย) ให้หัวมึงนะเซล้ม
ทั้งมึงก็ล้มทั้งกูก็ล้ม
ถ้าแม้ว่ามึงไม่ยอมนะกูจะปล้ำ
กูจะยึดเสียขา ด้อยเสียขา
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องชาย
- (หญิง) ถ้าแม้ไม่ยอมนะมึงจะปล้ำ
จะยึดเสียขา ด้อยเสียขา
กล้าตีมาซิ ปล้ำน้อง
ธรรมชาติเขาแท้เล่นแม่มึงยับ
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องหญิง
- เข้าตงพงพี เร็วไว
จะมาสู้มาขอ อย่างไร
ไม่ได้เกิดมาแต่ โพรงไม้
ตัวขोन้องยา ไม่ไป
- เงินทองเยอะเยอะ ถมไป
ไปมั่งไปมี ถมไป
ก็ไปขอพ่อตาเขาไม่ให้
- ว่าเป็นลูกนายห้างโตใหญ่
ซื้อเสื้อซื้อผ้ายังไ
เอ็งไปยืมของใครเขามา
- ฉันจะร้องเพลงตาให้ชอบใจ
- ตัวมึงก็ไม่ซึก หน้าไป
แม่จะตีบเสียด้วยสันตีนซ้าย
ให้หัวมึงลงจม รอยควาย
- ให้หัวมึงลงจม รอยควาย
ให้รู้ว่าใครอมของใคร
เล่นให้พลิกคว่ำพลิกหงาย
เล่นมึงละอีท่าเสื่อควาย
- เล่นให้พลิกคว่ำ น้าพลิกหงาย
จะเล่นกูรีอีท่า เสื่อควาย
แม่จะขึ้นศาลฟ้องให้บรรลัย
ให้โปลิสเขาจับตัวไป

- (หญิง) แม่จะแต่งตัวเสียให้สวยปร้อ
จะซื้อขม้นสักสองเพื่อง
แม่หนูแต่งตัวเสียให้สวยปร้อ
- (ชาย) ทางเก่งที่สวมเสื้อที่ใส่
พี่ลูกเศรษฐีมีเงินถึง
แม่หนูจะร้องอย่างจี้
ไอ้เงินทองเขาถมเถ
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องชาย
- (หญิง) ว่าน้องไปดูบ้านขุนนาง
จะย่างก็เกรียมจะเหยียบก็กรอบ
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องหญิง
- (ชาย) จะย่างก็เกรียมจะเหยียบก็กรอบ
เวลาเขานอนเขาซ้อนกัน
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องชาย
- (หญิง) เวลาจะนอนเขาซ้อนกัน
แม่จะเอาที่เท่านั้น
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องหญิง
- (ชาย) ที่เท่านั้นก็ออกลูกกันบานตะไท
ไอ้ที่เท่านั้นมันหนีไม่พ้น
น้องเป็นเมียพี่จะให้อยู่ตอนหัว
ถ้าน้องทำดีให้อยู่ข้างบน
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องชาย
- ไปล้อไอ้หนุ่มตะกอล บ้านไกล
มาทามันให้เหลือองจาวใน
แม่หนูก็เดินยักคอสายไหล
จะไปยืมของใคร เขามา
เอาเงินสักกึ่งชั่ง บอกมา
ก็หาตัวพี่ลั่นท่า
จะเอาสักก็เทเตรียมเอามา
- หมาเข้ามิดทาง เมื่อไร
จะเอาพีนสักกอบก็ไม่ได้
- จะเอาพีนสักกอบไม่ได้
ไอ้ที่เท่านั้นนอนได้สบาย
- ว่าที่เท่านั้นนอนได้สบาย
ก็ออกลูกกันบานตะไท
- ว่าก็สักก็หนีไซ้ใหม่
พี่เป็นผัวลงไปอยู่ตอนท้าย
น้องทำพิกลให้อยู่ข้างใต้

บทจาก

- (ชาย) ข้างโน้นก็ดีข้างนี้ก็ดี
เรามาว่ากันแต่ดีดี
- (ลูกคู่) รับทำนอง รับบทร้องชาย
- (หญิง) เรามาว่ากันแต่ดีดี
เรามาพูดกันแต่เรื่องรัก
เจ้าหนุ่มโง่เกชอบเฮฮา
ว่าสวนพ้อมายที่ไร่เมีย
- พี่ขอเสียที เป็นไร
เอาแต่เพียงนี้เป็นไฉ
- เอาแต่เพียงแค่นี้ เป็นไฉ
ก็นี้จะให้มันหนัก เกินไป
ก็แม่สาวสาวเขามา จะอายุ
จะต้องยื่นเสียน้ำลาย

ฝ่ายหญิง

เอ่ยหนูสามนวล
ข้างเถิดหลงมายืนคอย
พื่อยามาตีสนิท

เสียงชายมาชวน
อยู่เมื่อยามพลบโพล์เพล้
ทำให้น้องติดเสน่ห์

ฝ่ายชาย

พี่เที่ยวแสวงหานาง
อีแม่ค่าน้อยละอีหาบหนัก

เปรียบเหมือนพรานหาเนื้อ
ไม่รู้จักหักทุกเมื่อ

ฝ่ายหญิง

เอ่ยหนูได้ยินเสียงหวาน
หนูมาคิดแล้วรู้แล้ว
พ่อแก้วลอยฟ้า
พ่อแก้วลอยฟ้า
อยู่ในอารมณ์ลั่นเหลือ
พ่อเอ๋ยลอยมา

เสียงชายฝากหูแว่ว
อยู่ชะในอารมณ์ ลั่นเหลือ
อนิจจาพ่อแก้ว
พ่อเอ๋ยลอยมา
อนิจจาพ่อแก้วลอยฟ้า
แต่เมื่อเอ๋ย

ฝ่ายชาย

จะดูหัวทกของน้อง
ก็อ้ทั้งก็อ้เขย
จะดูตะโพกของน้อง
บัดนี้ทางออกข้างซ้าย
พี่จะไปแต่ก่อนจะไป
สามคนพี่ก็พิสมัย
ถ้าพี่อยากจะได้เด็กน้อย

จะดูหัวหน้าก็อ้เขย
จะดูหัวกิน
เอมันก็ไม่สังข์
ก็ตะโพกข้างขวา
พี่ได้ตั้งนี้
แต่ก็ไม่พิสมัย
เอ่ยนอนกระดั่ง

ฝ่ายหญิง

เอ่ยอย่ามาส่งพี่หนู
ให้พี่ไปบอกผัวขุดสระ
ก็ไอที่นุงเห็นจะไม่แมน

อย่ามาส่งมานะ
เอ่จะไม่ได้หรือกแดงสวน
ก็ไปชะแล้วรัญจวน

ฝ่ายชาย

เอ๋ยพี่มาก่อนกาลตั้งกอง
เมื่อเอ๋ยตั้งนาน
ชะอีกอบเซย
และอีแม่เกษร
แม่เห็นความรัก

พี่มารอน้อง
แม่ช้ออัญชัน
น้องรักก็อย่านิ่ง
เกษรดอกสัก
ของพี่หรือยัง

ฝ่ายหญิง

เอ๋ยหนูไต่ยินสำเหนียก
แล้วมาหลงพลอยว่าลืมเลือน
อย่ามาตืออย่ามาตีสนิท

เสียงชายเขามาชวนร้องเอ๋ย
อยู่เมื่อยามพลบอย่ามาตีสนิท
ทำให้น้องติดเสน่ห์

ฝ่ายชาย

เอ๋ยฉันจะชมโฉมแม่คนต้น
เขาเป็นอาจารย์สถานที่นี่
จะเรียนรู้เรื่องภาษา
นี่แน่ถามพ่อแม่เขาชื่ออะไร

รูปร่างสวยล้นวิไล
รูปร่างสวยดีไซ้ใหม่
ตั้งแต่เรียนมาว่าแต่ไหน

ฝ่ายหญิง

ฟังเสียงถามถึงอาจารย์
อุเหมอุแม่ครูด้า
คุณมาถามหรืออยากจะรู้

จะให้เบิกบานเอ๋ยบานใจ
ช่างแนะช่างนำมาหลาย
หรือคุณบอกแม่หนูไวไว

ฝ่ายชาย

อันว่าตัวผมเอ๋ยอยากจะรู้
อันว่าตัวนี้ครูด้า
มาอยู่สถานนะที่นี่
แต่เขามากันไกลโซ

อยากจะบอกแม่หนูไวไว
รูปร่างคมขำไซ้ได้
มันมีแต่ห้องพี่มากมาย
แต่เขาทำเพื่ออาจารย์

ฝ่ายหญิง

เอ๋ยบุญจะทำเจอกี่อะไร	แต่งตัวชะช่างสวยพื่อ
แล้วก็เดินยักคอกอยู่ได้	ไอ้ผมดกแต่งตัวชะสวยพื่อ
แล้วหนูกี้เดินยักต่อสายใหญ่	เรามาเล่นก็เพื่ออาจารย์
พวกเรากี้รำคาญไปได้	อยู่กันก็เล่นกัน
มาหลายปีแล้วไซ้ไหม	

วิเคราะห์การเล่นเพลงไอ้เป้

1. **การเล่นเพลงไอ้เป้** แท้ที่จริงแล้วก็คือ การเล่นเพลงฉ่อยนั่นเอง แต่ชาวบ้านในท้องถิ่นที่มีการเล่นเพลงชนิดนี้ หรือท้องถิ่นใกล้เคียงนิยมเรียกว่าเพลงไอ้เป้ หรือเพลงเป้ และเรียกการเล่นแบบเป็นเรื่องเป็นราว และมีปีพาทย์บรรเลงประกอบว่า “ไอ้เป้ทรงเครื่อง” ซึ่งจากการสอบถามผู้เล่นคนเก่า ๆ ถึงคำว่าไอ้เป้ ก็ได้ทราบว่าเป็นคำเรียกนักเล่นเพลงฉ่อยที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคนหนึ่ง ซึ่งเป็นคนขาเป้และเมื่อได้พิจารณาถึงลักษณะทำนองร้องของเพลงไอ้เป้แล้ว พบว่าในตอนท้ายที่ลูกคู่รับ จะแตกต่างไปจากเพลงฉ่อยทั่วไปเล็กน้อย ดังนั้นอาจเป็นไปได้ว่านายเป้เป็นคนแรกที่คิดทำนองร้องเพลงฉ่อยที่ผิดแผกแตกต่างไปจากเดิม และเป็นท่อนิยม (ฟัง) ของคนฟังในระยะต่อ ๆ มา ชาวบ้านก็เลยเรียกการเล่นเพลงฉ่อยแบบนี้ว่าเพลงไอ้เป้ตามชื่อคนคิดทำนองร้องขึ้นมาใหม่ นั่นเอง นอกจากนี้บางคนก็สันนิษฐานว่าไอ้เป้ เป็นชื่อนักเล่นเพลงฉ่อยที่มีชื่อเสียงโด่งดังในกระบวนว่าเพลงฉ่อยคู่กันกับนางมา ทั้งสองเป็นนักกว่าเพลงฉ่อยที่มีฝีปากคมคาย จนชาวบ้านถึงกับเรียกเพลงฉ่อยว่าเพลงไอ้เป้ (สมหวัง คงประยูร. ม.ป.ป. : 23)

2. **การเล่นเพลงไอ้เป้** เป็นมหรสพที่ให้ความบันเทิงแก่ชาวบ้านด้วยการสะท้อนสภาพสังคมและวิถีชีวิตของคนไทยสมัยก่อน ออกมาเป็นคำร้อง

ดังแบบแผนในการร้องที่มีผู้แยกแยะตามเนื้อหาไว้เรียกเป็นชุด ๆ ได้แก่ ชุดสู่ขอ ชุดลักพาหนี่ ชุดตีหมาคว่ำ และชุดชิงชู้ เป็นต้น ซึ่งในแต่ละชุดก็มีความหมายครอบคลุมอยู่ในตัวเองแล้ว กล่าวคือ ชุดสู่ขอ แสดงถึงประเพณีที่หญิงและชายที่จะแต่งงานกัน จะต้องมีการไปสู่ขอกันก่อน ชุดลักพาหนี่ แสดงถึงการที่เกิดอุปสรรคในการที่ชายหญิงจะแต่งงานกัน ฝ่ายชายก็จะชวนให้ฝ่ายหญิงหนีตามไปอยู่ด้วยกัน ซึ่งหญิงและชายไทยสมัยก่อนมักจะอยู่กินกันด้วยวิธีนี้มาก ชุดตีหมาคว่ำ แสดงถึงการหึงหวงกัน อันสะท้อนถึงสภาพสังคมไทยที่นิยมการมีสามี และภรรยาเพียงคนเดียว และชุดชิงชู้ เป็นการสะท้อนถึงความไม่ถูกต้อง ดึงตามของการเป็นชู้กันในสังคมไทย เป็นต้น

การเล่นเพลงเอ๋ย

การเล่นเพลงเอ๋ยพบที่อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง รายละเอียดในการเล่นมีดังนี้

โอกาสในการเล่น ในงานพิธีต่าง ๆ ที่มีผู้หาไปเล่น เช่น งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ งานโกนจุก หรือแม้กระทั่งงานศพ

ผู้เล่น แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจำนวนเท่า ๆ กัน อาจเป็นฝ่ายละ 2, 3, 4 คนก็ได้

วิธีเล่น ก่อนเล่น หัวหน้าจะทำการไหว้ครูด้วยเครื่องกำนล ได้แก่ ดอกไม้ รูปเทียน เหล้า หมากพลู บุหรี่ และเงิน 6 บาท แล้วจึงเริ่มเล่นเพลงโดยแต่ละฝ่ายผลัดกันว่า เริ่มด้วยฝ่ายชายก่อน ลำดับชั้นในการร้องคือ ร้องไหว้ครูเป็นอันดับแรก ต่อจากนี้จึงร้องโต้ตอบกันด้วยบทเกี่ยวพาราสิ ต่อว่าต่อขานกัน และอาจจะเล่นเป็นเรื่องราวต่าง ๆ เช่น ลักษณะวงศ์ จันทโครพ ก็ได้

ลักษณะในการเล่น ถ้าเป็นการเล่นแบบร้องโต้ตอบกันแล้ว ผู้เล่นจะนั่งชันเข้าข้างหนึ่งในเวลาร้อง แต่ถ้าเล่นเป็นเรื่องจะต้องมีการแสดงท่าทางประกอบตามบทด้วย ระยะเวลาในการเล่นอาจเป็นครึ่งคืน หรือตลอดคืนก็ได้ โดยมากในตอนหัวค่ำก็จะเล่นแบบร้องโต้ตอบกัน และในตอนดึก หรือเมื่อคนดูเริ่มจะเบื่อจึงเปลี่ยนไปเล่นเรื่องต่าง ๆ แทน

เพลงเอ๋ย

เพลงเอ๋ยที่รวบรวมมาได้นี้ นายชำ อาจารย์ช่า เป็นผู้ให้ข้อมูลและเสียชีวิตไปแล้ว
เมื่อถามถึงบุคคลอื่นที่พอจะมาร่วมให้ข้อมูลได้ก็พบว่าไม่มีใครเล่นเพลงเอ๋ยได้อีกแล้ว

บทไหว้ครู

ลูกมายน้อมขึ้นเทียบผม	สิบนิ้วประนมขึ้นเทียบป่า
จะไหว้ครูเฒ่าแต่เก่าก่อน	ที่ท่านเคยสั่งสอนลูกมา
ลูกไหว้พระรัตนตรัยเถอะท่านเสียก่อน	แล้วไหว้บิดรมารดา
ลูกไหว้พระภูมิเจ้าที่	พร้อมพระธรณี พระคงคา
ไหว้ทำสังหลพรมาสิงหล	เขาเป็นมาก่อนแต่ครั้งปู่ย่า
ว่าวันนี้ลูกมาออกสนาม	ให้ครูติดตามลูกมา
เครื่องตั้งสังเวย	ลูกก็มีมาเคย พร้อมหน้า
อีกทั้งเหล่าเข้มนหรือก็เต็มขวด	เงินตราเทียบลวดหมากยา
ขอให้ครูของฉันทันนี้เอ๋ย	ขอให้มาเสวยเถอะหนา
พอเสวยเสียเสร็จสรรพ	ลูกก็ต้องลากลับเป็นธรรมดา
วันนี้มาเข้าสนาม	ขอให้ครูติดตามรักษา
มั่นหญิงเขามาแก้	นี้ขอให้แพ้คำขำ
ว่าทั้งบทย่าให้อ่อน	อีกทั้งกลอนอย่าให้ลูให้ล้ำ
อ้าปากก็ขอให้ไหล	ขอให้เพราะหูเสียแก่ท่านที่หา
ให้ชอบหมดทั้งนั้น	เสียแต่ท่านที่มา เอยฟัง
(ลูกคู่) ให้ชอบหมดทั้งนั้น	เสียแต่ท่านที่มา
ให้ชอบหมดทั้งนั้น	เสียแต่ท่านที่มา เอยฟัง

บทเชิญ

เชิญเกิดแม่งามระหง	ขอให้มาในวงเวียนขวา
วันนี้มันใกล้	อาจารย์นัดให้พวกเรามา
เพื่อสนุกสนาน	เล่นกันสักวันอย่าให้ช้า
ข้างโน้นก็ดี ทางนี้ก็ดี	ทั้งสามทั้งสี่พร้อมหน้า
เรามาเล่นให้เขา	ตัวของเรานั้นหนา
อยากจะเชิญ	แม่คิ้วโก่งเข้ามา

บทร้องไห้ครวญ

เอ๋ย.....ยกมือขึ้นเทียบผม
 ลูกไหว้พระพุทธรูปเสนาสร้างโลกา
 ตัวข้านี้ก็เฝ้ารักษา
 ปฏิบัติความดีเสมอมา
 ขอให้มิตีในตัวข้า
 มีทำนองขอให้เข้าท่า
 ขอให้มันแพ้วตัวข้า

สิบนิ้วประนมขึ้นเทียบบ่า
 อีกพระธรรมและคัมภีร์
 ทั้งพระสงฆ์องค์ประทีนพระชินสีห์
 ลูกมาร้องเพลงในวันนี้
 อย่าให้ข้องขัดในการร้อง
 แก่หญิงใดหมายเข้ามาแก้
 ขอให้แคลงคล่องเหมือนดั่งบ้องกัญชา

บทร้องเบ็ดเตล็ด

ฝ่ายชาย

เอ๋ย...เอ๋ย...เอ๋ย ฉันจะมารับ
 ที่มาขีดเขียนที่เมืองระยอง
 อีกทั้งเชือกชักของฉันทาทอง
 มันคล่องไม่ให้ทีโมก
 เอ๋ย..... ดาเมียงแก่ง
 เพียงศรีธาสาหัส
 ยกตันข่อยไว้อย่างสบาย
 ให้นำลุ่นหนูเพียง

แม่ทองเคียดเขียน
 อีกทั้งประทุนของฉันทารัก
 ไปถึงรากไม้โอควายไล่เกวียน
 ก็ต้องโคกกระปอง (ลูกคู่รับ)
 แก่ก็ตายแล้ว
 เพียงไปสร้างวัดอยู่ที่บางตะชัน
 จะมีมวยไต้ฉัน
 ไปช่วยเพียงสักวันเถิด เอ๋ย....

บทร้องโต้ตอบกัน

ฝ่ายหญิง

จีวรของพระ
 ทำไมต้องมี
 แล้วบาตรของพระ

มีมาอย่างไร
 เป็นกระตง กระตง
 มีมาอย่างไร

ฝ่ายชาย

ถ้าจะพูดกันให้ชอบกล
 ใครแต่งใครตั้ง

ก็ต้องพูดกันข้างนี้
 ให้น้องเป็นสังขมิ

ฝ่ายหญิง

เขาจะเกณฑ์ผู้หญิงทั่วไป
แล้วให้ผู้หญิงหย่อนกันมาล้าง
สำหรับล้างหน้า

ดักน้ำมาไว้ใส่กระถาง
แล้วก็ให้นายทองนะ
เพื่อป้องกันจัญไร

ฝ่ายชาย

เขาจะเกณฑ์ปักที่ใหญ่ใหญ่
ให้หนูแห้วหน้ามน
ถ้าถูกถนัด

มาพาดไว้ที่ปากกระถาง
หย่อนกันลงไปล้าง
ถนัดก็ชักจาด

ฝ่ายหญิง

ปากของแกเหมือนหีเขานะ

ฝ่ายชาย

อ้อหีของผาด
แล้วปากของพี่
มันเหมือนกันที่ไหน
จะไปเย็ดหีผาด

ผาดพาไปทางนี้
พี่พาไปทางนั้น
ถ้าเหมือนกันดาชาติ
เรื่องอะไร

วิเคราะห์การเล่นเพลงเอ่ย

1. เพลงเอ่ยเป็นการละเล่นที่เป็นมหรสพอย่างหนึ่ง ที่มีผู้ว่าจ้างไปเล่นในงานพิธีต่าง ๆ เช่น งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ งานโกนจุก หรือแม้กระทั่งงานศพ
2. เหตุที่เรียกการละเล่นชนิดนี้ว่า เพลงเอ่ย นั้น ก็เนื่องมาจากบทร้องขึ้นต้น และลงท้ายด้วย “เอ่ย...”
3. ลักษณะการเล่นคล้ายกับการเล่นลำตัด คือเป็นการร้องโต้ตอบกันระหว่างฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย ในเชิงเกี่ยวพาราสีต่อว่าต่อขานกัน
4. บทร้องต่าง ๆ นับตั้งแต่บทไหว้ครู บทเกี่ยวพาราสี บทต่อว่าต่อขานกัน หรือแม้กระทั่งบทที่แสดงเป็นเรื่องเป็นราว เป็นคำประพันธ์ที่มีผู้ผูกแต่งขึ้นไว้แต่เดิม และได้มีการถ่ายทอดด้วยการสั่งสอน หรือจดจำสืบต่อกันมาเป็นสำคัญอย่างไรก็ตาม บางครั้งก็มีการประชันฝีปากกันระหว่างผู้เล่นเพลงเอ่ยต่างวงในกรณีเช่นนี้ ผู้เล่นเพลงเอ่ยก็จะต้องมีการใช้ปฏิภาณไหวพริบของตนในการค้นเพลงขึ้น เพื่อเป็นการแกกกลอนกันในขณะนั้นเลย

5. บทร้องเพลงเอ๋ย นอกจากบทไหว้ครูแล้ว บทอื่น ๆ มักแทรกด้วยถ้อยคำดลก พยายาม โยน สองแง่สองมุม หรือแม้กระทั่งคำผวน ซึ่งล้วนแต่มีความหมายเกี่ยวกับเรื่องเพศเป็นสำคัญ ดูเหมือนว่าการละเล่นชนิดนี้ มุ่งเอาใจผู้ดูผู้ฟังด้วยการสรรหาถ้อยคำดลกหยาบโหลนที่เกี่ยวกับเรื่องเพศมาตีแผ่ในที่สาธารณะนั่นเอง และในบรรดาการเล่นเพลงต่าง ๆ ที่พบจากการศึกษาในครั้งนี้รู้สึกว่บทร้องเพลงเอ๋ยจะมีถ้อยคำความหมายหยาบโหลนมากที่สุด

การเล่นเพลงวง

การเล่นเพลงวงพบที่อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง รายละเอียดในการเล่นมีดังนี้

โอกาสในการเล่น	เล่นในงานมงคลต่าง ๆ เช่น งานบวชนาค
ผู้เล่น	แบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย ฝ่ายละเท่า ๆ กัน ฝ่ายละ 3-4 คน
วิธีเล่น	ก่อนเริ่มเล่น มีพิธีไหว้ครูด้วยเครื่องกำนล ได้แก่ เงิน 6 บาท เหล้า ดอกไม้ ธูปเทียน และหมากพลู เริ่มร้องบทไหว้ครู อาจจะร้องพร้อมกันก็ได้ หรือ ร้องทีละคน โดยเพลงไม่ซ้ำกัน ในตอนไหว้ครูนั้นจะนั่งเป็นวงร้องโดยมีไม้ ปักไว้กลางวงและจุดเทียนให้สว่าง เรียกว่า “ไม้หลักชัย” หัวหน้าต้องเตรียม ไปเองและก่อนจะปักไม้ต้องใช้คาถापักหลักชัย เมื่อไหว้ครูเสร็จจะลุกขึ้น ฝ่ายชายจะเริ่มร้องเชิญฝ่ายหญิงมาเล่นด้วยกัน เรียกว่า “เพลงลูก” ขณะที่ ร้องทุกคนที่เล่นจะเดินเป็นวงไปรอบ ๆ คนที่ร้องจะรำไปด้วย ส่วนคนอื่นจะ ตบมือ ต่อจากนี้จะเป็นการร้องโต้ตอบกันระหว่างฝ่ายชายกับฝ่ายหญิง แล้วเทียบเรื่องคือ เล่นเป็นเรื่อง ส่วนมากใครที่หัดเป็นตัวอะไรไว้ก็จะเล่นไป ตามนั้น เช่น เป็นนายพราน เป็นฤาษี เป็นโหร เล่นเรื่องหนึ่งบางครั้ง ต้องเล่น 3 วัน 3 คืน จึงจะจบ

เพลงวง วิทยากรผู้ให้ข้อมูลเพลงวงคือ นายเนย ศรีกำแหง คุณยายฉ้วน สุขมหา และคุณยายเปล่ง ปรีรัตน์ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเพลงวง

บทไหว้ครู

(ชาย)	นโม นม มนัสการ สิบนิ้วพนมเนียน จะอภิวาทบาทหงส์	คุณพระวิหารระเห็ดหงส์ ขึ้นเหนือเศียรโดยประสงค์ หนองศัทธิพาการ
(ชาย)	ไหว้พระหน่อชินสีห์ บรมครูผู้ปราชญ์ ลูกประนมลงนั่งตั้งใจ ขอเชิญครูชูช่วย	องค์พระมุนีนาค ผู้ได้สั่งสอนเอย ยกมือขึ้นไหว้อยู่สลอน ลงมาอวยพระพร
(ลูกคู่)	เอ๋ยเถิดเอย เอ็ง เงย ขอเชิญครูชูช่วย	ลงมาอวยพระพร เอ๋ย เถิดเอย
(หญิง)	น้อมเศียรประนมกร ทั้งสิบธาตุดุทุกทิศ คำนับครูเพื่อบูชา	ภิวาทไหว้วันทนา เทียนธูปบุปผา พระพุทธพระธัมมัง
(ลูกคู่)	คำนับครู เอ๋ย นี้ เอย เอ้อ เอ้อ เอ้อ คำนับครูเพื่อบูชา	เออ เอย เพื่อบูชา พระพุทธพระธัมมัง
(หญิง)	พระสงฆ์ด้วยสิ้นทั้งสาม เหมือนร่มไทรอาศัยกิ่ง ป้อนข้าวอาบน้ำวันละสามเวลา เขาไปไหนกันแซ่ ทั้งครูพักอักษรที่ลูกเป็นศิษย์ ให้ลูกแจ่มกระจ่าง	ให้ลือนามภิญโญยิ่ง อยู่ได้เป็นสุขขังเอย แม่ทรมาเลี้ยงลูกทุกผู้ พระแม่ข้าอยู่ เอ๋ย เรือน ถ้าแม่นลูกติดขอให้ช่วยเตือน ไปเหมือนอย่างกะเตือน
(ลูกคู่)	เอ๋ย เถิด เอย เอ็ง เงย ให้ลูกแจ่มกระจ่าง	ไปเหมือนอย่างกะเตือน เอ๋ย เถิด เอย

บทเชิญ

- (ชาย) ไหว้ครูเสร็จแล้วแก้วข้า แม่ดวงสุดาดอกประดู่
 ลูกขึ้นเต็นรำทำบท อย่าคอยงดงอนอยู่
 ผู้ฟังผู้หาเขามาคอยดู ลูกขึ้นเถิดพวกเรา
- (ลูกคู่) ผู้ฟังผู้หา เอ้อ เออ นี เอย เอ้อ เอ้อ เอ้อ เอ็ง เอย เขามาคอยดู
 ผู้ฟังผู้หาเขามาคอยดู ลูกขึ้นเถิดพวกเรา
- (ชาย) จะชักนิทานขึ้นมาอ่านนิทาน โดยนิยมเรื่องนิยาย
 หน่วงหน้าหนักมันก็ชักช้า พระสุริยามันจวนจะสาย
 ถึงสายแสงพระสุริย์ฉาย อยู่แล้วหนอแก้วข้า
- (ลูกคู่) สายแสง เอ้อ เอ้อ เออ นี เอย เอ้อ เอ้อ เอ้อ เอ็ง เงย พระสุริย์ฉาย
 สายแสงพระสุริย์ฉาย อยู่แล้วหนอแก้วข้า
- (ชาย) แก้วตามมาเล่นในวันนี้ เป็นวันได้เล่นสนุก
 ลูกขึ้นลูกแล้วเอววงกันขลุกร ไปเถิดอย่านั่งช้าเอย (ช้า ช้า ชะ)
 เชิญเถิดเจ้ายาวมิ่ง อย่างนั่งหน้านั่งให้นานนัก
 ว่านักเลงเขาทัน เวลาจักจกสาย (ช้า ช้า ชะ)
 พี่หมายเห็นน้องพี่มองเห็นหน้า พากเพียรหมายมาประสบน้อง
 สืบเสาะมานาน นี้ประมาณสักสองราตรี (ช้า ช้า ชะ)
 สามปีที่เดือนพี่เที่ยวเดินดอดเดาะ จะหามิ่งเมียเหมาะหมายเม่นชะมุง
 แต่แบกรักกรำมา มาสักห้ากระบุง
 ท้อแท้ทุกข์ทนขนชัน มันชูออกชันชี
 โต้แต่กระดกมาตั้งหกเจ็ดปี (เถิด เอ็ง เงย)
- (ลูกคู่) โต้แต่กระดก เอ้อ เอ้อ เอย นี เอย เต้อ เอ้อ เอ้อ เอ็ง เงย มาตั้งหกเจ็ดปี
 โต้แต่กระดกมาตั้งหกเจ็ดปี
- (หญิง) งามล้วนชวนโศก ล้วนวิโยครัญจวนจิต
 จิตไม่ตีไม่มีใจตรง ใครหลงก็ต้องความผิด
 ผิดแล้วค่อยมาถอยหลังคิด คิดเหลือพระปัญญา
- (หญิง) ปัญญาหญิงมีแต่ตรม ผัวหนึ่งไม่สมจะมีสอง
 สองสามสี่หนคนจะปอง เทียวนิทนาว่าเอย (ช้า ช้า ชะ)
 ว่าชั่วก็ที่ว่าดีก็หน มันไม่ชอบกลเราก็งไม่มี
 มีแล้วไม่รักมันมักจะมีภัย (ช้า ช้า ชะ)
 ภัยของเราเขาจะหัว ว่ามีผัวไม่สมหน้า

- หน้าตาดีดี ผัวผีเอามา เอ้ย โย (ซ้ำ ซ้ำ ซะ)
 โยมันมาเกี่ยวมาเที่ยวเสลาะ ฟังเสนาะให้เราเน่รัก
 รักไม่สำคัญแล้วมันไม่ยกได้ (ซ้ำ ซ้ำ ซะ)
 ถ้าได้กลิ่นแต่กลิ่นขมมันชา ช่างเถอะไม่อา...เอ้ยลัย
 อย่ามาแกลงขวางหน้า เลยน้องยาจะไป...เถิด เอย
- (ลูกคู่) อย่ามาแกลง เอ้อ เอ้อ เอย นี้ เอย เอ้อ เอ้อ เยิง เอย ขวางหน้า
 อย่ามาแกลงขวางหน้า เลยน้องยาจะไป
- (ชาย) แลเห็นหน้าสุดาดวง แม่พุ่มพวงเหมือนเทียนชัยย่อย
 ย้อยหยดหมดเหมาะๆ ดูเกาะละห้อย (ซ้ำ ซ้ำ ซะ)
 อันนักร้องไหนเห็นเป็นที่ชม ประกอบประกอบไปเสียทุกอย่าง
 อย่างน้อยอย่างนั้น อย่างฉันก็อย่างเอยรัก (ซ้ำ ซ้ำ ซะ)
 รักแต่รักนมเรือนผมไรชวัญ นัยน์ตาเป็นมันดำสนิท
 นิดหนึ่งไม่ชั่ว แม่สายบัวอย่าคิดเอย ผลัก (ซ้ำ ซ้ำ ซะ)
 ถ้าไม่ผลักไม่ใส ถ้าได้แมงามเสียโดยความรัก
 ถึงว่าเบาะไม่มีจะลองขี่สักพัก
- (ลูกคู่) เอ้ย เยิง เย ถึงว่าไม่มีเบาะ จะลองเกาะสักพักเอย
 ซ้ำ ทิซ้ำ ซ้ำ ทิซ้ำ ซ้ำ ซ้ำ ทิ ซ้ำ ซะ
- (หญิง) ได้ยินสำเนียงเสียงชาย มาเกริ่นกรายร้องเรียกหา
 นางหาที่นี้ก็วีที่หัง น้องก็ไม่นั่งนิ่งซ้ำ
 นางซ้ำไม่ได้ชายจะว่า ตัวเราแสน เอ้ย งอน
- (ลูกคู่) นางซ้ำไม่ได้ นี้ เอ้อ เยิง เย ชายจะว่า นางซ้ำไม่ได้ชายจะว่า
 ตัวเราเน่แสน เอ้ย งอน
- (หญิง) มาชวนกันเดินเสียเชิญก็หา ไม่อาจะซ้ำนักร
 นางรีบด่วนชวนชัก กันคระไลจร เอย (ซ้ำ ทิซะ)
 น้องก็มาแล้ว แว่วสำเนียง ได้ยินเสียงโตมาเรียกหา
 น้องทำไม ก็ให้พี่ปราศรัย (ซ้ำ ทิซะ)
 ปราศรัยปรึกษาปรารภ ไปตามฉบับแบบโบราณ
 โบราณท่านกล่าว อย่าให้ร้ายให้รานไป (ซ้ำ ทิซะ)
 จะได้เป็นสำเนาเก่าก่อน ตัวน้องจะคอนให้
 จะมาขึ้นตีหม น้องก็กรรมน้ำใจอยู่เอย
- (ลูกคู่) จะมาขึ้น นี้เอ้อ เอ้อ เอ้อ เยิง เอ้ย ตีหม
 จะมาขึ้นตีหม น้องก็กรรมน้ำใจอยู่เอย

บทร้องเพลงวง วิทยากรที่ให้ข้อมูลคือ นายทต สุตแสง และนายเจริญ เพชรนคร จากตำบลซากบก อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

บทร้องสำหรับฝึกหัดครั้งแรก เพื่อให้รู้ท่าทางและจังหวะ

ยี่นขาซ้าย	แล้วย้ายขาขวา
ถอยหลังกลับมา	แล้วดบมือ
ยกย้ายบ่าเฉียง	ไว้แต่เพียงสะตือเอ่ยนา
(ชะ ชะ ช่า ทีชา ทีชะ)	

บทไหว้ครูคนที่ 1

จะไหว้พระสงฆ์ทรงเครื่อง	ที่รุ่งเรืองจำรัสศรีมี
ย่องรีบจำมางานนี้	แจ่มจรัสศรีมีไปด้วยสี (เอ๋ย)
(ชะ ชะ ช่า ทีชา ทีชะ)	
จะไหว้พระนอนและพระนั่ง	ไหว้ทั้งคุณพระสงฆ์จำรัสทอง
ไหว้ทั้งพระพุทธรูป	นั่งอยู่บนวิหารหน้าห้องเอย
(ชะ ชะ ช่า ทีชา ทีชะ ทีชา ช่า ชะ)	
ไหว้พระโมคคัลลาน์สาวก	ที่รับไฟนรกโปรดสัตว์
จะไหว้พระนอนพระอรหันต์	จะไหว้พระเจ้าที่ไปเข้าในพาน
อยู่บนดักหน้าโบสถ์	นางฟ้าพระพักตร์จึงมาประคองเอ๋ยนา
(ลูกคู่รับ) (ชะ ชะ ช่า เอ่ย ชะ ชะช่า ทีชา ทีชะ)	

บทไหว้ครูคนที่ 2

พนมมือขึ้นเหนือเศียร	ตั้งรูปเทียนบูชาครู
ไปแนะนำนับและ	ไม่ให้ข้องขัดรำคาญหู
จะร้องจะไรให้ขยับผ้าเยื่อ	รำเสมอให้เหมือนอย่างครู
ให้พร้อมมาเพื่อเชิดชู	ขอให้ชอบในน้ำใจเอ๋ยคน
(ชะ ชะ ช่า ทีชา ทีชะ)	
ให้เชิดชูให้ชอบในน้ำใจเอ๋ยคน	(ชะ ชะ ช่า เอ่ย ชะ ชะ ช่า ทีชา ทีชะ)

บทไหว้ครูฝ่ายหญิง

ยกมือขึ้นเชิดชู
 ครูเฒ่าเก่าแก่
 มาแต่งแต้มแกมสอน
 เรียนกันมาในปัญญาหาหยุดเอ๋ย
 ลุกยกมือไหว้สลอน

จะไหว้ทั้งครูสอน
 เรามาแต่งกลอน
 ให้เป็นสุนทรกลอนบท
 วันนบทั้งตั้งใจ
 คุณครูชูช่วยลงมาวยพร

เพลงลูก

ไหว้ครูชะเสร็จปล้น
 แม่ปลิว แม่พริว แม่แป
 อย่าได้ขวยเขิน
 อย่าได้ประสาทให้ช่วยกันเชิด
 เอ้อเปิดเอ๋ยโดยไว

ลุกขึ้นประชันชะแล้วก็เชิด
 น้องอย่าทำอแง
 เพื่อนสาวแล้วคราวครั้น
 รุประหงจนเดินเข้ามาหน่อย
 ซา ทีชะ ทีชะ ทีชะ

บทร้องโต้ตอบ

ฝ่ายหญิง

ดอบอยู่ดាំมาเพราะหีน้อง
 ไปเทียบพระจันทร์ทรงกลด

ก็เหาะขึ้นไปบนสวรรค์
 จำพวกเหล่านี้อยู่ได้หีน้องหมด

ฝ่ายชาย

หีที่ไหนจะเหาะได้
 ขึ้นชื่อว่าหีเห็นมีแต่ติดเอย
 ไปแถมประชันลูสำเร็จ

ตั้งปู้ย่าตายายก็ไม่เคยเห็น
 เขาหีก็มีอยู่ทุกคืนทุกวัน
 ขึ้นชื่อว่าหีเห็นดีเท่าเขา

บทชมโฉม

จะชมโฉมแม่โฉมกระจ่างน้องไม่	แจ่มกระจ่างเหมือนจันทร์เพ็ญ
ยังไม่มีผัวยังไม่มีความ	แมลงวันตัวผู้ยังไม่จับ
มันไม่ขี้ไม่แบน	มันยังแน่นเหมือนดั่งเอ๋ย
ถ้าแม่ใครรู้ไม่ทัน	จะตอดันมันก็โอไม่เข้า
ที่เจ็บซึ่งตรงซึ่งใครจะเอา (ที่ซ่า)	ชมโฉมนั่งคนขึ้นหน้า
ดูพัคตร์ตรูตราของเจ้าผุดผาด	ใจพี่ตึกตึกละให้นี้กระหวาด (เอ๋ย)
ก็ที่ว่ามาสู่น้องอย่าหาหลาย	เกิดมาเป็นชายก็ไม่ขอเลือกกิน
แม่บุญไม่สมก็สมจนเป็น เอ๋ย	ดูแต่ว่าไก่ออนยังเลือกป่า
แต่ว่าช่างหายังนี้แม่ว่าช่างฟัง	มันเข้ามาใกล้ที่จะชิง เอ๋ย
กูแต่เดิมไก่เดิมพันใครชวน	มันคงจะสู้กะนกเขาก่อนถึงไม่หลอกก็กู

วิเคราะห์การเล่นเพลงวง

การเล่นเพลงวงเป็นการละเล่นที่เป็นมหรสพเช่นกัน ลักษณะของการเล่น และรูปแบบของการร้องคล้าย ๆ กับการเล่นเพลงเอ๋ย ดังที่พบว่าผู้ร้องเพลงเอ๋ยได้มักจะร้องเพลงวงได้ด้วย (คือ นายทวด สดแสง แห่งตำบลบางบุตร อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง) เหตุที่เรียกเพลงชนิดนี้ว่า “เพลงวง” เนื่องจากในเขตที่เล่นและร้อง ผู้เล่นจะเดินเป็นวงไปโดยรอบไม้หลักชัย

บทสัมภาษณ์พ่อเพลงแม่เพลง เพลงเป็

วิทยากรชื่อ คุณนายเนื่อง ศรีจันทร์ อาชีพทำนาทำไร่
บ้านเลขที่ 68 หมู่ที่ 1 ตำบลชากบก อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

- ผู้สัมภาษณ์ : คุณป้าก็เคยเล่นเพลงอีเป็หรือ ทำไมเขาเรียกเพลงอีเป็
วิทยากร : เขาเรียกเพลงฉ่อย
ผู้สัมภาษณ์ : ทำไมเขาเรียกไอ้เป็
วิทยากร : ไอ้เป็เขาก็เรียก
ผู้สัมภาษณ์ : ทำไมเขาจึงเรียก
วิทยากร : เขาเรียกไอ้เป็ทรงเครื่อง
ผู้สัมภาษณ์ : มาจากไหน ทำไมเรียก
วิทยากร : ก่อนนี้ดาตองแกคนที่ไหนก็ไม่รู้ มาจากกรุงเทพฯ หรือที่ไหนแกคนแก่แกมาหัด
ผู้สัมภาษณ์ : หัดอยู่แถบไหนชะ
วิทยากร : หัดอยู่บ้านเก่าแล้วพ่อเนี่ยเขาเป็นคนร้องเก่ง พ่อแกตายซะแล้วเขาร้องเก่ง
ดาตองแกก็มาหัดรำหัดร้อง แล้วก็เที่ยวเล่นกันไม่หยุดไม่หย่อน เมื่อก่อนมันไม่มี
รถก็เดินไปกัน ออกไปก็ไม่ไหลทางเมืองชลเขาก็หามากก็ไม่รู้จะไปกันยังไงไม่มีรถ
ผู้สัมภาษณ์ : เล่นสืบทอดกันมานะ
วิทยากร : ในระยองเนี่ยเล่นกันจริงไม่ได้หยุดหรอก
ผู้สัมภาษณ์ : การเล่นเขาเล่นอย่างไรชะวิธีเล่น
วิทยากร : การเล่นก็ออกแขกเหมือนอย่างลิเก ละครนึ่งฉากเหมือนลิเก
ผู้สัมภาษณ์ : มีเข้าเครื่องเป็พาทย์เหมือนกัน
วิทยากร : ค่ะ
ผู้สัมภาษณ์ : ถ้าไม่เข้าเครื่องเป็พาทย์ละ
วิทยากร : ก็ร้องเพลงต่อกัน
ผู้สัมภาษณ์ : เขามีวิธีเล่น 2 ชนิด
วิทยากร : ด่า ร้องเพลงเกริ่นออกไปร้อง ผู้ชายร้องผู้หญิงร้องออกเป็นแถวไปเลย
ชายข้างหญิงข้าง
ผู้สัมภาษณ์ : ยืนหรือนั่ง
วิทยากร : ยืนกัน นั่งไหว้ครูแล้วก็ยืน
ผู้สัมภาษณ์ : เพลงไหว้ครูนี้มีบทมัย

- วิทยากร : มีคะ
 ผู้สัมภาษณ์ : บทไหว้ครูอะ
 วิทยากร : ฮะไหว้ครูกันทุกคนตลอด
 ผู้สัมภาษณ์ : ไหว้ครูเขาทำไง
 วิทยากร : บทก็มันก็จะลืมแล้วน่า มันนานแล้ว
 ผู้สัมภาษณ์ : ครับไหนลอง
 วิทยากร : จำไม่ค่อยออก ตั้งนานในก็ปีแล้ว
 ผู้สัมภาษณ์ : ช่วยพินหน่อยครับ เพราะเราจะไปเก็บรักษาไว้เอาไว้เผยแพร่เดี๋ยวมันจะสูญเสีย
 วิทยากร : เพลงไหว้ครูจำได้หมด เพราะเป็นแม่เพลงเขาอะด้วย แต่มันลืมถ้าจะเล่นงานมัน
 ต้องนึกสัก 2 วัน 3 วันก่อน ท่องซะก่อน
 ผู้สัมภาษณ์ : เขาคงมีผูก ไว้ใช้มั้ยครับแล้วก็สอนสืบต่อกันมา
 วิทยากร : ค่ะ
 ผู้สัมภาษณ์ : ครูสอนไว้ให้มา
 วิทยากร : ครูสอน
 ผู้สัมภาษณ์ : แล้วมีบทที่ค้นเอาเอง
 วิทยากร : ไม่มีฮะ
 ผู้สัมภาษณ์ : ท่องจำหมดเลยนะ
 วิทยากร : ฮะที่จำได้เขาค้นกันก็มีนา
 ผู้สัมภาษณ์ : แล้วถ้าเล่นเป็นเรื่องเขาก็จำบทในเรื่อง
 วิทยากร : จำบท
 ผู้สัมภาษณ์ : เรื่องที่เล่นมีอะไรบ้าง
 วิทยากร : เรื่องขุนช้างขุนแผน เรื่องโคบุตร เรื่องพระรถ ลักษณะวงศ์
 ผู้สัมภาษณ์ : พระอภัยมณีมีมั้ย
 วิทยากร : ไม่ทันหัด
 ผู้สัมภาษณ์ : มีทั้งผู้หญิงผู้ชาย
 วิทยากร : ฮะ
 ผู้สัมภาษณ์ : เวลานั้นเขามีเวทีมั้ยครับ
 วิทยากร : มี
 ผู้สัมภาษณ์ : ต้องยกเวที เวทีเป็นแบบไหน
 วิทยากร : มีฉากแบบลิเกนะ
 ผู้สัมภาษณ์ : เล่นเป็นแบบลิเก แต่ว่าร้องแบบเพลงฉ่อย

- วิทยากร : ชะร้องเป็นเพลงฉ่อย
- ผู้สัมภาษณ์ : แล้วแต่งตัวเหมือนลิเกมั๊ยอะ
- วิทยากร : เหมือน
- ผู้สัมภาษณ์ : เหมือนเลย
- วิทยากร : ชะ
- ผู้สัมภาษณ์ : ผิดกันแต่คำร้อง ทำนองต่างกัน
- วิทยากร : ทำนองร้องกันถ้าเจ้าของงานว่าไป เขาก็ร้องลิเกกัน ร้องว่าณะร้องเอาอื่นมาปนไม่ได้
- ผู้สัมภาษณ์ : ต้องร้องเพลงฉ่อยอย่างเดียว
- ผู้สัมภาษณ์ : แล้วเอามาจากไหนอะ
- วิทยากร : เอามาจากครู
- ผู้สัมภาษณ์ : ครูสอน แล้วท่องกัน
- วิทยากร : ฮ่า ครูสอนในหนังสือก็มีแต่ว่าอ่านก็เท่านั้นแหละ
- ผู้สัมภาษณ์ : แล้ววิธีต่อหัดทำไงอะ
- วิทยากร : หัดก็ต้องท่องไปก่อน
- ผู้สัมภาษณ์ : เขาสอนโดยวิธียังไง
- วิทยากร : ครูเขาร้องให้ฟัง นั่งกันเป็นแถว แล้วครูเขาก็ร้องใครบัญญัติก็จำได้ก่อน
- ผู้สัมภาษณ์ : แล้วคุณป้าชอบหรือไวถึงไป
- วิทยากร : ก็อยู่กับบ้านพ่อแม่ก็อยู่บ้านเขาร้องเรื่อย ๆ ไป นอนฟังนั่งฟังก็จำได้
- ผู้สัมภาษณ์ : เพลงเกริ่นนี่เป็นไง
- วิทยากร : เพลงเกริ่นก็ร้องเหมือนกันนั่นแหละ
- ผู้สัมภาษณ์ : แก่กันหรือเปล่า
- วิทยากร : แก่กันแต่ว่าผู้ชายร้องซะหมดแถวหนึ่งก่อน แล้วผู้หญิงจึงร้อง
- ผู้สัมภาษณ์ : นี่เป็นการเริ่มต้น ร้องเริ่มด้วยเพลงเกริ่นก่อน
- วิทยากร : ค่ะ
- ผู้สัมภาษณ์ : ผู้ชายร้องก่อนจนหมดผู้ชายปกติผู้ชายก็คนซะ ผู้เล่น
- วิทยากร : 12 คนชะ
- ผู้สัมภาษณ์ : ข้างละ 6 ผู้ชายร้องไปหมด 6 คนแล้วผู้หญิงจึงเล่น
- วิทยากร : ชะ
- ผู้สัมภาษณ์ : นี่เกริ่นเป็นลักษณะยังไง เนื้อร้อง
- วิทยากร : เกริ่นก็ผู้ชายเขาก็ว่า เออ เอ็ง เออ เอ้อ เอ็ง เอ้ย นี่เขาใส่ทำนอง

- ผู้สัมภาษณ์ : ผู้ชายเขารูปร่างแบบนี้แล้วผู้หญิงเขารูปร่างต่างกันมั๊ยอะ
- วิทยากร : ผู้หญิงเขาก็รูปร่างต่างกัน เออ เอ็ง เอ๊ย เพลงฉ่อยเขาก็ร้องว่ากันต่อกัน
เพลงไอ้เป่ทรงเครื่อง
- ผู้สัมภาษณ์ : ไอ้เป่ทรงเครื่องเขาเล่นเป็นเรื่องแบบนี้
- วิทยากร : ค่ะ
- ผู้สัมภาษณ์ : ใช่มั๊ยอะ
- วิทยากร : เล่นเป็นเรื่องเรียกไอ้เป่
- ผู้สัมภาษณ์ : มีรำด้วยใช่มั๊ยอะ
- วิทยากร : รำอะ แบบยี่เกนั่นะ
- ผู้สัมภาษณ์ : คนที่หัดนี้ชื่อครูทองนะ มาจากกรุงเทพฯ
- วิทยากร : ครูทอง ครูเอื้อน ครูเอื้อนเป็นเพลง ครูทองเป็นคนรำ
- ผู้สัมภาษณ์ : 2 คน มาหัดแล้วมาอย่างไร
- วิทยากร : เขาค้นกัน
- ผู้สัมภาษณ์ : ค้นกับใคร
- วิทยากร : ค้นกับพ่อเนี่ย ครูทองกับครูเอื้อนพ่อเขาก็คนเล่นเหมือนกันและครูทองแกก็คนเล่น
มาเจอกันเข้า

วิทยากรชื่อ นายนิสัย สุวรรณโชติ อาชีพข้าราชการบำนาญ
บ้านเลขที่ 73 หมู่ที่ 1 ตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

วิทยากร : เพลงไอ้เป้เนาะมันสนุกดี ร้องกันแล้วผู้หญิงก็ร้องตอบมาจะร้องยังไวก็แล้วแต่เกิด
ผมไม่กลัวหรือกลัวเพราะอะไร เพราะว่าถึงแกจะร้องอะไรเราก็ร้องได้คำที่
แกร้องนั้นแ่นะร้องอย่าให้ไปลงที่ผิดจากแก (หัวเราะ) เก่งขนาดไหนก็สู้เราไม่ได้
ทั้งนั้นแหละ (หัวเราะ) แกจะร้องมาแบบไหนเราก็ร้องกันแกไว้ แกร้องนี้เราก็
ร้องนี้ โอ้ยสนุกจริง ๆ

ผู้สัมภาษณ์ : ว่ากันได้อบ ทำไมเขาเรียกเพลงไอ้เป้ซะ

วิทยากร : ไม่รู้ซิคะ เขาเรียกกันแต่เดิม

ผู้สัมภาษณ์ : เขาเรียกเพลงน้อยก็เพลงน้อย ทำไมถึงเรียกไอ้เป้

วิทยากร : เขาเรียกกัน 2 ชื่อ เขาเรียก 2 ชื่อ

ผู้สัมภาษณ์ : ไม่ใช่คนร้องซาเป้

วิทยากร : อาจจะเดิมมั้ง ตั้งเดิมจริง ๆ อาจจะเป็นนั้นก็ได้อ หรือไม่ก็ไม่สามารถตอบได้ไม่รู้
มันแปลก

ผู้สัมภาษณ์ : ผมก็ได้ยินมาหลายท้องที่เขาเรียกไอ้เป้ เขาเรียกมาไม่ใช่เฉพาะท้องที่นี้แถว
เมืองชล บางเสร่ เขาก็เรียกไอ้เป้

วิทยากร : ครับ เอ๊ะ ไม่รู้หรือ มันมายังไง

ผู้สัมภาษณ์ : ชื่อแปลก

วิทยากร : ไปหัดพวกนิสิตร้องแ่นะดี มันง่ายและมันสนุก และไม่มีใครเคยเล่นแล้วเดี๋ยวนี้

วิทยากรชื่อ ร.ต.อ.สันต์ สุภาภรณ์ อาชีพข้าราชการบำนาญ
บ้านเลขที่ 50/1 หมู่ที่ 1 ตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

- วิทยากร : เพลงฉ่อยเริ่มจะเล่น หึงข้างหนึ่ง ชายข้างหนึ่งโดยมีครูฝึกหัดมาก่อน
ก่อนจะเล่นก็ร้องเพลงไหว้ครูก่อน ไหว้ครูเสร็จฝ่ายหึงเอ๋ยฝ่ายชายก็ร้องเกี่ยว
ฝ่ายหึง ฝ่ายหึงก็ปฏิเสธร้องกันไปร้องกันมากก็ใช้เวลานานหน่อย มันก็ไ้
เล่นพื้นเมืองก็เกี่ยวสาวแหละ เป็นต้นเหตุ
- ผู้สัมภาษณ์ : ที่นี้มายังไงชะเพลงฉ่อย ประวัติแพร่มายังไง
- วิทยากร : อันนี้อธิบายไม่ได้ เพราะผมฝึกหัดกับพ่อคุณ ดายไปแล้วประมาณสัก 20 ปี
- ผู้สัมภาษณ์ : พ่อคุณ มาจากไหนชะ
- วิทยากร : มาจาก
- ผู้สัมภาษณ์ : ชื่อคุณไช้มัยชะ
- วิทยากร : ชื่อทองพ่อคุณ
- ผู้สัมภาษณ์ : อ้อพ่อคุณ
- วิทยากร : มาจากจังหวัดอ่างทอง แล้วก็มาได้กับแม่คุณที่นี้เขานักเล่นนักแสดงเก่า
เขาเล่นลิเก เล่นเพลงฉ่อยเป็นคนสอนนะ
- ผู้สัมภาษณ์ : เสียหมดแล้วชะเนี่ย
- วิทยากร : หมด
- ผู้สัมภาษณ์ : แล้วก็ยังเหลือแต่ลูกศิษย์ลูกหาเนี่ย
- วิทยากร : ลูกศิษย์ ยังเหลือ
- ผู้สัมภาษณ์ : แล้วยังเป็นคณะอยู่มัยเตี๋ยวนี้
- วิทยากร : เลิกกัน 50 ปี เลิกกันแล้ว 50 ปี

- ผู้สัมภาษณ์ : ผู้ชายร้องก่อนจนจบนะฮะ
 วิทยากร : ร้องก่อนจนจบแล้วที่นี้ทำกันด่ากันแล้ว
 ผู้สัมภาษณ์ : เหมือนจำคำมาได้ตอบกัน
 วิทยากร : ฮะ
 ผู้สัมภาษณ์ : เมื่อกี้ไม่มีผู้หญิงเลย
 วิทยากร : เกริ่นนี้ผู้ชายเขาต้องว่าก่อน ผู้ชายร้องก่อนจนหมดแถวหมดคนถึงผู้หญิงร้อง
 ผู้สัมภาษณ์ : เมื่อกี้ขึ้นทีเดียวแล้วก็ร้องต่อไปเรื่อย
 วิทยากร : ฮะ
 ผู้สัมภาษณ์ : ถ้าหยุดนี้ที่จริงแล้วจะต้องต่อกันไป
 วิทยากร : ต่อไปเรื่อย
 ผู้สัมภาษณ์ : นี่ยังไม่ได้ชมโฉม
 วิทยากร : ยัง
 ผู้สัมภาษณ์ : เหลืออีกก็กลอนถึงโฉม
 วิทยากร : ยังหาอยู่นี่
 ผู้สัมภาษณ์ : เพลงฉ่อยนี้ปกติเขาหาไปเล่นงานอะไร โบราณ
 วิทยากร : ทุกอย่างงานตามวัดตามอะไรเล่นกัน 3 วัน 3 คืน เล่นกัน
 ผู้สัมภาษณ์ : แล้วเขามีช่วงเวลา
 วิทยากร : มีช่วงเวลา
 ผู้สัมภาษณ์ : ครั้งละกี่ชั่วโมง
 วิทยากร : 3 ชั่วโมง 4 ชั่วโมง
 ผู้สัมภาษณ์ : กลางวันหรือกลางคืน
 วิทยากร : กลางคืนเล่น กลางวันเล่นเหมือนกัน เล่นกลางคืนงานใหญ่ เล่นงานเล็กเล่น
 เล่นกับบนเอา เวลาละ 5 บาทสมัยก่อน
 ผู้สัมภาษณ์ : แล้วตอนหลังนี้กี่บาท หรือ 5 บาทอย่างเก่า
 วิทยากร : เดี่ยวนี้คนเดียว 5 บาท เขาก็ไม่เอากันแล้ว ทั้งหมด 12 คน 13 คนนะ
 ผู้สัมภาษณ์ : แล้วเดี๋ยวนี้เขาแต่งตัวอย่างไรครับ
 วิทยากร : แต่งตัวก่อนเขามีหัวเครื่องเลย ยังอยู่ในวัด
 ผู้สัมภาษณ์ : ไปถวายวัด
 วิทยากร : ไปฝากวัด
 ผู้สัมภาษณ์ : อันนี้คล้าย ๆ กับเล่นทรงเครื่องนี้เอง
 วิทยากร : ฮะ ทรงเครื่อง

- ผู้สัมภาษณ์ : ทำไมต้องไปไว้ที่วัดละ
- วิทยากร : ไม่มีคนรักษา
- ผู้สัมภาษณ์ : แล้วเอาไปไว้ที่นั่นเลยของเก่า ๆ ทั้งนั้นก็ปีแล้วอายุ
- วิทยากร : เอ ไว้วัดตั้งนานแล้ว
- ผู้สัมภาษณ์ : เตี่ยนี่ไปขอถ่ายรูปไว้มัยฮะ
- วิทยากร : ได้
- ผู้สัมภาษณ์ : มีเครื่องแต่งกายทั้งชุด
- วิทยากร : ฮะ ทั้งชุด
- ผู้สัมภาษณ์ : มี 6 ชุด ไซ้มัยฮะ ชายหญิง
- วิทยากร : ฮะ มีหน้าจบบ มีหัวกนก มีหัวแหลม มีอะไรอีก หัวฤๅษีเขาเอามาแล้ว
เขาไม่ได้เก็บไว้หรอก
- ผู้สัมภาษณ์ : เพลงเกริ่นผู้หญิงบ้างครับ
- วิทยากร : ได้ยินชายร้องเชิญ แม่หนูพลอยเล่นเพลิน เมื่อยามโพลเพล้ พี่อย่ามาตีสนิท
ทำให้น้องติดเอ๋ยเสน่ห์ เอ๋ยพี่อย่ามาตี สนิททำให้น้องติดเสน่ห์ เอ๋ย ไช ซา ซา
ซา ซา หน้อย นิ นอย นิ นอย นินอย นินอยเอ๋ยหน้อยนินอย
- ผู้สัมภาษณ์ : ตอนท้ายเป็นเสียงดนตรี หรือทำนองเขาเป็นแบบนี้
- วิทยากร : ทำนอง
- ผู้สัมภาษณ์ : เอ๋ย พอน้องมีทุกข์ เข้ามาทัก ไม่มีใครรักตักแตน มาเจอพ่อแล้ว แวแวหวาน
น้องยังไม่วายถวิลทุกวันหัวอก น้องจะหัก พี่พ่อหวานมาก หวลรับ เอ๋ย ไช ซา
ซา ซา ซา หน้อย นินอย นินอย นินอย เอ๋ย หน้อย นินอย จำไม่ได้แล้ว
- วิทยากร : แล้วจะเริ่มอะไรต่อไป
- ผู้สัมภาษณ์ : ชมโฉม ชมโฉมเป็นคำข้างปลายไปเลย ทิ้งตรงกลางฮะ ไม่เอาคำข้างกลาง
- วิทยากร : ไม่ใช่ฮะ เวลาเล่นจริง ๆ เมื่อเราเกริ่นเสร็จทั้งชายและหญิงแล้วเราจะเริ่มต่อไป
ต่อไปอะไร
- ผู้สัมภาษณ์ : ต่อจากชมโฉมต่อจากเพลงดำ ก็ไปเพลงเล่น
เออ เอ็ง เออ เอ้อ เอ็ง เอ๋ย พี่จะชมโฉมนะแม่คอดัน รูปร่างผิตคนทั้งหลาย
ทั้งหลาย แม่ศรีคอดันแม่หนูคนละที่สอง แม่ละละออง เหลือใจ เหลือใจ แม่ทัด
ที่สอง แม่คนรองที่สาม รูปร่างก็เหมือนรานเดินไพรเดินไพร แม่ทัดละที่สาม
แม่คนงามที่สี่ แม่ตูดกว้างเหมือนดั่งชีเซอำไพ อำไพแม่ทัดที่สี่ แม่คนที่ห้ารูปร่าง
เหมือนดั่งท่ากินควาย เอ้อ ซา ซา ซา ซา หน้อยแม่
- ผู้สัมภาษณ์ : ทีนี้เป็นบทชมโฉมผู้หญิงร้องชมผู้ชายบ้าง

วิทยากร : เอ้ย พี่มาชมโฉมชโลมพักตร์ ว่าพวกน้องน่ารัก น่าใครพี่มาชมโฉมแม่คอดัน
ตลอดจนคนสุดท้ายชมนั่น ชมนี่ ชมนั้น ชมหลัง ชมกัน เกินไป
จะขอชมโฉมพวกเธอบ้าง พวกเธออย่าแคลงใจ รูปของพี่ งามเลิศ ประเสริฐศรี
กึ่งนั้นกะสัตรีสี่ ภายใน ฉันทแลจุมุกเหมือนดังลูกละมุด ฉันทแลฝีปากเหมือนดัง
ดุดสีควาย ฉันทแลหมวดของพี่ที่ขึ้นมาหอมแหมม ก็ช่างไม่ผิดก้อมแก้วไร ไร
เอ้ย ซา ซ่า ซา หน้อย นินอย นินอย นินอย เอ้ย หน้อย นินอย

ผู้สัมภาษณ์ : ที่นับท่าทำไมยะ

วิทยากร : บทท่าแล้วก็ถึงเรื่องละ

เอ้ยจะออกไปดูให้มันรู้แน่	ว่าศรีดำดอกแข ลูกใคร
ฉันทยกมือมองป้องพักตร์	ฉันทไม่รู้จักว่าใคร
ที่จะเข้ามา ณ ที่ตรงนี้	หรือจะเลยไปที่ตรงไหน
ขอเชิญชิจ๊ะ เชิญชิจ๊ะ	เชิญเข้ามานั่งชิตะ ข้างใน
เชิญมากินพลูทั้งราก	เชิญมากินหมากมั่งผล
กินเล่นตามคนเชิญใจ	ขอเชิญมานั่งชะที่ตรงนี้ กินหมากชิตถึงใจ

เอ้ย ซา ซ่า ซาหน้อย นินอย นินอย นินอย เอ้ย หน้อย นินอย

ผู้สัมภาษณ์ : ผู้ชายแท้

วิทยากร : เออ เอ็ง เออ เอ้อ เอ็ง เอ้ย พี่ชอบยิ่งนัก นะแม่เพื่อนรัก เรียกพี่กินหมาก
แต่ไกล แต่ไกล อีกทั้งเพื่อนฝูงมากมาย ก็คงกลัวง หีบน้องนี้กลัวงเข้าไป
เอชากิซ่า ซา หน้อย แม่

วิทยากร : หีบน้องก็จะกลัวงเข้าไป หีบของน้อง แก่หน้อย ย่อมมีคนมีใคร ย่อมมีคนมาลวง
มีเล็บ เดี่ยวหีบจะหนีบ หัวตาย เอย ซา ซ่า ซา หน้อย นินอย นินอย นินอย
เอ้ย หน้อย นินอย

วิทยากร 1. นางสุนันท์ เจริญสวัสดิ์ 2. นายพร เรืองฤทธิ์ 3. นายสังข์ สุวรรณเพิ่ม
บ้านเลขที่ 37 หมู่ที่ 1 ตำบลตาชัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

ผู้สัมภาษณ์ : ต่อไปเป็นการเล่นเพลงไอ้เป้ ที่ตำบลตาชัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง
ไอ้เป้ที่นี่ ปกติเขาต้องยืนเล่นโซ่มี๊ยะ

วิทยากร : เขายืนว่ากันผู้หญิงแถวผู้ชายแถว เข่าว่ากันยังนี่นะเพลงไอ้เป้
“หมายจะทอยลูกกริม แต่ไปทิมเอาลูกกลาง เป็นบุญของข้าเป็นวาสนาของนาง
เขาเรียกลูกคนโบราณนะ”

ผู้สัมภาษณ์ : การแสดงขั้นแรกก่อนที่จะแสดงก็ต้องทำพิธีไหว้ครูก่อน เวลาไหว้ครูนี้นี้ต้องว่า
อะไรหรือเปล่า

วิทยากร : ไม่ต้อง

ผู้สัมภาษณ์ : ไม่ต้องบอก มีพวกดอกไม้รูปเทียน มีพลู โซ่มี๊ยะ

วิทยากร : มีพลู มีหมาก มีดอกไม้ มีรูป มีเหล้า

ผู้สัมภาษณ์ : ต้องมีแม่เพลงด้วยหรืออะ

วิทยากร : มี มี พ่อเพลง แม่เพลง

ผู้สัมภาษณ์ : ก็คนอะ

ผู้สัมภาษณ์ : พ่อเพลงมี นายสังข์ สุวรรณเพิ่ม

วิทยากร : แม่เพลงมีนางสุนันท์ เจริญสวัสดิ์ อีกคน

บทฝ่ายหญิง : “พายเรือ (ตบมือ) เศรษฐี (ตบมือ) จะไหว้พระพุทฺธ (ตบมือ) พระสงฆ์ (ตบมือ)
ที่ท่านได้ทรง ะวี (ตบมือ) ะวัง (ตบมือ) ข้า
เอ๋ย ไชยา เอ้ ซา ซ่า ซ้า หน้อย หน้อย นี หน้อย หน้อย เอ๋ย หน้อย หน้อย
จะไหว้พระคุณที่ล้ำ (ตบมือ)
จะไหว้พระธรรม (ตบมือ)ชะซ่าซ่า) ที่เลิศ
จะไหว้พระสงฆ์ (ตบมือ) ทรงประเสริฐ (ตบมือ)
ที่อยู่ศาสนา (ตบมือ)
จะไหว้พระภูมิ (ตบมือ) เจ้าที่ (ตบมือ)
ไหว้โนนไหว้นี้ (ตบมือ) สองครา (ตบมือ) เอ้ เอ) ซ้า
ลูกไหว้คุณครู ลูกขอค่านับ
ไหว้คุณมารดา
ใต้ถนอมกล่อมเกลี้ยง
ท่านเลี้ยงมาแต่เยาว์
จะเปรียบอะไรไม่สม

ยังค่าน้ำนมแม่ป้อนเอ๋ย
 ทนทรพัทททรมาน
 แม่เอ๋ยมาก่อน
 จะว่าอะไรก็อย่าได้ติด
 จะว่าได้คิดตามให้
 ถ้าพูดไม่คล่องฉันจะตองให้ยับ
 มีคนหัวเราะชอบใจ
 ตั้งแต่วันนี้จนวันหน้า
 ให้ลูกรับงานหาเขาไม่วาย

ผู้หญิง : พายเรือ (ตบมือ) เศรษฐี (ตบมือ) จะไหว้พระพุทธรูป (ตบมือ)
 พระสงฆ์ (ตบมือ) ที่ท่านได้ทรง (ตบมือ) ระเบียบ (ตบมือ) (ร้องพร้อม ๆ กัน)
 จะไหว้พระพุทธรูป (ตบมือ) พระสงฆ์ (ตบมือ) จะไหว้พระพุทธรูป (ตบมือ)
 พระสงฆ์ (ตบมือ) ที่ท่านได้ทรง (ตบมือ) ระเบียบ (ตบมือ) เอ๋ย ไชยา เฮ้ ซา ซ่า ซา
 หน้อย นี หน้อย นี หน้อย เอ๋ย หน้อย นี หน้อย

บทฝ่ายชาย : มาขอทาน (ตบมือ) น้องเอ๋ย (ตบมือ) ตั้งกอง (ตบมือ)
 และพี่มารับน้อง (ตบมือ) เพื่อนเอ๋ย (ตบมือ)
 แม่ซ้ออัญชัน (ตบมือ) อบเชย (ตบมือ)
 น้องรัก (ตบมือ) ก้อย่าบ่น (ตบมือ) ชะทิตะ
 ความจริง (ตบมือ) แม่เกสร (ตบมือ) เกษรดอกกล้วย (ตบมือ)
 ยังไม่เห็นความรัก (ตบมือ) ของพี่หรือไร (ตบมือ)
 เอ๋ย เอ๋ย ฝ่ายแม่เกษร (ตบมือ) เอาละวะ (ตบมือ) ดอกกล้วย (ตบมือ)
 แม่เกษรดอกกล้วย (ตบมือ) ไม่เห็นความรัก (ตบมือ) ของพี่หรือไร (ตบมือ)
 เอ๋ย เอ๋ย ทิช่า ซา ซ่า หน้อย แม่

ผู้หญิง : เอ๋ย หนูสามนวล (ตบมือ) เสียงชายมาชวน (ตบมือ) ชะทิตะ ช่างเกิด (ตบมือ)
 หลงมายืนคอย (ตบมือ) ลืมคิ่น (ตบมือ) อยากยก (ตบมือ) ชะทิตะ น้อพี่ (ตบมือ)
 พี่อย่ามาตี (ตบมือ) สนิท (ตบมือ) ทำให้น้องติด (ตบมือ) เสน่ห์ (ตบมือ)

พร้อม ๆ กัน : พี่อย่ามาตี (ตบมือ) สนิท พี่อย่ามาตี (ตบมือ) อย่ามาตี (ตบมือ) สนิท (ตบมือ)
 ทำให้น้องติด (ตบมือ) เสน่ห์ (ตบมือ) เอ๋ย เอ๋ย ไชยา ชะทิตะ หน้อย นีหน้อย
 นีหน้อย นีหน้อย เอ๋ย หน้อย นีหน้อย

ผู้ชาย : พี่เที่ยวแสวงหานาง (ตบมือ) เปรียบเหมือนพราน (ตบมือ) หาเนื้อ (ตบมือ)
 พี่เที่ยวแสวงหานาง (ตบมือ) เหมือนพราน (ตบมือ) หาเนื้อ (ตบมือ)
 อีแม่ค่าน้อย (ตบมือ) ละอีหาบหนัก (ตบมือ) ไม่รู้จักหักทุกเมื่อ (ตบมือ)

พร้อม ๆ กัน : ล้ออีแม่ค้ำน้อย (ตบมือ) เอ้ยหาบหนัก (ตบมือ) ละอีแม่ค้ำน้อย (ตบมือ)
หาบหนัก (ตบมือ) ละอีแม่ค้ำน้อย (ตบมือ) ค้ำน้อย (ตบมือ) หาบหนัก (ตบมือ)
ไม่รู้จะหักทุกเมื่อ (ตบมือ) เอ้ย เอ้ย ไชยา เอ็ง เอ้ย ซา ซา ซา หน้อย แม่

ผู้หญิง : เอ้ย หนูละไต้ยีน (ตบมือ) เสียงหวาน (ตบมือ)
เสียงชายมาจาก (ตบมือ) หนูแว่ว (ตบมือ)
หนูมาคิดแล้ว (ตบมือ)
อยู่ในอารมณ์ (ตบมือ) ชะทิจ๊ะ (ตบมือ) ลั่นเหลือ (ตบมือ)
อนิจจาพ่อแก้ว (ตบมือ) ลอยฟ้า (ตบมือ)
พ่อเอ้ยลอยมา (ตบมือ) แต่ไกลเอ้ย

พร้อม ๆ กัน : เอ้ย อนิจจาพ่อแก้ว (ตบมือ) ลอยฟ้า (ตบมือ)
อนิจจาพ่อแก้ว (ตบมือ) พ่อแก้วลอยฟ้า (ตบมือ)
พ่อเอ้ยลอยมา (ตบมือ) แต่เมื่อ (ตบมือ) เอ้ย เอ้ยไชยา ชะ ซ่า ทิ ซ่า ชะ หน้อย
นิ น้อย นิน้อย นิน้อย เอ้ย หน้อย นิน้อย

ผู้ชาย : เอ็ง เอ็ง เออ เออ เอ้ย จะดูหัวหก (ตบมือ) ของน้อง (ตบมือ)
จะดูหัวหน้า (ตบมือ) ก็อีเซย (ตบมือ)
ก็อีทั้งก็อีเซย (ตบมือ)
จะดูยกกันถาดเงิน (ตบมือ)
จะดูตะโพก (ตบมือ) ของน้อง (ตบมือ)
เอมันก็ไม่สังข์ (ตบมือ)
บัดนี้ (ตบมือ) ทางออก (ตบมือ) ข้างซ้าย (ตบมือ)
ก็ตะโพกข้างขวา (ตบมือ)
พี่จะไป (ตบมือ) แต่ก่อนจะไป
พี่ไต้ตั้งนี้ (ตบมือ)
สามคนพี่ (ตบมือ) ก็พิศมัย (ตบมือ)
แต่ก็ไม่พิศมัย (ตบมือ)
ถ้าพี่อยากจะได้ (ตบมือ) เด็กน้อย (ตบมือ)
เอ้ยนอนกระดั่ง (ตบมือ)

พร้อม ๆ กัน : เอช่าชะซ่า เอช่า หน้อยแม่ จะได้เด็กน้อย เอ้ย นอนกระดั่ง (ตบมือ) จะได้เด็ก
น้อย เอ้ย นอนกระดั่ง (ตบมือ)

- บทฝ่ายหญิง :** เอ้ยอย่ามาส่ง (ตบมือ) พี่หนู
 อย่ามาส่ง (ตบมือ) มานะ (ตบมือ)
 ให้พี่ไปบอกบัว (ตบมือ) ชุตสระ (ตบมือ)
 เอ้อจะไม่ได้หรอก (ตบมือ) แดงสวน (ตบมือ)
 ก็ไอ้ที่นุ่งเห็นจะไม่แมน (ตบมือ)
 ก็ไปซะแล้ววิญญาณ (ตบมือ)
- พร้อม ๆ กัน :** เอ้ย เอ้ย ก็ไอ้ที่นุ่ง (ตบมือ) เห็นจะไม่แมน (ตบมือ) ก็ไอ้ที่นุ่ง (ตบมือ) เห็นจะ
 ไม่แมน (ตบมือ) ก็ไปซะแล้ว (ตบมือ) วิญญาณ (ตบมือ) เอ้ย เอ้ย ชะชา
 หน้อยนิน้อย เอ้ย ลาลิลาลาหน้อยนิน้อย นิน้อย นิน้อย
- บทฝ่ายชาย :** เอ้ย เอ็ง เอ้ย เอ้อ เอ็ง เอ้ย พี่มาก่อนกาล (ตบมือ) ตั้งกอง (ตบมือ)
 พี่มารอน้อง (ตบมือ) เอ้ยชะ
 เมื่อเอ้ยตั้งนานแม่ช้ออัณชัน (ตบมือ)
 ชะ อีกอบเชย (ตบมือ) น้องรักก็อย่านิ่ง (ตบมือ)
 และอีแม่เกษร (ตบมือ) เกษรดอกลัก (ตบมือ)
 แม่เห็นความรัก (ตบมือ) ของพี่หรือยัง (ตบมือ)
 เอ้ย เอ็ง เอ้ย เอ้อ เอ็ง เอ้ย ละอีแม่เกษร (ตบมือ) ดอกลัก (ตบมือ)
 ละอีแม่เกษร (ตบมือ) เกษรดอกลัก (ตบมือ) จะมาเห็นความรักของพี่หรือยังเอ้ย
 เอ ชะ เอชะ ชะ ช้า หน้อย แม่
- บทฝ่ายหญิง :** เอ้ย หนูไต่ยีน (ตบมือ) สำเหนียก (ตบมือ)
 เสียงชายเขามาชวน (ตบมือ) ร้องเอ้ย (ตบมือ)
 แล้วมาหลงพลอย (ตบมือ) ว่าลืมนั่น
 อยู่เมื่อยามพลบ (ตบมือ) อย่ามาตีสนิท (ตบมือ)
 มาให้น้องติด (ตบมือ) เสน่ห์ (ตบมือ) เอ้ย
 เอ้ย อย่ามาตีสนิท (ตบมือ) อย่ามาตี (ตบมือ) อย่ามาตี (ตบมือ) สนิท (ตบมือ)
 ทำให้น้องติดเอ้ย (ตบมือ) เสน่ห์ (ตบมือ) เอ้ยไชยา หน้อยนิน้อย นิน้อย
 นิน้อย เอ้ย หน้อยนิน้อย
- บทฝ่ายชาย :** เอ้อ เอ็ง เอ้อ เอ้อ เอ็ง เอ้ย จันจะชมโฉม (ตบมือ)
 แม่คนตัน (ตบมือ) รูปร่างสวยล้น (ตบมือ) ชะทิวาวิไล (ตบมือ)
 เขาเป็นอาจารย์ (ตบมือ) สถานที่นี้ (ตบมือ) รูปร่างสวยดี (ตบมือ) ชะทิวา
 ไซ้ (ตบมือ) จะเรียนรู้เรื่องภาษา (ตบมือ) จะเรียนรู้เรื่องภาษา (ตบมือ)

จะเรียนรู้เรื่องภาษา (ตบมือ) ตั้งแต่เรียนมา (ตบมือ) แต่ไหน (ตบมือ)
ว่าแต่ไหน (ตบมือ) นี่แน่ะ ถ้ามพ่อแม่เขาชื่อไร (ตบมือ) เอชะ ช่า ซา ซ่า ซา
หน้อย นิน้อย นิหน้อย นิน้อย หน้อย น้อย นิน้อย

บทฝ่ายหญิง : ฟังเสียง (ตบมือ) ถ้ามถึงอาจารย์ (ตบมือ) จะให้เบิกบาน (ตบมือ) เอ้ย
บานใจ (ตบมือ) อุเหม อุแม่ (ตบมือ) ครูดำ (ตบมือ) ช่างแน่ะ ช่างน่า (ตบมือ)
เอชามากหลาย (ตบมือ) คุณมาถ้าม (ตบมือ) หรืออยากจะรู้ (ตบมือ)
หรือคุณบอกแม่หนูไวไว (ตบมือ)

พร้อม ๆ กัน : เอชา เอชา ที ซา ซ่า หน้อยนิหน้อย นิน้อย นิหน้อย เอ้ย หน้อย นิ หน้อย

บทฝ่ายชาย : อันว่าตัวผม (ตบมือ) เอ้ยอยากจะรู้ (ตบมือ)
อยากจะบอกละแม่หนู (ตบมือ) เออ นะ ไว ไว (ตบมือ)
อันว่าตัวนี้ (ตบมือ) ครูดำ (ตบมือ) รูปร่างคมขำ (ตบมือ)
เออนะ (ตบมือ) ใช้ได้ (ตบมือ) เออนะใช้ได้ (ตบมือ)
มาอยู่สถาน (ตบมือ) นะที่นี้ (ตบมือ) มันมีแต่น้องพี (ตบมือ)
เออนะมากมาย (ตบมือ) เออนะมากมาย (ตบมือ)
แต่เขามากันไกลโซ (ตบมือ) แต่เขาทำเพื่ออาจารย์ (ตบมือ)

พร้อม ๆ กัน : เอชา เอชา ทีชะซ่า หน้อย นิหน้อย นิน้อย เอ้ย หน้อย นิหน้อย

บทฝ่ายหญิง : เอ้ย บุญจะทำเจอ (ตบมือ) เอนะ ก็อะไร (ตบมือ)
แต่งตัวชะช่างสายฟ้า (ตบมือ) แล้วก็เดินยกคอก (ตบมือ) อยู่ได้ (ตบมือ)

พร้อม ๆ กัน : เอชา เอชา ทีซา ซ่า หน้อย นิน้อย นิน้อย นิน้อย เอ้ย หน้อย นิหน้อย
ไอ้ผมตกแต่งตัวชะสายฟ้า (ตบมือ)
แล้วหนูก็เดินยกคอก (ตบมือ) สายไหล (ตบมือ)
นี่เรามาเล่น (ตบมือ) ก็เพื่ออาจารย์ (ตบมือ)
พวกเราก็รำคาญ (ตบมือ) ไปได้ (ตบมือ) เออนะไปได้ (ตบมือ)
อยู่กัน (ตบมือ) แถวนี (ตบมือ) ก็เล่นกันมาหลายปี (ตบมือ) แล้วใช้มัย (ตบมือ)

พร้อม ๆ กัน : เอชะ เอชา เอชา ทีซาซ่า หน้อย นิน้อย นิน้อย นิน้อย เอ้ย หน้อย นิหน้อย

บทฝ่ายหญิง : เล่นมาหลายปี (ตบมือ)
เอ่อ เอ่อเอ็ง เอย โจีะ ทิ้ง ทิ้ง ทิ้ง ทิ้ง
ครานั้นจึงโถมเจ้าพลายแก้ว
ได้เลื่อนยศศักดิ์แล้วเป็นขุนแผน
ตีเมืองเชียงใหม่เอ้ยได้เป็นแดน
ราชการตอบแทนรางวัลครับ

หน้อย น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย
 โ๊ะ ติ้ง ติ้ง ติ้ง ติ้ง โ๊ะ ติ้ง ติ้ง ติ้ง ติ้ง โ๊ะ ติ้ง ติ้ง ติ้ง โ๊ะ โ๊ะ ติ้ง ติ้ง ติ้ง
 แล้วขึ้นมาเฝ้าทูลลาจะมาบ้าน
 แสนสำราญปรีเปรมเกษมศานดี
 ลงเรื่อนาวาใหญ่ใคร่พร้อมกัน
 ขุนแผนนั้นนั่งกลางนาวาวานา
 เอ้อย น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย เอ
 โ๊ะ ติ้ง โ๊ะ ติ้ง ติ้ง ติ้ง โ๊ะ โ๊ะ ติ้ง ติ้ง ติ้ง โ๊ะ ติ้ง ติ้ง ติ้ง
 จึงได้เข้าเฝ้าเวลาตี
 หวนรำลึกถึงนางไม้ที่น้อยหวน
 ปานฉะนี้พิมที่เอ้อยจะคอยครวญ
 จะรัญจนเจ็บไข้อยู่ไกลดา
 น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย
 โ๊ะ ติ้ง ติ้ง ติ้ง โ๊ะ ติ้ง ติ้ง ติ้ง (ซ้ำ)

บทฝ่ายชาย : คราที่นั้นจึงโฉมเจ้าพลายแก้ว
 ได้เลื่อนยศศักดิ์แล้วเป็นขุนแผน
 ไปตีเมืองเชียงใหม่ได้เป็นแดน
 ราชการตอบแทนรางวัลศรี
 แล้วขึ้นมาเฝ้าทูลลาจะมาบ้าน
 แสนสำราญปรีเปรมเกษมศานดี
 ลงเรื่อนาวาใหญ่ใคร่พร้อมกัน
 ขุนแผนนั้นนั่งกลางนาวามา
 น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย
 เอ น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย เอ
 โ๊ะ ติ้ง ติ้ง ติ้ง โ๊ะ ติ้ง ติ้ง ติ้ง (ซ้ำ)
 จึงได้เข้าเฝ้าเวลาตี
 หวนรำลึกถึงนางไม้ที่หอมหวล
 ปานฉะนี้พิมที่เอ้อยจะคอยครวญ
 จะรัญจนเจ็บไข้อยู่ไกลดา
 น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย เอ
 โ๊ะ ติ้ง ติ้ง ติ้ง ติ้ง (ซ้ำ)
 ไกลดาสารพัด จะขัดขวาง

ไอ้ขุนช้างมันคิดริษยา

จึงเร่งฝีพายพายบ่ดออกจากท่า

แล้วโยนยาวสาวโดยเร่งไฉ

น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย น้อย เอย

โงะ ทิ้ง ทิ้ง ทิ้ง (ซ้ำ)

บทฝ่ายหญิง : ครานั้น (ตบมือ) สายทอง (ตบมือ) นอนอยู่ในห้อง (ตบมือ) ทันทใด (ตบมือ)
พอรุ่งสาง (ตบมือ) สว่างฟ้า (ตบมือ) ตื่นจากนิทรา (ตบมือ) เร็วไว (ตบมือ)
เออว่า เอชา เอชา ชา ทิชา ช่า น้อย นิน้อย นิน้อย นิน้อย เอ้ย นอน นิน้อย
ตื่นจาก นิทรา (ตบมือ) เร็วไว (ตบมือ) นวลนาง ช่วยหาพินป่า (ตบมือ)
จะไปตกคงคา (ตบมือ) น้ำไหล (ตบมือ) มาฟัง (ตบมือ)
เอชา เอชา ทิ ชา ช่า น้อย นิน้อย นิน้อย นินอย เอ้ย นอย นิน้อย
มานั่งทำดินดัก (ตบมือ) เห็นเรือก็ชันยาก (ตบมือ) ลำใหญ่ (ตบมือ)
มีแต่เหล่า เฝื่อนาวา (ตบมือ) จึงมีวาจากามไถ่ (ตบมือ)

พร้อม ๆ กัน : เอชา ช่า ชา ช่า น้อย นินอย นินอย นินอย เอ้ย นอย นิน้อย
ดालาวคะเอ้ย (ตบมือ) ดาลาวชา (ตบมือ) ดาลาวนี้มา (ตบมือ)
เอชาแต่ไหน (ตบมือ) มาทางบก (ตบมือ) หรือทางเรือ (ตบมือ) ว่านี้มาแต่เหนือ
หรือใต้ (ตบมือ)

เอชา เอ้ย ชา ทิชา ช่า น้อย นินอย นินอย นิน้อย เอ้ย น้อย นิน้อย

บทเจรจา 1 : ตูกรเจ้าลาว เจ้ามาแต่ไหน สู้สาวมาทำหยัง เนี่ยเรือของใคร

บทเจรจา 2 : เรือบัก เรือของใครละ ช้อย บ่บอกหรือ

บทเจรจา 1 : บอกเรา เรามีน้องสาวอย่างสวย แล้วเราจะยกให้ด้วย มีกัญชามาห่อด้วย

บทเจรจา 2 : เรือของพลายแก้ว

บทหญิง : เอ้ย (ตบมือ) สายทอง (ตบมือ) รู้แล้วรู้ว่าพ่อพลายแก้ว (ตบมือ) เอนะ
ไม่ตาย (ตบมือ) ไม่ได้ดักน้ำ (ตบมือ) ดักท่า (ตบมือ) รีบขึ้นเคหา
เรือนใหญ่ (ตบมือ)

พร้อม ๆ กัน : เอชา เอ้ย ชา ทิชา ช่า น้อย นินอย นินอย นิน้อย เอ้ยน้อย นินอย
รีบขึ้นเคหา (ตบมือ) เรือนใหญ่ (ตบมือ)
ก็เรียกละประวิง (ตบมือ) เห็นพิมน้อง (ตบมือ) อนิจจาเอาแต่ร้อง (ตบมือ)
เอนะ แต่ให้ (ตบมือ) รีบเข้าประคอง (ตบมือ) น้องอยู่ (ตบมือ)
ผัวเจ้ามาแล้ว (ตบมือ) ชะทีช้า ไม่ตาย (ตบมือ)
แล้วก็ไอ้ แม่น้องยา (ตบมือ) เจ้าจะต้องโศก (ตบมือ) ทำไม (ตบมือ)

พร้อม ๆ กัน : เอชา เอ้ย ซา ทีซา ซ่า หน้อย นินอย นินอย นินอย เอ้ย นอย นินหน้อย
 เจ้าจะต้องโศกา (ตบมือ) เออนะ (ตบมือ)
 โถพิม นิ่มน้อย (ตบมือ) ชลนัยน์ไหลย้อย (ตบมือ) เอ๋อ นะ มากมาย (ตบมือ)
 นางรู้ว่าพ่อพลายมา (ตบมือ) ก็จะทำโศกา (ตบมือ) ทำไม (ตบมือ)
 โฉมงาม (ตบมือ) สายทองตรงเข้าละประคอง (ตบมือ)
 เออนะ บอกเท่าไร (ตบมือ) ก็ไม่เชื่อเลยนะ (ตบมือ)
 ผัวเจ้ากลับมา (ตบมือ) เอนะ ไม่ตาย (ตบมือ)
 ร้องให้จริงจริง นิ่งเสียเถิดหนา (ตบมือ) พี่จะเซ็ดน้ำตา (ตบมือ) หล่อนให้ (ตบมือ)
 เอชา เอชาทีซ่า ซา หน้อย นินอย นินอย นินอย เอ้ย นอย นินหน้อย

บทเจรจา 1 : ตุกรเกิดแม่พิม เจ้าพลายแก้วไม่ตายแล้ว

บทเจรจา 2 : จริง ๆ หรือพี่สายทอง

จริง ๆ ซิน้องไม่เชื่อ น้องก็ลองไป เผยหน้าต่างดูซิน้องเห็นเรือลำใหญ่ไฉฉ่องนะ

บทเจรจา 1 : น้อยนอย จริง ๆ หรือพี่สายทอง

บทเจรจา 2 : จริง ๆ ซิน้อง ไม่เชื่อพี่ น้องลองไปเกยหน้าต่างดูซิน้อง เห็นเรือกัญญาลำใหญ่
 ไฉฉ่องนะ

บทหญิง : เอย โถพิม (ตบมือ) นิ่มน้อย (ตบมือ) ชลนัยน์ไหลย้อย

เออนะพรั่งพรุ ชลนัยน์ไหลย้อย (ตบมือ) ก็เมื่อเจ้าลูกชะจะเข้าเดินไป (ตบมือ)

หนูเดินไปเมยหน้าต่าง (ตบมือ) ก็เห็นนาวาจอดขวางลำใหญ่ (ตบมือ)

โอ้วว่าพ่อพลายแก้ว (ตบมือ) สิ้นใจมาแล้ว (ตบมือ) ไม่ตาย (ตบมือ)

ถ้าหนูพิมมีปีก (ตบมือ) เหมือนตั้งกา (ตบมือ) จะร่อนลงไปหาพ่อพลาย

เอชา เอชา ทีซ่า ซา หน้อย นินอย นินอย นินอย เอ้ย นอย นินอย

จะลงไปหา (ตบมือ) พ่อพลาย (ตบมือ) เจ้าลับก็หับนะประคอง (ตบมือ)

เรียกพี่สายทอง (ตบมือ) เออนะเร็วไป

จึงว่าพี่เอ้ย พี่สายทอง (ตบมือ) จงไปส่งน้องเร็วไว (ตบมือ)

เอชา เอชา ทีซ่า ซ่า หน้อย นินอย นินอย นินอย นินอย เอ้ยนอย นินอย

โถพิม กัลยาตามไป เจ้าสองคนพี่น้อง (ตบมือ)

ลูกจากห้องแล้วก็ไป (ตบมือ)

เอชาทีซ่า ซ่า หน้อย นินอย นินอย นินอยเอ้ย นอย นินอย

บทเจรจา 1 : แม่ลาวทองจำ

บทเจรจา 2 : จำ

บทเจรจา 1 : แม่หนูลาวทองจำ ไหนออกมาหาพี่ชั๊กกะเตี้ยวชิตี ออกมาหาพี่สักกะหน้อยชิตี
 เอ้ย โฉมงามลาวทอง (ตบมือ) ถึงอยู่แต่ในห้อง (ตบมือ) ชั้นใน (ตบมือ)
 ละจะเหลือ (ตบมือ) เยื้องย่องลุกจากในห้อง (ตบมือ) ไว ไว (ตบมือ)
 ว่าพ่อพลายจ๊ะ (ตบมือ) พ่อพลายจำ (ตบมือ) ร้องเรียกน้องมา (ตบมือ)
 ทำไม (ตบมือ) น้องยกมือขึ้นวันทา (ตบมือ) ภัสดาทันใด (ตบมือ)
 เอชา เอชาทิตา ช่า น้อย นินอย นินอย นินอย เอ้ย นอย นินอย
 หากุณข้าน้อย เรียกข้าน้องทำหยัง คุณข้าน้อยว่าอันใด
 ว่าวันนี้เรียกเจ้ามาก็หวังว่าจะกลับเชียงใหม่เมือง
 คุณข้าน้อยจะกลับหรือ
 เออ แล้วก็ให้เธอไปด้วย

ผู้หญิง : จะเอาดีชั้นไปด้วยหรือ

ผู้ชาย : ยั้งนั้นซิแล้วจะไปหรือเปล่า

ผู้หญิง : ไปชิตีคุณข้าน้อย

ผู้ชาย : ทำนาแล้วหรือยัง ทำนาแล้วหรือยัง คือว่าจะเอาเธอนี้ไปหานางพิม เขาชะหน้อย
 จะให้รู้จักกันว่าเรามาจากไหนคือใคร

ผู้หญิง : ไอ้ข้าน้อย ค่ะ ให้ฉันรู้บ้างชิตีคะคุณพ่อน้อยชา

ผู้ชาย : คือว่า พิมเนี่ยเขาตามมาด้วย เขาตามมาเขาอยู่บ้าน
 เมียคุณข้าน้อยหรือ
 ไม่ใช่เมียน้อง ให้ไปรู้จักกัน

บทฝ่ายหญิง : ครั้นถึงที่ตีนทำก็จะได้ไปราก็ไป ชะทิตะ

หนูพิมนึ่งก๊องงค์ (ตบมือ) แม่โฉมยง (ตบมือ) สมหมาย (ตบมือ)

เขาไปหาพ่อพลายแก้ว (ตบมือ) ฉันรอรอยู่แล้วหรือยัง (ตบมือ)

เอชา เอชา ทิตา นอยนินอย นินอย นินอย เอ้ยพลอยนินอย

บทฝ่ายชาย : ไอ้ย โถพิม นึ่งน้อย ชลนัย ไหลย้อย ชะชาหลังไหล (ตบมือ)

ยกมือไหว้ผัว (ตบมือ) ให้มัวหมอง (ตบมือ) ชลนัยนี้ไหลนองแพรวพราว

เอชา เอชา ทิตา ช่า นอยนินอย นินอย นินอย นินอย เอ้ย นอย นินอย

ชลนัยนี้ไหลนอง เออนะ แพรวพราว (ตบมือ)

บอกเขาณะว่าเราเป็น (ตบมือ) ก็ชิตีเป็นชนเลือด 1 คน (ตบมือ)

ออนะกลืนควาย เออนะกระตูกที่ห่อผ้า (ตบมือ) ก็เออนะมาฝากน้องเร็วไว (ตบมือ)

เอชา เอชา ช่า ทิตา ช่า นอย นินอย นินอย นินอย เอ้ย นอยนินอย

ฝากน้องยา (ตบมือ) เออนะเร็วไว

- ผู้ชาย : ลาวทองจำ
- ผู้หญิง : เจ้ามาเร็วทำหยัง
- ผู้ชาย : เธอต้องไปรู้จักกับแม่พิมเขาสักหน่อย
- บทฝ่ายชาย : ดวงแก้วแววตา (ตบมือ) จะโมโหโกรธา (ตบมือ)
 ร้องเรียกทั้งคู่อยู่ทั้งบ้าน (ตบมือ) เจ้าหัวล้านทำได้ (ตบมือ)
 นื่องว่าเป็นไหนดก็เป็นกัน (ตบมือ) เล่นให้เมืองสุพรรณทะเลาย (ตบมือ)
 เอชา เอชา ซาทิ ซา ซ่า หน้อยแม่
- บทฝ่ายหญิง : เอ้ย ลาวทองนะแม่หนอยอยู่นะในห้อง (ตบมือ) เห็นผ้าเต็ดดาดส (ตบมือ) ยกใหญ่
 ซักหอกจะไปฟาดฟัน (ตบมือ) จึงเผยม่านดึงแขนไว้ (ตบมือ)
 เอชา เอชา ซา ทิ ซา ซ่า หน้อย นินอย นินอย นินอย เอ้ย นอย นินอย
 เผยม่านออกมากันแขนไว้
 เสียลงดี (ตบมือ) ว่าฟังคำเมียนี่เป็นไร (ตบมือ)
 เมื่อไร (ตบมือ) ถ้าเป็นผู้หญิง (ตบมือ) เขาไม่ยอม (ตบมือ)
 ใครจะปลุกคล่อมลงไปได้ (ตบมือ)
 เอชา เอชา ซา ทิ ซา หน้อย นินอย นินอย นินอย เอ้ย นอย นินอย
- บทฝ่ายหญิง : เอ้ยโถหนูพิม (ตบมือ) ได้ฟังว่า (ตบมือ) จะคลั่ง เป็นบ้า (ตบมือ) เป็นไป
 มาแหกปาก ร้องออกแซ่ (ตบมือ) นั้นเขาเมียหรือเขาแม่ของพ่อพลาย (ตบมือ)
 เอ ซา เอ ซ่า ซา ทิซา ซ่า น้อย นินอย นินอย นินอย เอ้ย นอย นินอย
 นั้นเมียหรือแม่พ่อพลาย (ตบมือ)
 เออไม่ได้ลูกสาวพลัด (ตบมือ) มาตามทาง (ตบมือ)
 เอาค่าจ้าง (ตบมือ) เออนะทำอะไร (ตบมือ) จะเอาแค่เฟื้องหรือสองสลึง (ตบมือ)
 ว่าเมียอย่างอึ้งผัวจะอาย (ตบมือ)
 เอชา เอชา ซา ทิซา ซ่า หน้อย นินอย นินอย นินอย เอ้ย นอย นินอย
- บทฝ่ายหญิง : นางสาวทองหนูได้ฟัง (ตบมือ) ว่าเหมือนดั่งฟ้าเข้ามาผ่า (ตบมือ)
 เออนะหัวให้ (ตบมือ) ดูอยู่เมืองบนเห็นแต่คนขี่ช้าง
 กูดกเมืองล่างเห็นแต่ช้างขี่ใคร (ตบมือ)
 เออนะ เอชา เอชา ซา ทิ ซา ซ่า หน้อย นินอย นินอย นินอย เอ้ย นอย นินอย
- บทฝ่ายหญิง : เอ้ยโถพิมฟังว่า (ตบมือ) เหมือนดั่งฟ้าเข้ามาผ่า (ตบมือ) หัวใจ (ตบมือ) หัวใจ
 เราชาวป่า (ตบมือ) ถอดสำเนียงจะมาขึ้นเสียงเอาใคร
 เอชา เอชา ซา ทิ ซา ซ่า หน้อย นินอย นินอย นินอย เอ้ย นอย นินอย
 เอ้ย อยู่กับนารีด้วยกันสองเรา
 ออย่าให้โกรธขึ้นเลยหึงสาววังออกมาร้องวาไป

เออ เอ็ง เอ๊ย เออ เอ้อ เอ็ง เอ๊ย หน้อย น้อย น้อย หน้อย นอย น้อย นอย
 โถพึมก็ตรงเข้ามา (ตบมือ) ลาวทองกัลยา (ตบมือ) ก็มีหัวใจ (ตบมือ)
 สองนางเข้ามาไม่ร่วนวาย (ตบมือ) เออ เออ เอ็ง เออ เอ็ง เออ สร้อยหน้อย น้อย
 เออ เอ็ง เออ เออเอ็งเอ๊ย โนนทางโนนก็ดี ทางนี้ก็ดี
 ขอเสียที (ตบมือ) เป็นไร (ตบมือ) เป็นไร (ตบมือ)
 ทางโนนก็ดี (ตบมือ) ทางนี้ก็ดี (ตบมือ) ก็จบกันแค่นี้ละคุณนาย (ตบมือ)

วิทยากรชื่อ ท่านพระครูไพบูลย์ วิริยะกุล

วัดซากมะกรูด ตำบลบ้านกร่ำ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

วิทยากร : เพลงเอ่ยนั้นคนในบ้านกร่ำนี้เล่นกันมาก และคนบ้านอื่นก็เอาไปเล่น เล่นในงานบวชงานแต่งงาน งานตัดจุก แต่งงาน คนในท้องถิ่นนิยมร้อง และในปัจจุบันนี้ก็ยังมีคนร้องเยอะแยะ เพลงเอ่ยนี้ร้องสืบต่อกันมานาน ตั้งแต่ยังเป็นเด็กอยู่เขาก็เล่นอยู่แล้ว เพลงเอ่ยนี้เล่นชายกับหญิง มีวิธีการเล่นคือ แบ่งเป็นฝ่ายชายหญิงเท่า ๆ กัน อาจจะเป็นหญิง 3 ชาย 3 หรือหญิง 5 ชาย 5 แล้วร้องแกँกัน ส่วนมากที่เล่นกันนี้ไม่ได้เล่นเป็นเรื่องเป็นราวอะไร ร้องว่ากันแกँกัน เป็นการเกี่ยวพาราสักัน หม่อมสาวอะไรทำนองนั้น ก่อนที่จะเล่นก็มีบทไหว้ครูกัน มีการทักทายปราศรัยกันก่อนในเบื้องต้น ตามถึงที่อยู่บ้านช่อง พ่อ แม่ เทือกเถาเหล่ากอ ที่ไหนอย่างไรเสร็จเรียบร้อย การทำมาหากินอะไรเขาก็จะสอบถามกัน ไปยังไถมายังไถเราก็จะว่าไปก่อนแล้วมาตอนหลังชักน่าน ๆ ก็จะเข้มข้นขึ้นทุกที ทีนี้ก็ด่ากัน เพลงเอ่ยร้องอย่างนี้

บทไหว้ครู

ยกมือขึ้นเทียบผม	สิบนิ้วพนมขึ้นเทียบบ่า
จะไหว้ครูพักอักษร	ทั้งคุณบิดร มารดา
ไหว้คุณพระพุทธรูปทั้งคุณพระธรรม	ที่เลิศล้ำโลกา
ถ้าแม่หญิงใดมาดหมายมาแก้	ขอให้พ่ายแพ้คำข่า
ขอให้งวงยลงไปด้วยวิชา	เพลงเอ่ย (แล้วลูกคูก็จะร้องรับ)

แต่ว่าบทไหว้ครุมิใช่มีเพียงแค่นี้ แล้วแต่ใครจะสรรเนื้อร้องมาร้องและปรบมือพร้อมไปด้วย การแต่งกาย พวกผู้ชายก็ใช้ผ้าขาวม้าคล้องคอไปข้างหลัง ส่วนหญิงก็แต่งกายธรรมดา ส่วนการร้องเพลงนั้นเขาก็นั่งพับเพียงร้องกัน

วิทยากรชื่อ นายเจริญ เพชรนคร อาชีพข้าราชการบำนาญ
บ้านเลขที่ 10 หมู่ที่ 1 ตำบลชากบก อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

ผู้สัมภาษณ์ : เพลงเอ๋ยละอะว่าไงอะ

วิทยากร : เพลงเอ๋ยของก็เคยเล่นเหมือนกัน

ผู้สัมภาษณ์ : วิธีการเล่นทำไงอะ

วิทยากร : เพลงเอ๋ยโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทางโน้นผู้หญิงอย่างน้อย 2 คน ทางนี้ผู้ชาย
อย่างน้อย 2 คน เล่น 4 คน 6 คน

ผู้สัมภาษณ์ : อย่างน้อยต้องเท่ากัน

วิทยากร : ครับ ครั้งแรกเขาก็ไหว้ครู ไหว้บาตร แล้วเขาก็ร้อง

ยกมือขึ้นเทียบพนม

สืบนิ้วประนมขึ้นเทียบปา

ลูกไหว้พระพุทธรูปเสด็จสร้างโลกา

อีกพระธรรมและคัมภีร์

ตัวข้านี้ก็เฝ้ารักษา

ทั้งพระสงฆ์ องค์ประทีนพระชินสีห์

ปฏิบัติความดีเสมอมา

ลูกมาร้องเพลงในวันนี้

ขอให้มิตีในตัวข้า

อย่าให้ช้องขัดมีการร้อง

มีทำนองขอให้เข้าท่า

แม้หญิงใดมาตรงหมายมาแก้

ขอให้มันแพ้ตัวข้า

ขอให้แคล้วคล่องเหมือนดังกล้องกัญชา

หญิงหงายชายคว่ำ

ก็เป็นธรรมดาแลเอ๋ย (ซ้ำ)

อันสุดท้ายนี้ต้องรับพร้อม ๆ กันหมด ทั้งหญิงชายช่วยกันร้อง

ผู้สัมภาษณ์ : ขึ้นต้นว่า เอ๋ย ขึ้นต้นว่าเอ๋ยหรืออะ

วิทยากร : ขึ้นต้น ถ้าผู้หญิงเขาร้องก็เหมือนกัน เขาก็ร้อง ถ้าชายใดมาตรงหมายมาแก้
เขาก็เปลี่ยนว่าเขาจะความต่าง ๆ เหมือนกันแล้วแต่เขาจะต้นไป

ผู้สัมภาษณ์ : โดยมากผู้ชายร้องก่อน แล้วผู้หญิงก็ร้องแก้มีรำไหมอะเพลงเอ๋ย

วิทยากร : บางแห่งมันก็รำอยู่ที่นั่งอะ

ผู้สัมภาษณ์ : ยืนหรือนั่งอะ เพลงเอ๋ย

วิทยากร : นั่ง ไม่ยืน ถ้าหากเขาเตรียมเป็นเรื่องเป็นลักษณะวงศ์ หรือจันทโครพ
อะไรเช่นนี้ เขาก็มีรำบ้างเหมือนกัน ออกเป็นตัวอย่างดาพรานบุรพหรือ
อย่างอะไร ถ้าเล่นจันทโครพ ก็เป็นนางโมราออกไป เขาก็เป็นการรำไป
เหมือนกัน

ผู้สัมภาษณ์ : ขึ้นต้นอย่างไรอะ ทำนองขึ้นอะ

“เอ้อ เอย เอย ฉันจะมารับ	แม่ทองเคียดเขียน
ที่มาขีดเขียนที่เมืองระยอง	อีกทั้งประทุนของฉันทารัก
อีกทั้งเชือกชักของฉันทาทอง	ไปถึงรากไม้โอควายไล่เกวียน
มันคล่องไม้ให้ที่โหมก	ก็ต้องโคกกระปอง (ลูกคู่รับ)

แล้วเขาก็รับพร้อมกัน ไม่ให้ที่โหมกก็ต้องโคกกระปอง

“ดาเมียงแก่ง	แกก็ตายแล้ว
เพียงศรีธาสาหัส	เพียงไปสร้างวัดอยู่ที่บางตะชัน
ยกต้นข่อยไว้อย่างสบาย	จะมีมวยไต้มนั้น
ให้หนูลุ่นหนูเพียง	ไปช่วยเพียงสักวันเถิด”

ผู้สัมภาษณ์ : อันนี้สงสัยเขาต้น

วิทยากร : อะ เขาต้น คือที่ไหนมันจะมีมวยไต้ต้นข่อย มันก็มันก็มีมวยไต้ต้น แล้วก็ชื่อดาทอง ดาทองเขาร้องกะยายแห้ว ดาทองแกยังไม่ได้บวชแกก็ไม่รู้คาถาบาลีอะไรต่าง ๆ ยายแห้วเขาก็มาว่าถามว่า “จิ๋วของพระมีมาอย่างไร ทำไมต้องมีเป็นกระตง กระตง, แล้วบาตรของพระมีมาอย่างไร” ดาทองเขาก็พูดเขาก็ร้องแก “ถ้าจะพูดกันให้ชอบกลก็ต้องพูดกันข้างที่ ใครแต่งใครตั้งให้้องเป็นสังขริ” เอามาเที่ยวไล่ ไล่เขาอะ แต่แกไม่รู้หรือว่าอย่างไร แต่ว่าอาศัยแกต้นไต้ แต่ว่ายายแห้วเขาก็ร้องมาอีก เขาว่า “เขาจะเกณฑ์ผู้หญิงทั่วไป ดักน้ำมาไว้ใส่กระถาง แล้วให้ผู้หญิงหย่อนกันมาล้าง แล้วก็ให้นายทองนะ สำหรับล้างหน้าเพื่อป้องกันจัญไร” อะไรนะ ส่วนนายทองเขาก็แกว่า “เขาจะเกณฑ์ปักที่ใหญ่ ใหญ่มาพาดไว้ที่ปากกระถาง ให้นูหนูแห้วหน้ามหย่อนกันลงไปล้าง ถ้าถูกถนัด ถนัดก็จะสาต” เขาแกเพลงเอ๋ยพูดถึงตามส่วนถ้าเขาแกกันดี ๆ หัวเราะกันไม่หวัดไม่ไหว มันสนุกแต่ต้องแกให้ดกนะ

ผู้สัมภาษณ์ : ถ้าแกไม่ดกก็ถือว่าแพ้เหมือนกันนะอะ

วิทยากร : อะ แพ้เหมือนกัน

ผู้สัมภาษณ์ : แล้วก็ลำดัด เสียตายนะสมัยนี้ไม่มีเล่น

วิทยากร : อะ แล้วก็ดาเบียง พวกยายผาด ยายรัตน์ เขาว่าปากแกเหมือนที่เขาอะ ที่นี้คนทั่ว ๆ ไปเขาก็ว่าอ้อ ที่นี้เอาละแพ้แกแกชะว่า “อ้อ หีของผาด ผาดพาไปทางนี้ แล้วปากของพี่ พี่พาไปทางนั้นมันเหมือนกันที่ไหน ถ้าเหมือนกัน ดาชาตจะไปยึดหีผาดเรื่องอะไร” มันมีคนละทางนี้ แก่แค่นั้น แหมหัวเราะกันไม่ไหว

ผู้สัมภาษณ์ : โกรธกันไหม

วิทยากร : ไม่โกรธอะ ภูมิภาคต้องไง พวกนี้

ผู้สัมภาษณ์ : ไอ้ที่มีทำนองหลัก ๆ พวกบทไหว้ครู เขาต้องมีมัย ผูกไว้ใช่ไหมอะ

วิทยากร : อะ เขาต้องผูก อันนี้ บางครั้งบางคราวนะอะ มันไม่เหมือนกันละ ไปเป็นที่นี่
เชิงหนึ่งก็อย่างอย่างหนึ่งแล้วว่า เขานี้มันเชี่ยวชาญจริง ๆ

ผู้สัมภาษณ์ : ดันเอง

วิทยากร : อะ ดันเอง ดันเก่งอะ คนโบราณไม่รู้ว่าเขามีมุขโตะอะไร ของ ชาติ

ผู้สัมภาษณ์ : ก่อนจะเล่นเขาต้องมีไหว้ครูอะไรมัยอะ

วิทยากร : มี มีหมาก มีพลุ มีอะไรไหว้ครู มีเหล้ามีอะไร มีดอกไม้ธูปเทียน

ผู้สัมภาษณ์ : พอเสร็จแล้วเขาเริ่มเล่นละอะ เขาหาไปเล่นหรือไง

วิทยากร : อะ เขา หาไปเล่น

ผู้สัมภาษณ์ : ไปเล่นกันที่บ้านจะต้องยกเวทีอะไรมัย

วิทยากร : ไม่

ผู้สัมภาษณ์ : บนบ้านใช่ไหม

วิทยากร : นั่งปูเสื่อเขาก็ว่ากันเลย ง่าย ๆ ไม่ต้องมีเวทีเวเทอะอะไร

ผู้สัมภาษณ์ : คนมาดูเยอะซี

วิทยากร : หัวเราะกันครืน ๆ ไม่หวาดไม่ไหว

ผู้สัมภาษณ์ : เล่นยังไง เวลาเล่นนานมัย

วิทยากร : ตลอดคืน โดยมากและในเมื่อเห็นว่าคนจะเบื่อเขาก็จับเรื่อง เป็นเรื่องกาก็
เรื่องพระสมุทรร เรื่องรทเสนหรือว่าเรื่องพระสุทธมนโรรักษ์ อะไรก็แล้วแต่

วิทยากรชื่อ ร.ต.อ.สันต์ สุภาภรณ์ อาชีพข้าราชการบำนาญ
บ้านเลขที่ 50/1 ตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

วิทยากร : เอ อันนี้ตอบยาก

ผู้สัมภาษณ์ : ไม่ใช่คำขึ้นต้นหรือจะก่อนจะร้อง

วิทยากร : มันก็ขึ้นด้วยเอ่ยก่อน ขึ้นเอ่ยก่อนเพลงเอ่ย แต่ส่วนมากแถวนี้ไม่เล่น เล่นแถวหนองสะพานมีเล่นประจำ เขามีงานบวชนาคเขาก็ไปหาเพลงเอ่ยมาเล่น มีงานทำบุญบ้านเขาก็ไปหาเพลงเอ่ยมาเล่น

ผู้สัมภาษณ์ : เพลงเอ่ยนี้เรียกชื่อเป็นอย่างอื่นมีมั้ย

วิทยากร : ไม่มี

ผู้สัมภาษณ์ : เขาเรียกเพลงเอ่ยอย่างเดียว แล้วอย่างอื่นอีกอะ เพลงอีเป๊ะอะ

วิทยากร : เพลงอีเป๊ะก็ว่าเมื่อกี้แล้ว

ผู้สัมภาษณ์ : เพลงฉ่อยนะระอะอะ

วิทยากร : อะ

ผู้สัมภาษณ์ : เอะ ทำไมเขาเรียกอย่างนั้น เหมือนกันหรืออะ

วิทยากร : เหมือนกัน

ผู้สัมภาษณ์ : เพลงอีเป๊ะก็คือเพลงฉ่อยนั่นเอง

วิทยากร : เพลงฉ่อยนั่นเอง

บทสัมภาษณ์พ่อเพลงแม่เพลง เพลงวง

วิทยากรชื่อ นายเจริญ เพชรนคร อาชีพข้าราชการบำนาญ

บ้านเลขที่ 10 หมู่ที่ 1 ตำบลชากบก อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

ผู้สัมภาษณ์ : พูดถึงพวกการละเล่น พวกเพลงอะไรต่าง ๆ มีเพลงอะไรบ้างอะ

วิทยากร : เพลงวง

ผู้สัมภาษณ์ : เขาเล่นอย่างไรอะ เพลงวง

วิทยากร : การเล่นเพลงวงนะอะ เขาจะมีผู้หญิงชกก็คน ผู้ชายชกก็คนก็แล้วแต่ ต่างกัน ต่างก็ร้องแก้กัน แล้วก็ร้องคล้าย ๆ เพลงเอ๋ย แต่เขาโดยเฉพาะอย่างยิ่งดบมือ ครั้งแรกพอไหว้ครูซะเสร็จสรรพ การไหว้ครูเขาก็มีร้องเหมือนกัน

ผู้สัมภาษณ์ : ไหว้ครู

วิทยากร : ทำนองไม่เหมือนเพลงเอ๋ย

“ยกขาซ้าย แล้วก็ย้ายเอ๋ยขาขวา (ดบมือ) ถอยหลังกลับมาเอ๋ยดบมือ (ดบมือ) ยักย้ายบ้ายเบี่ยง เอ๋ยไว้แต่เพียงสะตือ อือ (ดบมือ) เออ เอ๋ย ซะ (ดบมือ) ซะซ่า (ดบมือ) ทีซา (ดบมือ) ทีซะ (ดบมือ)

ผู้สัมภาษณ์ : เป็นบทอะไรอะ

วิทยากร : ก็เป็นบทที่ร้องไปเลยอะ ร้องไม่ใช่ไหว้ครู แต่ไอ้ฉัน ผมบอกวิธีการที่จะต้องทำให้เหมือนแบบนี้ ยกขาซ้าย ย้ายขาขวา บทเขาต้องแบบนี้

ผู้สัมภาษณ์ : ทำที่เล่นเขาต้องอย่างนั้น เมื่อมาเล่นยืนเล่นไซ้ใหม่อะ

วิทยากร : มันก็จะบางทีก็จะเวียนวนไปตามนั้น ำไปตอนนั้นหรือบางที่ยืนอยู่ที่เดียว ต่างคนต่างร้อง วงกลมรอบก็ได้ ต่างคนต่างว่ากัน

ผู้สัมภาษณ์ : อ้อ วงนี้ไปทางเดียวกันมั้ยอะ

วิทยากร : ไปทางเดียวกัน

ผู้สัมภาษณ์ : ผู้หญิงหรือผู้ชาย

วิทยากร : ทั้งผู้หญิง ผู้ชายเวียนวงกัน

ผู้สัมภาษณ์ : เวลาเรื่องที่ละคนไม่ใช่หรืออะ

วิทยากร : ร้องที่ละคน

ผู้สัมภาษณ์ : คนร้องเดินหรือยังงัยอะ

วิทยากร : ก็ เวลานั้นเขาจะเดินวนก็ได้ เขาจะร้องไม่เดินวนก็ได้

ผู้สัมภาษณ์ : หมายความว่าที่เดินวนนี้ ทุกคนต้องเดินวนหรือว่า

- วิทยากร : เดินวนแล้วก็ไม่หยุด เมื่อไปหยุดเขาก็ร้อง เวลานั้นเขาก็รำต่อกันไปอีก แล้วก็มายืน ยืนแล้วก็ร้อง เมื่อจบมือ เสร็จแล้วก็เดินวน
- ผู้สัมภาษณ์ : ขณะที่ร้องนี้เดินหรืออะ
- วิทยากร : ไม่เดิน คนอื่นรำวน คนอื่นรำวน คนที่เล่นเป็นอยู่มาวันหลังมาที่บ้านผม แล้วผมพาไปเลยจำได้หมดเลย
- ผู้สัมภาษณ์ : คนเล่นยังอยู่มั้ยะ
- วิทยากร : อยู่ ชื่อนายทต นามสกุล สุดแสง ยังอยู่ฮะ คนนั้นแหละเขาเป็นคนเล่น เพลงวง อันนั้นแหละชัดเจนฮะ ผมเพียงแต่ดูเขาเท่านั้นจำได้เพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ

วิทยากรชื่อ นายทศ สุตแสง อาชีพทำไร่

บ้านเลขที่ 65 หมู่ที่ 5 ตำบลบางบุตร อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

ผู้สัมภาษณ์ : ผมทราบว่าคุณลุงเคยเล่นเพลงวงนะฮะ เพลงวงนี้เป็นไงฮะ

วิทยากร : เพลงวงเขาจัดตัวเล่นกัน 6 คน ข้างละ 3 คนหรือ 4 คนก็ได้ ข้างละ 4 ก็ได้ 3 หรือ 2 ก็ได้ มีลูกคู่ในตัวเอง หลายคนช่วยกันผู้หญิงก็ช่วยกันผู้ชายก็ช่วยผู้ชาย

ผู้สัมภาษณ์ : หัดกันอย่างไรวะ วิธีหัด

วิทยากร : หัดก็ข้างละ 3 คนตบมือ เขาเองเต้นปากก็ร้องครวกันแหละ

ผู้สัมภาษณ์ : ไหนลองแสดงหน่อยซิ อันนี้เป็นเพลงหัดหรือไง

วิทยากร : เพลงเริ่มหัด

ผู้สัมภาษณ์ : เริ่มแรกเลยนะฮะ นั่งเป็นวงก่อน

วิทยากร : ครับ แล้วก็ไหว้ครูกันหมด ลูกร้องพร้อมกันเลยร้องเพลงก็ครั้งแรกก็ผู้ชายร้อง

ผู้สัมภาษณ์ : ผู้หญิงชายลูกทั้งหมด เขามีเพลงไหว้ครูมั๊ยฮะ

วิทยากร : มี

ผู้สัมภาษณ์ : พอจบเพลงไหว้ครูแล้วนี่ก็เพลงลูก เขาเรียกเพลงลูกหรือฮะ

วิทยากร : ลูก พอลูกพร้อมกันแล้วผู้ชายลูกอีก เชิญผู้หญิงอีกเชิญมาเล่นกัน

ผู้สัมภาษณ์ : พอร้องไหว้ครูเสร็จแล้วก็ร้องเพลง ลูกทั้งหญิงชายพร้อมกันหมดเลย แล้วผู้ชายก็ร้องว่า

วิทยากร : ผมจำกลอนของผู้หญิงไม่ได้หมด

ผู้สัมภาษณ์ : เอาเท่าที่จำได้

วิทยากร : ร้องทำนองเหมือนเราเล่นจริง ๆ

ผู้สัมภาษณ์ : เอาเพลงไหว้ครูก่อนแล้วกัน เพลงไหว้ครูทั้งหญิงชายร้องพร้อมกันหมด ใช้มั๊ยฮะ

วิทยากร : พร้อมกัน ร้องไม่ซ้ำกัน

ผู้สัมภาษณ์ : เป็นทางของผู้หญิง ของผู้ชาย

วิทยากร : ผู้ชายก็เหมือนกันไม่ซ้ำกันต่างกันไป

ผู้สัมภาษณ์ : ใน 2 คนหรือ 3 คนเนี่ยเรอะ คนละคำ

วิทยากร : ร้องต่างกันก็ได้ของใครของมัน

ผู้สัมภาษณ์ : เพลงไหว้ครูนี้เขาแต่งไหว้แล้วหรือไง มีแบบไหว้แล้ว

วิทยากร : ครูเขาหัดม

- ผู้สัมภาษณ์ : อ้อ หัดสืบทอดกันมา
- วิทยากร : นังกีผู้หญิงเขาไม่มีหนังสือนี้ แต่ผมอยู่วัด
- ผู้สัมภาษณ์ : ครูเดิมนี่ชื่ออะไรอะ ไปหัดมาจากใคร
- วิทยากร : พ่อของผมเอง ชื่อบุญ
- ผู้สัมภาษณ์ : พ่อเคยเล่าให้ฟังหรือเปล่าอะ ว่าพ่อของลุงหัดมาจากไหน
- วิทยากร : ก็ไม่รู้สิ
- ผู้สัมภาษณ์ : ไม่เคยถามเลยหรืออะ
- วิทยากร : ไม่เคยถาม
- ผู้สัมภาษณ์ : พอลุงโตมาเห็นเขาเล่นอยู่แล้วอะ
- วิทยากร : เขาเล่นอยู่แล้ว
- ผู้สัมภาษณ์ : แล้วรกรากดั้งเดิมมาจากไหน พ่อคนที่ไหน
- วิทยากร : พ่อผมก็ไม่รู้ ไม่เคยเล่าให้ฟัง ไม่ได้เล่าให้ฟังว่าเขาอยู่ไหน
- ผู้สัมภาษณ์ : อ้อ ชื่อไข่มุกของลุงก็เป็นเหมือนกัน
- วิทยากร : ก็เป็น แกเป็นคนที่นี่ก็ไม่รู้ก็คนที่นี่ละทำ
- ผู้สัมภาษณ์ : ก็แสดงว่าสืบทอดกันมาหลายชั่วเหมือนกัน
- วิทยากร : ครับ ย่าเขาชื่อช่อง คนที่จะเอามาเล่นเขามีเหล่า มีหมากพลู อะไร
ต้องไหว้ครูด้วย
- ผู้สัมภาษณ์ : ไหนลองว่าชิอะ บทไหว้ครูนะอะ
- วิทยากร : ไหว้ครูก็ไหว้เหมือนเพลงเอ๋ยเขานั่นแหละ
- ผู้สัมภาษณ์ : เขายังไงอะอันนี้เขาว่าไนใจหรืออะ
- วิทยากร : ไหว้ครูก็ยกมือขึ้น รูปเทียนเดี๋ยวนี้ก็มีหมากพานเงินใส่แล้วก็เหล่าขวดหนึ่ง
บอกครูกันทุกคนว่าคุณครูที่รำเรียนมาจะร้องจะรำไปนี่ก็ขอให้อย่ามีผิด
มีท้วงอะไร
- ผู้สัมภาษณ์ : พุดออกมาแบบนี้หรืออะ ไม่มีบทอะไร
- วิทยากร : ไม่มีร้องไปอย่าให้มีอะไรมาขัดขวางได้คล่อง ครูบาอาจารย์ช่วยปกครอง
รักษากันเรื่อยไป
- ผู้สัมภาษณ์ : ไหว้ครูเสร็จแล้วที่นี้ก็
- วิทยากร : ไหว้ครูเสร็จแล้วก็เอาเหล้ามา เหล้ารินใส่แก้วด้วย
ตอนร้องไหว้ครูร้องยังไงก่อน
- ผู้สัมภาษณ์ : เริ่มเล่นอะ เริ่มแรกเลยว่างั้นอะ นั่งอยู่ไ่มั้ยตอนนี่

วิทยากร : “จะไหว้พระสงฆ์ทรงเครื่อง ที่รุ่งเรืองจำรัสศรีศรี
 ว่องรีบจำมางานนี้ แจ่มจรัสศรีศรีแจ่มไปด้วยสี (เอ๋ย) ทอง
 (ชะ ชะ ช่า ทีชา ทีชะ)

จะไหว้พระนอนและพระอานัง ไหว้ทั้งคุณพระสงฆ์จำรัส
 ไหว้ทั้งพระพุทธรูปมาศ นั่งอยู่บนนารหน้าห้องเอ๋ย
 (ชะ ชะ ช่า ทีชา ทีชะ ทีชา ช่า ชะ)

ไหว้พระโมคคัลลาน์พระสาวก ที่รับไฟนรกโปรดสัตว์
 จะไหว้พระนอนพระอรหันต์ เอ๋ยทอง จะไหว้พระเจ้าที่ไปเข้าไปในพาน
 อยู่บนตักหน้าโบสถ์ นางฟ้าพระพักตร์จึงมาประคองเอ๋ยนา
 นางฟ้าพระพักตร์จึงมาประคองเอ๋ยนา ชะชะช่าเอ๋ยชะชะช่าทีช่าทีชะ
 ร้องหมดไปคนแล้ว

ผู้สัมภาษณ์ : คนแรกใช้มั้ยครับ

วิทยากร : คนแรก

“พนมมือขึ้นเหนือเศียร ตั้งรูปเทียนบูชาครู
 ไปแนะนำนับและ ไม่ให้ข้องขัดรำคาญหู
 จะร้องจะรำให้ขยับผ้าเยื่อ รำเสมอให้เหมือนอย่างครู
 ให้พร้อมมาเพื่อเชิดชู ขอให้ชอบน้ำใจเอ๋ยคน (ชะชะช่าทีช่าทีชะ)
 ให้เชิดชูให้ชอบน้ำใจเอ๋ยคน ชะชะช่าเอ๋ยชะชะช่า ทีช่า ทีชะ”

ที่นี้บทผู้หญิง

“ยกมือขึ้นเชิดชู จะไหว้ทั้งครูสอน
 ครูเฒ่าเฒ่าแก่ เรามาแต่งกลอน
 มาแต่งแต้มแกมสอน ให้เป็นสุนทรกลอนบท
 เรียนกันมาในปัญญาหาหยุดเอ๋ย วันนบทั้งตั้งใจ
 ลุกยกมือไหว้สสอน คุณครูช่วยลงมาอวยพร”
 เท่านั้นแหละ

ผู้สัมภาษณ์ : กลอนนี้เขาผูกไว้แล้วสอนกันต่อ ๆ มาใช้มั้ยครับ

วิทยากร : ครับ ส่วนมากผูกไว้แล้วทั้งนั้นไม่ได้ตนเอง

ผู้สัมภาษณ์ : สมมุติว่าคนละวงมา

วิทยากร : คนละวงก็มีมาจ๊ะเหมือนกัน หรือว่าจะแต่งกลอนมาจะผิดถูกยังไม่รู้ ไม่แน่
 อยู่ที่บ้านดาขันจงเหมือนกันนี่ เขาไปเล่นด้วยกัน เขามา 4 คน ทางฝ่ายนี้
 4 คน ดาแดง นายแสน นามสกุลศรีจันทร์ ดาแอม นามสกุลวงศ์ทิพย์รัตน์

ที่นี้กลอนลูก

“ไหว้ครูชะเสร็จปล้น ลูกขึ้นประชันชะแล้วก็เซ็ด
แม่ปลิว แม่พริว แม่แป น้องอย่าทำอแง
อย่าได้ขวยเขิน เพื่อนสาวแล้วคราวครั้น
อย่าได้ประสาทให้ช่วยกันเซ็ด รุประหงจนเดินเข้ามาหน้อย
เจ้าเปิดเอ๋ยโดยไว ซา ทีชะ ทีชะ ทีชะ”
ลูกรำคราวเดียวกันหมด

ผู้สัมภาษณ์ : อ้อ เวลาลูกก็ต้องลูกเหมือนกัน ต้องรำมัยชะคนอื่น

วิทยากร : ร้องคนหนึ่ง ไม่ร้องก็ต้องรำ คราว ๆ เดียวกัน

ผู้สัมภาษณ์ : คนที่ไม่ร้องก็ต้องดบมือด้วยไซ้มัยชะ

วิทยากร : ตอนที่หัดร้องเขาว่า “ยีนซาซ่าย แล้วย้ายซาซา ทยอยหลังกลับมาแล้วดบมือ
ยักย้ายบ้ายเบียงไว้แต่เพียงสะตือ เอียนา ชะชะซ่า ทีซาทีชะ

ผู้สัมภาษณ์ : นีบทไว้สอนให้หัดครั้งแรกหรืออะ

วิทยากร : ซ่า ยีนซาซ่ายแล้วก็ย้ายซาซา ทยอยหลังกลับ

ผู้สัมภาษณ์ : เป็นทำรำด้วยไซ้มัยชะ

วิทยากร : เป็นทำรำ ต้องรำให้เหมือนอย่างนี้ทุกคนเลย ดินกับปากต้องพร้อมกันไม่จั้นก็
ดบมือไม่ลง

ผู้สัมภาษณ์ : ให้มันได้จังหวะ แล้วเวลาลูกขึ้นจะเดินวงมัยชะ

วิทยากร : เดินซึ

ผู้สัมภาษณ์ : เวลารำ

วิทยากร : เดินโน้นแน่ะ ไม่หยุดทีเดียวหรือกดยไปถอยมาไม่หยุด

ผู้สัมภาษณ์ : สมมุติว่าคนร้องหรือไง

วิทยากร : ถ้าเล่นเป็นเรื่องไม่ได้ไปคนเดียว

ผู้สัมภาษณ์ : เล่นเป็นเรื่องได้เหมือนกันหรืออะ เล่นเรื่องอะไรบ้างอะ

วิทยากร : ได้ ผมก็เล่นแต่เรื่องสุวัตต์

ผู้สัมภาษณ์ : เรื่องอะไรนะอะ

วิทยากร : สุวัตต์

ผู้สัมภาษณ์ : เรื่องมันเป็นยังไง

วิทยากร : มีฤกษ์อยู่ในกฎอยู่ในสระก็มีบัว แล้วดอกนั้นก็โผล่ออกมากก็ไม่บานอยู่ทุกวัน ก็วันก็ไม่บานแกก็ลงไปเก็บมาแกะดูซิ แกะดูอ้วนนางอยู่ในนั้น แกก็เลี้ยงไว้ น้ำนมออกนี่ซีเลี้ยงเรื่อยมา เลี้ยงมาจนโตเป็นสาวนะ ให้ให้อยู่ในกฎแล้วเขาก็ ไปเที่ยวในป่าในดงหาผลไม้มาเลี้ยงลูกแก ก็ไม่ได้กินข้าวนี้ อยู่ไปก็นี่ก็อยากมี ผัวเข้าเขาวางั้นเถอะ พอฤกษ์เข้าป่าอยู่ทางนี้ก็ไปเที่ยวเก็บดอกไม้มาร้อย พวงมาลัยแล้วก็ไปเลี้ยงลอยน้ำ ถ้าใครเป็นคู่ก็ให้กลับมาหาเขา มาเจอคู่เข้า ที่ไหนใครเป็นคู่ของน้องก้อ เขามีว่าชิในเพลงนะ ใครได้เป็นคู่ของข้าให้มาหา น้องนะ

ผู้สัมภาษณ์ : นี่มีคนแต่งไว้แล้ว ไซ้มียะปะเป็นเรื่องราว

วิทยากร : เขาแต่งไหวแล้วทั้งนั้น

ผู้สัมภาษณ์ : ในวงเดียวกันก็ต้องซัดซ้อมกันซิอะ

วิทยากร : ต้องซ้อมกัน

ผู้สัมภาษณ์ : ไปเล่นต่างกันไม่ได้โรอะ

วิทยากร : พระนางเสียงพวงมาลัยก็กล่าวถึงสุวัตน์ สุวัตต์ออกจากวังเสด็จจะไปอาบน้ำ เสนาแห่เจ้านายเนี่ยเสด็จจะไปสรงคงคา ตอนลงไปสรงคงคา พวงมาลัยก็เข้าไป ในข้อมือนี้เอง เข้าเลยนี่นี่พอเข้าบับก็ว่า เอ...เหตุมันเป็นอะไรนะ พวงมาลัย พวงนี่ถึงเข้ามาคล่องได้ น่าจะเกิดเหตุเพทภัยแล้วก็กลับเข้าวัง ดรัสใช้เสนา ให้ไปตามโทรมาทำนาย โทรทำนายว่าจะได้ลาภจะได้นางสวยรูปงาม แต่อยู่ ไกลเหลือเกินอยู่ต่างประเทศเขตแดน รุ้ยงั้นแล้วไกลไกลก็ต้องไปดรัสใช้เสนา ไปเอาม้ามาแต่ง เพลงแต่งม้าเขาก็มีเหมือนกัน 2-3 คำ ม้าก่อนนั้นก็พูดได้นี้ แล้วขึ้นหลังมาเหาะไป เหาะไปคนเดียวไปเห็นศาลาฤกษ์เห็นกฎฤกษ์ ก็ถาม ม้านี้ประเทศเขตบ้านใคร ม้าเคยมาเที่ยวมัยเหล่านี้ ม้าว่านั่นแหละที่กฎฤกษ์ มีนางสวยสระเมื่อเข้าฤกษ์เข้าป่าเชิญเข้าไป เขาก็ปล่อยม้าและบอกว่าถึงเวลา ต้องกลับมา เราจะไปอาศัยศาลาพระดาบถ ม้าเขาก็ไปเขาก็เข้าไปฝายนางนั้น ก็กำลังโหยหวนครวญ ฤกษ์ไม่อยู่ก็ผูกชิงช้าเล่นอยู่หน้ากฎนั้นเอง ร้องเรื่อง เพลงมาลัยแน่ะไปต่างประเทศเขตมานบ้านเมืองใดไกลใกล้แค่ไหนไม่เห็นมา ไม่ใช้อยู่ต่างประเทศเขตมานบ้านเมืองหรือได้คู่อะไรก็ว่าไป

ผู้สัมภาษณ์ : เสียใจในวาสนาของตัวเองที่ไม่ได้คู่สม

- วิทยากร : นิ่งซิพระสวดต์ก็แอบไปฟัง อะไรนะเสียงร้องไซ้จะมีผีผากก็ไม่ไซ้ชะลอยเข้าไป นางนี่เองสวยจริงเข้าใกล้แล้วก็ฟังก่อนว่า แล้วก็ค่อยย่องเข้าไป ย่องเข้าไปก็ ไปฟังอยู่ใกล้ นางก็ร้องอยู่นั้นแหละ จนย่องเข้าไปถึงตัวหันมาเห็นตกใจนะ ใครใครเข้ามาททายทักว่าถามเขา นางก็ร้องใครเข้ามาททายทักเสียงชายไม่รู้จัก ใครมาร้องร้ายททายทักเหมือนเสียงชายเขาว่า นางลงจากชิงช้าวิ่งละล้าละลิ่ง รอ ๆ รัว ๆ หาข้าไม่นางวิ่งเข้ากุฎิเสียแล้วขมิ้นนาง นางปิดประตูแล้วมีทันซ้า แอบดูที่ช่อง มองดูที่ประตูหมายจะดูหน้ากระไร ไม่เยี่ยมหัวเข้ามาก็เข้าไป ถึงไหนเข้าไปในกุฎิแล้วสวดต์คว่ำไม่ทัน ก็เอาพวงมาลัยไปชุให้ดูนี้ณะ พวงมาลัยของใคร ใครทำไปก็ไปสวมข้อมือเข้าเขาหาโหรทำนายทายทักว่าเอ็ง เป็นคู่ยังงั้นยังงี้ นางเห็นพวงมาลัยก็ถึงเชื่อว่าพวงมาลัยของเขาเอง เขาทำไปเอง ก็ไปเปิดบานประตูหยิบผลไม้มานำให้สวดนต์ก็จួយข้อมือไม่หยิบผลไม้ม
- ผู้สัมภาษณ์ : เวลาเล่นจริง ๆ ต้องจួយจริง ๆ มัย
- วิทยากร : ตกลงกันแล้ว ก้ออยู่นานไม่ได้เตี้ยวฤาษีกลับมา ไม่ได้โทษถึงประหารเลย สวดนต์ก็พานางเอกไปหาม้า ม้าก็ไม่ไปไหนอยู่ราว ๆ นั้นแหละ ฤาษีกลับมา ก็ ฤาษีฉานกล้านิ พอเห็นลูกสาวผิดชะแล้วก้อ แต่ก่อนเคราะห์ร้ายไม่มี ทำไม ถึงหน้าดาดำ กวนลูกดา ลูกหูสุกไปหมด ไม่รับเตี้ยวกดีชะตั้งตอนเช้านี้เขาว่า เสียงคองลงหัวเราะหัวกา เตี้ยวกก็เอาบั้งฝีบวงโกสุม อีดอกปทุมทุ่งถู้อรา เตี้ยวกพ้อเตี้ยงมึงอย่าทำว่าพ้อไม่รู้ทันหรือว่า ดำใหญ่
- ผู้สัมภาษณ์ : บทร้องเขาว่าไงชะตอนด่าเนี่ย
- วิทยากร : มันโลนชะแล้ว
- ผู้สัมภาษณ์ : ฮะ ฮะ ตอนฤาษีด่า
- วิทยากร : มันลิม ๆ ชะแล้ว จำไม่ค่อยได้ มันลิมชะบ้างแล้ว จำได้แต่เลา ๆ มันมากนา ไม่ใช่บ่อย
- ผู้สัมภาษณ์ : แล้วไม่มีหนังสือจดไว้บ้างหรือ
- วิทยากร : หัวปีจต ๆ เหมือนกันมา ตกหล่นชะไหนก็ไม่รู้ ไม่ได้เก็บนิ
- ผู้สัมภาษณ์ : นำเสียดาย หาไม่ได้หรือ
- วิทยากร : หาไม่ได้หรอก
- ผู้สัมภาษณ์ : นำเสียดาย
- วิทยากร : เพลงเนี่ยเวลาแสดงจริง ๆ ว่ากันทั้งฝ่ายผู้หญิงผู้ชาย ฝ่ายผู้หญิงที่ว่ากันเพราะ มีซ้กับทซ้กกลอนมัย มีเพลงเปรียบเทียบเครื่อง แต่เพลงปัจจุบัน
- ผู้สัมภาษณ์ : ไหนลองว่าซ้กตอน ผู้ชายว่าไงแล้วผู้หญิงเขาว่าไงชะ

วิทยากร : เอาที่แก่ ๆ กันละนะ ผู้หญิงเขาก็ว่า “ดบมืออยู่ด้ามาเพราะหีน้องก็เหาะขึ้นไป
บนสวรรค์ ไปเทียมพระจันทร์ทางกลด จำพวกเหล่านี้อยู่ได้หีน้องหมด”

ผู้ชายเขาก็แก้

“หีที่ไหนจะเหาะได้

ตั้งปู้ย่าตายายก็ไม่เคยเห็น

ขึ้นชื่อว่าหีเห็นมีแต่ติดเอย

เขาหีก็มืออยู่ทุกคืนทุกวัน

ไปแกมประชันกุสำเรือง

ขึ้นชื่อว่าหีเห็นดีเท่าเท

ผู้สัมภาษณ์ : ยิ่งกว่าล้าตัดไปอีก

วิทยากร : ยิ่งกว่า ไป 2 แ่ง 3 ง่าม ว่ากันตรง ๆ เลย ยิ่งว่านานก็ยิ่งว่ากันใหญ่
เขาแก้กันนี้

ผู้สัมภาษณ์ : แล้วตอนธรรมดาชมโฉมกัน

“จะชมโฉมแม่โฉมกระจ่าง

น้องไม่แจ่มกระจ่างเหมือนจันทร์เพ็ญ

ยังไม่มีผัวยังไม่มีคู่

แมลงวันตัวผู้ยังไม่ได้จับ

มันไม่มีไม้ไม่แบน

มันยังแน่นเหมือนดทับ เอย

ถ้ามันใครรู้ไม่ทัน

จะต้อตันมันก็โอไม่เข้า

ที่เจ็บซึ่งตรงซึ่งใครจะเอา (ที่ซ่า)

ชมโฉมนั่งคนขึ้นหน้า

ดูพักตร์ดรูตาของเจ้าผุดผาด

ใจพีตีกตีกละให้นี้กระหวาด (เอยซ่า)

ก็ที่ว่ามาสู่น้องอย่าหาหลาย

เกิดมาเป็นชายก็ไม่ขอเลือกกิน

แม่บุญไม่สมก็สมจนเป็น เอย

ดูแต่ว่าไก่ออนยังเลือกป่า

แต่ว่าช่างหายังนี้แม่ว่าช่างพัง

มันเข้ามาใกล้ที่จะซึ่ง เอย

กูแต่เติมไก่เติมพันใครชวน

มันคงจะสู้กะนกเขาก่อนถึงไม่หล่อกี้กู”

ผู้สัมภาษณ์ : ตอนที่แสดงเป็นเรื่องนี้แต่งตัวอย่างไรครับ

วิทยากร : แต่งตัวก็นุ่งผ้าแยะ ธรรมดาไม่ได้แต่งตัวอะไรเป็นเรื่องเป็นราว
คนหนึ่งก็ร้องบทหนึ่ง

ผู้สัมภาษณ์ : ร้องอย่างเดียว ใช้เวลาเล่นนานมั้ยะกว่าจะจบเรื่อง

วิทยากร : ก็นาน เรื่องเนี้ยมันต้อง 2 วัน 3 คืน

ผู้สัมภาษณ์ : ต้องเล่นติดต่อกันระอะ

วิทยากร : เออ เล่นต่อ

ผู้สัมภาษณ์ : เขาหาไปหรือไ้เวลาจะเล่น

วิทยากร : เขาหาไป

ผู้สัมภาษณ์ : งานอะไรบ้างครับ

วิทยากร : บวชนาค เคยเล่นงานใหญ่ ในวัดไม่เคยไป

ผู้สัมภาษณ์ : เวทีเป็นไ้ระอะ เวที

- วิทยากร : เวทีเขาทำเป็นปะรำไว้ แนะ เล่นได้ปะรำไม่ต้องกันอะไร
- ผู้สัมภาษณ์ : มีไม้ปักด้วยหรือ
- วิทยากร : มีไม้ปัก มีปักกลางจุดเทียนเล่นกัน
- ผู้สัมภาษณ์ : ปักไว้เลย คนเล่นนั่งล้อมวงตรงกลางมีไม้ปักไว้
- วิทยากร : ชื่อ
- ผู้สัมภาษณ์ : ไม้ปักไว้ทำไม เขาเรียกไม้อะไร
- วิทยากร : ไม้หลักชัยเขา
- ผู้สัมภาษณ์ : ไม้หลักชัย อันนี้หัวหน้าคณะต้องเตรียมเอาไป
- วิทยากร : หัวหน้าคณะต้องเตรียมไป
- ผู้สัมภาษณ์ : นั่นซิ เขาก็ลงไว้หมด เขามีคาถापักหลักชัย ปัก 3 ที่ จำได้มั๊ย ลงจำได้มั๊ย
เขาว่าไง
- วิทยากร : ลืมไปแล้ว จะจดไว้ในสมุดไหนก็ไม่รู้
- ผู้สัมภาษณ์ : ลงจำไม่ได้หรือ เขาว่าไงคาถา
- วิทยากร : ลงจำไม่ได้หรอก ผมไม่ได้ว่าเอง ก็ครูเขาว่า
- ผู้สัมภาษณ์ : อ้าว ก็ตอนหลังลงเป็นโต้โผเองไม่ใช่
- วิทยากร : เป็นได้แต่ต้องจดไว้ไหนก็ไม่รู้ ในสมุดไหนก็ไม่รู้ สมุดมาก
- ผู้สัมภาษณ์ : แล้วในสมุดยังมีเนื้อเพลงอยู่บ้างมั๊ย
- วิทยากร : มันทกค้างอยู่บ้างมั๊ย
- ผู้สัมภาษณ์ : บทนี้ที่กำลังร้องเนี่ยมันตอนปลายของเรื่องแล้วใช่มั๊ยครับ
- วิทยากร : ตอนกลาง
- ผู้สัมภาษณ์ : ตอนกลางของเรื่อง เรื่องอะไรอะ
- วิทยากร : เรื่องสุวัตต์
- ผู้สัมภาษณ์ : เรื่องเป็นพระหรือไง
- วิทยากร : เป็นกษัตริย์ ลูกของพระมหากษัตริย์ชื่อสุวัตต์ แล้วนางชื้อปทุมเกิดในดอกบัว
- ผู้สัมภาษณ์ : นี่เป็นของใครแต่งอะ
- วิทยากร : ผมก็ไม่รู้เหมือนกัน
“โอมเฒ่าควักสารรัก	โอกระดากเริ่มมา
ช่วยในยามหลับละตะริด	ตะแกโกตัต
ตะบัดเริ่มมา	มีทั้งตำรับตำรา
ดาแกก็ยัดเอยใส่	ดินสอพองก็มาใส่กลอง
ก็มายัดใส่ย่าม	ฉวยได้ไม้เท้า

ดาแก่จะฆ่าใคร	ตัวแกสั้นอยู่จังก
ขยับยกแล้วอย่างก้าว	แกขยับน้ำยก
ก็หลบไม้เท้า	แกอดสลิตทั้งปลิตทั้งถอน
ไอนั้นก็หย่อน	ไอย้ำมก็ยาน
แกเดินให้เร็ว	บันเอ้วมันรัดเอย
ทั้งหอบแหกแล้วเหวี่ยงโคล	อกใจมันให้เต็นตูป
ลูกอย่างมานานแล้วก็จิ้ง"	

เวลาร้องทำท่าไป หัวเรากันไม่หวาดไม่ไหว มีไม้เท้าด้วย

ผู้สัมภาษณ์ : เล่นอยู่เรื่องเดียวหรืออะ เรื่องที่เล่น

วิทยากร : ผมเล่นอยู่เรื่องเดียว แต่ว่าจะเล่นอีกก็พอดีครูแกเสียหายไปอะ มันก็หมด ไม่มีใครบอก

ผู้สัมภาษณ์ : ก็เล่นเล่นมันเรื่องเดียวนา แล้วเวลาเล่นเนี่ยคนนี่ เป็นคนนี่

วิทยากร : เรื่องพระรถเขาเล่นได้นา

ผู้สัมภาษณ์ : แบบว่าเขาจะเล่นออกเรื่องเนี่ย ออกตอนไหนอะ

วิทยากร : ก็ว่าแต่เขาหาเวลาไหน

ผู้สัมภาษณ์ : เริ่มไหว้ครูแล้วเขาก็ว่ากันผู้หญิงก็ว่าผู้ชาย ผู้ชายก็ว่าผู้หญิง ว่ากันเสร็จแล้ว เราก้เทียบเรื่องกันใหม่

วิทยากร : เราก้ต้องว่ากันเทียบเรื่องก็พอ มีรางวัลตกมาเราก้ว่ากันได้ ถ้าไม่มีรางวัล เราก้ว่าเรื่องของเราไป

ผู้สัมภาษณ์ : แล้วเวลาเราเข้าเรื่องนี้ เราต้องกำหนดกันหรือเปล่าว่คนนั้นเป็นตัวนี้ คนนี้เป็นตัวนั้นต้องเตรียม

วิทยากร : ต้องเคย ไซ้ตามเคย

ผู้สัมภาษณ์ : ตามที่หัดมา

วิทยากร : ตามที่หัด ครูเขาจัดไว้เอง ตัวไหนเป็นตัวไหนก้ต้องเป็นตัวนั้น

ผู้สัมภาษณ์ : ครูเขาหัดไว้เลย คือรูปทของตัวเอง

วิทยากร : ผมเป็นโหร แล้วก้ไปเป็นฤาษี เป็น 3 อย่างแล้วก้เป็นพรานอีก

ผู้สัมภาษณ์ : เขาให้บทไว้เลย

วิทยากร : ครับ

ผู้สัมภาษณ์ : ผู้หญิงก้มาหัดรวมอยู่ด้วยกันหรืออะ

วิทยากร : หัดด้วยกัน

ผู้สัมภาษณ์ : คณะของลุงเตี้ยวนี่ไปอยู่ไหนกันหมด

วิทยากร : หมด ดายหมด

ผู้สัมภาษณ์ : ตายหมดแล้ว

วิทยากร : ยังเหลือน้องสาวอีกคน แต่งอีกคนไปอยู่ไหนไม่รู้เดี๋ยวนี้

จะไหว้พระคุณที่ล้ำ (ตบมือ) จะไหว้พระธรรม (ตบมือ) ชะชาซ้ำที่เลิศ

จะไหว้พระสงฆ์ (ตบมือ) ทรงประเสริฐ (ตบมือ) ที่อยู่ในศาสนา (ตบมือ) ชะที่ชะ

จะไหว้พระภูมิ (ตบมือ) เจ้าที่ (ตบมือ) ไหว้โน้โน้ไหว้โน้ (ตบมือ) สองครา (ตบมือ)

เฮ้เฮ จะไหว้พระภูมิ (ตบมือ) เจ้าที่ (ตบมือ) จะไหว้พระภูมิ (ตบมือ)

เจ้าที่ (ตบมือ) จะไหว้พระภูมิ (ตบมือ) พระภูมิเจ้าที่ (ตบมือ) ไหว้โน้โน้

ไหว้โน้ (ตบมือ) เฮ้ยไชยา เฮ้ ซา ซ่า ซ่า หน้อย นี หน้อย นี หน้อย นี หน้อย เฮ้ย

ลูกไหว้คุณครู (ตบมือ) (ตบมือ) ลูกขอคำนับ (ตบมือ) ไหว้คุณมารดา (ตบมือ)

ได้ถนอมกลมเกลี้ยง (ตบมือ) ท่านเลี้ยงมา (ตบมือ) เอ้ยตั้งแต่เยาว์ (ตบมือ)

ชะที่ซ้ำ แต่ยอม (ตบมือ) จะเปรียบอะไรไม่สม (ตบมือ) คำน้ำนม

แม่ป้อน (ตบมือ) เอ้ย เอ้ย

(ร้องพร้อม ๆ กัน) จะเสียอะไร (ตบมือ) ไม่สม (ตบมือ) จะเสียอะไร (ตบมือ)

อะไรไม่สม (ตบมือ) ยังคำน้ำนม (ตบมือ) แม่ฝน (ตบมือ) เอ้ย เอ้ย เอ้ย ไช ซา

เฮ้ ซา ซ่า ซา หน้อย นี หน้อย นี หน้อย นี หน้อย เอ้ย หน้อย นี หน้อย ทนทรพัก (ตบมือ)

ทนทรมาน (ตบมือ) นักหนาทนทรพัก (ตบมือ) นักหนา (ตบมือ)

ทนทรมาน (ตบมือ) แม่เอ้ยมานอน (ตบมือ) เอ้ย ไช - ยา เฮ้ ซา ซ่า ซา หน้อย

นี หน้อย นี หน้อย เอ้ย หน้อย นี หน้อยจะว่าอะไร (ตบมือ) ก้อย่าได้คิด (ตบมือ)

ชะที่ชะ จะว่าได้คิด (ตบมือ) ตามให้ (ตบมือ)

ถ้าพูดไม่คล่อง (ตบมือ) ฉันจะกองให้ยับ (ตบมือ) มีคนหัวเราะ (ตบมือ) เอ้ย

ตั้งแต่วันนี้ (ตบมือ) จนวันหน้า (ตบมือ) ตั้งแต่วันนี้ (ตบมือ)

จนวันหน้า (ตบมือ) ให้ลูกกลับมาหา เอ้ เอ้ (ตบมือ) ให้ลูกกลับมาหา (ตบมือ)

เอ้ย ไชยา เฮ้ ซา ซ่า ซา

ผู้ชาย : เอาละวันนี้ (ตบมือ) จนวันหน้า

พร้อม ๆ กัน : วันนี้ (ตบมือ) จนวันหน้า (ตบมือ) วันนี้ (ตบมือ) เออ เอ้ย ไชยา (ตบมือ)

ซาซ่า ซา หน้อย นี หน้อย นี หน้อย

ผู้สัมภาษณ์ : หลังจากที่ไหว้ครูแล้วก็ยืนขึ้น คือในขณะที่ไหว้ครูจะนั่งแล้ว พอหลังจาก

ไหว้ครูเสร็จแล้ว ก็จะยืนขึ้นเพื่อที่จะเล่นต่อไป

ข้อมูลทั่วไปจังหวัดจันทบุรี

จังหวัดจันทบุรีตั้งอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ 255 กิโลเมตร อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 12-13 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 101-102 องศาตะวันออก มีพื้นที่ทั้งหมด 6,338 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,961,250 ไร่ โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับจังหวัดชลบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดสระแก้ว

ทิศใต้ ติดกับอ่าวไทย

ทิศตะวันออก ติดกับจังหวัดตราด และประเทศกัมพูชา

ทิศตะวันตก ติดกับจังหวัดชลบุรี และจังหวัดระยอง

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วย

1. พื้นที่ป่าไม้ ภูเขาและที่เนินสูง ลักษณะภูมิประเทศทางด้านเหนือและตะวันออกของจังหวัด ตั้งแต่กิ่งอำเภอหางแมว อำเภอท่าใหม่ อำเภอมะขาม อำเภอสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน และตอนบนของอำเภอขลุง เป็นเชิงเขาและที่ราบเชิงเขา พื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตป่าสงวน และพื้นที่การเกษตร

2. พื้นที่ราบสลับภูเขา ลักษณะภูมิประเทศตอนกลางของจังหวัด ได้แก่ ตอนบนอำเภอท่าใหม่ อำเภอเมือง อำเภอขลุง และตอนบนอำเภอแหลมสิงห์ เป็นที่ราบสลับกับภูเขาบ้างเล็กน้อย ประชากรในเขตนี้มีอาชีพทำสวนผลไม้ต่าง ๆ เช่น ทุเรียน เงาะ พริกไทย เป็นต้น

3. พื้นที่ราบชายฝั่งทะเล พื้นที่บริเวณกิ่งอำเภอนายายอาม ตอนล่างอำเภอท่าใหม่ และอำเภอแหลมสิงห์เกือบทั้งหมด มีลักษณะเป็นที่ราบใกล้ชายฝั่งทะเล สลับด้วยภูเขานาดย่อม เป็นที่น้ำเค็มกับน้ำจืดมาบรรจบกันเกิดเป็นน้ำกร่อย จึงมีป่าชายเลนปกคลุมอยู่ในบริเวณนี้ ประชากรมีอาชีพทำนา ทำประมงและเพาะเลี้ยงกุ้ง บางส่วนทำสวนผลไม้

ภูมิอากาศ

จังหวัดจันทบุรี มีฝนตกชุกปีละประมาณ 6 เดือน คือ ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม มีปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ย 2,815.7 มิลลิเมตรต่อปี อุณหภูมิโดยเฉลี่ย 27.3 องศาเซลเซียส และความชื้นต่ำสุด 60% สูงสุด 78% (2536)

จังหวัดจันทบุรี มี 3 ฤดู คือ

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์

ทรัพยากรธรรมชาติ

จังหวัดจันทบุรี มีแร่ธาตุที่สำคัญสร้างชื่อเสียงจนเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป คือ แร่รัตนชาติจำพวกพลอยคุณภาพดี พลอยที่มีหลากหลาย ทั้งพลอยแดง (ทับทิม) พลอยเขียว พลอยน้ำเงิน พบมากที่บ้านปอเวฬุ บ้านดกพรมและบ้านตะปอนน้อย อำเภอขลุง สำหรับ พลอยไพลิน บุษราคัม และมรกตนั้นพบมากที่อำเภอท่าใหม่ และตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง พลอยที่ค้นพบที่เขาคพลอยแหวน เป็นนิลที่มีความแข็งรองจากเพชร

ประชากร

จังหวัดจันทบุรี มีประชากรรวม 455,185 คน แยกเป็นชาย 230,814 คน และ หญิง 224,344 คน ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล มีจำนวน 74,992 คน (ร้อยละ 16.48) และอาศัยอยู่ในชนบทนอกเขตเทศบาล จำนวน 380,166 คน (ร้อยละ 83.52) ความหนาแน่นของประชากรโดยเฉลี่ยเท่ากับ 70.23 คน ต่อพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตร (2537)

ศาสนา

ประชากรนับถือศาสนาต่าง ๆ ดังนี้ ศาสนาพุทธ 96.1% มีวัด 253 วัด สำนักสงฆ์ 82 แห่ง นับถือศาสนาคริสต์ 3.9% มีโบสถ์คริสต์ จำนวน 9 แห่ง และนับถือศาสนาอิสลาม 0.04% มีมัสยิด 1 แห่ง

อาชีพ

ชาวจังหวัดจันทบุรี ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำบ่อพลอยและเกษตรกรรม ทำสวนผลไม้ สวนยางพารา ทำนา ประมง คิดเป็นร้อยละ 80 ของประชากรทั้งจังหวัด ประกอบอาชีพธุรกิจภาคเอกชนร้อยละ 14 และรับราชการร้อยละ 6 รายได้ประชากร/หัว/ปี 24,019 บาท (2537)

การปกครอง

จังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วย 7 อำเภอ และ 3 กิ่งอำเภอ

1. อำเภอเมือง
2. อำเภอขลุง
3. อำเภอท่าใหม่
4. อำเภอโป่งน้ำร้อน
5. อำเภอมะขาม
6. อำเภอสอยดาว
7. อำเภอแหลมสิงห์
8. กิ่งอำเภอแก่งหางแมว
9. กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ
10. กิ่งอำเภอนายายอาม

คำขวัญประจำจังหวัด

“น้ำตกสิริเมืองผลไม้ พริกไทยพันธุ์ดี อัญมณีมากเหลือ เสื่อจันทบูร”

วิเคราะห์เพลงพื้นบ้านจังหวัดจันทบุรี

จากการสำรวจภาคสนามแล้ว ผลปรากฏว่าจังหวัดจันทบุรีมีเพลงพื้นบ้านชื่อ เพลงหงส์ อำเภอที่มีเพลงพื้นบ้านคือ อำเภอมะขาม อำเภอมะขามเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดจันทบุรี มีพื้นที่ของอำเภอไปทางด้านเหนือและตะวันออกของจังหวัดและพื้นที่ดังกล่าวจะติดกับจังหวัดชลบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดตราดและประเทศกัมพูชา ทำให้สรุปเพลงพื้นบ้านเพลงหงส์ได้ดังต่อไปนี้

1. อำเภอมะขามเป็นอำเภอที่มีพ่อเพลงและแม่เพลงและเป็นที่เกิดเพลงหงส์ขึ้น เนื่องจากเพลงพื้นบ้านส่วนมากเกิดจากอาชีพทำนา อำเภอดังกล่าวประชาชนส่วนมากมีอาชีพทำนา
2. การละเล่นเพลงพื้นบ้านเกิดจากกิจกรรมการทำนา คือ จะเล่นกันในขณะที่นวดข้าวอยู่ในลาน หรือถ้าใช้ควายนวดข้าวจะเล่นตอนสงฟาง
3. ปัจจุบันประชาชนหันมาทำเกษตรกรรม ทำสวน ทำให้เพลงหงส์เริ่มเสื่อมลงไป ประกอบกับค่านิยมคนในปัจจุบันยังเริ่มสนใจเทคโนโลยีมากขึ้น ทำให้เพลงหงส์ไม่มีใครที่รู้จักมากนัก มีเฉพาะกลุ่มเล็ก และคนที่ร้องเพลงหงส์เริ่มเสียชีวิตและไม่มีการถ่ายทอดไว้สุดท้ายคงเหลือแต่ชื่อเพลงพื้นบ้านที่ชื่อเพลงหงส์เท่านั้น

การเล่นเพลงหงส์

ในการศึกษาครั้งนี้พบการเล่นเพลงหงส์ที่ตำบลพลวง อำเภอมะขาม จังหวัด จันทบุรี รายละเอียดเกี่ยวกับการเล่นมีดังนี้

โอกาสในการเล่น เล่นในขณะที่นวดข้าวอยู่ในลาน

สถานที่เล่น ในลานนวดข้าว หรือบางแห่งใช้เสื่อลำแพนปู และมีไม้หลักพาดขวาง สำหรับไว้เป็นราวจับเวลาเดินย่านนวดข้าว ระหว่างที่เดินย่านนวดข้าวไปก็ ร้องเพลงหงส์ไป หรือถ้าใช้ควายย่านนวดข้าวจะเล่นตอนสงฟาง

ผู้เล่น แบ่งเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ยืนกันคนละด้าน

วิธีเล่น ในระหว่างที่กำลังย่านนวดข้าวไปก็ร้องเพลงหงส์ โดยฝ่ายชายจะเริ่มร้อง เพลงเกี่ยวพาราฮีฝ่ายหญิง และฝ่ายหญิงจะร้องโต้ตอบ

บทร้อง

ฝ่ายชาย

सानเข้าดงมะไฟ
จะมาฝากรักจะมาฝากรักเอ๋ย
วันนี้ก็น้องจะวันดี
จะเป็นไรไป
सानเข้าดงมะไฟ
ไม่มีผู้หญิงหรือว่ายังไ

พานประสบเข้ามาพบพัคตร์
แม่นางใน แม่นางใน
พี่จะเล่นนวดข้าวกันฟรีฟรี
แม่สร้อยหงส์เอ๋ย หงส์เอ๋ย
คำกึ่งหนึ่ง สองคำกึ่งหนึ่ง
แม่สร้อยหงส์เอ๋ย แม่หงส์เอ๋ย

ฝ่ายหญิง

หงส์เอ๋ยร่อนลง
คำหนึ่งก็รัก สองคำก็รัก
หงส์เอ๋ยฉันจะรัก
หงส์เอ๋ยร่อนลง
พานประสบมาพบคุณพี่
อย่างไรขอให้พี่
หงส์เอ๋ยฉันจะรัก

ฉันไม่จากดง หงส์เอ๋ยมะไฟ
ฉันไปรู้จักกับเธอเมื่อไร
เจ้าพระยาหงส์เอ๋ย
ฉันไม่จากดง หงส์เอ๋ยมะไฟ
จะมาฝากไมตรีกับน้องยังไ
ไปรักคนอื่นมันชื่นหัวใจ
เจ้าพระยาหงส์เอ๋ย

ฝ่ายชาย

พี่มาหลายคนพี่อยากจะเจอ
 พี่มาแล้วไม่เลี้ยวลด
 หงส์เอยชะหงส์เอย
 วันนี้พี่จะมาเจอแม่หงษ์
 พี่อยากจะจุด
 พี่อยากประสบ
 วันนี้พี่รักจริง จริง
 แม่สร้อยหงส์เอย

หน้ามกับแม่หงษ์ใน
 พี่จะพาน้องไปขี่รถไฟ
 สานเข้าดงมะไฟ
 อยากจะจุดเอาไป
 เอาไปบ้านไกล
 เอามาพบหญิง
 น้องจะว่าอย่างไร
 เอ ชะ ซา ชะ หงส์เอย

ฝ่ายหญิง

หงส์อ่อนไม่ร้อน
 มาถึงก็ฝากรัก
 ที่ไหนที่ไหนที่ไหน
 ฉันจะมารับรัก ทำไม

จากดงหงส์เอยมะไฟ
 ฉันไม่รู้จักก็เธอที่ไหน
 นี่ฉันยังไม่รู้จัก
 เอยหงส์เอย

วิเคราะห์การเล่นเพลงหงส์

1. การเล่นเพลงหงส์ เป็นการละเล่นอันเนื่องมาจากการประกอบอาชีพทำนา ในขั้นตอนของการนวดข้าวในลาน โดยเฉพาะการนวดโดยใช้แรงงานคนขึ้นไปย่ำข้าวฟ่อน เพื่อให้คลายหายเหนื่อยจากการนวดข้าว จึงมีการเล่นเพลงกันขึ้นในขณะทำงานนั่นเอง
2. เหตุที่เรียกการละเล่นชนิดนี้ว่า “เพลงหงส์” เนื่องจากบทร้องในท่อนจบของแต่ละบทมีคำว่า “หงส์เอ๋ย” และในบทร้องก็มักจะใช้คำว่า “หงส์” เรียกแทนฝ่ายชายและฝ่ายหญิง เช่น เจ้าพระยาหงส์ แม่สร้อยหงส์
3. ลักษณะการเล่น เป็นการร้องโต้ตอบในเชิงเกี้ยวพาราสีกันระหว่างชายและหญิง
4. บทร้องเป็นคำกลอนสั้น ๆ แบบกลอนหัวเดียว ซึ่งเกิดจากการตันด้วยปฏิภาณไหวพริบของผู้ร้องในขณะนั้นเลย หรืออาจจะด้วยกันจดจำสืบทอดกันมา
5. การละเล่นชนิดนี้ นับวันมีแต่จะสูญหายไป เนื่องจากสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ การนวดข้าวในปัจจุบันได้วิวัฒนาการไปจากเดิมที่นวดด้วยแรงงานคน หรือแรงงานสัตว์ มาเป็นแรงงานเครื่องยนต์มากขึ้นทุกที และเนื่องจากการละเล่นชนิดนี้เป็นการเล่นสนุกสนานกันระหว่างผู้ทำงานร่วมกัน เพื่อให้คลายหายเหนื่อยจากการทำงาน หากใช้เป็นการละเล่นที่เป็นมหรสพสำหรับให้ความบันเทิงแก่ผู้ดูทั่ว ๆ ไปไม่ ดังนั้นเมื่อวิธีการนวดข้าวเปลี่ยนไป การเล่นเพลงหงส์ก็ต้องเสื่อมสูญไปเป็นธรรมดา ต่อไปถ้าจะให้มีการเล่นเพลงหงส์กันแล้ว ก็จะเป็นลักษณะของการสาธิตบนเวทีเท่านั้น ในการเล่นเพลงอย่างนี้นั้น ความสนุกสนานย่อมเกิดแก่ผู้เล่นเป็นสำคัญ

บทสัมภาษณ์พ่อเพลงแม่เพลง เพลงหงส์

วิทยากรชื่อ นายเคียง ทองคำ อาชีพทำสวน

บ้านเลขที่ 23/1 หมู่ที่ 5 ตำบลพลวง อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

ผู้สัมภาษณ์ : ต่อกไปเป็นการเล่นเพลงหงส์นะครับ เพลงหงส์นี้ เล่นในงานอะไร

วิทยากร : เล่นในงานนวดข้าว

วิทยากร : จะเป็นลานย่ำด้วยตีน หรือลานย่ำด้วยควายก็ร้องกันไป แต่นี้เป็นลานย่ำลานนวดหรือย่ำกับควายก็ใช้กระดองงัดฟาง

ผู้สัมภาษณ์ : ขอฉายงั้นเหวอ

วิทยากร : อือ งอน ๆ ยืนคนละข้างแบบนี้ ใช้มือก็ได้ใช้นวดข้าวใช้มือก็ได้สง

ผู้สัมภาษณ์ : มือสง หรือใช้กระดอง

วิทยากร : ใช้สมมุติเป็นกระดอง กระดองฟาง อันนี้ย่ำกับตีนไปก่อน

ผู้สัมภาษณ์ : เสร็จแล้วก็แบ่งชายกับหญิง

วิทยากร : แนะ คนละข้าง มีฟ่อนข้าวทั้ง 2 ข้าง

ผู้สัมภาษณ์ : ฟ่อนข้าววางยังไง

วิทยากร : วางกับพื้น โดยเอารวงข้าวเข้าใน หัวออกนอก

ผู้สัมภาษณ์ : จำนวนฟ่อนแล้วแต่

วิทยากร : แล้วแต่ประมาณจะสูงแค่ไหน

ผู้สัมภาษณ์ : แล้วใช้ทำยาไปเรื่อย ๆ แล้วนี่อะไร

วิทยากร : ยาไป พอหมดอันนี้เรียกราวนวดข้าว

ผู้สัมภาษณ์ : มีราวด้วยหรืออะ

วิทยากร : ราวจับ สำหรับยืนนวด

ผู้สัมภาษณ์ : ผู้เล่นจำนวนกี่คนจำกัดมั้ยะ

วิทยากร : ไม่จำกัด แล้วแซ่แซก แซกมากน้อย

ผู้สัมภาษณ์ : แต่ว่าเท่ากันหรือไม่เท่ากันก็ได้

วิทยากร : ไม่เท่ากันก็ได้ครับ

ผู้สัมภาษณ์ : สามารถจะร้องตอบกันได้ แก่กันได้

วิทยากร : แก่กันได้

ผู้สัมภาษณ์ : บทที่ร้องส่วนมากเกี่ยวพาราสิกัน

วิทยากร : เกี่ยวพาราสิกัน เกี่ยวแล้วก็รักกันและก็จำกัน

- ผู้สัมภาษณ์ : ว่ากันว่ามีมัย
- วิทยากร : ว่ากันไม่ค่อยมี เกี่ยวกัน รักกัน ส่วนมากฝ่ายหญิงเขาไม่ค่อยนั้น เล่นตัว
- ผู้สัมภาษณ์ : ผู้ชายเกี้ยว ผู้หญิงก็เล่นตัว ทำซื่ออาย
- วิทยากร : ฮะ
- ผู้สัมภาษณ์ : การเล่นเพลงหงส์เล่นมานานหรือยังครับ
- วิทยากร : ก็ตั้งแต่ตีตกค้ำบรรพ์แล้วครับ ตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายายมาแล้ว
- ผู้สัมภาษณ์ : มีในท้องถิ่นนี้หรือว่าไปเอามาจากที่อื่น
- วิทยากร : ก็มีทั่วไปครับ
- ผู้สัมภาษณ์ : ทั่วไปในแถบไหนบ้าง
- วิทยากร : แถบจันทบุรีนี่ครับ
- ผู้สัมภาษณ์ : เขามีเล่นไม่ใช่เฉพาะอำเภอมะขามนี้หรือฮะ
- วิทยากร : ไม่ใช่ เล่นทั่วจังหวัด
- ผู้สัมภาษณ์ : ลุงเคยเห็นที่อื่นมัย
- วิทยากร : เคยครับ
- ผู้สัมภาษณ์ : อันนี้เป็นของคนไทยทั่วไปเลย
- วิทยากร : ฮะ
- ผู้สัมภาษณ์ : คือทำนา ปัจจุบันยังมีเล่นกันมัยฮะ
- วิทยากร : ปัจจุบันไม่ค่อยมีเพราะว่าบางจังหวัดเขาก็มีเล่นแต่แถบนี้ไม่มี ไม่มีการปลูกข้าว ไปซื้อข้าวสารกันทั้งนั้น
- ผู้สัมภาษณ์ : ในท้องถิ่นทำนา
- วิทยากร : ก่อนนี้ทำนาไม่ได้ทำสวน เปลี่ยนจากนามาเป็นสวนก็ไม่ได้ร้องกันมานานแล้ว
- ผู้สัมภาษณ์ : เขาไม่ได้แบ่งชายหญิงคนละข้างหรือฮะ
- วิทยากร : (เสียงหัวเราะ) ดินก็ขยันด้วยนะ (เสียงหัวเราะ)
- ผู้สัมภาษณ์ : ขณะที่ร้องนี้เท้าก็ยำข้าวไปด้วย
- วิทยากร : เออ
- ผู้สัมภาษณ์ : ย้ำตามจังหวะมัยฮะ
- วิทยากร : ไม่ ไม่ตามจังหวะ
- ผู้สัมภาษณ์ : แล้วมือไม่ใช่
- วิทยากร : ไม่ ไม่ มือไม่ใช่ มือจับราวอย่างเดียว
- ผู้สัมภาษณ์ : มือจับราวอย่างเดียวใช้มัย

วิทยากร : เออ อ้าวขึ้น

सानเข้าดงมะไฟ (ลูกคู่รับ 1 คน) เออ เอ้ย พานประสบเข้ามาพบพัคตร์
จะมาฝากรัก จะมาฝากรักเออย แม่นางใน แม่นางใน วันนี้ก็น้อง (จ๊ะ) วันดี
พี่จะมาเล่นนวดข้าวกันฟรี ๆ จะเป็นอะไรไป (ลูกคู่รับ) แม่สร้อยหงส์เออย
ชะ ซา เอ๊ะ ชะ ซา หงส์เออย (เอาผู้หญิงเอาบ้างซิ) (เสียงหัวเราะ)
(เสียงคุยกันอีกที) สานเข้าดงมะไฟ (ลูกคู่รับ 1 คน) คำก็นิ่ง สองคำก็นิ่ง
ไม่มีผู้หญิงหรือว่ายังไ้ แม่สร้อยหงส์เออย ซา ชะ ซา แม่ หงส์เออย (เอาผู้หญิง
เอาเลย เอาสั้น ๆ หน่อย)

ผู้สัมภาษณ์ : เอาเต็มทีเลย เอาเต็มทีเลยครับ

วิทยากร : หงส์เอयर่อนลงฉันไม่จากดง หงส์เออยมะไฟ (ลูกคู่รับ 1 เที้ยว) เอย
คำหนึ่งก็รัก สองคำก็รัก ฉันไปรู้จักกับเธอเมื่อไร หงส์เออยฉันจะรัก
เจ้าพระยาหงส์เออย

วิทยากร : หงส์เอयर่อนลงฉันไม่จากดงหงส์เออยมะไฟ (ลูกคู่รับ 1 เที้ยว) เอย
พานประสบมาพบคุณพี่จะมาฝากไมตรีกับน้องยังไ้ อย่งไรขอให้พี่ไปรัก
คนอื่นมันชื่นหัวใจ จ๊ะ หงส์เออยฉันจะรักเจ้าพระยาหงส์เออย
ตอนนี้ผู้ชายแล้ว

วิทยากร : พี่มาหลายคนพี่อยากจะทำหน้ามนกับแม่นางใน พี่มาแล้วไม่เลี้ยวลดพี่จะ
พาน้องไปขี่รถไฟ (เสียงหัวเราะ) หงส์เออย เอ ชะ ชะ ซา ชะ หงส์เออย
सानเข้าดงมะไฟ เอ้า สานเข้าดงมะไฟ เออ เออ วันนี้พี่จะมาเจอแม่หงส์นุช
อยากจะทำเอาไป (เสียงหัวเราะ) นุช พี่อยากจะทำเอาไปบ้านไกล พี่อยาก
ประสบเอามาพบหญิง วันนี้พี่รักจริง ๆ น้องจะว่าอย่างไร แม่สร้อยหงส์เออย
เอ ชะ ชะ ซา ชะ หงส์เออย

หงส์อ่อน (หัวเราะ) ไม่ร่อนจากดงหงส์เออยมะไฟ (ลูกคู่รับซ้ำอีก 1 ครั้ง)

เออ เอย มาถึงก็ฝากรักฉันไม่รู้จักก็เธอที่ไหน ที่ไหน ที่ไหน ที่ไหน ที่ไหน

(อะไรวะ) นี่ฉันยังไม่รู้จักฉันจะมารับรักทำไม เอ้ย หงส์เออย

ผู้สัมภาษณ์ : ปกติถ้าไม่นวด ถ้าไม่ใช้คนนวดเนี่ย ควายนวดเนี่ย

วิทยากร : ครับ ไม่ใช่ควายนวด ใช้คนนวด

ผู้สัมภาษณ์ : ใช้ควายนวดเนี่ย เขาต้องใช้เวลาเขาสุ่มฟาง

วิทยากร : ฮะ กระตอง อัดฟาง

ผู้สัมภาษณ์ : แล้วก็ร้องเล่นกันไป

วิทยากร : ร้องเล่นกันไป

ผู้สัมภาษณ์ : เพลงนี้ชื่อว่าเพลงหงส์ มีสร้อยคำว่าหงส์

- วิทยากร : เอื้อ หงส์
- ผู้สัมภาษณ์ : ตอนเขารับใช้มัยฮะ เมื่อกี้นี้เขารับหงส์เอง
- วิทยากร : ฮะ หงส์อ่อน ร่อนลงข้าเข้าดงมะไฟ
- ผู้สัมภาษณ์ : อะไรนะฮะ อะไรข้าเข้าดง
- วิทยากร : เขาร้อง ข้าเข้าดงมะไฟ หลาย ๆ คำ
- ผู้สัมภาษณ์ : ข้าเข้าดงมะไฟ
- วิทยากร : ข้าเข้าดงเอี้ยมะไฟ
- วิทยากร : แปลว่าก็เพลงมันร้องนั่นร้องข้า ร้องปล่อย ๆ หมายความว่าร้องปล่อย ๆ

วิทยากรชื่อ นายทัน เรือนทอง อาชีพรับจ้าง

บ้านเลขที่ 48 หมู่ที่ 7 ตำบลพลวง อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

ผู้สัมภาษณ์ : เพลงหงส์นะฮะ เพลงหงส์เขาเล่นกันในเวลาอะไรฮะ

วิทยากร : ในเวลานวดข้าว

ผู้สัมภาษณ์ : สงฟาง

ผู้สัมภาษณ์ : หลังจากที่นวดข้าวแล้ว

วิทยากร : ในระหว่างที่นวดนะ สงฟาง

ผู้สัมภาษณ์ : ดอนสงฟาง

วิทยากร : ดอนสงฟางนะร้องไปซงไปด้วย คนซงก็หงส์ไปเขาก็ล่อกันในนาเลยนะ
เขามีราวขวางตรงนี้ เขาก็ดกฟ่อน

ผู้หญิงข้าง ผู้ชายข้าง คนก่อนเขาใช้นวดกะดินกันเยอะ ใช้นินย่ำ

ผู้สัมภาษณ์ : ลานเขาก็ไม่ใหญ่ชิ

วิทยากร : ไม่ใหญ่ เขาใช้เสื่อลำแพนปู มันก็ขนาดนี้และมีหลักขวางไปนี้ เขาก็ดกเอา
เม็ดข้าวเข้าปลายเท่า ๆ กันแล้วใช้คนขึ้นไปย่ำ และมีการร้อง

ผู้สัมภาษณ์ : ราวเขาทำยังไง

วิทยากร : ราวเขาปักหลักแล้วใช้ไม้พาด คนจับ

ผู้สัมภาษณ์ : ทั้ง 2 ข้าง

วิทยากร : ฮะ จับกันคนละข้าง ดินย่ำไป มือก็จับ

ผู้สัมภาษณ์ : จับราวไว้

วิทยากร : ฮะ

ผู้สัมภาษณ์ : ราวนี้ยกสูงมัย

วิทยากร : ไม่สูงหรอก แค่ออกแล้วปักคู่ ปักตรงนี้และมีหลักอยู่ตรงนี้

ผู้สัมภาษณ์ : ปักราว 2 ข้าง คนเดินนวด

วิทยากร : คนยืน คนยืนย่ำอยู่กับที่ มันมาก เขาฟ่อนข้าวไปก็หงส์กันไป

ผู้สัมภาษณ์ : อ้อ หงส์นี่คือการ...

วิทยากร : ร้องเกี่ยวกับ เกี่ยวพาราสิกัน หงส์เล่นกันในการย่ำข้าว

ผู้สัมภาษณ์ : ร้องเล่น

วิทยากร : ร้องเล่นสนุกสนาน หงส์ผู้หญิงผู้ชายเกี่ยวกับไปเกี่ยวกับมา ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
ใครจะจนใคร

ผู้สัมภาษณ์ : แล้วเวลาย่ำ ผู้หญิงผู้ชายย่ำอะ

วิทยากร : ผู้หญิงซึก ผู้ชายซึก ย่ำด้วยกันทั้งหญิงและชาย แบ่งกันคนละซึก เวลาร้อง
ผู้ชายเขาก็เกี่ยวมาก่อนผู้หญิงก็แก้

ผู้สัมภาษณ์ : เพลงนี้จำเขามาหรือแต่งเองครับ

วิทยากร : ก็แต่งเองก็ได้ ถึงเวลาก็ตันไปเอง ตันไปตามเรื่อง

ข้อมูลทั่วไปจังหวัดตราด

1. สภาพทางภูมิศาสตร์

จังหวัดตราด ตั้งอยู่ระหว่างเส้นละติจูด (เส้นรุ้ง) ที่ 11 องศา 34 ลิปดา ละติจูด 12 องศา 45 ลิปดาเหนือ และเส้นลองจิจูด (เส้นแวง) ที่ 102 องศา 15 ลิปดา ถึง 102 องศา 55 ลิปดาตะวันออก มีพื้นที่ทั้งหมด 2,819 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,761,875 ไร่ คิดเป็นเนื้อที่ประมาณร้อยละ 0.42 ของพื้นที่ประเทศ และร้อยละ 7.72 ของภาคตะวันออก มีขนาดพื้นที่เป็นอันดับที่ 56 ของประเทศไทย ตัวจังหวัดตราดอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3

(ถนนสุขุมวิท) ระยะทางประมาณ 385 กิโลเมตร หรือตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 317 (สายบางนาชลบุรี-บ้านบึง-แก่ง-จันทบุรี-ตราด) เป็นระยะทางประมาณ 315 กิโลเมตร

จังหวัดตราดมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดจันทบุรี และประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยกัมพูชา ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดจันทบุรี และสาธารณรัฐประชาธิปไตยกัมพูชา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยกัมพูชา
ทิศใต้	ติดต่อกับอ่างไทย และน่านทะเลของสาธารณรัฐประชาธิปไตยกัมพูชา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดจันทบุรี

2. ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดตราดเป็นจังหวัดชายทะเลด้านทิศตะวันออก ชายแดนติดต่อกับประเทศกัมพูชา ด้านทิศตะวันออกของจังหวัดมีทิวเขาบรรทัดยาว 165 กิโลเมตร เป็นพรมแดน และทิศตะวันตกมีชายฝั่งทะเลยาว 165.5 กิโลเมตร มีเกาะถึง 52 เกาะ ตั้งสมญานามว่า “เมืองเกาะครึ่งร้อย” เกาะช้างเป็นเกาะที่ใหญ่ที่สุด (มีเนื้อที่ 650 ตารางกิโลเมตร)

3. การปกครองและการบริหารราชการ

การปกครองและการบริหารราชการ แบ่งออกเป็น 4 ฝ่าย ดังนี้

1. ราชการการบริหารราชการส่วนกลาง ประกอบด้วยส่วนราชการสังกัดส่วนกลาง ซึ่งมาจัดตั้งหน่วยปฏิบัติงานในพื้นที่ของจังหวัดตราด รวม 21 หน่วยราชการ

2. ราชการการบริหารราชการส่วนภูมิภาค (Regional Government)

จัดรูปแบบการปกครองและบริหารราชการ ออกเป็น 2 ระดับ คือ

2.1 ระดับจังหวัด ประกอบด้วยส่วนราชการประจำจังหวัด จำนวน 36 หน่วยงาน โดยสำนักงานจังหวัดเป็นหน่วยงานกลางในการบริหารราชการ และเป็นศูนย์ประสานงานกับส่วนราชการรัฐวิสาหกิจและภาคเอกชน

2.2 ระดับอำเภอ จังหวัดตราดมี 5 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ 38 ตำบล 236 หมู่บ้าน ดังนี้

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	หมู่บ้าน	ตำบล	เนื้อที่ของแต่ละอำเภอ (ตารางกิโลเมตร)
1. อำเภอเมืองตราด	89	14	938,611
2. อำเภอเขาสมิง	59	8	679,189
3. อำเภอแหลมงอบ	23	4	-
4. อำเภอคลองใหญ่	18	3	50,200
5. อำเภอบ่อไร่	31	5	680,000
6. กิ่งอำเภอเกาะกูด	8	2	129,000
7. กิ่งอำเภอเกาะช้าง (ตั้งแต่ 30 เมษายน 2537)	8	2	351,390
รวม	236	38	2,819,000

ทั้งนี้ ในจำนวน 236 หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาป้องกันตนเอง (อพป.) 167 หมู่บ้าน และหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน (ปชต.) 7 หมู่บ้าน

3. ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น (Local Government) ประกอบด้วย

3.1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด

3.2 เทศบาลเมืองตราด มีพื้นที่ 2.52 ตารางกิโลเมตร

3.3 สุขาภิบาล จำนวน 8 แห่ง คือ

- สุขาภิบาลท่าพริก อำเภอเมืองตราด พื้นที่ 10.94 ตร.กม.
- สุขาภิบาลเขาสมิง อำเภอเขาสมิง พื้นที่ 1.547 ตร.กม.
- สุขาภิบาลแสนดั่ง อำเภอเขาสมิง พื้นที่ 9.190 ตร.กม.
- สุขาภิบาลแหลมงอบ อำเภอแหลมงอบ พื้นที่ 1.20 ตร.กม.
- สุขาภิบาลน้ำเชี่ยว อำเภอแหลมงอบ พื้นที่ 1.72 ตร.กม.

- สุขาภิบาลคลองใหญ่ อำเภอคลองใหญ่ พื้นที่ 2.50 ตร.กม.
- สุขาภิบาลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ พื้นที่ 7.210 ตร.กม.
- สุขาภิบาลบ่อพลอย อำเภอบ่อไร่ พื้นที่ 7.560 ตร.กม.

3.4 องค์การบริหารส่วนตำบลวังกระแจะ ยกฐานะเป็นนิติบุคคล และเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัติสภาพตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2538

4. ประชากร

มีประชากรจำนวนทั้งสิ้น 211,973 คน เป็นชายจำนวน 109,674 คน และเป็นหญิงจำนวน 102,299 คน และมีอัตราการเพิ่มของประชากร 2.7%

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	จำนวนราษฎร			หมายเหตุ
	ชาย	หญิง	รวม	
เมือง	43,350	42,161	85,511	
- นอกเขตเทศบาล	36,016	34,890	70,906	
- ในเขตเทศบาล	7,334	7,271	14,605	
เขาสมิง	21,909	20,214	42,123	
คลองใหญ่	8,336	7,810	16,146	
แหลมงอบ	8,971	8,845	17,816	
บ่อไร่	24,243	20,214	42,123	
กิ่งอำเภอเกาะกูด	804	772	1,926	
กิ่งอำเภอเกาะช้าง	2,061	2,106	4,167	
รวม	109,674	102,299	211,973	

: พฤษภาคม 2538

วิเคราะห์เพลงพื้นบ้านจังหวัดตราด

จากการสำรวจในภาคสนามในจังหวัดตราด ไม่พบเพลงพื้นบ้านในจังหวัดตราด จากการวิเคราะห์ได้สรุปดังนี้

1. พื้นที่จังหวัดตราด พื้นที่ส่วนมากโดยเฉพาะทิศเหนือ ทิศตะวันออก ทิศใต้ติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยกัมพูชา ส่วนดังกล่าวนี้จะได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมมาจากด้วย จึงไม่มีเพลงพื้นบ้านเกิดขึ้น
2. ประชาชนส่วนมากมีอาชีพเกษตรกร ถึงประชาชนส่วนมากมีอาชีพเกษตรกร ทำนา แต่ประชาชนยังมีเชื้อสายหรือมีการติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยกัมพูชา ทำให้เพลงพื้นบ้านไม่เกิดขึ้น
3. จากการสำรวจพบมีชาวบ้านทำเครื่องดนตรีไทย โดยเฉพาะทำผืนระนาดทุ้ม ทำกันมาเป็น 10 ปีแล้ว ปัจจุบันสอบถามว่าต้องไปตัดไม้ในเขตประเทศกัมพูชา เพราะไม้บ้านเราเริ่มหมดแล้ว และในหมู่นักดนตรีไทยจะเป็นที่รู้จักกันทั่วไป และเป็นผืนระนาดทุ้มที่มีชื่อเสียงมากอยู่ในขณะนี้

ข้อมูลทั่วไปจังหวัดสระแก้ว

1. พื้นที่และที่ตั้ง

จังหวัดสระแก้ว เป็นจังหวัดชายแดนด้านตะวันออกของประเทศไทย ติดต่อกับประเทศกัมพูชา ซึ่งเดิมอยู่ในจังหวัดปราจีนบุรี แยกออกมาเป็นจังหวัดเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2536 มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 6,753.94 ตารางกิโลเมตร หรือ 4,774,814 ไร่ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 236 กิโลเมตร (ถนนหมายเลข 33) สามารถเดินทางได้ทั้งทางรถยนต์และรถไฟ

2. อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดกับจังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดนครราชสีมา
ทิศใต้ ติดกับจังหวัดจันทบุรี
ทิศตะวันตก ติดกับจังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดฉะเชิงเทรา
ทิศตะวันออก ติดกับประเทศกัมพูชา

3. ลักษณะภูมิประเทศ

ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง สภาพพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาด-ชัน

4. ลักษณะภูมิอากาศ

แบบฝนเมืองร้อนมี 3 ฤดู คือ ฝน หนาว ร้อน มีอุณหภูมิเฉลี่ย 29-30 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,500-1,800 มิลลิเมตร/ปี ค่าเฉลี่ยความชื้นสัมพัทธ์ประมาณ 48.2%

5. ลักษณะการปกครอง

แบ่งออกเป็น 6 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ 58 ตำบล 561 หมู่บ้าน 2 เทศบาล และ 6 สุขาภิบาล มีประชากรทั้งหมด 505,567 คน ชาย 253,918 คน หญิง 251,649 คน (ณ 28 กุมภาพันธ์ 2538)

6. การเมืองและการปกครอง

จังหวัดสระแก้ว ได้รับการจัดตั้งเป็นจังหวัด แยกจากจังหวัดปราจีนบุรี เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2536 ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งเป็นจังหวัดสระแก้ว ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษเล่มที่ 110 ตอนที่ 125 ลงวันที่ 2 กันยายน 2536

การปกครองส่วนภูมิภาค

แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ 58 ตำบล 561 หมู่บ้าน

ได้แก่

1.1 อำเภอเมืองสระแก้ว	8 ตำบล	114 หมู่บ้าน
1.2 อำเภออรัญประเทศ	13 ตำบล	99 หมู่บ้าน
1.3 อำเภอดาพระยา	9 ตำบล	72 หมู่บ้าน
1.4 อำเภอวัฒนานคร	11 ตำบล	102 หมู่บ้าน
1.5 อำเภอคลองหาด	7 ตำบล	62 หมู่บ้าน
1.6 อำเภอวังน้ำเย็น	6 ตำบล	67 หมู่บ้าน
1.7 อำเภอเขาฉกรรจ์	4 ตำบล	45 หมู่บ้าน

วิเคราะห์เพลงพื้นบ้านจังหวัดสระแก้ว

จากการสำรวจในภาคสนาม ไม่ปรากฏมีเพลงพื้นบ้านในจังหวัดสระแก้ว อาจเนื่องมาจากจังหวัดสระแก้วเป็นจังหวัดที่พึ่งแยกตัวมาจากจังหวัดปราจีนบุรี ประกอบกับพื้นที่ส่วนใหญ่มีประชากรเป็นชาวอีสาน กลับพบการแสดงหมอลำ และการใช้เครื่องดนตรีอีสานอย่างมากมาย อีกทั้งจังหวัดสระแก้วมีพื้นที่ติดกับชายแดนกัมพูชา จึงพบผู้ที่บรรเลงดนตรีของชาวเขมรที่อำเภอดาพระยา และประชาชนในหมู่บ้านจะพูดภาษาสำเนียงเขมร และจะรวมตัวกันเล่นดนตรีเป็นวง หลังจากเสร็จการทำงานแล้ว

ข้อมูลทั่วไปจังหวัดปราจีนบุรี

จังหวัดปราจีนบุรีนี้เดิมเรียกกันหลายชื่อคือ ปราจีนบุรี ปราจิณบุรี ปาจิณบุรี ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานคำว่า “ปราจีน” แปลว่า ตะวันออก ซึ่งหมายความว่า เมืองทางทิศตะวันออกของประเทศไทย จากหลักฐานดั้งเดิมตามพระราชพงศาวดารไทยปรากฏ หนังสือประชุมพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งราชวงศ์จักรี เรียกว่า “เมืองประจิม” บางทีก็เรียกว่า “เมืองปัจจิม” ซึ่งคำว่า “ปัจจิม” แปลว่า เมืองทางทิศตะวันตกของประเทศไทย

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานียังคงเรียกว่า “เมืองปราจิณ” เมื่อประเทศไทยมีการปกครองส่วนภูมิภาคแบบมณฑลเทศาภิบาล เมืองปราจีนเป็นที่ตั้งของมณฑลปราจีน ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 แห่งราชวงศ์จักรี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยน “เมือง” เป็นจังหวัดทั่วประเทศ ดังนั้น ทำเนียบรายชื่อจังหวัดทั่วประเทศจึงมีคำว่า “จังหวัดปราจีนบุรี” อยู่ในทำเนียบของกระทรวงมหาดไทย

สำหรับที่ตั้งเมืองปราจีนบุรี ในประวัติศาสตร์ไม่ได้กล่าวถึงว่าตั้งอยู่ที่ใด แต่พอจะอนุมานตามเหตุผลที่พอจะเชื่อถือได้คือ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายต่อกับสมัยกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ในขณะนั้นรับราชการเป็นพระยาวชิระปราการได้ชักชวนชาวไทยและชาวจีนจำนวนหนึ่งแหวกวงล้อมของพม่าออกจากกรุงศรีอยุธยาได้ และได้เดินทางหลบหนีพม่ามาจนถึงบ้านพรานนก เมืองนครนายก จึงให้บรรดาทหารที่หลบหนีมาด้วย ออกหาเสบียงอาหาร ฝ่ายทหารพม่าที่รักษาเมืองปราจีนอยู่ที่บ้านบางคาง ได้ทราบข่าวการหลบหนีของพระยาวชิระปราการ จึงยกกำลังมาปราบเกิดปะทะกัน ฝ่ายไทยได้รับชัยชนะ ซึ่งข้อความในตอนนี้องค์ได้ชัดเจนว่า “บางคางแขวนเมืองปราจิณ” ซึ่งคำภาษาจีนแต่จื๊อออกเสียงว่า “มั่งคั่ง” ซึ่งหมายถึง “บางคาง” นั่นเอง ดังนั้น คาดว่าเมืองปราจีนบุรีเดิมนั้นตั้งอยู่ที่บริเวณบ้านบางคางอย่างแน่นอน เพราะนอกจากสถานที่นี้แล้วก็ไม่ปรากฏซากเมืองในที่อื่นใด (สำหรับซากเมืองโบราณที่โคกวัด ตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมโหสถนั้นเป็นซากเมืองโบราณที่สันนิษฐานว่ามีในสมัยขอม คือ เมืองอวัชยะปุระหรือเมืองมโหสถ ซึ่งต่อมาเสื่อมโทรมลงและคงย้ายมาอยู่บริเวณ บ้างบางคางนี้) และจากการสำรวจก็พบซากและร่องรอยให้เห็นว่าปราจีนบุรีนั้น เดิมตั้งอยู่ที่บางคาง เพราะบริเวณใกล้ ๆ วัดบางคาง (ปัจจุบันตั้งอยู่ที่ตำบลรอบเมือง อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี) ยังแลเห็นปรากฏเป็นโคกเป็นเนินอยู่บ้าง ต่อมาได้มีการขุดพบโบราณวัตถุหลายอย่าง เช่น พระพุทธรูปสมัยอยุธยา (ขณะนี้อยู่ที่พระครูศีลวิสุทธาจารย์วัดสว่างาม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี) แม้ในปัจจุบันซากและร่องรอยต่าง ๆ จะถูกทำลายไปบ้าง แต่ก็ยังมีเค้าเป็นชัยภูมิที่ตั้งเมืองพอจะสังเกตเห็นได้บ้าง และต่อจากนั้นก็คงจะย้ายตัวเมืองมาตั้งอยู่บริเวณกองกำกับการตำรวจภูธรจังหวัดปราจีนบุรีในปัจจุบัน ซึ่งห่างจากแม่น้ำปราจีนบุรีประมาณ

200 เมตร และบริเวณนี้ก็ยังมีส่วนกำแพงเมืองบางส่วนหลงเหลืออยู่ ส่วนอื่น ๆ ไม่ปรากฏให้เห็นแล้ว

จากสันนิษฐานเกี่ยวกับสถานที่ตั้งเมืองปราจีนบุรี ทั้งบริเวณบ้างบางคางและกองกำกับการตำรวจภูธร จังหวัดปราจีนบุรีนี้ อีกเหตุผลหนึ่งที่น่าเป็นไปได้คือ บริเวณทั้งสองแห่งนี้ตั้งอยู่ไม่ห่างจากแหล่งน้ำ ทั้งนี้เพราะในการตั้งบ้านเรือนการสร้างเมืองของไทยแต่โบราณแล้ว นิยมยึดถือแนวเดียวกัน คือ ให้อยู่ใกล้บริเวณแหล่งน้ำเพื่อประกอบอาชีพในการเพาะปลูก ทำนา และคมนาคม

1. ด้านกายภาพ

จังหวัดปราจีนบุรี ตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกของประเทศ มีพื้นที่ทั้งหมด 4,887,118 ตารางกิโลเมตร หรือ 3,054,460 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดสระแก้ว

ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดฉะเชิงเทรา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดจันทบุรี ฉะเชิงเทรา และจังหวัดนครนายก

2. ภูมิประเทศ

พื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปราจีนบุรี ซึ่งเกิดจากแควหनुมาน และแควพระปรอง ไหลมาบรรจบกันที่บ้านตลาดใหม่ อำเภอภูกบินทร์บุรี เป็นแม่น้ำปราจีนบุรี พื้นที่ของจังหวัดประกอบด้วยพื้นที่ราบลุ่มเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ พื้นที่ในเขตอำเภอภูกบินทร์บุรี ประจันตคาม ศรีมหาโพธิ์ เมือง บ้านสร้าง และอำเภอศรีมหาโพธิ์ เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก มีบางส่วนที่เป็นภูเขาและป่าทึบสลับซับซ้อน ได้แก่ อำเภอนาดี และอำเภอภูกบินทร์บุรีบางส่วน

3. การปกครอง

1. **บริหารการปกครอง** จังหวัดปราจีนบุรีมีหน่วยงานที่กระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ จัดตั้งภายในจังหวัดหลายหน่วยงาน ดังนี้

1) **หน่วยงานส่วนกลาง** หน่วยงานที่มีสายบังคับบัญชาขึ้นกับหน่วยกลางมี 25 หน่วยงาน

2) **หน่วยงานส่วนภูมิภาค** หน่วยงานที่มีสายบังคับบัญชาขึ้นกับจังหวัด มี 30 หน่วยงาน

3) หน่วยงานส่วนท้องถิ่น มี 3 หน่วยงาน

- องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 องค์การ
- เทศบาล 2 เทศบาล คือ เทศบาลเมืองปราจีนบุรี และเทศบาล

ตำบลกบินทร์บุรี

- สุขาภิบาล 10 สุขาภิบาล จำนวน 11 หน่วยงาน

2. การแบ่งเขตการปกครอง มีรายละเอียดดังนี้

ตารางข้อมูลการแบ่งเขตการปกครองของจังหวัดปราจีนบุรี

อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน	เทศบาล	สุขาภิบาล
เมือง	13	135	1	2
บ้านสร้าง	9	88	-	1
ศรีมโหสถ	4	24	-	1
ประจันตคาม	9	103	-	1
ศรีมหาโพธิ์	10	81	-	2
กบินทร์บุรี	14	145	1	2
นาดี	6	55	-	1
รวม	65	631	2	10

ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัดปราจีนบุรี

วิเคราะห์เพลงพื้นบ้านจังหวัดปราจีนบุรี

จากการสำรวจภาคสนาม ผลปรากฏว่าพบเพลงพื้นบ้าน คือ เพลงระบำ เนื่องจากจังหวัดปราจีนบุรีเป็นจังหวัดใหญ่จังหวัดหนึ่ง และภายหลังมีการแยกจังหวัดเป็นจังหวัดสระแก้ว ทำให้พื้นที่เล็กลงกว่าเดิม จังหวัดปราจีนบุรียังมีพื้นที่ติดกับจังหวัดนครนายก จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งจังหวัดดังกล่าวเป็นจังหวัดที่มีเพลงพื้นบ้านอยู่อาจเป็นไปได้ที่พ่อเพลง แม่เพลงมีการเดินทางไปมาหาสู่เพื่อแสดงตามท้องที่บริเวณใกล้เคียง อาจมีการได้รับการถ่ายทอดหรือเกิดขึ้นเนื่องจากมีอาชีพเหมือนกันคือ อาชีพเกษตรกร เหตุดังกล่าวจังหวัดปราจีนบุรีจึงพบเพลงพื้นบ้าน แต่เป็นที่น่าเสียดายผู้สำรวจไม่พบว่าจะมีการอนุรักษ์และสืบทอด แต่อย่างไร

เพลงระบำอาจจะไม่เป็นที่นิยมกับคนรุ่นใหม่ จึงทำให้วัฒนธรรมเพลงพณบ้าน (เพลงระบำ) ของจังหวัดปราจีนบุรีหายไปจากสังคม

เพลงระบำพณบ้าน จังหวัดปราจีนบุรี

เพลงระบำเป็นเพลงพณบ้านของจังหวัดปราจีนบุรี มีการเล่นมานานมากแล้ว มักจะเล่นในโอกาสต่าง ๆ กัน เช่น งานบุญ งานมงคล งานประเพณีที่สำคัญและงานศพ ซึ่งในการแสดงก็จะมี การแบ่งฝ่ายชายฝ่ายหญิงออกเป็น 2 ฝ่าย โดยที่การแสดงนั้นจะคล้ายกับการแสดง ลำตัด หรือเพลงฉ่อย คือ มีการร้องโต้ตอบ แต่ก่อนที่จะทำการแสดงก็จะมี การร้องบทไหว้ครู บทเชิญ และก็จะทำการแสดง เวลาที่จบก็จะจบด้วยบทลา จะมีการรำ การแสดงท่าทางประกอบเพื่อความสนุกสนานของผู้ร้องและผู้ฟัง แต่จะไม่มีเครื่องดนตรีมาประกอบ จะมีก็เพียงแต่การดบมือให้จังหวะ และจะมีลูกคู่เหมือนกัน ลักษณะการร้องก็จะดำเนินเรื่องราวไปตามแต่หัวข้อที่จะเล่น เช่น เล่นงานบุญก็จะร้องเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำบุญ การสร้างความดีจะเป็นการร้องสด ด้นกลอนกันสด ๆ โดยจะใช้ความชำนาญ และปฏิภาณไหวพริบในการด้น จะไม่นิยมแต่งกันก่อนหรือเตรียมการก่อน

ต่อไปนี้จะแนะนำบุคคลทั้ง 3 ท่านให้ทราบพอสังเขป คือ

1. ท่านพระครูโกศลถาวร
2. นายพิณ สีจัญญ
3. นางจำเนียร อินตง

พร้อมด้วยบทสัมภาษณ์ของทั้ง 3 ท่าน โดยประมาณ

ภาพที่ 1 ท่านพระครูโกศลถาวร

บทสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดบางแตน

พระครูโกศลถาวร เจ้าอาวาสวัดบางแตน ตำบลบางแตน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี เป็นอีกท่านหนึ่งที่ทำให้ความสนใจในเพลงระบำพื้นบ้านของจังหวัดปราจีนบุรี โดยหลวงพ่от่านได้เป็นผู้อนุรักษ์เพลงระบำพื้นบ้านขึ้นมา ซึ่งท่านมีความผูกพันกับเพลงระบำพื้นบ้านนี้ตั้งแต่ท่านยังเด็ก ซึ่งในสมัยก่อนนั้นมีการเล่นเพลงระบำพื้นบ้านกันมาก โดย

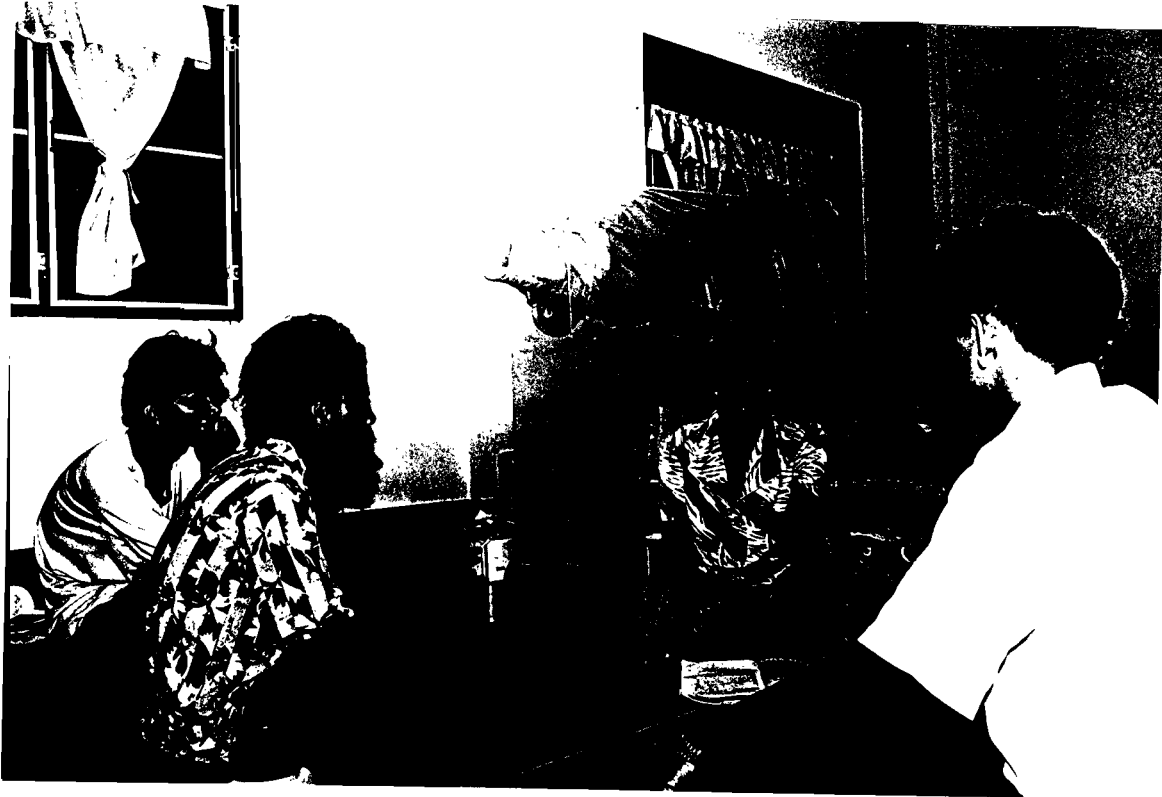
เล่นกันทั่วไปเกือบทุกอำเภอ แต่ก็ได้หายสาบสูญไปจนเกือบหมด หลงเหลืออยู่เพียงที่อำเภอ
 บ้านสร้างแห่งนี้ พ่อเพลงและแม่เพลงในสมัยนั้นก็ได้เสียชีวิตไปจนเกือบหมด ปัจจุบันเหลือ
 ประมาณ 2-3 ท่าน ซึ่งก็แก่ชราลงไปมาก ท่านจึงเกรงว่าเพลงระบำพื้นบ้านของจังหวัด
 ปราจีนบุรีอาจจะสูญหายได้ จึงได้ทำการอนุรักษ์ขึ้น โดยการจัดงานสงกรานต์ขึ้นในปี
 พ.ศ.2536 และได้เชิญพ่อเพลงแม่เพลงและผู้สืบทอดที่ยังมีชีวิตพร้อมแสดงในงานนี้ ซึ่งในงาน
 นี้มีสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 และช่อง 11 ได้ทำการบันทึกเทปเอาไว้ และครั้งที่ 2 ในปีเดียวกัน
 ได้มีการแสดงสาธิตเกี่ยวกับเพลงระบำพื้นบ้านของจังหวัดปราจีนบุรีขึ้น ซึ่งมีการบันทึกเทปไว้
 เป็นหลักฐาน แต่ก็น่าเสียดายเพราะเทปที่บันทึกไว้นั้นทางสถานีโทรทัศน์ได้นำเทปไป ซึ่งทาง
 วัตไม่ได้ขอกู้ยืมไว้ ทำให้ไม่ทราบว่าตอนนี้เทปอยู่ที่ใด ทำให้หลักฐานเกี่ยวกับเพลงระบำซึ่ง
 ใช้ประกอบในการค้นคว้าของผู้ที่สนใจก็ไม่สามารถมีหลักฐานมาศึกษาได้ เนื่องจากในสมัยก่อน
 ก็ไม่มีการบันทึกเอาไว้เป็นหลักฐาน ทำให้เพลงระบำสูญหายไปมากและไม่มีผู้ที่จะสืบทอดต่อไป
 หลวงพ่อได้กล่าวต่อไปว่า สมัยก่อนเจ้าอาวาสวัดบางแดนรูปเดิมได้สนใจเพลงระบำพื้นบ้านนี้
 อย่างมาก ท่านมีความสามารถในการร้องเพลงระบำพื้นบ้าน โดยได้เรียนมาจากพ่อเพลงสมัย
 ยังเป็นเด็กอยู่ เจ้าอาวาสองค์ก่อนเป็นผู้ที่คิดที่จะทำการอนุรักษ์เพลงระบำพื้นบ้านเอาไว้อย่าง
 จริงจัง ทำให้ชาวบ้านทั่วไปต่างพากันเลื่อมใสท่านจนท่านได้มรณภาพไป ทางด้านพระครู
 โภคธาวารก็ได้ทำการสานต่อเจตนารมณ์ของเจ้าอาวาสองค์เก่าที่คิดจะอนุรักษ์เพลงระบำ
 พื้นบ้านไว้ โดยจะมีการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้านขึ้นใหม่ ให้ชาวบ้านทั่วไปที่สนใจได้ทำการ
 ศึกษา ซึ่งได้มีหน่วยงานทางราชการ มาหาข้อมูลจากหลวงพ่อก็จะนำไปทำการศึกษาค้น
 คว้า และอนุรักษ์เพลงระบำพื้นบ้านไว้ ซึ่งหลวงพ่อก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ภาพที่ 2 คุณพิณ สีจรุญ

บทสัมภาษณ์พ่อเพลง

นายพิณ สีจรุญ ปัจจุบันอายุ 75 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 37 หมู่ 7 ตำบลบางแดน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี บิดาชื่อนายเปรม มารดาชื่อนางเข็ม นายพิณได้เล่าเรียนเพลงระบำพื้นบ้านกับภรรยาคนแรกชื่อ นางพาด เกตุคำ ซึ่งเป็นแม่เพลงในสมัยนั้น ทำให้นายพิณได้เรียนรู้เกี่ยวกับเพลงระบำพื้นบ้านของจังหวัดปราจีนบุรีเป็นอย่างดี โดยอาศัยจากการฟังภรรยาร้องบ้าง ร้องกล่อมลูกบ้าง ทำให้นายพิณสามารถร้องเพลงระบำได้ไม่ยากนัก และได้เริ่มออกแสดงกับภรรยาร่วมกับพ่อเพลงและแม่เพลงคนอื่น ๆ อีกมากมาย โดยรับจ้างแสดงงานมงคลต่าง ๆ ทั่วไป ต่อมาท่านได้แต่งงานกับภรรยาคนที่ 2 ชื่อ โทม มีบุตรด้วยกัน 9 คน ทำให้ท่านไม่ได้ออกไปแสดงที่ไหนบ่อยนักท่านมิได้สอนเพลงระบำพื้นบ้านให้กับลูก หรือกับใครเลยเพราะไม่มีใครสนใจที่จะศึกษา แต่ก็มีบ้างเล็กน้อย เคยมีคนมาให้ท่านสอนบ้าง ส่วนมากจะเป็นพวกที่หลงพ่อขอร้องให้ไปช่วยแสดงที่งานวัด จึงจะมาขอเรียนกับท่านเป็นครั้งคราวไป เพราะเพลงระบำพื้นบ้านนี้เป็นเพลงที่คนรุ่นใหม่จะฟังยาก ถ้าไม่เข้าใจ ท่านบอกว่าเด็กสมัยนี้ไม่สนใจกันแล้ว จะมีก็แต่คนแก่ ๆ เท่านั้นที่ยังฟังกันอยู่ แต่ก็หาฟังกันได้ยากเพราะไม่มีผู้สืบทอดเพลงระบำต่อจากท่าน จะมีก็เป็นพวกที่ร้องเพลงไทยหรือร้องคำขวัญมาก่อนมาขอให้ท่านสอนให้ แต่ไม่ชำนาญนักเพราะไม่มีประสบการณ์

ภาพที่ 3 คุณจำเนียร อินตง

บทสัมภาษณ์แม่เพลงระบำ จังหวัดปราจีนบุรี

ประวัติของผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อ นางจำเนียร อินตง ปัจจุบันอายุ 44 ปี อยู่บ้านเลขที่ 71/1 หมู่ 7 ตำบลบางแดน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี บิดาชื่อ นายด้มมารดาชื่อ นางจำลอง บิดาของนางจำเนียรเป็นนักดนตรีไทยในวงประจำ อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี ทำให้นางจำเนียรมีความสามารถทางด้านดนตรีไทย โดยเฉพาะด้านการขับร้องเพลงไทย และนางจำเนียรยังสามารถประกอบพิธีทำขวัญนาครได้อีกด้วย นางจำเนียรได้ต่อเพลงระบำกับป้าชื่อ หวัน ซึ่งเป็นแม่เพลงในสมัยก่อน เนื่องจากนางจำเนียรมีพื้นฐานการร้องเพลงไทยมาก่อน ทำให้สามารถร้องเพลงระบำได้ในเวลาอันรวดเร็ว นางจำเนียรได้พูดถึงเพลงระบำว่าเพลงระบำของจังหวัดปราจีนบุรีไม่มีหลักฐานที่แน่นอน เนื้อเพลงไม่มีการจดเป็นลายลักษณ์อักษรเอาไว้ ซึ่งในสมัยก่อนส่วนมากจะต่อกันด้วยปากเปล่า ทำให้บทเพลงบางเพลงสูญหายไป ซึ่งเนื้อร้องทั่ว ๆ ไปจะไม่มีจังหวะแน่นอน ส่วนมากจะเป็นการดัน (improvidcation ?) การคิดกลอนหรือประโยคสัมผัสแบบสด ๆ บนเวที ซึ่งผู้ร้องต้องมีประสบการณ์ และมีไหวพริบในการคิดคำกลอนออกมาสด ๆ โดยการดันกลอนออกมานั้นจะต้องดูว่าจะร้องเรียกอะไร เกี่ยวกับเหตุการณ์ไหน มีความคล้องจองกับอะไรบ้าง โดยส่วนมากจะมีการแต่งเนื้อร้องเอาไว้ก่อน โดยจะใช้เฉพาะงาน ส่วนใหญ่จะเป็นกลอนโล่กับกลอนลา ส่วนทางด้านงานที่ออกไปเล่นจะเป็นงานมงคลทั่วไป เช่น งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งปัจจุบันนี้ได้เรียบหายไป เนื่องจาก

บทเพลงระบำพื้นบ้าน

บทไหว้ครู

ยกมือขึ้นตั้งแล้ววางหว่างคิ้ว
ไหว้พระบิดุราชมแม่เอ๋ยว่ามาตรงค์
ขอให้มาเป็นมงคลสวมอยู่บนกระหม่อม
เสร็จจากไหว้ครูแล้วฉันจะขอไหว้คุณ
ไหว้คุณบิดรมารดาที่เลี้ยงข้ามาแต่เยาว์
ไอน้ำชุ่ม ๆ ท่านก็มีให้อาบ
ได้เป็นพระเดชพระคุณที่ค้าจุนข้าเจ้า

มะโนน้อมบนิ้วทั้งสามลา.....
โธ่ที่เป็นของปกศกศกษา.....
ประดุจตั้งกำแพงบ้อมคุณครูเอ๋ย
นี่แหละเป็นสิ่งเกื้อหนุนตัวข้า....
ได้อาบน้ำป้อนข้าวตัวข้า.....
อีกทั้งขมิ้นหยาบ ๆ ท่านก็มีให้ทา...
ถ้าลูกจะขอกราบเท้า-บูชา.....

ประเพณีสงกรานต์

วันนี้เป็นวันประชุมสาวหนุ่มมากัน
ทั้งหญิงทั้งชายทั้งชายทั้งชวา
มาทำบุญรวมญาติมาตักบาตรร่วมขัน
พอถึงเมษาวันที่ 13
สงรงน้ำพ่อแม่ทั้งคนแก่คนเฒ่า
สงรงน้ำพระพุทธรูปสงรงน้ำพระสงฆ์
ประเพณีสงกรานต์ตั้งแต่โบราณแล้วว่า
ประวัติเก่า ๆ เขาก็เล่ามานาน

ก็เป็นวันสงกรานต์จำไว้....
ต่างคนต่างมากันมากมาย....
มาทำบุญร่วมกันมากมาย....
ก็เตรียมท่าจะสงรงน้ำตายาย.....
ทั้งปู่ย่าของเราเอาไว้.....
เราจะได้อุ่นใจต่อไป....
ทั้งพี่ป้าน้าอาคงจำได้.....
ประเพณีสงกรานต์ของไทย ๆ.....

(หอมดอกลาเจ้าเอ๋ย ดอกเอ๋ยเอื้อเอ๋ยจำปา ชานะ)

ลูกคู่ ชาววังามเอ๋ย

ไม่มีผู้ใดสนใจ หรือจ้างให้ไปเล่นทำให้ไม่มีผู้สืบทอดต่อไป ซึ่งนางจำเนียรเองก็ไม่ค่อยจะรับงานพวกนี้มากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นงานที่หลวงพ่อบ้างในวัดบางแดน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี มาขอร้องกับตนเองให้ไปช่วยเล่นให้หน่อย ส่วนเนื้อร้องในปัจจุบันนี้ส่วนมากจะแต่งขึ้นเองใหม่ทั้งหมด โดยอาศัยจากการฟังคนอื่นร้องบ้าง หรือคิดเองบ้าง แล้วนำมาผสมกันใหม่คิดเป็นคำกลอนขึ้นมา โดยได้แต่งขึ้นใหม่ตอนที่ไปเล่นงานสงกรานต์ที่วัดบางแดน ในปี พ.ศ.2536 ส่วนเนื้อร้องที่เป็นของเก่า ได้แก่ บทร้องไหว้ครู ซึ่งจะร้องเป็นอันดับแรกของการแสดงที่นางจำเนียรต้องทำการบันทึกคำร้องเอาไว้ เพราะนางจำเนียรยังไม่มีประสบการณ์มากนักในการด้นกลอนสด โดยนางจำเนียรได้ทั้งทำเอาไว้ว่าถ้ามีผู้สนใจก็จะสอนให้ตามที่ตัวเองมีความรู้ความสามารถ แต่ก็ไม่ได้คิดจะเผยแพร่ออกไป นอกจากผู้ที่สนใจจริง ๆ

บทเพลงระบำพื้นบ้าน

บทไหว้ครู

ยกมือขึ้นตั้งแล้ววางหว่างคิ้ว
ไหว้พระปิตุราชแม่เอี้ยว่ามาตุรงค์
ขอให้มาเป็นมงคลสวมอยู่บนกระหม่อม
เสร็จจากไหว้ครูแล้วฉันจะขอไหว้คุณ
ไหว้คุณบิดรมารดาที่เลี้ยงข้ามาแต่เยาว์
ไอน้ำขุน ๑ ท่านก็มีให้อาบ
ได้เป็นพระเดชพระคุณที่คำจุนข้าเจ้า

มะโนน้อมบนิ้วทั้งสามลา.....
ไอ้ที่เป็นของปกเขตเทศา.....
ประดุจตั้งกำแพงบ้อมคุณครูเอี้ย
นี่แหละเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนตัวข้า....
ได้อาบน้ำป้อนข้าวตัวข้า.....
อีกทั้งขมิ้นหยาบ ๑ ท่านก็มีให้ทา...
ถ้าลูกจะขอกราบเท้า-บูชา.....

ประเพณีสงกรานต์

วันนี้เป็นวันประชุมสาวหนุ่มมากัน
ทั้งหญิงทั้งชายทั้งชายทั้งชวา
มาทำบุญรวมญาติมาตักบาตรร่วมขัน
พอถึงเมฆาวันที่ 13
สร่งน้ำพ่อแม่ทั้งคนแก่คนเฒ่า
สร่งน้ำพระพุทธสร่งน้ำพระสงฆ์
ประเพณีสงกรานต์ตั้งแต่โบราณเล่าว่า
ประวัติเก่า ๑ เขาก็เล่ามานาน

ก็เป็นวันสงกรานต์จำไว้....
ต่างคนต่างมากันมากมาย....
มาทำบุญร่วมกันมากมาย....
ก็เตรียมท่าจะสร่งน้ำตายาย.....
ทั้งปู่ย่าของเราเอาไว้.....
เราจะไต่มันคงต่อไป....
ทั้งที่ป้าน้าอาจจำได้.....
ประเพณีสงกรานต์ของไทย ๑.....

(หอมดอกลาเจ้าเอย ดอกเอยเอ้อเอยจำปา ชาน๊ะ)

ลูกคู่ ชาววังามเอย

ประเภทเพลงลา

ปีนี้เป็นปีที่รู้จัก
 ท่านนายอำเภอก็มาสนับสนุน
 ท่านให้เกียรติมาร่วมงาน
 มาปีนี้ท่านก็มาอีกหน
 ท่านนำผ้าป่ามาที่วัดบางแดน
 หวังให้เราสมัครแม่เอี้ยสามัคคี
 ให้เป็นประเพณีอันสืบเนื่อง
 ให้คนรุ่น ๆ ได้ค้ำชู
 ท่านพระครูเป็นผู้เพิ่มเติม
 อีกทั้งพิพิธภัณฑสถานบ้าน
 ท่านรวบรวมของเก่าที่เขาทิ้ง
 ท่านสู้ทนเหน้อยและทนายาก
 เพราะฉะนั้นจงฟังฉันว่า

เป็นปีอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย....
 ท่านมีบุญคุณอันยิ่งใหญ่....
 หวังว่าชาวบ้านคงจำได้....
 มาร่วมการกุศลอันยิ่งใหญ่....
 หวังว่าแฟน ๆ คงเข้าใจ...
 ไม่ว่าจะปีไหนและปีไหน....
 หวังจะให้รุ่งเรืองตลอดไป....
 ว่านี่รุ่นคุณครูเขาทำไว้....
 เป็นผู้ส่งเสริมศิลปะไทย....
 ท่านก็ช่วยประสานเอาไว้....
 นี่เป็นเรื่องจริงจากใจ....
 หวังว่าจะฝากเอาไว้....
 หวังว่าประชาคงเข้าใจ....

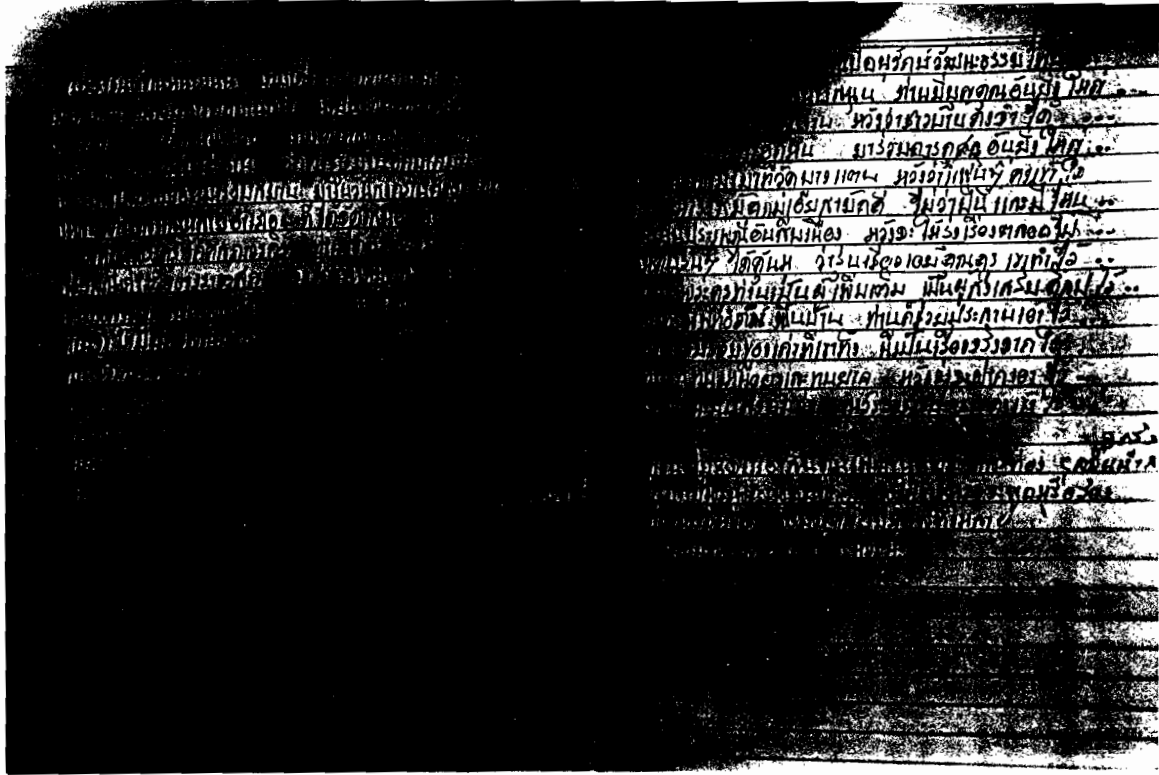
ตั้งนะโม 3 จบ เอลิ้นคุณพุดาน 3 ครั้ง แล้วท่อง

โอมแม่พระพายพัดมาต้อง
 ต้องจับจิตใจ
 โอมแม่พระพายมะมะสรวาหะ

ขอให้ข้าพเจ้าจะพุดหรือร้อง
 โอมปฎิโยปฎิโสทั้งหลาย

วิเคราะห์เพลงพื้นบ้านจังหวัดปราจีนบุรี

1. เพลงระบำ เป็นเพลงพื้นบ้านจังหวัดปราจีนบุรีที่สันนิษฐานอาจจะได้รับอิทธิพลมาจากเพลงพื้นบ้านของจังหวัดนครนายก ซึ่งพ่อเพลงแม่เพลงได้มาเล่นเพลงพื้นบ้านทำให้ชาวบ้านในยุคนั้นเกิดความสนใจในการเล่นเพลงระบำ เพลงระบำคล้ายกับเพลงฉ่อย
2. ก่อนการเล่นเพลงระบำ ก็จะร้องบทไหว้ครูและจะเลิกด้วยเพลงลา
3. ไม่มีเครื่องดนตรีเข้ามาประกอบ คงมีแต่การปรบมือของผู้แสดงเท่านั้น
4. บทร้องจะร้องตามงานที่ไปแสดง เช่น งานบุญที่จะร้องเกี่ยวกับงานบุญ จะร้องกันสด ๆ ด้นกลอนสด ไม่นิยมแต่งกลอนไว้ล่วงหน้า

ภาพที่ 5 ตัวอย่างเพลงระบำ

ข้อมูลทั่วไปจังหวัดนครนายก

1. ประวัติ

เมืองนครนายก มีประวัติว่าแต่เดิมมีอยู่ด้วยกัน 2 แห่ง คือเมืองเดิมมีหลักฐานตั้งอยู่ที่ตำบลดงละคร ซึ่งห่างจากเมืองใหม่ในปัจจุบันนี้ประมาณ 6 กิโลเมตร เมืองโบราณที่กล่าวจากเนินเมืองเก่าที่ตั้งละครนี้มีคลองเชื่อมถึงลำน้ำนครนายก คลองนี้บางที่เรียกว่า “คลองเหมือง” บางที่ก็เรียกว่า “เหมือง” เฉย ๆ คำว่า “เหมือง” เป็นศัพท์เขมรแปลว่า “คลอง” ครั้นต่อมาชาวบ้านได้พากันเรียกออย่างเข้าใจง่าย ๆ ว่า “คลองเหมือง”

เมืองนครนายกใหม่ได้ย้ายมาอยู่ที่ตำบลวังกระโจมนี้คงจะในสมัยกรุงศรีอยุธยา เพราะสันนิษฐานจากเนินสันคูเมืองบางแห่งเกือบจะราบเรียบเป็นพื้นธรรมดา และในพงศาวดารได้กล่าวไว้ว่า เมืองนครนายกนี้ เคยเป็นเมืองหน้าด่านทางทิศตะวันออกของกรุงศรีอยุธยาอีกด้วย

สาเหตุที่ย้ายมาตั้งเมืองนครนายกใหม่นี้ ก็คงเนื่องมาจากเมืองนครนายก ซึ่งตั้งอยู่ที่ดงละครนั้นได้รับการเสียหายมากมายในการที่จะต้องสู้รบกับเขมรหลายครั้งป้อมปราการกำแพงชำรุดทรุดโทรมมาก จึงได้ย้ายมาตั้งที่จังหวัดนครนายกในปัจจุบันนี้ และได้ทำการสร้างเชิงเทินสันคูเมืองรอบเมืองให้แข็งแรงและมั่นคง เพื่อเตรียมไว้ต่อสู้กับเขมรที่จะต้องเดินทัพผ่านเมืองนครนายก ฉะนั้นเมืองนครนายกจึงจัดว่าเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งในสมัยนั้น ซึ่งเรียกว่า “เมืองหน้าสุด” ในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยา พระองค์ทรงเห็นว่าเมืองนครนายกซึ่งเป็นตัวเมืองใหม่นี้ถึงแม้จะมีกำแพงเมืองเทินดิน และป้อมปราการมั่นคงแข็งแรงก็คงจะสู้รบกับเขมรเข้าศึกไม่ได้ ช้ำร้ายจะกลายเป็นเมืองที่เขมรยึดครองไว้เป็นที่มั่น เพราะทัพของเขมรในสมัยนั้นจะต้องเดินทัพมาได้ 2 ทาง คือ ทางใต้และทางตะวันออกเฉียงใต้ และจะต้องผ่านนครนายกทั้งสองทางกับทั้งเมืองนครนายกก็เป็นเมืองเล็ก ๆ เสียอีกด้วย เนื่องจากที่ทรงเห็นภัยอันตรายนี้ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงทรงโปรดเกล้าฯ สั่งให้รื้อกำแพงป้อมปราการ และหอรบเทินดินออกเสีย ในปัจจุบันคงปรากฏเทินดินสันคูเมือง รากกำแพงเมืองและอิฐปรากฏอยู่บ้างเป็นบางตอน ดังที่ตอนที่ตั้งโรงไฟฟ้าของเทศบาลเมืองนครนายกเป็นต้น

ดังกล่าวแล้วว่า เมืองนครนายกเดิมเป็นเมืองหน้าด่านระหว่างไทยกับเขมรเมื่อทัพไทยยกกองทัพออกจากกรุงศรีอยุธยา ก็ตรงไปเมืองนครนายกโดยตรงไปทางด่านหนุมานเข้าประเทศเขมร ส่วนทางมณฑลนครราชสีมาก็ติดต่อกันกับจังหวัดนี้โดยทางช่องตะโก

เมืองนครนายกใหม่ ตัวเมืองตั้งอยู่ที่ตำบลวังกระโจม โดยหันหน้าไปทางแม่น้ำนครนายก ซึ่งห่างจากฝั่งประมาณ 100 เมตรเศษ ๆ เท่านั้น ระหว่างเขตแดนจังหวัดนครนายกกับมณฑลนครราชสีมา มีเทือกเขาหนึ่งคือ เทือกเขาตงเล็กอยู่ และมีภูเขาเล็ก ๆ

รวมกันอยู่ในเทือกเขาที่กล่าวมาอีกนี้ คือ เขานางบวช เขาชะโงก เขาทุเรียน เขาสาริกา เขาอีโต้ และเขาแก้ว เป็นต้น

คำว่า “นครนายก” มีประวัติเล่ากันมาต่อ ๆ ว่า ในสมัยโบราณเมืองนี้ เต็มไปด้วยป่าดงและต้นไม้รกมาก เป็นที่อาศัยของสัตว์ป่าดุร้ายนานาชนิด พื้นที่โดยมากเป็นที่สูงซึ่งทำให้การทำมาหาเลี้ยงชีพของราษฎรในทางกสิกรรมไม่ได้ผล ราษฎรที่ทำมาหากินในจังหวัดนี้มีน้อย มักจะอพยพไปตั้งทำเลในการเลี้ยงชีพในเมืองใกล้เคียงที่อุดมสมบูรณ์กว่า แต่ทว่าในบริเวณเมืองเก่าโบราณสามารถปลูกพืชไร่และต้นไม้ได้งอกงามมาก เพราะเหตุนี้ระดับน้ำซึมซาบสูง ชุกตลงไปในดินราว 3 เมตรก็มีน้ำสมบูรณ์ แต่ส่วนในที่ต่ำกว่าชายเนินต้องขุดลึกถึง 4 เมตร จึงจะพบน้ำกล่าวโดยทั่วไปเฉพาะเมืองนครนายกนี้ปลูกพืชไร่งามมาก

แต่ทว่าพื้นที่นอก ๆ เมือง ส่วนมากกลับปลูกพืชไร่ทำการกสิกรรมไม่ได้ผล ซ้ำยังต้องเสียค่าเช่าและค่าลงทุนแรงสูงมาก แต่ผลที่ได้รับก็ไม่พอกับที่ต้องเสียไป

เนื่องจากความเดือดร้อนที่กล่าวมาแล้วขั้นต้น เจ้าเมืองในสมัยนั้นจึงนำความขึ้นกราบบังคมทูลแต่พระเจ้าแผ่นดิน และชี้แจงถึงความเดือดร้อนของราษฎรนานาประการ พระมหากษัตริย์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเว้นเก็บเงินเฉพาะค่าเช่า และให้ราษฎรทำมาหาเลี้ยงชีพในทางการเพาะปลูกในแถบเมืองนี้ได้ตามใจชอบ เมื่อช่วยยกเว้นการไม่เก็บภาษีค่าเช่าของพระเจ้าแผ่นดินแล้ว ชาวนี้ก็แพร่หลายออกไปตามหัวเมืองใกล้เคียง ราษฎรในเมืองต่าง ๆ ก็ได้อพยพครอบครัวเข้ามาตั้งหลักฐานทำมาหากินเป็นจำนวนมาก โดยพากันมาจับจองที่ดิน โคนสร้างและปรับพื้นที่ให้ “เมืองนครนายก” และต่อมาได้ตัดคำว่า “เมือง” ออกและให้เหลือเฉพาะคำว่า “นคร” เท่านั้น จึงเรียก “นครนายก” ดราบจนเท่าทุกวันนี้

จังหวัดนครนายกได้ถูกยุบเป็นอำเภอและไปขึ้นกับจังหวัดปราจีนบุรี เรียกว่า “อำเภอนครนายก” รวมทั้งอำเภอบางพลี อำเภอองครักษ์ ส่วนอำเภอบ้านนา นั้น ไปขึ้นกับจังหวัดสระบุรี เมื่อปี พ.ศ.2486 และสืบต่อมาในปี พ.ศ.2489 ทางราชการกระทรวงมหาดไทย ก็ได้มีประกาศพระราชกฤษฎีกา ยกฐานะให้ขึ้น เป็นจังหวัดนครนายกตามเดิมอีกดราบจนทุกวันนี้

อนึ่ง จังหวัดนครนายกได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 อำเภอ คือ

1. อำเภอเมือง
2. อำเภอปากพลี
3. อำเภอบ้านนา
4. อำเภอองครักษ์

2. สภาพภูมิศาสตร์ จังหวัดนครนายก

จังหวัดนครนายก เป็นจังหวัดที่เล็กที่สุดในภาคตะวันออก มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 4,000 ตารางกิโลเมตร อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 100 กิโลเมตร และตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกรุงเทพมหานคร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดสระบุรี
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดนครราชสีมา
- ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดปราจีนบุรี
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดปทุมธานี

3. ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะสำหรับการทำนา ซึ่งอยู่ทางตอนกลางและตอนใต้ของจังหวัด มีเนินสูงและป่าเขาอยู่ทางตอนเหนือและตะวันออกมีแม่น้ำนครนายก ซึ่งมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาใหญ่และเขาเขียวไหลผ่าน

เนื่องจากขนาดของพื้นที่ของจังหวัดนครนายก มีประมาณ 4,000 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,500,000 ไร่ โดยเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่อุดมไปด้วยภูเขาและเป็นเนินสูง จึงอาจแบ่งพื้นที่ของจังหวัดออกได้เป็น 3 ตอน ดังนี้คือ

ก. **พื้นที่ราบใหญ่ตอนกลาง** คือ อาณาเขตอำเภอเมืองนครนายก และอำเภอปากพลี พื้นที่ราบในภาคนี้เป็นที่ ๆ มีดินดีและอุดมสมบูรณ์จึงเหมาะแก่การกสิกรรม พลเมืองส่วนมากในภาคนี้ประกอบอาชีพโดยทำนามากที่สุด นอกจากการทำนาแล้ว มีการทำสวนและไร้ตามแถบเชิงเขา และที่เนินสูงบางตอน

ข. **พื้นที่ราบสูงทางทิศเหนือ** ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอบ้านนา พื้นที่ตอนนี้สูงกว่าที่ราบตอนกลาง เนื่องด้วยภูมิประเทศบริเวณนี้มีเนินสูงและมีภูเขาติดต่อกันไป

ภูเขาที่นับว่าสูงและใหญ่ที่สุดในจังหวัดนครนายก คือ ภูเขาเขียว อยู่ทางทิศเหนือของจังหวัด สูงประมาณ 275 เมตร นอกจากนี้ก็มีภูเขาลูกเล็ก ๆ อีกมากมาย เช่น เขากระเหรียง เขาน้อย เขาแดง เขาชะโงก เขาต้ง เขาสาริกา เขาทุเรียน เขานางบวช เขาฝาละมี เขาพระและเขาแก้ว เป็นต้น บนเขาเหล่านี้โดยมากมีต้นไม้พ้อที่จะตัดมาทำประโยชน์ในการปลูกสร้างบ้านเรือน ทำฟืนและเผาถ่าน เขาบางลูกมีหินสีต่าง ๆ เช่น เขาแก้วมีหินสีชนิดหนึ่งเรียกว่าเขี้ยวหนุ่ฆาน โดยเฉพาะที่เขาชะโงก มีหินอ่อนใช้ทำภาชนะต่าง ๆ และใช้อิฐทนไฟ เป็นต้น

ค. **ที่ราบทางทิศใต้** ที่ราบตอนนี้อยู่ในเขตอำเภอเมืององครักษ์ เป็นที่ราบกว้างขวาง พื้นที่อุดมสมบูรณ์ดีซึ่งเหมาะแก่การทำนามาก

วิเคราะห์เพลงพื้นบ้านจังหวัดนครนายก

จากการสำรวจภาคสนามในจังหวัดนครนายก ผลปรากฏว่ามีเพลงพื้นบ้านคือ เพลงระบำบ้านนา และมีพ่อเพลงแม่เพลงที่มีจำนวนมาก และเป็นจังหวัดที่มีเพลงพื้นบ้านมายาวนาน อาจเนื่องจากจังหวัดนครนายกเป็นจังหวัดที่ประชากรมีอาชีพเกษตรกร ทำนาเป็นส่วนใหญ่ ทำให้มีเพลงพื้นบ้านเกิดขึ้นในจังหวัดนครนายก และยังพบพ่อเพลงแม่เพลง และผู้ที่เล่นเพลงพื้นบ้านในปัจจุบันมีมากกว่าจังหวัดที่อยู่ในภาคตะวันออก และยังเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกที่มีการแพร่กระจายของเพลงพื้นบ้านไปสู่พื้นที่จังหวัดในภาคตะวันออก และเป็นแม่แบบของเพลงพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงในระดับประเทศอีกด้วย

เพลงระบำบ้านนา

เพลงระบำบ้านนาเป็นเพลงพื้นเมืองในจังหวัดนครนายก ไม่ทราบแน่นอนว่ามีมาแต่เมื่อไร ยายทองอยู่แม่เพลงชาวนครนายกเกิด พ.ศ.2436 กลางสมัยรัชกาลที่ 5 กล่าวว่ามีกันตอนที่ตัวเองเริ่มเป็นสาว ถ้าก่อนหน้านั้นในแถบจังหวัดนครนายกมีเล่นแต่เพลงหน้าโง่หรือเพลงไซ่ กับเพลงที่ตัวเองหัดเล่นเป็นอาชีพคือ เพลงทรงเครื่อง เพลงฉ่อย ซึ่งนับเป็นเพลงสำหรับแสดงโดยตรง หากเชื่อตามที่ยายทองอยู่กล่าวเพลงระบำบ้านนาก็อาจเกิดเมื่อราวสมัยรัชกาลที่ 5 อาจได้แบบอย่างมาจากเพลงฉ่อย เพลงทรงเครื่องและเพลงหน้าโง่บ้างก็ได้

เพลงระบำบ้านนาเป็นเพลงที่แตกต่างจากเพลงระบำอีกชนิดหนึ่ง คือ เพลงระบำบ้านไร่ เหตุที่เรียกว่า “ระบำบ้านนา” เพราะกลุ่มผู้ศึกษาเพลงพื้นบ้านเรียกชื่อตามท้องถิ่นคือ อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก

แต่เดิมเพลงระบำบ้านนาคงเล่นกันสนุก ๆ ตามเทศกาล ต่อมาจึงเกิดมีคณะรับเล่นเป็นอาชีพขึ้น ซึ่งนิยมเล่นกันในแถบจังหวัดนครนายก ปราจีนบุรี และฉะเชิงเทราเท่านั้น ในเขตอื่นไม่นิยมเล่น เพราะพ่อเพลงแม่เพลงจะตระเวนเล่นในแถบนี้ ไม่ค่อยได้เข้าไปเขตอื่น สำหรับเพลงระบำบ้านนาที่ผู้สูงอายุชาวจังหวัดนครนายกอายุประมาณ 60 ปีขึ้นไปจะรู้จักกันดี บางคนยังร้องเล่นได้เป็นตอน ๆ แต่ไม่ได้ตั้งวงเป็นคณะ

นายเอนก นาวิกมูล ผู้ศึกษาเพลงพื้นบ้านได้กล่าวว่า เพลงระบำบ้านนาเป็นเพลงพื้นบ้านที่เล่นกันในจังหวัดนครนายก และจังหวัดใกล้เคียง อาจได้แบบอย่างมาจากเพลงฉ่อย เพลงทรงเครื่อง และเพลงหน้าโง่ เพราะมีการร้องโต้ตอบเป็นดับ ๆ (เรียกว่าแขวง) เช่น ชิงช้า ผูกรัก ลักหาพานี่ และเล่นเข้าเรื่องจำพวกลักษณะวงศ์ โกมินทร์

พระอภัยมณี จันทโครพ อัตราค่าจ้างในการเล่นไม่ค่อยแพงราว ๆ 300-400 บาท ภาระยะหลัง ๆ ก่อนเลิกเล่นทั้งคณะก็ราว 500-600 บาท แล้วแต่จะตกลงกัน

ภาระยะหลัง ๆ ตอนที่ร่ำวงเฟื่องฟูมาก เพลงระบำบ้านนาที่ชบเซาหลงและค่อย ๆ หยุตตัวเองทั้งเพลงและคนเล่น ที่สุดก็สลายตัวไปจึงทำให้เพลงระบำบ้านนาสูญหายไป เหลือแต่ความทรงจำของพ่อเพลงแม่เพลงและผู้สูงอายุเท่านั้น

องค์ประกอบการเล่นเพลง

1. พ่อเพลงแม่เพลงและลูกคู่

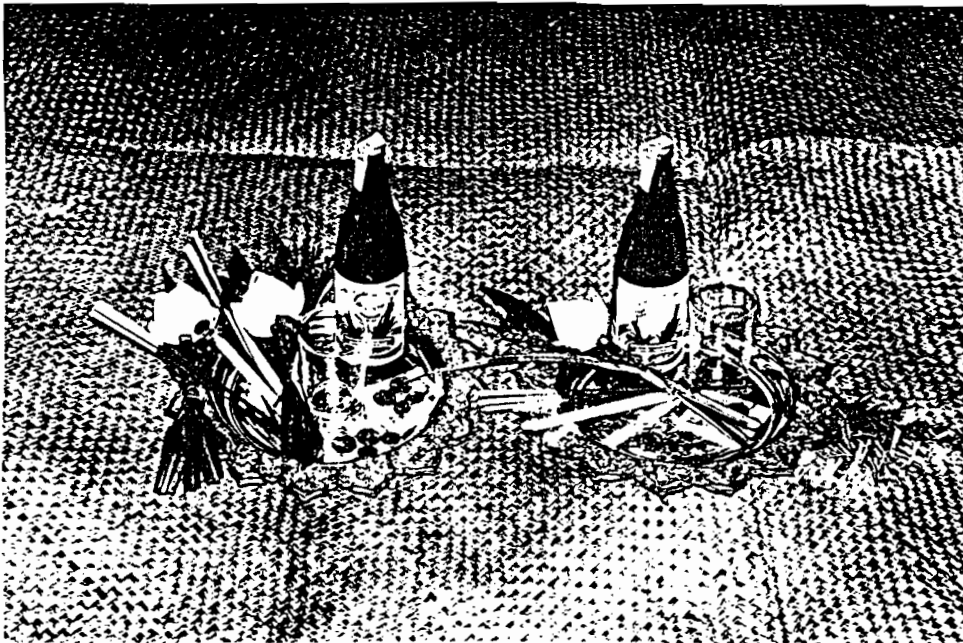
องค์ประกอบการเล่นเพลงระบำบ้านนาในส่วนนี้เหมือนกับการเล่นเพลงพื้นบ้านชนิดอื่น ๆ คือ ต้องมีพ่อเพลงแม่เพลงที่มีความสนใจและความสามารถในการร้องเพลงระบำบ้านนาและเพลงพื้นบ้านหลายชนิดได้เป็นอย่างดี เป็นผู้มีความประพฤติดี มีความซื่อสัตย์ บางคนมีความทันสมัยสนใจต่อเหตุการณ์บ้านเมืองก็จะนำเหตุการณ์เหล่านั้นมาร้องเป็นเนื้อเพลงระบำ

จำนวนพ่อเพลงแม่เพลงระบำบ้านนา ในการเล่นแต่ละครั้งไม่จำกัดจำนวน ผู้เล่นมีเพียงพ่อเพลง 2 คน แม่เพลง 2 คน ก็สามารถเล่นเพลงได้แล้ว สำหรับลูกคู่ นั้นอาจจะมีการผู้เล่นที่เพิ่งหัด หรือยังไม่ชำนาญนักมาเป็นลูกคู่ให้ แต่ส่วนใหญ่พ่อเพลงแม่เพลงมักจะเป็นลูกคู่เอง สำหรับจำนวนลูกคู่ นั้นไม่จำกัดจำนวนเช่นกัน

2. รูปแบบเพลงระบำบ้านนา

ก่อนการเล่นเพลงระบำบ้านนา นั้น จะเริ่มด้วยพิธีไหว้ครูเพื่อเป็นการระลึกถึงคุณครูบาอาจารย์ที่สั่งสอน พิธีไหว้ครูต้องไหว้ก่อนแสดงทุกครั้ง ซึ่งจัดทำเฉพาะที่การจัดเครื่องไหว้ครูจะจัด 2 ชุด แบ่งฝ่ายพ่อเพลงแม่เพลง ดังนี้

- เหล้าขาว 1 ขวด แก้วใส่เหล้า 1 ใบ
- พานใส่เครื่องไหว้ 1 พาน
- ดอกไม้
- เทียน 1 เล่ม
- ธูป 3 ดอก
- หมาก 1 คำ
- ยาเส้น
- เงินค้ายกครูคนละ 12 บาท
- ชันน้ำมันต์
- ไก่ต้ม หรือหัวหมู

ภาพที่ 6 เครื่องไหว้ครูของพ่อเพลงแม่เพลง

3. วิธีการไหว้ครู

พ่อเพลงแม่เพลงรินเหล้าใส่แก้ว จุดธูปเทียน ในแต่ละฝ่ายยกพานขึ้นเหนือศีรษะ ระลึกถึงครูอาจารย์ ทำนํ้ามนต์ดื่มพร้อมกับเหล้า เคี้ยวหมาก เป็นอันเสร็จพิธีการไหว้ครูอาจทำ พิธีมาจากบ้านที่เป็นจุดนัดรวมกันก่อนมาเล่นเพลงก็ได้

ภาพที่ 7 การไหว้ครูของพ่อเพลงแม่เพลง

4. ลักษณะคำประพันธ์

ระบำบ้านนามีรูปแบบที่ไม่แน่นอนตายตัว เนื่องจากเป็นการร้องต้นและ ใช้ปฏิภาณ รวมทั้งการทอดเสียงลงบางช่วง ดังนั้นการเขียนแผนผังของลักษณะคำประพันธ์ เป็น 2 แบบ ดังนี้

4.1 แบบที่ 1

รูปแบบ เป็นกลอนหัวเดียว

จำนวนคำ วรรคหน้า 7-10 คำ วรรคหลัง 7-8 คำ

สัมผัส คำสุดท้ายของวรรคหน้าสัมผัสไปยังคำที่ 5 ของวรรคหลัง

0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0 (0) 0 0
0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0 (0) 0 0

ตัวอย่างคำประพันธ์

ว่ามาเถอะแม่หนา น้องมาว่าคนละคำ	เรามาเล่นระบำ อย่าเป็นไร
วันนี้มาเล่น เล่นกันพอหอมปาก	เข้าเข้าเราก็จากกันไป

จังหวะ 5-5 / 5-2*

4.2 แบบที่ 2

0 0 0 0 0	0 0 0 0 0
0 0 0 0 0 0.....	0 0

หมายเหตุ เครื่องหมาย.....คือ ช่วงที่ลูกคู่ร้องรับ

ตัวอย่างคำประพันธ์

ก็ถ้าพี่รักจริง	ก็ให้พี่มาขอ
พ่อคุณจะวีร้อทำไม

จำนวนคำในแต่ละวรรคอาจยืดหยุ่นได้จาก 5-6 คำ

สัมผัส คำสุดท้ายของวรรคแรกไปสัมผัสสระกับคำที่สามของวรรคที่สอง บางครั้งอาจไปสัมผัสอักษรกับคำสุดท้ายของวรรคที่สองด้วย เพื่อความไพเราะแต่ส่วนมากมักจะสัมผัสที่เดียว

การสัมผัสมีลักษณะสัมผัสท้ายวรรคหลัง (กลอนสัมผัสท้าย) เหมือนกับเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ สัมผัสท้ายวรรคหลังนี้เรียกตามสระที่ลงท้ายวรรค ถ้าลงท้ายสระอา เรียกว่า **กลอนลา** ลงท้ายด้วยสระไป เรียกว่า **กลอนไล** (ใช้มากที่สุด) และ **กลอนสี** ฯลฯ

1. สุกัญญา สุจนายา 2525 : 67
2. สุกัศน์ ศรศักดิ์ 2529 : 19

ตัวอย่างคำประพันธ์

0 0 0 0 0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0 0 0	
0 0 0 0 0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0 0 0 0	
0 0 0 0 0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0 0 0 0	
0 0 0 0 0 0 0 0 0 0	0 0 0 0 0 0 0 0 0	

จำนวนคำในวรรคไม่แน่นอน แต่สัมผัสเกือบจะคงที่ คือ คำสุดท้ายของวรรคแรกจะสัมผัสกับคำที่ 5 และ 6 ของวรรคที่สอง และเมื่อขึ้นบทใหม่ก็เช่นเดียวกัน มีเสียงบังคับลงท้าย สระอา เหมือนกันหมด

กลอนที่ใช้ดำเนินเรื่อง

กลอนที่ใช้ดำเนินเรื่องจะเป็นลักษณะโต้ตอบกันระหว่างชาย-หญิง มีลักษณะการเกี่ยวพาราสีแทรกบ้างบางครั้ง

ตัวอย่างกลอนเพลงที่ใช้ในการแสดง

เรารักกันพี่เองมันไม่ได้กัน	เหมือนคนเขาโกยดินกัน...เข้ามาไว้
เรารักกันแม่เอยมันไม่ได้กัน	มาเถอะจับมือกันแล้วกลับ...ใจตาย

งานบวชนาค

อายุยี่สิบเอ็ดต้องเข้าอุปสมบท	เป็นลูกพระตถาคต...ครองไกร
แม่เอยอายุของเจ้าเมื่อย่างเข้ายี่สิบ	ให้พวกเจ้าที่เดียวรีบ...ไปไวไว
ให้ไปเข้าวัดหลานเอยเข้าวา	บวชสักหนึ่งทีเดียวพรรษา...ก็ยั้งได้

งานศพ

สังขารของเรามันไม่จีรังนับวันมันจะต้องพัง...ลงไป
คนเราเกิดมานะสังขารไม่เที่ยงแท้ เกิดมาเป็นหนุ่มแล้วจะต้องแก่...ไม่ว่าใคร

งานแต่งงาน

อายุของแม่สิบสามอานามของแม่สิบสี่ ควรจะมีสามี...ครองกาย
แม่คุณจะอยู่กันไปทำไมหนอให้ร่างกายของน้องแม่แก่ ควรจะหาสามีเลี้ยงแม่...ถึงจะได้
จะอยู่กันไปทำไมเถอะหนอยร่างกายของน้องจะเศร้า เน่าประมาณเกวียนเก่า...เกินกาย
เกวียนเก่าชำรุดที่เคลื่อนหมดคล้ายหมัน จะโยนหย่อยยาวยาน...ลงไป
ถึงน้องแม่จะดีลีน้องเอयरุกเร่ง จะคับปึงตึงเป่ง...ไปเมื่อไร
แม่จะไม่มีความสุขแม่จะบรรทุกของมาก ตรงขอบมันก็จะหัก...เสียหาย
ถึงน้องจะอยู่ให้มันเป็นสาวพี่กลัวไม่มีความสุข เหมือนแม่อุ้มเอาความทุกข์...เข้าไปไว้
ถ้าหากว่าหญิงไม่มีผัวมันเหมือนยังคร้วไม่มีฝา จะคุ้มเหยี่ยวคุ้มกา...มันไม่ได้
เถอะหนอยอีเหยี่ยวมันก็จะคว้าน้องเออีกำมันก็จะฉวย น้องจะเรียกใครมาช่วย...น้องได้
ถ้าหากว่าหญิงมีผัวนะเหมือนดังคร้วมีฝา เหมือนน้องนะมีเขี้ยวกระจำ...น้องเอยกก็เอาไว้ใช้

เวลาแก้กลอนอย่างไร

เวลาแก้กลอน จะแก้กลอนกันสด ๆ พอฝ่ายหญิงร้องมาก็แก้กลอนกลับทันที

ตัวอย่างเนื้อร้องเพลงระบำ

บทร้องเกริ่น

ยอกรเจ้าเออย
ชายหน้าขาว

ลูกจะขอวันทา
รำงามเออย

บทร้องไห้พระ

มือของลูกทั้งสิบยกขึ้นที่เดียวมาประสาน ลูกขอนมัสการ...ครุบา
 จะไหว้พระท่านไปเสียก่อนถึงกล่าวกลอนขึ้นตามหลัง ไปตามกรูที่ครุสิ่ง...สอนมา
 จะไหว้พระพุทธรูปที่ล้ำจะไหว้พระธรรมที่เลิศ จะไหว้พระสงฆ์องค์ประเสริฐ...สอนมา

บทร้องไห้บิดา-มารดา

จะไหว้บิดามารดรที่ท่านได้ป้อนข้าวปั้น มารดาได้ซุบเลี้ยงฉัน...เอามา
 นอนไปทั้งน้ำขุ่น ๆ มารดาท่านยังไม่อาบ ไปทั้งขมั้นหยาบ ๆท่านไม่ทา
 ครั้นมาลูกจะอ่อนมารดานะใส่เอวอ้อม เจ็บไข้ท่านยังกุม...รักษา
 นอนไปทั้งมัดแม่เอยทั้งไรไม่เคยให้ไต่ให้ดอม มารดาอุตสาศท์ถนอม...ถนอมฉันเลี้ยงมา

พอไหว้ครูเสร็จก็เชิญฝ่ายหญิง

บทร้องเชิญ

เชิญเอ๋ยเชิญลง ขอเชิญองค์แม่เอี่ยมละออ
 แม่เนื้อเหลืองเหมือนทองหล่อ ให้นำ่องลูกเลื่อนที่เดียวเอยครไร

ตัวอย่างกลอนเพลงในเรื่องการทำนา (บทร้องเกี่ยวพาราสิ และตัดพ้อต่อว่า)

เรื่องการทำนา

(ฝ่ายหญิง)

ไ้การทำน่านองจะว่าให้ฟัง นองจะยกตัวอย่าง...บอกให้
 แกจะเก็บขึ้นแตกหรือแกจะแบกหินหนี จนสิ้นกำหนดหมดปี...เปล่าไป
 ทั้งหนามหวายก็จะเกี่ยวทั้งหนามเล็บเปรี้ยวหรือก็จะเกาะ ไปเสียทุกเขี้ยวละเมาะ...ป่าไม้
 แม่เอยน้ำค้ำยอดไม้เพราะเวรไพโรสาดพราว จะคิดถึงนาเก่าเคยทำ...พีเอยเลี้ยงไก่

(ฝ่ายชาย)

ให้เขานาดำของนองนะทำสักบ่อน ถึงจะเป็นนาดอน...ทำได้
 เอาเถอะอันไหนมันเป็นโคกพีก็กะโกรกเอาน้ำเข้า ไม่ปล่อยให้ร้างว่างเปล่า...เสียทำไม
 หรือมีคนมาเขาคานองเอยเขามาว่าค้ำ เขาทำบ้างเว้นบ้าง...หรือยังง
 มาหลอกทำของนองเปล่า ๆ ไม่ให้ค่าเช่าแม่เลยสักเม็ด แม่เจ้าประคุณแม่ถึงได้เข็ด...มือชาย

ตกมาถึงมือพี่น้องถึงไม่ให้ชายเช่า
ค่าเช่าค่าทำนาคิดกันตามแม่เอยราคา
หรือจะคิดเป็นข้าวแม่เอยจะเอาของพี่ที่ถั่ง

กลัวพี่จะทำของน้องเปล่า ๆ ...หรือยังง
ก็สุดแต่เนื้อหา...ก็ไร
จะดวงให้เต็มกำลัง...ที่เดียวของชาย

(ฝ่ายหญิง)

เปล่าหรือเปล่าพี่เปล่า พี่คงจะเข้าใจเขว ไปเลยพ่อปูของน้องทะเล...บังใบ
ตั้งแต่เกิดมาเป็นนาไม่มีใครมาว่าเช่า ไฉยอดหญ้ากำลังจะยาว...ขึ้นใหม่ ๆ
แต่ว่านาของน้องมันมีแต่นารก มันมีแต่กอหญ้าาก...หญ้าไซ
แต่ไฉหญ้าแม่เอยสนับมันขึ้นมาทับอยู่บนสนุน พ่อจะมามุดหัวมุน...กันยังง
แต่ไฉหญ้าพี่เอยสนับมันขึ้นมาทับกันออกแน่น พ่อจะมาแหวกหญ้าแหวน...กันไม่ไหว

(ฝ่ายหญิงว่าลงจบเรื่องการทำนา)

พี่จะมาเช่านาดำพี่จะมาทำนาดอน
แกจะมาเช่าหาน้องไม่ดี
มีเอยอยู่บ้างเป็นเนื้อหาสามมุม

ให้ตรีกรอดูชะก่อน...ถึงจะได้
เพราะนาน้องมันก็ไม่มี...ที่ไหน
น้องปลุกเจ้าศาลพระภูมิ...เอาไว้

สถานที่ใช้ทำการแสดง

ส่วนใหญ่จะแสดงที่วัดเป็นส่วนมาก แต่ที่บ้านก็มีบ้างแล้วแต่จะหาไปแสดง
ที่วัด เช่น งานฉลองศาลาการเปรียญ งานฉลองกุฏิ หอระฆัง ฉลองพัทธศ เป็นต้น ที่บ้าน
เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

ก่อนจบการแสดงจะมีกลอนเพลงที่เรียกว่า “กลอนลา”

กลอนลา

มาเกี่ยวแกมจากเถิดเรมารักแกมลา
จำชื่อเอาไว้หนาให้ดูหน้าของพี่ไฉเหนอ
ว่าเถอะเรารักกันน้องเอยจะต้องจากกัน

มาสาวคะนองมองหน้า...พี่เอาไว้
สักเมื่อไหร่จะได้มาเจอ...ขวัญใจ
มาจับมือกับพี่แล้วกลั้น...แล้วกลั้นใจตาย

บทไหว้ครูหญิง

ฉันจะเริ่มเรื่องเรียนรู้อันไหว้ครูเริ่มเรียน
จะไหว้พระท่านไปเสียก่อนแล้วถึงจะย่อนไหว้ครู
มาถึงครูขีดครูเขียนถึงครูเขียนครูอ่าน
จะไหว้พระพุทธรูปพระธรรมทั้งองค์ที่สามจะไหว้พระสงฆ์
ฉันก็ไหว้ถึงพระอาทิตย์ พระจันทร์ทั้งพระอังคาร ราหู
ทั้งพระนเรศสีกาย อีกพระนารายณ์สี่กร

จะไหว้ครูขีดครูเขียน...ตัวใหญ่
ที่ลูกได้ร่ำเรียนรู้อันกราบไหว้
ท่านจอมพระอาจารย์...สอนลูกไว้
และพร้อมไปทั้งสามพระองค์...ฉันกราบไว้
ที่ส่งมาเป็นครู...ในฉันใด
ทั้งหลวงพ่อกี่พร้าสอน...ฉันกราบไว้

ตัวอย่างกลอนเพลงระบำเรื่องพระเวสสันดร

โดย คุณจันทร์ฉาย นวมนิ่ม เล่นเป็นพระนางมัทรี

ร้องบทมัทรีกัณฑ์ ทานกัณฑ์

ไต่ยินพระเวสสันดรส่วนฉันมัทรีไม่อยู่ข้า
นางจัดแจงแต่งตัวฉันยังไม่มัวอยู่ข้า
แล้วพากันจรดล
ออกจากคูหาก้อไม่ช้าอยู่นาน
แต่วันนี้ลูกจะมาอำลา
ลูกจะต้องไปกับพระเวสสันดร
ข้าแต่มัทรีคงจะอยู่ไม่ได้จะต้องไปกับผัว
ไม่ยินพระองค์ทรงขอไปทั้งสองกุมาร
อันตัดลูกตัดเด้ามัทรีเขาตัดไม่ขาด

จะไปค้ำนักกราบลา...หน่อไต้
เรียกขาลีและกัณฑ์หา...หญิงชาย
ไปด้วยกันสี่คน...รู้ไหม
หวังจะไปเฝ้าท่าน...กรุงสยชัย
องค์พระบิดา...ท่ายไท
ไปในดงหรือในดอน...ป่าไม้
ถึงทุกข์ยากลำบากตัว...มัทรีต้องไป
ท่านยังมีจิตคิดสงสาร...เสียงให้
ไม่เหมือนกับฝ่าพระบาท...จึงตัดได้

ตัวอย่างกลอนเพลงลา (ฝ่ายหญิง)

จะลาพี่ลาน้องไปทั้งพวกพ้องวงศา
ขึ้นชื่อว่าจากแล้วออกปากจะลา
ความจริงไม่ยากหรอกนะจะไปฉันอยากได้อยู่แล้วที่นี่ แต่จนใจฉันไม่มีที่...จะอาศัย
ถ้าหากมีที่จริง ๆ วารมเย็นถึงยังง

ไปทั้งพี่ป้าน้าอา...หญิงชาย
ไปทั้งน้ำหูน้ำตา...จะไหล
ถึงจำเป็นฉันอีกแล้วก็...ไม่ไป

ตัวอย่างคำประพันธ์

เอ๋อ เออ เอย.....
 เขาว่าผัวหาย จะต้องตามหา
 ผัวฉันมันไม่มา ต้องไป
 คำโบราณเข่าว่ากันมาเป็นท่าทางธรรม
 ว่าใจดีฉันก็จะจำใส่ใจ

5. ลำดับการร้องและเนื้อหา

ลำดับการร้องและเนื้อหาเพลงระบำบ้านนา ร้องกันเป็นบท ๆ บทละไม่ยาวนานัก
 ดังต่อไปนี้

5.1 บทไหว้ครูชาย พ่อเพลงร้องไหว้ครู โดยกล่าวถึงพระคุณของครูอาจารย์
 บิดา มารดา พระพุทธคุณ เทวดา ตลอดจนสิ่งศักดิ์สิทธิ์บันดาลให้การเล่นเพลงระบำบ้าน
 นาสัมฤทธิ์ผล ไม่มีอุปสรรคเล่นเพลงได้คล่องแคล่ว และเป็นการรำลึกถึงบุญคุณของท่านที่
 กล่าวถึง

ตัวอย่าง

พ่อเพลง : ยอกรซูลี

ลูกคู่ : เขาก็รำ งามเอย ยอกรซูลี สิบนีขึ้นวันซูลี เขาก็รำ งามเอย

พ่อเพลง : มาซิพ่อจึงวอนไหว้ ไปทั้งซ้ายขวา จะไหว้ครูบา (ลูกคู่ ซ้ำไว้) วันนี้จะไหว้
 พระพุทธ ลูกจะไหว้พระธรรม คุณที่มาแนะนำ (ลูกคู่รับ) กลอนลี
 ลูกร้องอะไร ขอให้เขาใจตล คล้าย ๆ เหมือนมนต์...ฤาษี
 ลูกไหว้ภาคน้ำ แล้วหันมาไหว้ภาคฟ้า ไหว้พื้นสุธา...แม่ธรณี

ลูกคู่ : ยอกรเจ้าเอย วันซูลี เขาวางามเอย

แม่ยอกรเจ้าเอย ให้ยกขึ้นวันซูลี เขาวางามเอย

5.2 บทเกริ่นชาย คือ พ่อเพลงร้องเชิญแม่เพลง ก่อนเชิญอาจารย์ร้องไหว้และ
 ขอร้องผู้ดูก่อน การร้องเชิญมีเนื้อหาเชิญชวนให้แม่เพลงมาเล่นเพลงกับตน และอาจกล่าวถึง
 เจ้าภาพ สาเหตุที่เล่นเพลง งานใด เป็นต้น การร้องเพลงเชิญแม่เพลงนั้น แม่เพลงถือว่าเป็น
 ธรรมเนียมที่ดี เพราะแม่เพลงจะไม่ออกไปเล่นถ้าไม่มีการร้องเพลงเชิญ

ตัวอย่าง

พ่อเพลง : พ่อไหว้ครูเสร็จสรรพแล้วขยับร้องเชิญแม่สาวระบำ ก็ถ้อยสุนทรغامขำ
 ขาน...ขานไซ

มาเถอะมาน้องมา มาร้องระบำ มาเล่นกันคนละคำ...มันจะเป็นไร

ลูกคู่ : ทำรำเจ้าเอ๋ย รำเอ๋ยไม่ไร เขาว่าเอ๋ย งามเอ๋ย (ซ้ำ)

พ่อเพลง : ว่ามาเถอะแม่น้องมา มาว่าคนละคำ เรามาเล่นระบำ...อย่าเป็นไร

วันนี้มาเล่น เล่นกันพอหอมปาก เข้า ๆ เราก็จาก...กันไป

เรามาเล่นเรื่องรัก เรามาชักเรื่องคลุม แม่คุณแม่อย่าเสียคุณ...เสียตาย

จะเนิ่นอยู่นัก น้องจะชักอยู่ซ้ำ ว่าพระสุรียา นั้นแหละจะไม่ (ซ้ำไว้)....

คอยใคร

5.3 บทไหว้ครูหญิง แม่เพลงเมื่อได้ยินพ่อเพลงร้องเพลงเชิญแล้วก็จะไหว้ครู

เนื้อหาเหมือนพ่อเพลง

ตัวอย่าง

แม่เพลง : ยอกรเจ้าเอ๋ย ลูกจะขอวันทา

ลูกคู่ : เขาร่างงามเอ๋ย ยอกรเจ้าเอ๋ย ลูกจะขอวันทา เขาร่างงามเอ๋ย

แม่เพลง : มือลูกสิบนิ้ว ยกขึ้นหว่างคิ้ว (ฉาดซา) เสมอเศียร ต่างดอกไม้รูปเทียน (ฉาดซา)

ขอบุชา

จะไหว้บิดามาตุเรศ เบื้องก่อก่อกุของข้าพเจ้า พระคุณล้นเกล้าจนใหญ่มา

อุตสาห์ไกวเปลเห่กล่อม ไม่ให้เรือดไต่ไรตอมหน้าดา

แม่เอ๋ยอยู่ไฟเสียแทบจะตาย เสียไปทั้งเป็น แม่จะร้อนหรือเย็นไม่ว่า

แม่ขึ้นกระดาน

ไฟจนหลังไล่ถลอก หน้าดำซ้ำชอก...เหลือทน

ลูกจะยกคุณพระมารดาแม่เจ้า วางไว้เหนือเกล้าเชียวนะพ่อหนาเกศา

ลูกคู่ : (ยอกรเจ้าเอ๋ย)

5.4 บทเกริ่นหญิง คือ แม่เพลงจะร้องรับพ่อเพลง อาจมีการไหว้ผู้ชมก่อน แล้วจึงร้องรับว่าได้ยินเสียงใครมาเรียกชวน

ตัวอย่าง

แม่เพลง : ได้ยินเสียงแจ้วๆ เข้ามาแจ้หู่เจ้า มาจะประสานข้า
 น้องยังไม่แนสำเนียง (ฉาดซา) เอ้ พ่ออยู่ที่ช่องไหน
 เสียงใครมาร้องเรียกอยู่ที่ทางหลังบ้าน เห็นจะเป็นพวกขาอทาน คนใด
 เอ๊ะนี้พวกขาอทาน ทำไมมันไม่ดีโทน ทำไมไม่ร้องตะโกน เจียวนะพ่อนะ
 ก็หา...ร้องตะโกน (ฉาดซา)

5.5 บทแต่งตัว คือ เมื่อแม่เพลงร้องรับแล้ว แม่เพลงจะแต่งตัวลงไปหาฝ่ายชาย โดยสมมุติว่าอยู่บนบ้านแล้วลงไปหาฝ่ายชายข้างล่าง

ตัวอย่าง

แม่เพลง : น้องก็หยิบผ้าแพร พาดบ่าสวยจริง ไ้หู่ก็ใส่ดั่งดั่ง ไว้ข้างใต้
 หวีละน้อย เอามาซอยเสย เส้นผมน้องเลย กระจาย
 พอหวัดกไปชะเส้น น้องก็เห็นงาม น้องก็หยิบเอาน้ำ (เจียวนะพ้อ) มันใส่
 พอหยิบแหวนน้อยพลอยนพรัตน์ได้สิบสองนักกษัตริสรวมใส่
 มาเถอะพวกเรากแมมาอยู่ช้ำ เอ๊ะ พวกผู้ใด ใครมายังไง
 น้องลงมาพ้อคุณชะเคหา ก็ได้ช้ำอยู่นาน ก็โมเมเถอะแกก็มากันทำไม
 เสียงพ้อยกมือกวักแม่เอ๋อไปป้อองหน้า ก็โมเมเถอะแกก็มากันทำไม
 ถ้าพ้อธุระเย็น พ้อเอ๋อก็ให้หยุดก่อน มาเถอะชะธุระร้อนก็ให้พวกแกเลยไป

5.6 บทประ คือ พ่อเพลงแม่เพลงร้องโต้ตอบกัน มีเนื้อหาเกี่ยวกับ

- **ชมโฉม** พ่อเพลงจะชมความงามแม่เพลง
- **ประชด** เปรียบเทียบรูปร่างหน้าตาฝ่ายตรงข้ามกับสิ่งต่าง ๆ ในทางไม่ดี
- **ฝากรัก** พ่อเพลงร้องเกี่ยวฝากรัก แม่เพลงร้องแก้บ้ายเบียง อาจ

เกี่ยวงอนถึงประวัติฝ่ายชาย แต่ในที่สุดก็เอียงเอนตามภูมิรัฐของฝ่ายชาย โดยยึดเรื่องศาสนา หรือความรู้เกี่ยวกับงานที่ตนไปเล่นการครองเรือน ซึ่งพ่อเพลงต้องมีภูมิรัฐพอควร ถ้าฝ่ายชายตอบถูกก็อาจพูดถึงเรื่องแต่งงาน

ตัวอย่าง

พ่อเพลง : ก็มาชวนกันเล่นระบำ ว่าแม่เอ๋ยกันคนละคำ ไม่เป็นไร
 นาน ๆ เจอที่ปีเจอหน ไม่รู้ว่ายากจนกันยังง
 นาน ๆ เจอที่ปีเจอหน คนมันต่างตำบลมาไกล
 ฉันไม่ใช่พ่อบุญปลูก ถามว่าทุกวันมีทุกข์ อะไร.....

แม่เพลง :
 ถามว่าโยธินพี่เอ๋ย ทำกินอะไร

5.7 บทปฏิพากย์ มักนิยมเนื้อหาต่อไปนี้

- **สู้ขอ** แม่เพลงบอกให้พ่อเพลงมาสู้ขา พ่อเพลงจะหาผู้ใหญ่มาสู้ขอ โดยมากพ่อเพลงมักมีฐานะไม่ดี โดยพ่อเพลงพรรณนาถึงผู้ใหญ่อย่างละเอียด ได้แก่ รูปร่าง ลักษณะการแต่งกาย การเดินทาง แม่เพลงมีผู้ใหญ่มารับ พ่อเพลงแม่เพลงร้องปะทะคารมกัน เนื้อหาเป็นไปในเชิงปฏิพากย์

- **ลักหาพาหนี** ถ้าสู้ขอไม่สำเร็จก็จะพากันหนี โดยพ่อเพลงกล่าวถึงความยากจนให้ฝ่ายหญิงเห็นใจ จากนั้นจึงนัดกันหนี มีผู้ดูดันทางให้

หมายเหตุ บทสู้ขอ และบทลักหาพาหนี อาจเล่นบทลักหาพาหนีก่อน จึงมาสู้ขอภายหลังได้

- **ชิงชู** มีเนื้อหาว่าเมื่อสามีห่างจากภรรยาไปไกล เช่น เกณฑ์ทหารไปไกล ๆ พ่อเพลงจะกล่าวถึงการจากลูกเมียไปไกลอย่างอาลัย จนบางครั้งทำให้ผู้ฟังร้องไห้ เมื่อพ่อแม่ไม่อยู่จะมีชายอื่นมาหลอกลวงภรรยาว่าสามีตายแล้ว นำกระดูกสัตว์มาอ้างให้ภรรยาดู ภรรยาร้องไห้คร่ำครวญอาลัยรัก จากนั้นเตรียมเงิน เสื้อผ้า ตามผู้แอบอ้างไปทำศพสามี แต่เมื่อถึงกลางป่าก็มักตกเป็นภรรยาของผู้แอบอ้าง ต่อมาเอสามีกลับมาพบเข้า มีการต่อว่า เหตุการณ์ถึงโรงถึงศาล

- **ตีหมากผัว** เป็นลักษณะตรงข้ามกับชิงชู คือ พ่อเพลงออกจากบ้านไปแล้วได้ภรรยาใหม่ โดยหลอกภรรยาใหม่ว่าตัวเองโสดหรือเป็นหม้ายแล้วพากลับบ้าน ตอนสนุกคือ ภรรยาใหม่และเก่าปะทะคารมกัน

5.8 บทที่มีเนื้อเรื่องเป็นนิทานพื้นบ้านหรือชาดก เช่น จันทโครพ

ไกรทอง พระเวสสันดร พระอภัยมณี ลักษณะวงศ์

5.9 บทเบ็ดเตล็ดหรือแขวง คือ พ่อเพลงสันนิษฐานว่ามาจากแอบแฝง สามารถเล่นตอนใดก็ได้ แทรกลงไปเนื้อหาเป็นปฏิพากย์ ได้แก่

- **แขวงนา** คือ การเข้าที่นาของแม่เพลงทำ
- **แขวงหมอ** คือ พ่อเพลงเป็นหมอแผนโบราณที่ใช้รักษาโรคแต่ละชนิด

อาจบอกตำรายาแผนโบราณด้วย

- **แขวงเกวียน** คือ พูดเรื่องการสร้างและส่วนต่าง ๆ ของเกวียน
- **แขวงไก่** คือ การกล่าวถึงการตีไก่ของพ่อเพลงแม่เพลง
- **แขวงหาปลา** คือ พ่อเพลงกล่าวถึงวิธีหาปลา
- **แขวงทำกับข้าว** คือ แม่เพลงเชิญพ่อเพลงชิมฝีมือทำกับข้าวของตน

และอาจบรรยายวิธีการทำกับข้าวแต่ละอย่าง

5.10 บทจาก หรือเพลงลา (เกี่ยวแกมจาก) เป็นการร้องลาระหว่าง พ่อเพลง แม่เพลง รวมทั้งลาผู้ชม และร้องตอนจบการเล่นเพลง

6. เครื่องกำหนดจังหวะ

การเล่นเพลงระบำบ้านนาไม่มีดนตรีประกอบ แต่ใช้การกำหนดจังหวะด้วยการปรบมือของผู้เล่นและลูกคู่

7. ทำรำ

เป็นทำรำแบบพื้นบ้าน ไม่มีรูปแบบและชื่อทำรำ

ทำรำแม่เพลง เป็นทำรำที่ยืนอยู่กับที่มือตั้งวง กรีดมือขึ้นลงพร้อมทั้งย่อเข่า บางครั้งต้องทำท่าประกอบเนื้อเรื่องบ้าง เช่น ชี้นิ้วกรีดกราดไปที่ฝ่ายชาย

ทำรำพ่อเพลง เป็นทำรำที่ยืนอยู่กับที่เช่นกัน มือตั้งวงกว้าง กรีดมือสลับขึ้นลง ก้าวขายย่อเข่า

ในบางครั้งพ่อเพลงและแม่เพลงอาจรำตามกันบ้าง

ภาพที่ 8 ทำรำเพลงระบำบ้านนา

8. การแต่งกาย

การแต่งกายแบบชนบทในอดีต แม่เพลงหมสไบเฉียง และนุ่งโจงกระเบน ใส่เสื้อแขนกระบอกมีผ้าพาดไหล่ แต่ปัจจุบันใส่เสื้อและนุ่งโจงกระเบน อาจมีผ้าเป็นสไบห่มพาดไว้ แม่เพลงจะมัดแป้งทาปาก ใส่หน้าหอม บางครั้งอาจมีเครื่องประดับด้วย และมีดอกไม้ทัดหู

พ่อเพลง ใส่เสื้อคอกลมนุ่งโจงกระเบน มีผ้าขาวม้าเคียนอยู่ อาจมีผ้าพาดไหล่ ประแป้งหรืออาจแต่งกายให้เข้ากับเนื้อเรื่อง ถ้าเล่นเพลงโดยมีเนื้อหาเป็นนิทานพื้นบ้านต่าง ๆ

9. โอกาสที่เล่น

สมัยก่อนจะเล่นในงานบวช กฐิน ผ้าป่า แล้วแต่ผู้ว่าจ้างไปเล่น ส่วนใหญ่เป็นงานมงคล เวลาที่เล่นเป็นเวลากลางคืน สถานที่เล่นมักเล่นบนพื้นที่ยกสูงปลูกเป็นโรงขึ้นหรือเล่นบนบ้านก็ได้

บทเพลงระบำบ้านนา

บทไหว้ครูชาย

- พ่อเพลง** : ยอกรเจ้าเอ๋ย สิบนิ้วขึ้นวันซูลี
- ลูกคู่** : เขารำ งามเอ๋ย ยอกรเจ้าเอ๋ย สิบนิ้วขึ้นวันซูลี เขารำ งามเอ๋ย
- พ่อเพลง** : มาซิพ่อจะวอนไหว้ ไปทั้งซ้ายขวา
จะไหว้ครูไหว้บา (ตรงกลางนี้ลูกคู่สอดว่า “ซาไว้” ทุกครั้ง ยกเว้นตอนลงเพลง
พ่อเพลงจะไม่เว้นช่วงนี้ให้) วันนี้
จะไหว้พระพุทธรูป ลูกจะไหว้พระธรรม
คุณที่มาแนะนำ กลอนลี
ลูกร้องอะไร ขอให้เขาใจدل คล้าย ๆ เหมือนมนต์ฤาษี
ลูกไหว้ภาคน้ำ แล้วหิน (หัน) มาไหว้ภาคฟ้า ไหว้พื้นสุธาแม่ธรณี
- ลูกคู่** : ยอกรเจ้าเอ๋ย สิบนิ้วขึ้นวันซูลี เขารำ งามงามเอ๋ย
ยอกรเจ้าเอ๋ย สิบนิ้วขึ้นวันซูลี เขารำ งามงามเอ๋ย (รับสองเที่ยว)
ลูกร้องอะไรขอให้แคล้วคล่อง ไปทั้งทำนดทำนอง กลอนลี
ลูกไหว้บิทร หันมาไหว้มารดา ที่ปกปักรักษามาหลายปี
ได้อุ้มอุทร เอ่ยท่านได้ป้อนข้าว ตั้งแต่เย็นจนเช้า วันนี้
ลูกประดิษฐ์คิดกลอนถ้อยสุนทรขอให้คล่อง ไปทำนดทำนอง กลอนลี
ขอให้เข้าใจดลเถอะเอ๋ยครุบา เมื่อลูกจะลั่นวาจาให้เข้าใจ
- ลูกคู่** : ยอกรเจ้าเอ๋ย (ต่อจากนี้ไป รับเที่ยวเดียว)
- พ่อเพลง** : ไหว้เจ้าพ่อบางลูกเสือที่เคยศักดิ์สิทธิ์ ที่รานรอนมีฤทธิ์ ฤทธิ์
ที่ได้รานรอนตัวท่านมีฤทธิ์ ขอให้มาศักดิ์สิทธิ์ คีนนี้
ถ้าแม่หญิงใดใครเอ๋ยจะเข้าสู่ ขอให้มันแพ้วไปในทำนองกลอนลี
- ลูกคู่** : ยอกรเจ้าเอ๋ย...
จบบทไหว้ครูชาย ต่อไปหญิงไหว้ครู

บทไหว้ครูหญิง

- แม่เพลง** : ยอกรเจ้าเอ๋ย ลูกจะขอวันทา
- ลูกคู่** : เขาร่างามเอ๋ย ยอกรเจ้าเอ๋ยลูกจะขอวันทา เขาร่างามเอ๋ย
- แม่เพลง** : ก่อนจะวาระบ่า ยกมือขึ้นประจำเหนือเศียร
 ขอให้ฉันว่าแนบเนียน ไปเหมือนกลองรำมานะ
 จะไหว้พระพุทธรูปที่ล้ำ จะไหว้พระธรรมที่เลิศ
 ไหว้พระสงฆ์องค์ประเสริฐ ในศาสนา
 ไหว้พระภูมิเจ้าที่ ไหว้แม่ธรณี ดงคา
- ลูกคู่** : ยอกรเจ้าเอ๋ย ลูกจะขอวันทา เขาร่างามเอ๋ย (รับ 2 เที้ยว)
- แม่เพลง** : ที่ลูกนั่งที่ตื้นลึกหนาบาง ทุกแหล่งหล้า
 ขอไหว้ครูระบำ ที่ได้รำเรียนมา
 ถ้า मैंชายโตมาสู้ฉัน ขอให้ยืนตัวสันเหมือนกับเมายา
 ได้ยืนแจ้ว แจ้ว แต่พอแว่วสำเนียง
 ได้ยินเสียง เรียกหา
- ลูกคู่** : ยอกรเจ้าเอ๋ย (ต่อจากนี้ รับเที้ยวเดียว)
- แม่เพลง** : ทำรำเจ้าเอ๋ย รำเอ๋ยไม่ไล
 ได้ยินเสียงแจ้วแจ้วแว่วสำเนียง พอได้ยินเสียงว่ามันเป็นใคร
 เป็นพวกขอทาน ทำไมจึงไม่มีโทษ
 อีกใครมาร้องตะโกน หาใคร
 สาวน้อยเยื้องย่าง เข้าในห้องเครื่องแปง
 พรางก็ตบแต่งร่างกาย เอาผ้าม่วงมานุ่งนอก
 เอาเสื้อดอกมาใส่ใน เอาหวีน้อยมาสอยเสย
 ผมน้องก็เลยหายกระจาย เสกแปงผัดหน้าแล้วลงมหานิยม
 ให้ผู้ชายหลงลม ด้วยกลอนไล
- ลูกคู่** : ยอกรเจ้าเอ๋ย
- แม่เพลง** : เอาหวีน้อยมาสอยเสย ผมน้องเลยหายกระจาย
 ผมน้องก็เห็นจะไม่งาม น้องก็เห็นจะไม่งาม
 พรางก็หยิบน้ำมันใส่ นิ้วใส่แหวน แขนใส่สร้อย
 อีฉันก็ดูยิ้มน้อย ยิ้มใหญ่
- ลูกคู่** : ยอกรเจ้าเอ๋ย

- แม่เพลง** : ดินเหยียบหัวฟาก
 สองเท้าก้าวลง
 อีกดินเหยียบบันได
 สาวเท้าก้าวดิน
 พอเหลือบเห็นคนนึกจนยั้ง
 จะเรียกขวัญเอ๋ยขวัญมา
 ความเอ๋ยน้องกลัวเล่นเอาตัวน้องสั้น
 ขวัญของน้องหุดจนตัวเย็นเป็นเหน็บ
 จึงถามว่านายจ่านาย
 นายนำสินคำ
 เจ้าพรมเทียม
 เป็นผืนผ้าแพ
 เป็นพ่อค่านอกเขต
 มาจากบ่อไพลินแพทาย
 แกมาโกนผมเปีย
 แกเป็นคนไทยทำไมไม่ถอดดาทั้ง
- ลูกคู่** : ยอกรเจ้าเอ๋ย
- แม่เพลง** : หรือแกเป็นตุลาการเทียบมาตรวจการ
 หรือมาตรจค่านาเที่ยวมาหาค่าน้ำ
 หรือเป็นกระสือมาหากินนอกศาลมารับเครื่องเช่นกระบาล
 อยากจะกินหมากเป็น
- ลูกคู่** : ยอกรเจ้าเอ๋ย
- แม่เพลง** : เชิญแวะขึ้นมาที่บ้าน
 มากินหมากสูบยา
 ถึงจะยากจนฉันจะคันจะคว่ำ
 ห่อข้าวตังกับหนังปลาสด
 มากินหมากหนีบกับใบพลูหนาบ
 ถ้าถึงยามมีพี่เอ๋ยพี่ช่วย
 ถ้าพี่กลัวน้องไม่มีให้
- ลูกคู่** : ยอกรเจ้าเอ๋ย
- อีกดินเหยียบหัวตรง
 บันได
 อีกดินหนึ่งไผ่ลงดิน
 เดินไป
 เล่นเอาจนมิ่งจนขวัญหุดหาย
 ขวัญจะไปกลัวคนบ้าน้ำลาย
 ไปจนมิ่งจนขวัญหุดหาย
 เนื้อน้องพลอยเจ็บทั้งเนื้อนอกเนื้อใน
 ไปไหนกันมา
 เอามาขาย
 ม่วงเทียมไหมแท้
 ม่วงไหม
 มาขายเพชรขายนิล
 รูปแกเหมือนเจ๊กทำไมไม่เล็กเหมือนเตี้ย
 เมืองไทย
 ดูเจ้าพวงจับบั้งของน้องรำไป
- ให้ไพร่สมไพร่ส่วย รอบไซ
 บึงท่อป่อลำธารใด
 พลุใบ
- มารับประทานน้ำท่า
 กันเสียก่อนค่อยไป
 ฉันจะหุงจะหาห่อให้
 ห่อให้พวกพี่ทิดแกสบาย
 ยาเส้นหยาบสักขยุ่มใหญ่ ๆ
 ย้อนเข้ามาเป็นหน่วยหมากใน
 ของฉันก็กินแก้หมากลูกใหญ่

บทเบ็ดเตล็ด ด้นเรื่องการเข้านา

<p>พ่อเพลง : สงสารคนจนที่เขาไม่มีงานทำ ไปทำนาเขาก็ไม่ได้ข้าวมากน้อย แต่คนทำมันแสนจะซ้ำเหลือทน กรำฟ้าหรือก็ทนกรำฝนก็ลำบาก บางคนรวยเขาก็อีนิจจัง กรรมเอ๋ยกรรม คนทำนาแล้วไม่กล้าจะคุย มานะมานะสู้สละทำกิน</p>	<p>เขาอดสำหรับหน้าดำ (ซาไว้) แดดตาย ปีละร้อยสองร้อย เจ้าของเอาไป ต้องกรำฟ้ากรำฝน เรื่อยไป ไปเสียด้วยความจนยากยิ่งใหญ่ เอาไร่ละห้าถึง ต้ายตาย เพราะเราไม่มีนาทำ จะทำยังไง มันจะต้องใส่ปุ๋ย ทำไป จะจ่ายหนี้จ่ายสิน เขาไป</p>
---	--

พ่อเพลงแม่เพลงระบำบ้านนา

สำหรับยายทองอยู่กับจังหวัดนครนายก ยายทองอยู่ได้มาเล่นเพลงระบำบ้านนา รวมทั้งการสัมภาษณ์ โดยได้รับการติดต่อจากอาจารย์ปริศนา สำราญกิจ ให้มาสัมภาษณ์และสาธิตในวิชาภาษากับวัฒนธรรม และได้รับการติดต่อให้มาแสดงให้กับศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครนายกในงานเอกลักษณ์ไทย งานสมโภชฉลองกรุงฯ 200 ปี งานนิทรรศการภาษาไทย การบันทึกเทปโทรทัศน์ประกอบการสัมภาษณ์ของฝ่ายประชาสัมพันธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และงานของทางจังหวัดนครนายก

ยายทองอยู่กับการเรียนการสอน ได้มาให้สัมภาษณ์และสาธิตในวิชา ท. 051 ภาษากับวัฒนธรรม การจัดนิทรรศการของหมวดวิชาภาษาไทย และได้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการเล่นเพลงพื้นบ้านด้วย

การเล่นเพลงระบำบ้านนาในจังหวัดนครนายก อาจารย์ปริศนา สำราญกิจ ได้ประสานงานขอความช่วยเหลือให้พ่อเพลงแม่เพลงระบำบ้านนา โดยเฉพาะคณะ ส.อรุณรังษี ได้แก่ หัวหน้าคณะ นายแสวง ดอกบัว นายเลี่ยม ชื่นอารมณ์ นางเตี้ย ช่างเฉลิม นางมะลิ มุลศรี ภายหลังเมื่อนายเลี่ยมและนางเตี้ยเสียชีวิตลง ก็ได้นายโท้ ไม่ทราบนามสกุล มาเป็นลูกคู่โดยพ่อเพลงแม่เพลงเหล่านี้ท่านก็ให้ความอนุเคราะห์ในทุกงานที่ได้มาติดต่อ เช่น งานของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครนายก โดยเฉพาะงานมรดกไทยของจังหวัดนครนายก สอนและสาธิตวรรณกรรมท้องถิ่น

ภาพที่ 9

ศิลปินพื้นบ้านเพลงระบำบ้านนา

เพลงระบำบ้านนาในจังหวัดนครนายก มีศิลปินพื้นบ้านที่เป็นพ่อเพลงแม่เพลง มีชื่อเสียง และเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่นักนิยมเพลงพื้นบ้านทั่วไป หลายคนด้วยกัน อาทิเช่น นางทองอยู่ รักษาผล ศิลปินพื้นบ้านดีเด่นของชาติคนหนึ่ง โดยได้รับการพิจารณาคัดเลือกให้เป็นบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมสาขาเพลงพื้นบ้าน เมื่อ พ.ศ.2525 นอกจากนั้นยังมี พ่อเพลงแม่เพลงอีกหลายคน เช่น นายผล พิสดาร นางพร้อม สีดำ ฯลฯ แต่เป็นที่น่าเสียดาย ศิลปินพื้นบ้านเหล่านี้เสียชีวิตลงก่อน อย่างไรก็ตามยังมีการสืบทอดเอกลักษณ์เพลงพื้นบ้าน ระบำบ้านนาสืบมาอีกหลายคนด้วยกัน ซึ่งผู้จัดทำได้รวบรวมรายชื่อและประวัติของศิลปินพื้นบ้านเพลงระบำบ้านนาในจังหวัดนครนายกที่ยังมีชีวิตและมีผลงานปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ดังนี้

รายชื่อพ่อเพลง

1. นายแสวง ดอกบัว
2. นายเลี่ยม ชื่นอารมณ์
3. นายห่อ แจ่มมี
4. นายลอง นิมนวล
5. นายสำราญ แจ่มมี

รายชื่อแม่เพลง

1. นางเตี้ย ช้างเฉลิม
2. นางช้อย มูลศรี
3. นางประยูร ประจงมูล
4. นางสาว แจ่มมี
5. นางจันทร์ฉาย ทองประมูล
6. นางจันทร์ฉาย นวมนิ่ม

การเล่นเพลงระบำบ้านนาแต่เดิมไม่มีการรวมตัวจัดตั้งเป็นคณะ จึงไม่มีการตั้งชื่อคณะ แต่เมื่อมีงานก็จะเรียกไปเล่นเป็นหมู่พวก และมีการเรียกชื่อพ่อเพลงแม่เพลงที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในการเล่นครั้งนั้นเป็นหัวหน้า ด้วยสาเหตุนี้ในระยะต่อมาก็เกิดเป็นคณะเพลงระบำบ้านนาขึ้นมา เช่น

1. คณะ ส.อรุณรังษี นายแสวง ดอกบัว เป็นหัวหน้าคณะ มีผู้ร่วมคณะ ได้แก่

- นายแสวง ดอกบัว
- นายเสียม ชื่นอารมณ์
- นางเตี้ย ช้างเฉลิม
- นางช้อย มูลศรี
- นางประยูร ประจงมูล (เป็นบางครั้ง) ภายหลังมี นายโท เป็นลูกคู่ด้วย

สำหรับคณะนี้ไปเล่นสถานที่ต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะยุคฟื้นฟูเพลงพื้นบ้าน โดยกลุ่มเพลงพื้นบ้านภาคกลาง ผู้นำไปแสดงคือ นายเอนก นาวิกมูล โดยเฉพาะสมัยที่นางทองอยู่ รักษาผล แม่เพลงระบำบ้านนายังมีชีวิตอยู่ ได้ไปแสดงที่ธนาคารกรุงเทพฯ สาขาผ่านฟ้า สาธิตการแสดงที่วิทยาลัยครูพระนคร ฯลฯ ส่วนในจังหวัดนครนายก นางปริศนา สำราญกิจ เป็นผู้ส่งเสริมนำไปแสดงในงานศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครนายก งานเอกลักษณ์ไทย ฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 200 ปี เป็นต้น

2. คณะสว่างศิลป์ เป็นพ่อเพลงแม่เพลงแถบตำบลพรหมณี อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก นายสว่าง แจ่มมี เป็นหัวหน้าคณะ มีผู้ร่วมคณะ ได้แก่

- นายสว่าง แจ่มมี
- นายหอ แจ่มมี
- นายลอง นิ่มนวล

- นางจันทร์ฉาย ทองประมูล
 - นายสำราญ แจ่มมี
 - นางจันทร์ฉาย นวมนิ่ม
- สำหรับคณะนี้เล่นตามงานทั่วไป ตามที่มีผู้มาว่าจ้าง

พ่อเพลงแม่เพลงคณะสว่างศิลป์

1. **นายห่อ แจ่มมี** อายุ 62 ปี อยู่บ้านเลขที่ 136 หมู่ 4 ตำบลพรหมณี อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก อาชีพทำนา ฝึกเพลงระบำบ้านนาครั้งแรกกับปู่กลาย ทองประมูล ปัจจุบันบวชเป็นพระวัดเอี่ยมประดิษฐ์ นายห่อยังเล่นเพลงระบำบ้านนาอยู่ แล้วแต่จะมีผู้ว่าจ้าง มีเสียงใหญ่ฟังชัด ภาษาเพลงระบำ เรียกว่า เสียงมหาพน
2. **นางสว่าง แจ่มมี** อายุ 60 ปี อยู่บ้านเลขที่ 136 หมู่ 4 ตำบลพรหมณี อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก เป็นภรรยาของนายห่อ มีเสียงดังฟังชัด ภาษาเพลงระบำ เรียกว่า เสียงมัทรี
3. **นางสาวพร้อม สีดำ** อายุ 59 ปี อยู่บ้านเลขที่ 136 หมู่ 3 ป่าสั่น ตำบลพรหมณี อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก เล่นเพลงได้ดี เสียงค่อนข้างใหญ่ ฟังชัด มีความถนัดในดับเพลง
4. **นางจันทร์ฉาย ทองประมูล** อายุ 65 ปี อยู่บ้านเลขที่ 56 หมู่ 4 บ้านป่าสั่น ตำบลพรหมณี อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก จบ ป.4 เป็นหลานปู่กลาย จึงมีความชำนาญกลอนพรด (ตัน) มีเสียงเล็ก บางครั้งสูง ฟังไม่ชัด
5. **นายลอง นิ่มนวล** อายุ 68 ปี อยู่บ้านเลขที่ 56 หมู่ 4 บ้านป่าสั่น ตำบลพรหมณี อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก อาชีพทำนา เป็นสามีของนางจันทร์ฉาย สนใจเพลงระบำบ้านนา แต่ร้องไม่ค่อยถูก คอยช่วยนายห่อเพื่อไม่ให้เหนื่อยมาก
6. **นายสำราญ แจ่มมี** อายุ 68 ปี อยู่บ้านเลขที่ 136 หมู่ 14 ตำบลพรหมณี อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก
7. **นางจันทร์ฉาย นวมนิ่ม** อายุ 72 ปี อยู่บ้านเลขที่ 222 หมู่ 3 ตำบลพรหมณี อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

เกร็ดเล็ก ๆ น้อย ๆ ของ ยายทองอยู่ รักษาพล
จากหนังสือสารานุกรมเพลงพื้นบ้านภาคกลางของนายเอนก นาวิกมูล

ประวัติของฉัน

เอ๋ย...ฉันเป็นลูกคนแรก พ่อฉันก็อยู่
แม่ฉันจะบอกให้รู้ จริงใจ
แม่ทองอยู่ แม่เนื้อแน่น
ฉันจะบอกพ่อแสนอาลัย
พ่อฉันชื่อต้อย แม่ฉันชื่อนกแก้ว
อันประเสริฐเลิศแล้ว จริงใจ
เมื่อก่อนนี้น้องเองก็ไม่ค่อยเก่ง
อันที่จริงหัดเพลงเขาไม่ให้ไป
คุณพ่อคุณแม่ฉันหนา
ตัวของข้าเขาก็ดูร้าย
ข้าเลยบอกพ่อทองเนื้อดี
ฉันอยากเล่นเลยหนีเขาไป (เอ๋ซา)
ฉันอยากเล่นเลยหนีเขาไป
พ่อแม่ของข้า
เขาโมโหโกรธา เขาก็ตามไป
ฉวยไม้เรียวรี
เขาจะตีฉันให้ตาย
ฝ่ายแม่สาวสวยของทองอยู่
เลยกอดคุณครูของฉันไว้ (เอ๋ซา)

นางทองอยู่ รักษาพล

นางทองอยู่เป็นแม่เพลงระบำบ้านนาที่เล่นเพลงอาชีพมาดตลอดชีวิต ตั้งแต่เด็กจนกระทั่งชรา เป็นผู้มีความพรียบ มีอารมณ์ขันและอุทิศชีวิตให้กับการถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านพื้นเมืองแก่คนรุ่นหลัง โดยไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย นับเป็นศิลปินที่สมควรได้รับการยกย่องโดยแท้จริงผู้หนึ่ง

นางทองอยู่ รักษาพล เกิดเมื่อวันศุกร์ แรม 11 ค่ำเดือน 11 ปีมะเส็ง เทียบปฏิทินเท่ากับ พ.ศ.2436 หรือ ร.ศ.112 กลางสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พ่อชื่อต้อย แม่ชื่อนกแก้ว รักษาพล มีพื้นเพเป็นชาวบ้านโรงหิน ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก ทั้งคู่ ยายทองอยู่เกิดที่บ้านโรงหิน ตำบลท่าทราย ปัจจุบันยังมีลูกหลานตั้งบ้านเรือนอยู่ในถิ่นเดิม

ก่อนยายทองอยู่จะเกิด พ่อกับแม่มีลูกมาแล้ว 3 คน แต่ก็ตายหมดเพราะโรคฝีดาษที่ระบาดหนักในเขตจังหวัดนครนายก แม่นายต้อย นางนกแก้วจะพาลูกหนีมาอยู่ถึงคลองบางไส้ไก่ ชนบุรีก็สู้โรคไม่ได้ เมื่อโรคฝีดาษจางลงคืนเข้าสู่ปกติยายทองอยู่ก็เกิด เพื่อเป็นเคล็ดมิให้ลูกต้องจากไปอีก พ่อแม่จึงตั้งชื่อลูกที่เพิ่งเกิดมาใหม่ว่า “ทองอยู่” หวังจะให้มีอายุยืนยาวตามถ้อยคำ ซึ่งการก็สมความปรารถนาเพราะยายทองอยู่มีชีวิตยืนยาว และมีกำลังแข็งแรงมาโดยตลอด

ยายทองอยู่รักชอบเพลงมาตั้งแต่เป็นเด็ก ในถิ่นนครนายกนั้นถึงหน้าน้ำก็มีการทอดกฐิน ทอดผ้าป่ากันตามประเพณี ในระหว่างนั้นคนทั้งหลายก็นิยมไปทำบุญกัน มีเพลงพื้นบ้านอีกชนิดหนึ่งที่ชาวบ้านนำมาร้องเล่นคือ เพลงหน้าโย หรือเพลงใช้ ใช้ร้องโต้ตอบกันไปมา แม่ของนางทองอยู่เป็นแม่เพลงหน้าโย เสียงดีฟังเพราะนัก ส่วนพ่อไม่เป็นเพลง แต่ก็ยอมให้แม่นกแก้วไปเล่นเพลงโดยไม่ได้กีดกัน

ถึงหน้าสงกรานต์ก็มีเพลงใช้ร้องยั่วให้รำ จำพวกเจ้ากรุกกรุยเอ๋ย...เจ้ากระกักเอ๋ย... ส่วนในเวลาปกติไม่มีเทศกาลก็มีเพลงฉ่อย เพลงทรงเครื่อง ให้ได้ดูได้ฟังกัน เพลงกล่อมเด็กนั้นเป็นเพลงพื้นบ้านพื้นเมืองที่มีคนร้องกันทั่วไป

ยายทองอยู่ไฉนมาจนถึงอายุ 7 ขวบ ก็ตัดจุก เมื่อเป็นเด็กช่วงนั้นได้ติดตามแม่เอาปลาตามลำน้ำไปขายในตลาดวังกระโจมตัวเมืองนครนายกเสมอ ๆ ได้เห็นเขาหัดเพลงทรงเครื่องกันที่บ้านหลวงโสภาข้างตลาด จึงมีความชอบอยากร้องรำกับเขาบ้าง เพราะมีเด็กวัยเดียวกันไปหัดด้วยเกือบ 20 คน วันหนึ่งเมื่ออายุ 9 ขวบ จึงหนีพ่อกับแม่ไปที่บ้านหลวงโสภาเอง ดกสายพ่อตามไปทันครูเห็นอยากหัดเพลงจริง จึงขอร้องอ้อนวอนพ่อเอาไว้และรับปากว่าจะช่วยดูแลให้เอง พ่อจึงยอมกลับไป

ครูของยายทองอยู่ชื่อ พ่อชุ่ม แม่โย เป็นสามีภรรยากัน ทั้งสองคนนี้ช่วยสอนร้องเพลงให้ มีครูอีกคนหนึ่งชื่อ ครูอยู่ ช่วยสอนรำ เพลงที่หัดคือ เพลงฉ่อยกับเพลงทรงเครื่อง เพลงสองเพลงนี้มีความเกี่ยวเนื่องกัน เพลงฉ่อยนั้นเกิดก่อนใช้ร้องโต้ตอบแก้กันไปมา ต่อมาเล่นเป็นเรื่องมีพิณพาทย์ประกอบ แทนที่จะดบมือรับอย่างเดี่ยวตามแบบเพลงฉ่อย ทั้งมีการแต่งตัวคล้ายลิเกด้วย รวมแล้วเรียกว่าเพลงทรงเครื่อง ได้รับความนิยมมาก แม้แผ่นเสียงก็มีอัดขายหลายเรื่อง โดยมากก็เป็นเรื่องขุนช้าง ขุนแผน ลักษณะวงศ์

ยายทองอยู่ร้องเพลงได้เร็ว เพราะมีไหวพริบปฏิภาณดี ครูเคยตั้งกลอนไปครบบทให้ลูกศิษย์ คนอื่น ๆ ต่อไม่ได้ส่วนยายทองอยู่นั้นต่อได้ ครั้นหัดเพลงจนรู้ทางเล่นแล้ว ครูก็พาออกโรง ยายทองอยู่เล่นเป็นตัวสินสมุทรบ้าง ตัวนายเม้ย นางไหมบ้าง แล้วแต่จะกำหนด เป็นที่ชื่นชอบของคนทั่วไป

เมื่ออายุได้ 16 ปี ยายทองอยู่ถูกคนที่แอบปองรักชื่อ นายป๊อก จุดไปเป็นภรรยา ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้รักชอบด้วย คนที่ยายทองอยู่รักจริง ๆ ที่แท้เป็นน้องชายของนายป๊อก แต่นายป๊อกชิงตัดหน้าเสียก่อน นายป๊อกรักหวงภรรยามาก ไม่อยากให้นายทองอยู่ไปเล่นเพลงลอยหน้าลอยตาที่ไหน จึงมักหาเรื่องกีดกันไม่ให้ไปเล่นเพลง กระทบต้องทะเลาะกันเสมอ ๆ แต่ถึงแม้จะถูกทำโทษอย่างไร ยายทองอยู่ก็ไม่ยอมเลิก หากมีโอกาสก็ต้องไปทุกครั้ง

ยายทองอยู่มีลูกกับนายป๊อก 3 คน แต่เสียชีวิตเมื่อเด็ก 2 คน คือ เด็กหญิงหยีกับเด็กหญิงเอื้อง คนหลังนี้เก่งมากชอบเพลงและพูดจาเก่งเหมือนแม่ มาตายเมื่ออายุ 12 ขวบ ยายทองอยู่เสียใจมาก คนที่ 3 ชื่อเอื้อง ภายหลังเป็นลิเก ถึงแก่กรรมแล้วเมื่อหลายปีก่อน ไม่ทราบ พ.ศ.

ในตอนเป็นสาวนครนายกมีเพลงเพลงหนึ่งที่เริ่มนิยมกัน เรียกว่า เพลงระบำหรือระบำบ้านนา ยายทองอยู่ว่าเมื่อเด็กไม่เคยได้ยิน เพลงชนิดนี้ใช้ว่าแก้กันและจะเล่นเข้าเรื่องก็ได้ ยายทองอยู่ได้เล่นเพลงระบำในจังหวัดนครนายก ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา และถิ่นใกล้เคียง เป็นที่ถูกใจคนดูมาก เพราะยายทองอยู่ตัวเล็กที่สุด น่าเอ็นดู แต่ฝึปากดีว่าเพลงดลก มีไหวพริบ คนชอบฟังและมักดบรางวัลให้เสมอ ๆ ในระหว่างอายุประมาณ 30-40 ปี ยายทองอยู่ได้หัดเพลงให้ลูกศิษย์ด้วยหลายคน

ยายทองอยู่เป็นคนช่วยเหลือตัวเองมาโดยตลอด ภายหลังเมื่อแยกทางกับนายป๊อกแล้ว ก็หาเลี้ยงด้วยการเล่นเพลงและขายของสลับกันไป แล้วแต่มีงานไม่มีงาน ได้พายเรือจากนครนายกมาขายหม้อ ขายเครื่องกินเครื่องใช้จนถึงกรุงเทพฯ มาจอดเรือที่การชลประทานสามเสน ถึงคราวเกิดน้ำท่วมใหญ่ พ.ศ.2485 ก็มีความอดสาหะพายเรือรับจ้างส่งคนจนน้ำลด

ระหว่างมาจอดเรือที่ชลประทาน ได้รู้จักนายสำลี ลูกจ้างขนทรายทำเขื่อน ชัยนาทจนได้อยู่กินกัน นายสำลีไม่หวงเรื่องเล่นเพลงกลับสนับสนุนให้เล่นเพลงได้ตามใจสมัคร ในระหว่างนี้ได้รู้จักพ่อเพลงแม่เพลงกลุ่มหนึ่ง ซึ่งต่อมาก็ได้ร่วมเล่นเพลงด้วยกันมาจนล้มหายตายจากกันไปคือ ดาพรหม ยายต่วน ยายเหลื่อม (ถึงแก่กรรมแล้ว) และยายทองหล่อกับมีคนอื่น ๆ อีกหลายคนที่อยู่ในวัยใกล้เคียงกัน ยายต่วนจะเป็นได้ไผ่ จึงเป็นที่รู้จักกันในนามเพลงฉ่อย ขณะยายต่วน ส่วนยายทองอยู่นั้นถือเป็นลูกวง

ยายทองอยู่อยู่กับนายสำลี ไม่มีลูกด้วยกัน ต่อมาต้องแยกทางกันเพราะเห็นว่า นายสำลียึดที่ทางต่าง ๆ ที่ออกเงินซื้อร่วมกันจนหมด ยายทองอยู่ต้องกลายเป็นคนรับจ้าง เกี่ยวข้าวจวนหน้าดำ เวลาถึงงานเพลงก็แทบไม่มีผ้านุ่ง ต้องยืมผ้ายายต่วน และยายทองหล่อนุ่ง กระทั่งเพื่อนร่วมวงโดยเฉพาะยายต่วน ยายทองหล่อ ช่วยแนะนำให้รู้จักการเล่นแซร์ เอาเงิน มาปลูกบ้านในที่เช่า จึงค่อย ๆ ตั้งตัวขึ้นมาได้อีก และยายทองอยู่ได้พยายามเก็บหอมรอบริบ เงินที่ได้จากการเล่นเพลง และการค้าขายจนสามารถลืมตาอ้าปากได้

ประมาณหลังปี พ.ศ.2510 หรือก่อนหลังนั้น เพลงพื้นบ้านค่อย ๆ ถูกลืมและ งานเล่นเพลงของพ่อเพลงแม่เพลงรุ่นนี้ก็ไม่ค่อยมี จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2521 เมื่อกลุ่มศึกษา เพลงพื้นบ้านได้เริ่มฟื้นฟูจัดเพลงพื้นบ้านขึ้น และต่อมาในปี พ.ศ.2522 ที่ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ได้จัดตั้ง ยายทองอยู่ ยายทองหล่อ แม่เพลงอาวุโสที่เหลือ จึงได้รับ เชิญให้ไปเล่นเพลง เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้รู้จักและเพื่อบันทึกเสียงเก็บเอาไว้ ร่วมกับพ่อเพลงแม่ เพลงอื่น ๆ ที่ยังเหลืออยู่ เช่น นายบัวเผื่อน แม่บัวผัน นายไสว เป็นต้น

ยายทองอยู่ มีความเต็มใจที่จะถ่ายทอดเพลงให้กับคนทั้งหลายอย่างแท้จริง สังเกตได้จากการกระตือรือร้น มีความขยันขันแข็ง ไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย แม้จะไปต่างจังหวัด หรือไปไกลแค่ไหนก็ไม่ย่อท้อ

ในระแวกเวลานับตั้งแต่ พ.ศ.2521 เป็นต้นมานี้ ยายทองอยู่ได้เป็นหลักในการ สืบทอดเพลงมาก โดยได้รับเชิญเล่นเพลงเรือเส้าเพลงพื้นบ้านพื้นเมืองให้กับนิสิต นักศึกษา นักเรียน ให้ได้ฟังโดยได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก เพราะยายทองอยู่จัดว่าเป็นคนที่มีความ สามารถคนหนึ่ง

ยายทองอยู่ไปที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขต วิทยาลัยครูพระนคร วิทยาลัย ครูเทพสตรี โรงเรียนนครนายกวิทยาคม ตลอดจนกระทั่งงานจรต่าง ๆ เช่น งานเทศกาล เทียวเมืองไทยที่สวนอัมพร งานวันเกิดหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ร้องเพลงพื้นบ้านเป็น ตัวอย่างให้กับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ส่วนแหล่งที่มาที่บ้านที่กักเพลงไว้เป็นประจำ คือ ที่ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด สาขาผ่านฟ้า

ยายทองอยู่ได้สร้างความรักความชอบให้กับคนฟังเพลงเป็นอันมาก เพราะมี อธิยาศัยที่น่ารัก พูดจาเก่ง ไม่ถือตัว ทั้งยังเป็นคนที่ทันสมัยเพราะฟังข่าววิทยุทุกเช้า จึง สามารถว่าเพลงให้เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันได้ ข้อนี้นับได้ว่าเป็นคุณสมบัติที่ดีอีกประการหนึ่ง เพราะมีน้อยคนที่จะทำได้ ส่วนความสามารถทางร้อง ยายทองอยู่ก็มีไหวพริบมีลูกเล่นมาก อยู่แล้ว มักเรียกเสียงหัวเราะจากคนฟังได้ตลอดเวลา อนึ่ง ยายทองอยู่ยังสมัครเข้าเป็นลูกเสื่อ ชาวบ้านกับเขาด้วย ทั้งนี้เพราะมีความรักชาติและจะเข้าร่วมร้องเพลงกับคนอื่น ๆ หรือแม้ไป เยี่ยมชายแดนก็ตาม

เนื่องจากยายทองอยู่ได้อุทิศตัวให้กับการถ่ายทอดเผยแพร่เพลงพื้นบ้านอย่างแท้จริง ยายทองอยู่จึงเคยได้รับเชิญให้เป็นตัวแทนของศิลปินทุกภาค กล่าวคำเปิดงานเทศกาลเที่ยวเมืองไทยเมื่อ พ.ศ.2524 และที่สุดท้ายทองอยู่ได้รับเกียรติยศของเหล่าพ่อเพลงแม่เพลงคือ ได้รับพระราชทานโล่เกียรติยศฐานะศิลปินพื้นบ้านอาวุโสดีเด่น จากพระหัตถ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ร่วมกับศิลปินแขนงอื่น ๆ อีก 8 ท่าน ในงาน “เพลงร่วมสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์” ซึ่งจัดโดยธนาคารกรุงเทพ จำกัด ณ ห้องประชุมสำนักงานใหญ่สีลม เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ.2525 นับเป็นความปิติอันสูงส่ง

ส่วนเกียรติยศอันสูงสุดในชีวิตครั้งสุดท้ายของยายทองอยู่คือ ได้รับประกาศเป็นศิลปินพื้นบ้านดีเด่น ในปี พ.ศ.2528 สาขาเพลงพื้นบ้าน จังหวัดนครนายก ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินพระราชทาน แต่ยายทองอยู่ไม่ได้เข้ารับพระราชทานเพราะถึงแก่กรรมก่อน

ปกติยายทองอยู่มีความแข็งแรงมาตลอด จนน่าประหลาดใจเพราะนานที่จะป่วยไข้แต่ไม่หนักหนาอะไร ยายทองอยู่ได้ปลูกบ้านไว้ที่ข้างวัดเกาะ ตำบลท่าทราย จนเมื่อ พ.ศ.2524 จึงไปอยู่กับหลาน (ลูกของน้องสาว) ที่บ้านเลขที่ 38 หมู่ 6 ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก เพื่อจะได้มีผู้ดูแลใกล้ชิดแต่ในระหว่างนั้นยายทองอยู่ก็คงไป ๆ มา ๆ ระหว่างกรุงเทพฯ - นครนายก ด้วยตนเองคนเดียวตลอด นับว่าเป็นคนแก่ที่มีสุขภาพดีอย่างยิ่ง ส่วนความจำก็ดีเยี่ยม ไม่หลงลืมเลยแม้แต่น้อย

ยายทองอยู่ได้ล้มป่วยด้วยโรคขาดสารอาหารอย่างหนัก เมื่อราวเดือนกรกฎาคม เนื่องจากรับประทานอาหารไม่ค่อยได้ ต่อมาปลายเดือนสิงหาคมกลุ่ม 9 นักศึกษาเพลงพื้นบ้านจึงได้นำตัวมารักษาในกรุงเทพฯ มีผู้มีจิตศรัทธาทราบข่าวร่วมบริจาคเงินช่วยเหลือมาเป็นจำนวนมาก หลังจากนั้นยายทองอยู่ได้รับความอนุเคราะห์ให้รักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลพร้อมมิตร โดยไม่คิดค่ารักษาพยาบาลตลอดมาจนกระทั่งยายทองอยู่ได้เสียชีวิตลง เมื่อวันที่ 2 เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2529 และตั้งศพสวดอภิธรรม ณ วัดเกาะ สะพานใหม่ ดอนเมือง เขตบางเขน เป็นเวลา 3 คืน จึงเก็บศพไว้เพื่อทำการฌาปนกิจในวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ.2529 รวมอายุได้ 93 ปี

เสียงและภาพของยายทองอยู่ ได้รับการบันทึกไว้ที่ศูนย์สังคีตศิลป์เป็นจำนวนมาก ประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตของนางทองอยู่มีเป็นจำนวนมากมหาศาล ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ที่ยายทองอยู่ได้ถ่ายทอดไว้ นับเป็นคุณประโยชน์แก่มรดกทางวัฒนธรรมที่ทำให้เราไม่อาจลืมเลือนชื่อของยายทองอยู่ได้เลย

การที่ยายทองอยู่เป็นแม่เพลงระบำบ้านน้ำที่มีชื่อเสียง และได้รับเกียรติคุณต่าง ๆ นับว่ายายทองอยู่ได้เผยแพร่ชื่อเสียงในการเล่นเพลง อันเป็นเพลงพื้นเมืองเป็นผลให้ชื่อเสียงของจังหวัดนครนายกเป็นที่รู้จักและชื่นชมในอีกแง่ด้วย

ภาพที่ 10

นายแสวง ดอกบัว

นายแสวง ดอกบัว เป็นพ่อเพลงเพลงระบำบ้านนาที่รู้จักกันดีในหมู่พ่อเพลงและแม่เพลงพื้นบ้าน นายแสวงเกิดเมื่อวันเสาร์ เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2496 ปัจจุบันมีอายุ 81 ปี ที่ตำบลบางลูกเสือ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก บิดาชื่อนายทองอยู่ นางเกลี้ยง ดอกบัว ที่อยู่ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 25 หมู่ 7 ตำบลบางลูกเสือ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก มีอาชีพทำนา เลี้ยงวัว และรักษาโรคมะเร็งด้วยปรอทเสกเข้าฝ่ามือ โดยใช้อาคมเขมร ภรรยาชื่อแถบ (เสียชีวิตแล้ว) มีบุตร 9 คน ชาย 5 คน หญิง 4 คน

นายแสวง ดอกบัว เริ่มหัดเพลงระบำบ้านนามาตั้งแต่เด็ก เมื่อเป็นเด็ก นายแสวงจะขี่ควายไปเรื่อย ๆ และก็ร้องเพลงระบำ ซึ่งปู่ย่าตายายของนายแสวงนั้นก็เป็เพลงระบำ โดยปู่ของนายแสวงจะบังคับให้นายแสวงร้องเพลงให้ฟังอยู่เป็นประจำ นายแสวงได้รับการแสดงเพลงระบำบ้านนาเมื่ออายุได้ประมาณ 16 ปี

งานที่นายแสวงรับเล่นจะเป็นงานมงคล เช่น งานตรุษ สงกรานต์ งานกฐิน ผ้าป่า โขนจุก บวชนาค ขึ้นบ้านใหม่ ผู้ที่เล่นเพลงระบำบ้านนากับนายแสวงคือ นางช้อย มุลศรี นางมะลิ มุลศรี นายเลี่ยม ชื่นอารมณ์ และนางเตี้ย ช่างเฉลิม ค่าจ้างในการเล่นในแต่ละครั้งจะอยู่ประมาณ 300-400 บาท ถึง 500-600 บาท สถานที่รับงานแสดงก็จะอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง

นายแสวงเล่าว่าเพลงระบำบ้านนาจะมีอยู่ในแถบจังหวัดนครนายกและจังหวัดปราจีนบุรี พ่อเพลงของจังหวัดปราจีนบุรี คือ อาจารย์ผืน ทองม้วน นายชื่น โตทอง (เสียชีวิตแล้ว) ในปัจจุบันนี้ที่ปราจีนบุรีไม่มีผู้ที่เล่นเพลงระบำบ้านนาได้แล้ว

เพลงระบำบ้านนามีรูปแบบของการเล่นเพลงคือ เริ่มแรกจะมีการไหว้ครูก่อน ก็จะมีเพลงไหว้ครู ทั้งหญิงและชายจะคล้ายกัน มีเพลงประ เพลงปลอบ เพลงสูกขอ เพลงลักหาพานี้ เพลงชิงชู้ เพลงชมโฉม

ปัจจุบันนี้พ่อเพลง แม่เพลงระบำบ้านนาเสียชีวิตไปเสียหลายคน ที่ยังมีชีวิตอยู่ตอนนี้ก็คือ นายแสวง กับนางมะลิ มุลศรี ซึ่งคุณเอนก นาวิกมูล ได้มาขอสัมภาษณ์และได้ขอให้นายแสวงไปเล่นเพลงระบำบ้านนาให้คนได้ชมกันเป็นครั้งแรกที่นายแสวงได้ไปแสดงที่กรุงเทพฯ ในงานสงกรานต์เบิกฟ้า ที่สนามฟุตบอลมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ.2519 และหลังจากนั้น คุณเอนก ก็ได้ติดต่อให้นายแสวงไปเล่นเพลงระบำบ้านนาตามงานต่าง ๆ มากมาย อาทิเช่น งานเพลงพื้นบ้านสัญจร งานชุมนุมพ่อเพลงแม่เพลงพื้นบ้านภาคกลาง งานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี การที่คุณเอนก นาวิกมูล ได้มาเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเพลงระบำบ้านนา และได้นำเอาเพลงระบำบ้านนาไปเผยแพร่ให้ประชาชนได้รับชมและรับฟัง ทำให้เพลงระบำบ้านนาเป็นที่รู้จักของคนที่สนใจในเพลงพื้นบ้าน ซึ่งนับว่าสมัยปัจจุบันนี้

เพลงพื้นบ้านนั้นหาชมกันได้ยากมากแล้ว ซึ่งอาจจะสืบเนื่องมาจากพ่อเพลงแม่เพลงรุ่นเก่า ๆ ที่ร้องและเล่นเพลงได้นั้น ได้เสียชีวิตไปหลายคน และวัฒนธรรมของไทยเราได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย ซึ่งในสมัยนี้นั้นวัฒนธรรมของตะวันตกได้เข้ามามีบทบาทต่อสังคมไทยเรา เด็กรุ่นหลังจึงไม่ค่อยจะรู้จักเพลงพื้นบ้านกันเท่าใดนัก

นายแสวง ดอกบัว ได้คิดที่จะหาผู้ที่สืบทอดเพลงระบำจึงได้ต่อเพลงระบำบ้านนาให้กับลูกศิษย์ 2 คน คือ นายครีม (เสียชีวิตแล้ว) กับนายชุ่ม ซึ่งเป็นอัมพาต หลังจาก 2 คนนี้ ก็ไม่มีใครมาขอต่อเพลง ที่มีอยู่ตอนนี้ก็คือ อาจารย์ปริศนา สารานุกิจ ได้มาติดต่อให้ไปสอนเพลงระบำบ้านนาที่โรงเรียนนครนายกวิทยาคม แต่เด็ก ๆ ก็ยังร้องเพลงกันไม่ค่อยได้

ภาพที่ 11 พ่อเพลงแม่เพลงจังหวัดนครนายก

- ชื่อ นายแสวง ดอกบัว
 เกิด วันเสาร์ เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2469
 ที่ตำบลบางลูกเสือ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก
 บิดา มารดา นายทองอยู่ นางเกลี้ยง ดอกบัว (ถึงแก่กรรม)
 ที่อยู่ปัจจุบัน 25 หมู่ 7 ตำบลบางลูกเสือ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก
 อาชีพ ทำนา เลี้ยงวัว และรักษาโรคมะเร็งด้วยปรอทเสกเข้าฝ่ามือ ใช้อาคมเขมร
 ภรรยาชื่อ นางแถบ ดอกบัว (เสียชีวิตแล้ว) บุตร 9 คน ชาย 5 คน หญิง 4 คน
 ผลงาน สาธิตการร้องเพลงระบำบ้านนา เป็นพ่อเพลง

ชื่อ นางช้อย มุลศรี (ถึงแก่กรรมแล้ว)
 เกิด พ.ศ.2563 ที่ตำบลบางลูกเสือ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก
 บิดา มารดา นายน้อย นางนาก (จ๋านามสกุลไม่ได้)
 ที่อยู่ปัจจุบัน ตำบลบางลูกเสือ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก
 อาชีพ แม่บ้าน
 สามีชื่อ นายลี มุลศรี บุตร 3 คน
 ผลงาน เป็นแม่เพลงระบำบ้านนา

ชื่อ นางประยูร ประจํามูล
 เกิด ขึ้น 7 ค่ำ เดือน 7 ปีมะโรง พ.ศ.2459
 ที่ตำบลบางลูกเสือ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก
 บิดา มารดา นายแสวง นางหมา สำอองค์
 ที่อยู่ปัจจุบัน 22 หมู่ 4 ตำบลบางลูกเสือ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก
 อาชีพ แม่บ้านและรับจ้างทำงาน
 สามีชื่อ นายอุไร ประจํามูล (แยกกันอยู่) บุตร 3 คน ชาย 1 คน หญิง 2 คน
 ผลงาน เป็นแม่เพลงระบำบ้านนา

ชื่อ นายเลี่ยม ชื่นอารมณ์ (ถึงแก่กรรมแล้ว)
 เกิด พ.ศ.2458 ที่หมู่บ้านเมพโลก ตำบลบางลูกเสือ
 อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก
 บิดา มารดา นายสำรวย นางทองลี ชื่นอารมณ์
 ที่อยู่ปัจจุบัน 38 หมู่ 5 ตำบลบางลูกเสือ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก
 อาชีพ ทำนา
 ภรรยาชื่อ นางถนอม ชื่นอารมณ์ บุตร 4 คน ชาย 2 คน หญิง 2 คน
 ผลงาน เป็นครูเพลง และเป็นพ่อเพลงระบำบ้านนา

ชื่อ นางเตี้ย ช้างเฉลิม (ถึงแก่กรรมแล้ว)
 เกิด พ.ศ.2458 ที่ตำบลบางลูกเสือ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก
 บิดา มารดา นายคล้า นางแปล ช้างเฉลิม
 ที่อยู่ปัจจุบัน 1/105 ตำบลบ้านใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก
 อาชีพ ค้าขาย
 สามีชื่อ นายสุก ช้างเฉลิม บุตร 6 คน ชาย 2 คน หญิง 4 คน
 ผลงาน เล่นเพลงระบำบ้านนา

ชื่อ นางมะลิ มุลศรี
เกิด สิงหาคม พ.ศ.2478 ที่ตำบลบางลูกเสือ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก
บิดา มารดา นายขาว นางสำเนียง บริบูรณ์
ที่อยู่ปัจจุบัน 10/71 หมู่ 1 ตำบลบางลูกเสือ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก
อาชีพ ทำนา
สามีชื่อ นายสว่าง มุลศรี (ถึงแก่กรรม)
ผลงาน เป็นแม่เพลงระบำบ้านนา และสอนเพลงพื้นบ้าน

ภาพที่ 12

ชื่อ นายสำราญ แจ่มมี
อายุ 68 ปี
ที่อยู่ปัจจุบัน 136 หมู่ 14 ตำบลพรหมณี อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

ภาพที่ 13

ชื่อ นางจันทร์ฉาย นวมนิม
อายุ 72 ปี
ที่อยู่ปัจจุบัน 222 หมู่ 3 ตำบลพรหมณี อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

ภาพที่ 14

วิเคราะห์เพลงระบำบ้านนา

1. การเล่นเพลงระบำบ้านนา เป็นการเรียกชื่อตามผู้ศึกษา คือ เป็นการละเล่นเพลงพื้นบ้านที่อยู่ในอำเภอบ้านนา
2. เป็นการละเล่นเพลงพื้นบ้านที่ได้แบบมาจากเพลงฉ่อย มีบทไหว้ครูเหมือนเพลงพื้นบ้านทั่วไป เนื้อเพลงจะมีพ่อเพลงและแม่เพลง พร้อมทั้งมีลูกคู่
3. ไม่มีเครื่องดนตรี ใช้การปรบมือเข้ากับจังหวะ
4. นิยมเล่นในงานมงคล นิยมกันมากในยุคที่ยังไม่มีเพลงร่ำวง หลังจากนั้นจะค่อย ๆ เสื่อมลง และไม่เป็นที่นิยมกันจนถึงปัจจุบัน
5. พ่อเพลงและแม่เพลงในปัจจุบันยังมีอายุ 60 ปีขึ้นไป

ข้อมูลทั่วไปจังหวัดฉะเชิงเทรา

1. ประวัติจังหวัดฉะเชิงเทราหรือเมืองแปดริ้ว

จังหวัดฉะเชิงเทราปรากฏเป็นเรื่องราว ครั้งแรกในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เมื่อปีจอ พ.ศ.1998 ตรงกับจุลศักราช 816 ในฐานะเมืองชั้นในจัตวามี “พระวิเศษฤๅชัย” เป็นเจ้าเมือง มีความสำคัญเนื่องจากเป็นที่ระดมพลในเวลาศึกสงคราม เช่นเดียวกับเมืองนนทบุรี เมืองนครชัยศรี และเมืองสาครบุรี (สมุทรสาคร)

คำว่า “ฉะเชิงเทรา” มีหลายท่านให้ความเห็นว่าเป็นภาษาเขมรที่มาจากคำว่า “ฉทริงเทรา” หรือฉทริงเซรา” ซึ่งแปลว่า “คลองลึก”

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาจากเอกสารทางวรรณกรรม พบข้อความข้อความหนึ่ง ซึ่งได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของเมือง “แปดริ้ว” เอาไว้ว่า

“...มีคำผู้ใหญ่บอกเล่าต่อกันมาว่า เหตุที่เรียกว่า “แปดริ้ว” ก็เพราะปลา (ช่อน) เมืองนี้ชุกชุมมาก และเป็นปลาขนาดใหญ่ เมื่อแล่นเนื้อตากทำเป็นปลาแห้งจะทำเป็น สี่ริ้ว หรือห้าริ้วไม่ได้ ต้องทำเป็นปลาแห้งถึงแปดริ้ว...”

ดูเหมือนจะเป็นเหตุผลข้อเดียวซึ่งเป็นที่มาของคำว่า “แปดริ้ว” อันเป็นชื่อสามัญของจังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ชาวบ้านนิยมเรียกกัน ถือว่าเป็นชื่อเดิมก่อนที่จะเรียกว่า “ฉะเชิงเทรา” ดังที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ว่าเหตุผลที่อ้างนี้จะอ่อนไปบ้าง ปัจจุบันก็ยังไม่มีเหตุผลอื่นใดที่สามารถอธิบายคำว่า “แปดริ้ว” ได้ดี หรือดีไปกว่าเหตุผลที่กล่าวมาแล้วนี้

2. ภูมิประเทศ

ภูมิประเทศแบ่งออกได้สองลักษณะ คือ ส่วนที่เป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำบางปะกง ซึ่งเหมาะในการปลูกพืช โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการทำนา กับพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นลูกคลื่น สลับกับเนินเขาเตี้ย ๆ สลับกับป่าไม้ในท้องที่ส่วนใหญ่ของอำเภอสนามชัยเขต อำเภอพนมสารคาม

3. อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา

ลักษณะทั่วไป

อำเภอเมืองฉะเชิงเทราตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำบางปะกง มีแม่น้ำบางปะกงไหลผ่านเนื้อที่ของอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา มีประมาณ 375 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 234,375 ไร่ พื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม

4. อำเภอบางคล้า

ลักษณะภูมิประเทศ

อำเภอบางคล้ามีพื้นที่ 355,290 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 186,528 ไร่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดฉะเชิงเทรา และอยู่ห่างจากตัวจังหวัด 23 กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีแม่น้ำบางปะกงไหลผ่าน พื้นที่ทั่วไปจึงเหมาะแก่การเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวน และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

5. อำเภอบ้านโพธิ์

ลักษณะทั่วไป

อำเภอบ้านโพธิ์ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำบางปะกง ตัวอำเภอบ้านโพธิ์ ตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดฉะเชิงเทราประมาณ 14 กิโลเมตร มีแม่น้ำบางปะกงไหลผ่านจากทิศเหนือลงทิศใต้ ยาวประมาณ 15 กิโลเมตร เนื้อที่ของอำเภอบ้านโพธิ์มีประมาณ 217,593 ตารางกิโลเมตร พื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม

6. อำเภอพนมสารคาม

ประวัติศาสตร์

เมื่อประมาณ 100 ปีเศษมาแล้ว อำเภพนมสารคามเดิมเป็นเมืองหนึ่งซึ่งมีเจ้าเมืองปกครองตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ที่ตั้งตัวเมืองอยู่ที่บ้านท่าซ่าน ตำบลเมืองเก่า ในปัจจุบันซึ่งปรากฏว่ามีศาลากลางเมือง มีเรือนจำ เจ้าเมืองคนสุดท้ายของเมืองพนมสารคาม คือ พระพนมสารนรินทร์ (ประมาณปี พ.ศ.2437)

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2451 (ร.ศ. 127) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้รวมเมืองปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา พนมสารคาม นครนายก เป็นมณฑลปราจีนบุรี ได้ยุบเมืองพนมสารคาม เป็นอำเภอ ขึ้นต่อจังหวัดฉะเชิงเทรา ย้ายที่ว่าการจากตำบลเมืองเก่า ไปตั้งอยู่ที่ตำบลพนมสารคามเท่าที่ทุกวันนี้

สำหรับที่ว่าการอำเภอพนมสารคาม ขณะที่ย้ายมาจากตำบลเมืองเก่า ตั้ง ณ ตำบลพนมสารคาม นั้น ได้มี นายเขียน นันทมานพ ได้ยกที่ดินให้ประมาณ 50 ไร่ ให้ทำการปลูกสร้างที่ว่าการอำเภอพนมสารคาม ในขณะที่การเดินทางมาติดต่อราชการกับจังหวัดและที่ต่าง ๆ ใช้การจราจรทางน้ำ โดยมีคลองของท่าลาดเป็นเส้นทางจราจรสายสามัญ มีเรือยนต์วิ่งรับคนโดยสารจากตลาดเกาะขนุน ย้ายที่ว่าการอำเภอพนมสารคามไปจังหวัดฉะเชิงเทรา ระยะทางประมาณ 50 กิโลเมตร การสร้างที่ว่าการอำเภอพนมสารคามขณะนั้น ได้สร้างเป็นอาคารไม้ชั้นเดียวได้ถุนสูงอยู่ด้านขวามือของอำเภอบัจจุบันนี้ ต่อมาตัวอาคารอำเภอทรุดโทรมมากประกอบกับสร้างทางยุทธศาสตร์สาย 23 ฉะเชิงเทรา-ปราจีนบุรี ต้อง

สร้างขีดที่ว่าการอำเภอ นายศักดิ์ศิลป์ สุขะจาติ นายอำเภอพนมสารคามสมัยนั้น จึงได้เจรจาขอคำรื้อถอนจากทางหลวง ใ้ตั้งงบประมาณ 150,000 บาท และใ้ตั้งงบประมาณจากกระทรวงมหาดไทยใ้ได้อีก 350,000 บาท จึงใ้สร้างเป็นที่ว่าการอำเภอพนมสารคามตามที่เห็นในปัจจุบัน

สำหรับในท้องที่อำเภอพนมสารคามมีสิ่งเคารพบูชาคือ ศาลเจ้าพ่อเขาหินซ้อน ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 2 ตำบลเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม เดิมศาลเจ้าพ่อเขาหินซ้อน ตั้งอยู่ ณ บริเวณเชิงเขาหินซ้อน เป็นศาลเล็ก ๆ เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนในท้องถิ่น ต่อมาเมื่อปี 2501 ทหารสหรัฐอเมริกาที่ 809 ใ้มาสร้างทางยุทธศาสตร์สายฉะเชิงเทรา-กบินทร์บุรี ซึ่งผ่านแนวเชิงเขาภูพานี้ ทหารสหรัฐจึงมีนโยบายใช้พื้นที่เขาภูพานี้ทำถนน โดยระเบิดหินนำมาโรยถนน การระเบิดหินในครั้งนี้ทั้งทหารสหรัฐและคนงานใ้พบอิทธิฤทธิ์และปฏิหารย์ต่าง ๆ คนงานต้องมาขอขมาและสักการะบูชาเสมอมา ต่อมาเจ้าพ่อเขาหินซ้อนใ้มาเข้าฝันนายทหารติดต่อกันหลายครั้ง จึงใ้เรียนใ้ นายศักดิ์ศิลป์ สุขะจาติ นายอำเภอพนมสารคาม ขณะนั้นทราบ อดีตนายอำเภอจึงใ้สร้างศาลเล็ก ๆ ขึ้นใหม่ 1 ศาล

ขณะนี้ นายอำเภอพนมสารคาม (นายทิวา พูลสมบัติ) ใ้ดำเนินการสร้างศาลเจ้าถาวรขึ้นเป็นแบบศาลทรงใหม่สี่มุข แบบคือ อิฐโอบปูน และใ้ใ้เชิญ ฯพณฯ พลเรือเอก สวัสดิ์ ชลออยู่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม มาวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2520

7. อำเภอสนามชัยเขต

ประวัติศาสตร์

ประวัติความเป็นมา ในสมัยโบราณ อำเภอใ้มีฐานะเป็นเมือง เรียกว่า “เมืองสนามชัยเขต” ซึ่งเป็นหัวเมืองสมัยเดียวกับเมืองพนัสนิคม และเมืองพนมสารคาม แต่เนื่องมาจากเมืองใ้ตั้งอยู่ในท้องที่ที่เป็นป่าเขาและกันดาร เมืองจึงร่วงโรยและกลายเป็นเมืองร้างใ้ที่สุด มีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพและกาลเวลา ดังนี้

- พ.ศ. 2454 มีฐานะเป็นกิ่งอำเภอ เรียกว่า “กิ่งอำเภอสนามชัยเขต”
- พ.ศ. 2474 ยุบฐานะลงเป็นตำบล อยู่ในเขตปกครองของอำเภอ

พนมสารคาม

- พ.ศ. 2509 ใ้ได้รับการยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอสนามชัย โดยประกาศกระทรวงมหาดไทย แบ่งท้องที่ตำบลคูยายหมี ตำบลท่ากระดาน และตำบลท่าตะเกียบ อำเภอพนมสารคาม ซึ่งเป็นท้องที่กิ่งอำเภอสนามชัยมาแต่เดิมเป็นกิ่งอำเภอสนามชัย ตั้งที่ว่าการกิ่งอำเภอที่บ้านโพรงาม ตำบลคูยายหมี อยู่ห่างจากตำบลท่ากระดาน ที่ตั้งตัวเมืองเดิมประมาณ 25 กิโลเมตร

- พ.ศ. 2515 เปลี่ยนชื่อจาก “กิ่งอำเภอสนามชัยเขต” เป็นกิ่งอำเภอสสนามชัยเขต โดยประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 4 ธันวาคม 2515
- พ.ศ. 2516 ได้รับการยกฐานะเป็น “อำเภอสนามชัยเขต” โดยพระราชกฤษฎีกา ลงวันที่ 15 มิถุนายน 2516
- พ.ศ. 2517 ตั้งตำบลทุ่งพระยา โดยแบ่งท้องที่ตำบลท่ากระดานตั้งเป็นอีก 1 ตำบล ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 13 พฤษภาคม 2517
- พ.ศ. 2522 ตั้งตำบลลาดกระหิง โดยแบ่งท้องที่ตำบลคู้ายายหมี่ตั้งเป็น 1 ตำบล ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 6 กันยายน 2522

8. อำเภอบางปะกง

ประวัติความเป็นมา

อำเภอบางปะกงในอดีตจะมีฐานะอย่างไรไม่ปรากฏ แต่พบหลักฐานได้เริ่มตั้งที่ว่าการอำเภอขึ้นเป็นครั้งแรกที่ศาลาการเปรียญวัดบนคงคาราม ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง เมื่อปี พ.ศ. 2450 ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2451 ทางราชการเห็นว่าที่ตั้งเดิมไม่ใช่จุดศูนย์กลางการติดต่อราชการ จึงย้ายมาตั้งที่ว่าการอำเภอที่ริมแม่น้ำบางปะกง ตำบลท่าสะพาน ตรงที่ตั้งปัจจุบันนี้

ส่วนเหตุที่ชื่อ “บางปะกง” สันนิษฐานว่าคงตั้งชื่อตามชื่อของแม่น้ำบางปะกง เพราะอำเภอดังอยู่ตรงปากแม่น้ำบางปะกง ราษฎรได้อาศัยแม่น้ำบางปะกงเป็นเส้นชีวิตสำคัญ นอกจากนี้ยังมีข้อสันนิษฐานที่เชื่อถือได้ และมีผู้รู้หลายท่านเห็นพ้องด้วยอีกว่า มาจากชื่อปลาชนิดหนึ่งซึ่งมีชุกชุมมากในแม่น้ำบางปะกงสมัยก่อน ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ปลาอีกง” จึงเรียกชื่อลำน้ำนี้ว่าบางปลาอีกง ซึ่งต่อมากลายเป็น “บางปะกง”

สถานที่ท่องเที่ยว ปากน้ำบางปะกง

สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ วัดเขาดิน วัดคงคาราม

9. อำเภอแปลงยาว

ประวัติความเป็นมา

เนื่องจากกระทรวงมหาดไทยได้พิจารณาเห็นว่า ตำบลแปลงยาว ตำบลวังเย็น และตำบลหัวสำโรง ในเขตท้องที่อำเภอบางคล้าอยู่ห่างไกลจากอำเภอ ทำให้เจ้าหน้าที่ซึ่งมีกำลังอันจำกัดออกตรวจตราดูแลทุกข์สุขของราษฎรได้ไม่ทั่วถึง และยังเป็นการไม่สะดวกในการที่ราษฎรจะมาติดต่อกับหน่วยราชการอีกด้วย นอกจากนี้แล้วสภาพท้องที่ทั่ว ๆ ไป ของทั้ง 3 ตำบล คาดว่าจะเจริญเติบโตต่อไปในภายหน้า ฉะนั้นเพื่อเป็นประโยชน์ในการปกครองและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในท้องที่ กระทรวงมหาดไทยอาศัยอำนาจตามความใน

พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2475 มาตรา 65 จึงแบ่งท้องที่อำเภอ บางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ตั้งเป็นกิ่งอำเภอให้ชื่อว่า “กิ่งอำเภอแปลงยาว” มีเขตการ ปกครอง 3 ตำบล คือ ตำบลแปลงยาว ตำบลวังเย็น และตำบลหัวสำโรง กำหนดตั้งที่ว่าการ กิ่งในที่ดินสาธารณะประโยชน์ประมาณ 80 ไร่ ของตำบลแปลงยาว ซึ่งอยู่ติดกับถนนสาย ยุทธศาสตร์ นครราชสีมา-ระยอง และให้อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอบางคล้า ตามประกาศ ตั้งกิ่งอำเภอ ลงวันที่ 16 ตุลาคม 2521 และได้เปิดสถานที่ทำการชั่วคราวเพื่อให้บริการแก่ ประชาชน เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2521 โดยอาศัยอาคารเรียนของโรงเรียน ทុងสะเดาประชาสรรค์

เหตุที่ชื่อว่ากิ่งอำเภอแปลงยาว เพราะสถานที่ที่กำหนดเป็นที่ตั้งกิ่งอำเภอ อยู่ใน ที่ดินสาธารณะประโยชน์ของตำบลแปลงยาว ต่อมาในปี พ.ศ. 2524 กระทรวงมหาดไทย ได้อนุมัติให้แบ่งเขตการปกครองเพิ่มขึ้นอีก 1 ตำบล คือ ตำบลหนองไม้แก่น โดยแยกการ ปกครองออกจากตำบลวังเย็น มี 6 หมู่บ้าน และในปี พ.ศ. 2523 ได้รับงบประมาณสร้าง อาคารที่ทำการถาวรของกิ่งอำเภอ 1 หลัง ได้ดำเนินการก่อสร้างเสร็จเรียบร้อย และเปิด ทำการเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2525 ต่อมาในปี พ.ศ. 2528 ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอ

10. กิ่งอำเภอรราชสาส์น

ประวัติความเป็นมา

กิ่งอำเภอรราชสาส์นก่อนที่จะมาเป็นกิ่งอำเภอนั้น เป็นตำบลที่อยู่ในความ ปกครองของอำเภพนมสารคามทั้งหมด ต่อมาได้มีราษฎรร้องขอให้ตั้งเป็นกิ่งอำเภอ แยกจาก อำเภพนมสามคคาร ประกอบตำบลต่าง ๆ 3 ตำบลด้วยกัน คือ

1. ตำบลดงน้อย
2. ตำบลบางคา
3. ตำบลเมืองใหม่

และได้เริ่มปฏิบัติงานเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2520 ในการปฏิบัติงานแรก ๆ ต้องอาศัยโรงเรียนวัดจรเข้ตาย หมู่ที่ 3 ตำบลบางคล้า เป็นสำนักงานชั่วคราว เมื่อสร้างที่ว่าการกิ่งอำเภอเสร็จแล้ว จึงได้ย้ายจากสำนักงานชั่วคราว โรงเรียนวัดจรเข้ตายมาปฏิบัติงาน ณ ที่ว่าการกิ่งอำเภอรราชสาส์นในปัจจุบัน เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2520

วิเคราะห์เพลงพื้นบ้านจังหวัดฉะเชิงเทรา

จากการสำรวจภาคสนามพบว่าจังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งมีจังหวัดข้างเคียง คือ จังหวัดนครนายกมีการไปมาหาสู่ของพ่อเพลงแม่เพลง ที่พบเพลงพื้นบ้านคือ อำเภอบางพลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา อำเภอดังกล่าวมีพ่อเพลงแม่เพลงที่ยังเล่นเพลงพื้นบ้านอยู่ เพลงพื้นบ้านของจังหวัดฉะเชิงเทรา มี 2 เพลงพื้นบ้าน คือ

1. เพลงระบำเหนือ
2. เพลงซางชัก

เพลงพื้นบ้านของจังหวัดฉะเชิงเทราจะมีผู้นักรักคือ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวบ้านหัวสำโรง อำเภอบางพลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา

เพลงพื้นบ้านเพลงระบำเหนือ

ระบำเหนือ เป็นเพลงพื้นบ้านประเภทเพลงปฏิพากย์ ที่เล่นกันอยู่ในแถบ จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดชลบุรี จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดนครนายก ป้าประทุม นิยมสุข แม่เพลงระบำเหนือบ้านดงยางในจังหวัดฉะเชิงเทราเล่าให้ฟังถึงสาเหตุของการเรียกเพลงระบำประเภทนี้ว่า “ระบำเหนือ” นั้น สืบเนื่องมาจากพ่อเพลงแม่เพลงชาวนครนายกเป็นผู้นำมาเล่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา ชาวบ้านดงยางมีความเห็นว่าชาวนครนายกมีบ้านเรือนอยู่ทางเหนือของตน จึงเรียกเพลงพื้นบ้านประเภทเพลงนี้ว่า “ระบำเหนือ”

พ่อเพลงแม่เพลงชาวนครนายกที่มาเล่นเพลงระบำในจังหวัดฉะเชิงเทรา ได้แก่ ลุงบัวผัน ลุงบัวเฟื่อน ลุงบุญชู และลุงซัง ส่วนแม่เพลงมีป้ากัญญา ป้าบุญช่วย และป้าละม่อม พ่อเพลงแม่เพลงที่มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักกันคือ ลุงบัวผันและลุงบัวเฟื่อน ส่วนป้าละม่อมนั้น ป้าประทุมยืนยันว่าเป็นแม่เพลงที่มีชื่อเสียงคนหนึ่ง ลุงทองขาว นพศาสตร์ พ่อเพลงระบำ-เหนือบ้านดงยาง เคยเล่นเพลงระบำกับแม่ละม่อม แม่เพลงบ้านโคกมะกอก ในสมัยที่ลุงทองขาวเป็นทหารเกณฑ์ที่ค่ายจักรพงษ์ ปราจีนบุรี ลุงทองขาวบอกว่า ถ้าป้าละม่อมมีชีวิตอยู่เห็นจะอายุเกือบจะ 90 ปี

ลุงทองขาว นพศาสตร์ หรือลุงขาว พ่อเพลงระบำของจังหวัดฉะเชิงเทราเล่าให้ฟังว่า ลุงหัดเพลงระบำจากเพื่อนทหารเกณฑ์ชาวปราจีนบุรี ทหารเกณฑ์รุ่นลุงทองขาวเป็นนักเพลงระบำถึง 4 คน ลุงทองขาวชอบเล่นเพลงระบำมากถึงขั้นหนีเวรไปเล่นจนถูกขัง ขณะนี้ลุงทองขาวอายุ 81 ปี เลิกเล่นเพลงระบำมาประมาณ 50 ปี แต่ความสามารถในการเล่นเพลงยังสูงอยู่

ส่วนแม่เพลง ได้แก่ ป้าประทุม นิยมสุข อายุ 72 ปี (พ.ศ. 2527) ป้าเป็นชาวบ้านดงยาง ป้าของป้าประทุมชื่อ ป้าแหม่ม นพโสภณ ป้าแหม่มเคยเล่นเพลงโคราชและร้องเพลงใช้ได้ ในสมัยที่ป้าเป็นเด็กอายุ 14 ปี ได้ดูระบำเหนือที่นักเพลงนครนายกมาเล่น ป้าเป็นคนปัญญาไวจึงจำเนื้อร้องและทำนองได้ หัดร้องด้วยการเลียนเสียงแม่เพลงในขณะที่ยังออกไปเลี้ยงวัวในทุ่งนา พออายุ 17 ปี ก็เล่นได้ ป้าประทุมเล่นได้ถึงเป็นแม่เพลงอาชีพ ป้าเคยไปเล่นที่บ้านสร้างในจังหวัดปราจีนบุรี ส่วนที่ฉะเชิงเทราเคยเล่นแถว ๆ ตำบลเสม็ด จุกเขมอ ในอำเภอเมือง และในเขตอำเภอสนามชัยเขต ส่วนชลบุรี เคยไปเล่นที่ทุ่งเหียง และวัดเขาในเขตอำเภอพนสนิมคม ป้าบอกว่าเวลาไปเล่นเดินกันไป เพราะรถราไม่มีสำหรับค่าตัว วันหนึ่งกับคืนหนึ่งคิด 11 บาท พอเล่นเพลงระบำเสร็จก็ซื้อวัวกลับมาบ้านตัว ในสมัยนั้นวัวตัวผู้ตัวละ 9.50 บาท วัวตัวเมียตัวละ 11 บาท พออายุ 35 ปี ค่าตัวในการเล่นวันละ 35 บาท ป้าประทุมเล่าว่าค่าตัวเล่นเพลงระบำทำให้ซื้อวัวได้ปีละตัว ทุกปีไป ป้าประทุมเล่นเพลงระบำจนถึงอายุราว ๆ 35 ปี ก็เลิกเล่น เหตุที่เลิกเล่นสืบเนื่องมาจากรัฐบาลสมัยจอมพลแปลก

พิบูลสงครามชักชวนให้ชาวบ้านร่ำว ร่ำวก็เข้ามาแทนที่ระบำเหนือในสมัยที่ป่าประทุมออกไปเล่นเพลงระบำนั้น ป้าทองปลิว เจริญวงศ์ ได้ไปเล่นเป็นผู้ช่วยด้วยกันตลอดมา แต่ ป้าทองปลิวเลิกเล่นก่อนเนื่องจากมีครอบครัว สามมีไม่ประสงค์ให้ออกไปเล่นเพลง ผู้ที่เล่นเพลงระบำอาชีพยังมีเหลืออยู่หลายคน เช่น ลุงเซ่ง ป้าไฉ่ และป้าทองปลิว เจริญวงศ์ เป็นต้น

ระบำเหนือเป็นเพลงปฏิพากย์เนื้อยาวที่มีแบบแผนในการเล่นเช่นเดียวกับเพลงปฏิพากย์เนื้อยาวทั่ว ๆ ไป กล่าวคือเริ่มต้นด้วยบทไหว้ครู บทพระ ซึ่งได้แก่บททักทาย รวมไปถึงการเชื้อเชิญขึ้นบ้านกินหมาก กินน้ำกินท่า และถามไถ่ว่าเป็นใครมาจากไหน ต่อจากนั้นก็เดินเรื่องและจบลงด้วยบทลา ส่วนเนื้อเรื่องที่น่ามาเล่นนั้นเล่นได้หลายแบบ เช่น เล่นเป็นแขวง เป็นต้นว่า แขวงนา แขวงรัก และแขวงหมอ เป็นต้น แขวงนาเป็นเรื่องที่ฝ่ายชายมาขอเช่านาโดยโต้ตอบกันด้วยโวหารและปฏิภาณ แขวงรักเนื้อเรื่องกล่าวถึงการฝากรัก ชิงชู้ และตีหมากผัว ส่วนแขวงหมอเป็นเรื่องราวที่ฝ่ายชายเจ็บป่วยมาขอให้ฝ่ายหญิงรักษาโรค เนื้อหาที่ถามไถ่กันเป็นแขวงนั้นมักพาดพิงถึงเรื่องเพศ โดยกล่าวเป็นนัยสองแง่สองมุม วิธีเล่นอีกแบบที่นิยมเล่นกันก็คือ ตัดตอนมาจากวรรณคดีมาเล่น เช่น เวสสันดร สังข์ทอง หรือ ลักษณะวงศ์ วิธีนี้จะต้องแจกตัวเหมือนการเล่นสักวา ถ้าไม่เล่นตามที่กล่าวมานี้ก็อาจจะเล่นแบบที่สาม คือ ถามไถ่เกี่ยวกับเรื่องราวธรรมะ อาทิเช่น อานิสงฆ์ในการบวช มารดาและภรรยาได้บุญคุณละก็ส่วน หรือถามไถ่เรื่องศีลห้า และศีลแปดก็ได้ ตามแต่จะหยิบยกขึ้นมาเล่นกัน เหตุนี้เองระบำเหนือจึงนับได้ว่าเป็นเพลงปฏิพากย์ที่ให้การศึกษแก่ผู้ฟังที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้

ระบำเหนือนิยมเล่นกันในวันนักขัตฤกษ์ เช่น สงกรานต์ งานกุศลในวาระที่คนมาพบปะประชุมกัน ในงานทำบุญตามประเพณีนิยม อาทิเช่น โคนจุก บวชขนาด ซึ่งจะเล่นกันที่บ้านเจ้าภาพ หรือไม่ก็เล่นกันในยามว่างจากงานในนาที่ลานบ้านหรือเล่นเวลานวดข้าวก็ได้ ลักษณะบ้านเรือนไทยในชนบทมักตั้งรวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน แต่ละหมู่บ้านมีเป็นสิบ ๆ หลังคาเรือน พลบค่ำเป็นเวลาว่างงานในนา พ่อเพลงก็ยกขบวนนำหนุ่ม ๆ ในละแวกนั้นถือได้คนละดวงไปที่ลานนวดข้าวหรือลานบ้านแม่เพลง เหตุที่ใช้ได้ก็เพราะไฟฟ้ายังเข้าไม่ถึงหมู่บ้าน พอมาถึงบ้านแม่เพลงก็ผูกได้เข้าที่เสาบ้านแม่เพลง และบ้านใกล้เคียงจะยึดลานบ้านเป็นที่เล่น พอผูกได้ก็เป็นทีที่ทราบกันว่าจะเล่นเพลงระบำที่บ้านนี้ พ่อเพลงก็ร้องเชิญแม่เพลงถึงบันไดบ้านแม่เพลงและพรรคพวกที่ร้องได้รำได้และเป็นคนใจกล้าก็ออกไปที่ลานบ้าน ระบำเหนือก็เริ่มต้นที่ลานบ้านนั่นเอง เหตุนี้ระบำเหนือจึงจัดว่าเป็นมหรสพของชาวบ้านผู้อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ และอยู่ห่างไกลความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์

เวลาเล่นผู้เล่นระบำเหนือยืนล้อมเป็นวงกลม กลางวงมีพานรูปเทียน ดอกไม้หมากพลู อย่างละ 5 ที่เรียกว่า เครื่องชั้น 5 ก้านล 12 บาท เหล้าขาว 1 ขวด เครื่องไหว้ครู

มี 2 สำหรับ สำหรับไหว้ครูของแต่ละฝ่าย บทไหว้ครู รวมถึงบทไหว้คุณพระศรีรัตนตรัย เทวดา อารักษ์ คุณพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ ตลอดจนถึงครูพักลักจำ เช่น บทไหว้ครูของ นายชม มีสธรรม ผู้ช่วย

(พ่อเพลง)

สิบนิ้วประนมกรก้มเหนือเศศ
พระพุทธรูปของค์พระโพธิสัตว์

ไหว้คุณครูผู้วิเศษสุกใส
ที่ท่านได้มาตรัส

อีกบิดามารดาที่เคยป้อนข้าว

ได้ชุบเลี้ยงตัวเราจนใหญ่

ทั้งเจ้าทุ่งเจ้าท่าเทวดามีฤทธิ์
ลูกจะนึกตอนไหนขอให้ได้ออนันต์

ขอให้มาเนรมิต دلใจ
ว่าได้กลอนต้นกลอนลึก ฯลฯ

พอสิ้นเสียงฝ่ายชาย แม่เพลงฝ่ายหญิงก็เริ่มต้นด้วยการไหว้ครู การไหว้ครู อาจจะช่วยกันไหว้ 2 คน ดังที่ฝ่ายหญิงไหว้ให้ฟังว่า

(แม่เพลง)

สิบนิ้วสอดขึ้นไปเหนือเศียร
ตั้งนะโมขึ้นสามจบ
เสร็จจากนะโมหอกฉันท์ขึ้นสักเค
พอสักเคจบฉันท์ก็ชบเศียรไหว้
ไหว้พระคุณเจ้าที่ทั้งกรุงพาสีหลักเมือง
จะขึ้นขอให้มันคล้องยามจะลงให้คล้อง

ต่างดอกไม้รูปเทียนวันทา
ฉันมาน้อมนบครูบา
ประทุมเชิญฝูงเทวดา
เลยคุณพระรัตนตรัย
ดอกขอให้ลูกรุ่งเรือง
เหมือนยังเขาล่องเขี้ยวพ่อคุณเอ๋ยนาวา

(ผู้ช่วย)

ยกมือขึ้นวางพ่อคุณเอ๋ยหว่างคิ้ว
ไหว้ครูพักลักจำ

นะโมน้อมและนบนิ้วบูชา
ทั้งครูแนะครูนำพวกข้า

ต่อจากนั้นแม่เพลงก็หันไปทักทายผู้ดูแลเหตุการณ์ที่ตนมาเล่นและถามไถ่ ฝ่ายชายสองฝ่ายแก้กันด้วยโวหารและคารม เช่น

อาจารย์ท่านไปหาที่เดียวกับแมงมขา ได้รับถ้อยคำท่านไว้
 หรอกหาว่าฉันไม่มากแล้วท่านจะว่าใจดำ ตัวของแมงมขาสนใจ

จึงมีสุนทรเข้าไปวอนถาม	ฉันอยากจะรู้เนื้อความเป็นไป
ว่าใครเขาวนใครเขาหา	ถึงได้พากันมามากมาย
กลางคนก็แลดลอลกลางคนก็สอดตามอง	กลางคนก็โก่งคอร้องเรียกใหญ่
เสียงเปิดมันก็ไขว่เสียงไถ่มันก็เจ้า	ทั้งหมุ่หมาหอนเห่ามากมาย
ว่าใครเขาเป็นคนวานว่าใครเขาเป็นคนหาสักเป็นสนนราคาเท่าใด	
เขาเสียให้พี่ที่บาทเขาฟาดให้พี่ที่เฟื่อง	ถามว่าเขาหมดเขาเปลืองเท่าไร
หรือเขามีเงินเหรียญอยู่ในกลีหลุม	เลิกแล้วเขายัดปากพ้อคุณเอ๋ยกลับไป

ฝ่ายพ่อเพลงตอบคำถามแม่เพลง ถึงสาเหตุของการเล่นเพลงและเริ่มต้น
 เดินเรื่องด้วยการเล่นเป็นแขวงคือ แขวงนา ซึ่งมีเนื้อความของเซานา ฝ่ายแม่เพลงทั้ง 2 ฝ่าย
 ได้ตอบกันด้วยโวหารและปฏิภาณ

(ชาย)

น้องทุมเอ๋ยก็สาวพี่ขาวมันก็นุ่ม	เรานี่เจอกันเอ็งไม่ต้องสั่นกลัวชาย
อ้อไอ้คนอย่างเราหนอไอ้คนเล่นด้วยกัน	เราจะมากแล้วฉันทำไม
วันนี้มาเจอหนูทุมแม่เอ๋ยตอนแก่	อยากจะเอากลองมาแห่เป็นไร
ตัวน้องหรือทุมเอ๋ยแม่ก็เก่าไอ้ทีดขาวดอกมันก็แก่	อยากจะมาฟันดอกแขนแม่สายใจ
ฉันจะเล่าตอกฉันจะบอกแม่อุบล	ทุกวันทองขาวยากจนเข็ญใจ

วันนี้มาเจอตอกแม่ประทุมน้องเอ๋ยแม่แจ่มจันทร์ ทำข้าวปลาได้ก็ปั้นเอ็งบอกชาย	
เอ็งบอกชายเพราะหวังที่ยากกว่าคน	ดอกพี่ก็จนกว่าคน
แล้วดอกพี่จะบอกให้แจ้ง	มันมีนาทำได้สักแปลงหรือไหม
หนูประทุมมีหลักน้องเอ๋ยก็หลายแปลง	ให้พี่เช่าสักแปลงได้ไหม

(หญิง)

แต่พอได้ฟังได้ฟังแกเอ๋ยบรรหาร
 แกว่ามาตามดูที่ท่าว่า
 จะเล่าให้แกเอียงหูแกฟังบรรหาร
 ให้พี่ชาวเอียงหูชะ มาใกล้ ๆ กะหิน
 หังนาไม่ได้ไถเลยหนะทั้งไรไม่ได้ทำ
 ทุกวันอาชีพพี่ชาวเอ๋ยของน้อง
 แล้วนี่พี่ชาวแกมาบอกกับข้า
 นานบ้านดงยางพี่ชาวเอ๋ยมีแต่ดินแดง
 กลัวนาดินแดงมันจะเปรอะหน้าเลยแกเปื้อนเมือก
 ควรจะย้อนรอยกระหมั่งถอยเข้า

แกมาถามตัวฉันหรือชาย
 ได้ข้าวได้ปลาเท่าไร
 ฉันจะบอกให้ท่านแกก็ได้
 ถ้าไกลน้กแก้มักไม่ได้ยินรู้ไหม
 ทุกวันตัวแม่งามยากไร
 ประทุมแม่หาบใบดองร้องชาย
 แกอยากจะไปเลยเข้านาหรือไถ
 ดอกล้มในไซของแห้งไปเมื่อไร
 แกเลยเอาหัวเสือกเข้าไป
 ให้ไปทำนาเก่าก็คงจะได้

(ชาย)

ทุกวันนี้พี่มาเจอน้องแม่ทองพั่งงา
 โอ้อ้อนาของน้องมันเป็นนาราง
 ทั้งนั้นมันดอกเป็นนาดอนจะไถ
 น้องเอ๋ยแม่ตาแดงนี้กว่าสงสาร

จะเช่าไรก็เข้านาวาอย่างไร
 ที่จะตากจะถอนให้สิ้นกลอน
 นี้กว่าสงสารชูเถิด
 จะให้เช่าสักแปลงจะได้หรือไม่ได้ไหม

(หญิง)

เปล่าพ้อเปล่าถ้าแกจะเข้าใจผิด
 ฉันบอกว่าอาชีพดอกพ้อชาวเอ๋ยของน้อง
 ทุกคนทั้งยินแกไม่ได้ยิน
 อาชีพยากจนทนทรมมา
 ให้แกย้อนรอยบอกแล้วให้แกถอยเข้า
 แล้วให้ก้มหัวกราบลงไปขอบาปขอกรรม

พ้อหน้าหินเลยลับผิด
 ทุกวันฉันหาบใบดองร้องชาย
 แกนั่งเอาหูขัดหินถมไป
 ฉันไม่มีไรมีนาไว้เมื่อไร
 ดอกไปทำนาเก่ารู้ไหม
 แล้วถึงจะลงมือทำถางไถ

ผู้เล่นเพลงทั้ง 2 ฝ่าย จะร้องแก้กันโดยโวหารไปจนตึกตื่นหมดเวลาแล้วจึงลา
 จากกันด้วยบทลาดังเช่น บทลาของฝ่ายหญิง

(บทลา)

ถ้าแผ่นดินยังไม่กลบหน้าฟ้ายังไม่กลบหลัง
ยกมือขึ้นสลัมหมายความว่าลา
ฉันลาทั้งนั้นทั้งไม้ข่มหัวกลอน
ฉันลาไปทั้งคณะพ่อคุณเอ๋ยพ่อเพลง
คงจะเจียบสัจฉันเดินลัดป่าช้า
จะนอนสะดุ้งกระหมั่งเหมือนยังกึ่งตื่น
จะนอนไม่รำกลางคืนพ่อคุณเอ๋ยกลางคำ

ขอให้มาเยี่ยมป่าบ้างตามสบาย
ต้องเบนท้ายบายท่ากลับไป
ทั้งไม้แนบแอบนอนหัวท้าย
ฉันยังกลัวยังเกรงไม่หาย
ต้องว่าเหวเอกรู้ไหม
เลยนั่งก็เห็นนอนก็เห็นพี่ชาย
จะเห็นแต่หน้าพ่อพระบ่าละมั่งกลับไป

ระบำเหนือเป็นการเล่นเพลงโต้ตอบด้วยกลอนสด โดยอาศัยปฏิภาณของ
ผู้เล่นเพลงดังเช่น นางประทุม นิยมสุข แม่เพลงระบำเหนือร้องบอกให้ฝ่ายชายทราบว่
ตนเป็นคนแก่ แต่บอกด้วยโวหารข่มฝ่ายชายว่า

เกศาโลมานขาทันดา
ดูถ้าจะเปรียบเป็นไก่อันเป็นไก่ตะเภา

ชาวเอ๋ยคนเราเกิดมานั้นใจ
ใครเขาก็รู้เคยเป็นแม่แต่ตัวผู้

และแม่เพลงถามไถ่ราคาที่เจ้าภาพหาพ่อเพลงแม่เพลงมาเล่นด้วยถ้อยคำ
เยาะเย้ยถากถางว่า

เขาเสียให้พี่ที่บาทเขาฟาดให้แก่ก็เฟื่อง
หรือเขามีเงินเหรียญติดอยู่ในมือกลีหมาก

ถามว่าเขาหมดเขาเปลืองหรืออย่างไร
เลิกแล้วเขาเอาียดปาดพ่อคุณเอ๋ยกลับไป

การเล่นเพลงเป็นการโต้ตอบซึ่งไหวซึ่งพริบระหว่างผู้เล่นทั้ง 2 ฝ่าย ผู้เล่น
จะต้องใช้ปฏิภาณไหวพริบของตนแก้เพลงของอีกฝ่ายตก จึงถือว่ามีฝีปากทัดเทียมกัน เช่น

(ชาย)

ทุกวันนี้พี่มาเจอน้องแม่ทองพั่งงา
ไอ้ไอ้นาของน้องเป็นนาราง

จะเช่าไรก็เช่านาว่าอย่างไร
พี่จะถากจะถอนให้สิ้นกลอน

(หญิง)

ฉันบอกว่าอาชีพพ่อชาวเอ๋ยของน้อง
ทุกคนทั้งยืนแกไม่ได้ยิน

ทุกวันฉันหาบใบตองร้องชาย
แกนั่งเอาหูชูดหินถมไป

ให้แกย่นรอยให้แกถอยเข้า
แล้วให้ก้มหัวกราบลงไปขอบาปขอกรรม

ไปทำนาแก่รู้ใหม่
ถึงจะลงมือทำถางไถ

เนื้อความที่ซ้ำร้องโต้ตอบเป็นเชิงเกี่ยวพาราสิ ผู้เล่นระบำเหนือจะไม่ใช้คำ
พาดพิงไปถึงเรื่องเพศและพฤติกรรมทางเพศอย่างชัดแจ้ง แต่จะใช้โวหารเชิงเปรียบเทียบเป็น
ทำนองใช้สัญลักษณ์ เช่น โวหารในการขอเช่านา

แล้วนี่พี่ขาวแกมาบอกกับข้า
นาคบ้านดงยางเอ๋ยมีแต่ดินแดง
กลัวนาดินแดงมันจะเปรอะหน้าเลยแกเปื้อนเมือก แกเลยเอาหัวเสือกเข้าไป

แกอยากจะไปเช่านาหรือไง
ดอกมันไซ้ของแห้งไปเมื่อไร

ควรจะย่นรอยกระหน่ำถอยเข้า

ให้ไปทำนาแก่ก็คงจะได้

หรือข้อความที่โต้ตอบกัน มีความหมายเป็นเรื่องเพศ เช่น

ฉันจะแบ่งสั่มซ่าให้ไปสักสองกลีบเพราะว่ามันเป็นของเปรี้ยวติดมือไป
เพราะถ้าแกเป็นลมให้แกะดมสักนิด ไอ้หว่างกลีบผิวติดเจียวพ่อคุณเอ๋ยถมไป

ระบำเหนือ มุ่งร้องแก้ให้ตกเป็นประเด็นสำคัญ ผู้เล่นระบำเหนือจึงให้ความสำคัญ
สำคัญแก่ถ้อยคำมากกว่าสั่มผัส เหตุนี้เองสั่มผัสระหว่างวรรคจึงเป็นสั่มผัสอย่างง่าย ๆ เช่น

โฉมยุพินแต่นางไฉนย่นสำเนียง
เสียงเปิดหรือมันก็ไซ้ว่าเสียงไก็ก็เร้า

ด้วยเสียงใครร้องเรียกออยู่ใกล้ ๆ
ทั้งหมุ่หมาหอนเห่ามากมาย

สั่มผัสระหว่างบท เป็นสั่มผัสแบบเพลงพื้นเมือง คือ สั่มผัสด้วยกลอนสี่
กลอนลา และกลอนโล ซึ่งถือได้ว่าเป็นสั่มผัสอย่างง่าย ๆ เช่น

สัมผัสด้วยกลอนลา

ฉันขอไหว้ศรเอ๋ยท่านเป็นครู	สาปสรรเครื่องเล่นทุกอันมีมา
จำพวกโขนละครพวกรำฟ้อนขับร้อง	ในเรื่องดนตรีหรือปี่กลองมา
หญิงชายทุกคนก็น้อมตนเข้าหัด	ไปทั้งระบำลำตัดที่เรียนมา
พอบจบแบบเรียนหรือก็พากันเริ่มริ	ก็เพื่อเป็นได้ด้วยค่ากะป็น้ำปลา

สัมผัสด้วยกลอนไล

लगคนก็แลตาลอดलगคนก็สอดตามอง	लगคนก็โก่งคอร้องยกใหญ่
อกฉันเดินดึก ๆ แม่คุณนึกฉงน	เจ้าพวกนี้เขาจะไปปล้นบ้านใคร
ตัวสั้นนั่งงกไปด้วยความตกประหม่า	ด้วยกลัวฤทธิ์ฉันเลยไม่กล้าเข้าใกล้
ฉันเลยเรียกขวัญว่าขวัญเอ๋ยขวัญมา	ก็อย่าไปกลัวคนบ้าทำไม

ระบำเหนือเป็นการโต้ตอบกันด้วยปฏิภาณ ผู้เล่นจะต้องจำความที่อีกฝ่ายว่าได้ และคิดต้นกลอนสดโต้ตอบให้ได้ทันท่วงที ถ้าโต้ตอบไม่ได้ฝ่ายถามจะร้องถามความต่อไปอีก จนกว่าอีกฝ่ายจะโต้ตอบได้ เนื้อความที่ถามแต่ละตอนนั้น นักเพลงเรียกว่า หนึ่งกลอน ผู้ถามจะไม่หยุดนิ่งให้เงียบไปเฉย ๆ เพราะการหยุดร้องทำให้การเล่นเพลงชะงัก ซึ่งนักเพลงเรียกว่า “เงิน” แต่ในกรณีนี้ที่ผู้ร้องคิดต้นกลอนต่อไปไม่ออก จะใช้วิธีร้องซ้ำทั้งวรรคเพื่อคิดกลอนวรรคต่อไป เหตุนี้เองจึงกล่าวกันว่าเพลงพื้นบ้านมีความเรียบง่าย อีกประการหนึ่งคือ การซ้ำความ เช่น

เวลาตึกแล้วแม่โฉมงามเวลาสองยามใกล้ ๆ	เวลานี้มันจวนสองยามใกล้ ๆ
ทั้งเจ้าฟุ้งเจ้าท่าเทวดามีฤทธิ์	ขอให้มาเนรมิต دلใจ (ซ้ำ)

นอกจากการซ้ำความดังกล่าวแล้ว เพลงระบำเหนือยังมีจังหวะหยุดให้ผู้ร้องพักหายใจ หรือคิดต้นกลอนที่ลูกคู่ปรบมือให้จังหวะ และช่วยรับสอดเพลงให้พ่อเพลงแม่เพลง เวลาสอดเพลงจะสอดท้ายวรรค หรือก่อนสองคำท้ายของวรรคหลังว่า ฉ่า ซา ซ่า ซา เพื่อไม่ให้เพลงเงียบเชียบ ตำแหน่งที่สอดเพลงอยู่ที่ผู้ร้อง ถ้าพ่อเพลงแม่เพลง ร้อง 6 ติดต่อกัน ลูกคู่จะสอดเพลงท้ายวรรค แต่ถ้าพ่อเพลงแม่เพลงหยุดหลังคำที่ 4 ของวรรคหลัง ลูกคู่จะสอดเพลงขึ้นทันที เช่น

อีกทั้งพ่อเพลงฉันขอลาก่อน
ขอให้ยูเย็นเขียวแม่คุณเอ๋ยเป็นสุข

แล้วววยชัยให้พร (ฉ่า ซา ซ่า ซา)
อย่าให้มีทุกข์ (ฉ่า ซา ซ่า ซา) ทางใจ

เมื่อเวลาเพลงลง ลูกคู่จะรับพร้อม ๆ กัน เนื้อความที่ลูกคู่รับพร้อม ๆ กัน
เนื้อร้องมักจะร้องต่าง ๆ กัน เช่น

ผักกะเจตเอ๋ยคำละไฟ	เขาร่างมเอย	หน้าขาวร่างมเอย
สร้อยสนเจ้าเอย	ดอกเจ้าสุมณฑา	หน้าขาวร่างมเอย
หนองบอนเจ้าเอย	หนองลอนช่อนใบ	สาวร่างมเอย
ดงยางนะเจ้าเอย	ดงยางทางไกล	หน้าขาวร่างมเอย
ดงยางเจ้าเอย	ดงนะทางไกล	หน้าขาวร่างมเอย

แม้ว่าระบำเหนือจะเป็นการเล่นเพลงของชาวบ้านผู้อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้
ก็ตามที แต่พ่อเพลงแม่เพลงเป็นผู้มีความรู้ในแง่มุมต่าง ๆ ที่พึงศึกษา

*** ความรู้ในด้านธรรมชาติยกมาเป็นประเด็นในการโต้ตอบกัน**

สังขารของคนเรานั้นไม่เที่ยงแท้	เวลานี้มันแก่ลงไป
เกศาโลมานขาทันตา	ขาวเอ๋ยคนเราเกิดมานั้นไฉ

*** เนื้อความของระบำเหนือบางตอนเป็นแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์
ท้องถิ่นในด้านระบบภาษีอากร เช่น**

หรือแกเป็นตำรวจดอกมาตรวจอากร	หรือในเรื่องสมพิศสรรอดไป
พ่อมาตรวจค่านาหรือแกจะหาค่าน้ำ	หรือแกมาตรวจช่างรำน้ำไหล
หรือพ่อตรวจสาธารณสุขที่รัฐบาลเว้นวรรค	หรือเว้นให้ฝูงสัตว์อาศัย

*** ค่าของเงินบาทในยุคที่ระบำเหนือเฟื่องฟู ปรากฏว่าอยู่ในเนื้อร้องของ
ลูกคู่ว่า**

ผักกระเจตเอ๋ยคำละไฟ	เขาร่างมเอย
---------------------	-------------

*** เนื้อความที่แสดงถึงความสมบูรณ์พูนสุขของประชาชนในครั้งกระนั้น**

เอานิ้วใส่แหวนเอาแขนใส่สร้อยห้อยคอเม็ดปะหล่ำ ปั้นเอาคาดทองคำคมคาย

*** เนื้อร้องที่สะท้อนให้เห็นการแต่งกายของคนไทยในสมัยที่พ่อเพลงแม่เพลงยังเป็นหนุ่มเป็นสาว ไม่ว่าจะเป็เครื่องประดับหรือทรงผม**

ลามผมเป้ผมโป่งที่รองทรงดกแสดก	แม่หน้าขาวปลั่งงามแปลก
แม่บัวเขียวใส่เสื้อสีพลูที่ใส่ดุมหูดาวหาง	ล้วนแต่ของสั่งมาแต่ไกล
จะจัดแจงแม่คุณเอ๋ยแต่งตัว	ดอกเข้าหาหวีหัวกันไร

*** ผู้ที่มั่งมีศรีสุขในทัศนะของพ่อเพลงแม่เพลง คือ หม่อมแม่เมียนาย อันเป็น “ชนชั้นขุนนาง เป็นชนชั้นที่ชาวบ้านกล่าวถึงมากที่สุด โดยกล่าวถึงลักษณะของการเปรียบเทียบการดำรงชีวิตที่แตกต่างจากชาวบ้านซึ่งเป็นชาวนา” ความคิดเช่นนี้มีในเนื้อเรื่องของพ่อเพลงที่เชิญฝ่ายหญิงไปอยู่ด้วย สัญญาว่าจะหาความสุขให้ในระดับนั้น**

ให้น้องเท้าแขนแม่คุณเอ๋ยแน่นแต่	เขาเรียกว่าหม่อมแม่เมียนาย
พิศดูพ่อคุณเอ๋ยงามแท้	เหมือนอย่างหม่อมแม่เมียนาย

*** เนื้อร้องที่สะท้อนถึงความยากจนของนักเพลงที่อยู่มากมาย เช่น**

พอจบเสร็จพ่อเอ๋ยเรียกฉันก็พากันเริ่มรี	ก็เพื่อเป็นค่ากะปิอีกด้วยน้ำปลา
แก้ขัดแก้สนให้แก่คนผู้ยาก	ก็เพื่อได้เป็นค่าหมากปุนยา
อาชีพยาจนทนทรมา	ฉันไปมีไรมีนาไว้เมื่อไร
ฉันจะเล่าดอกฉันจะบอกแม่อุปบล	ทุกวันทองขาวยากจนเชียวใจ

*** เนื้อร้องที่ฉายให้เห็นภาพของการพนันประเภทต่าง ๆ ตลอดจนถึงสุรยาฝิ่นก็ปรากฏอยู่ในเนื้อร้องของทั้ง 2 ฝ่ายว่า**

ลูกขึ้นเข้าแกเข้าเหมือนกันแต่บ่อน	สองมือแกซ่อนแต่ไฟ
ทั้งเหล่าพี่ไม่กินตลอดทั้งฝั่งพี่ไม่สูบ	และทั้งไปทั้งไฟเล่นเป็นเสียเมื่อไหร่

* ข้อความที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อก็มีอยู่ เช่น

หรือเขามีเงินเหรียญติดอยู่ในกลีหามาก เลิกแล้วเขาเอาอัดปากพ่อคุณเอ๋ยกลับไป

* ค่านิยมที่แสดงถึงความกตัญญูรู้คุณมีอยู่พร้อมมูลในบทไหว้ครู เช่น

สิบนิ้วประนมกรก้มเหนือเศศ	ไหว้คุณครูผู้วิเศษสุกใส
ไหว้ครูพักลักจำ	ทั้งครูแนะครูนำบอกข้า
จะไหว้บิดามารดาที่ได้ป้อนข้าวฉัน	จงมาช่วยชูและช่วยฉัน

ระบำเหนือเป็นเพลงพื้นบ้านที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของชาวบ้านด้วยตนเอง จึงไม่ปรากฏว่าได้มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แม้วาระบำเหนือจะเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะของชาวบ้าน ซึ่งเล่นและฟังกันอยู่ในกลุ่มชนผู้ไม่รู้หนังสือก็ตามที่ แต่เนื้อหาสาระที่พ่อเพลงแม่เพลงที่ได้ตอบกันนั้น ได้สะท้อนภาพชีวิตของสังคมชนบทอย่างสมบูรณ์ที่สุด ไม่ว่าจะ เป็นแนวคิด ความเชื่อ ค่านิยม ความทุกข์ ความสุข ความมีความจน รวมไปถึงสภาพสังคมและความรู้ในเชิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สมจริงดังที่มีผู้กล่าวไว้ว่า

“.....การเล่นเพลงของประชาชนชาวชนบท มีเพลงเกี่ยวข้าว

เพลงปรบไถ่ เพลงพวงมาลัยและอื่น ๆ ย่อมเป็นของสำคัญส่วนหนึ่งที่ผู้รักหาความรู้พึงเอาใจใส่ เพราะในการเล่นนั่นเอง จะพบขนบธรรมเนียมประเพณี การเชื่อถือ ตลอดจนเรื่องราวความเป็นอยู่ของประชาชนชาวบ้านที่สืบต่อกันมาแต่โบราณ

แทรกเร้นอยู่ ความรู้เหล่านี้เป็นดั่งแว่น ฉายให้เห็นการเป็นอยู่ของบรรพบุรุษเก่าก่อน ซึ่งในหนังสือพงศาวดารมักผ่านเลยไป ไม่สู้กล่าวถึงนัก ทุกวันนี้ความเจริญในปัจจุบันแพร่หลายไปยังท้องถิ่นชนบทต่าง ๆ ได้รวดเร็ว เพราะไปมาติดต่อกันสะดวกยิ่งขึ้น นับวันขนบธรรมเนียมประเพณีของเดิมมีแต่จะเปลี่ยนแปลง และกลายไปตามอำนาจแห่งความเจริญและความก้าวหน้าแห่งประเทศด้วยเหตุดังนี้ นานาชาติที่เจริญแล้วจึงตื่นตัวรวบรวมเรื่องขนบธรรมเนียมเหล่านี้รักษาไว้ไม่ให้สูญ เพราะเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ความรู้ในวิชาประวัติศาสตร์และวิชาอื่น ๆ อยู่ไม่น้อย”

ปัจจุบันนี้ชาวบ้านละแวกหัวสำโรง ดงยาง และสระสองดอนเลิกครุระบำเหนือกันเสียแล้ว ทั้งนี้สืบเนื่องจากรัฐบาลในสมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้ชักชวนให้ประชาชนร่ำวง ระบำเหนือที่เคยเพื่อนฝูงกับเขาถึงขั้นสูญหายไปจากความทรงจำของชาวบ้าน ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อไฟฟ้าเข้าถึงหมู่บ้าน ชาวบ้านก็หันไปดูละครภาพยนตร์ทางโทรทัศน์ ซึ่งมีเนื้อหาหลากหลายกว่า

วิเคราะห์เพลงระบำเหนือ

1. การเรียกชื่อเพลงระบำเหนือนั้น สันนิษฐานว่าเป็นเพราะมีพ่อเพลงแม่เพลงจากจังหวัดนครนายกได้มาเล่นเพลงพื้นบ้าน จึงเรียกชื่อเพลงระบำเหนือ
2. นิยมเล่นกันในวันนักขัตฤกษ์ เช่น สงกรานต์ งานกุศล หรือทำบุญ ประเพณีโกนจุก บวชนาค
3. การเล่นเพลงระบำเหนือจะยืนเป็นวงกลม และในช่วงแรก ๆ นั้น เพลงระบำเหนือจะเล่นตามลานหมู่บ้าน ซึ่งเสร็จจากภารกิจอื่น ๆ เช่น ทำนาเสร็จคนหนุ่มสาวก็จะพากันมาเล่นเพลงระบำเหนือ
4. การร้องเพลงระบำเหนือเหมือนกับเพลงพื้นบ้านทั่วไป คือ มีการไหว้ครู มีพ่อเพลงและแม่เพลง พร้อมทั้งลูกคู่
5. นิยมกันมากก่อนที่รัฐบาลสมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม จะชักชวนให้ชาวบ้านร่ำวง ต่อจากนั้นเพลงระบำเหนือก็ไม่นิยมกันจนถึงปัจจุบัน

เพลงซางซึก

สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ทำนาเป็นอาชีพหลักมาเป็นเวลานานนับพันปี การทำนาสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานย่อมจะมีขนบธรรมเนียมประเพณี และการละเล่นที่ถ่ายทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ดังจะเห็นได้จากเพลงพื้นบ้านอันเกิดจากการทำนา เช่น เพลงเกี่ยวข้าว เพลงสงค่อลำพวน และเพลงซางซึก หรือเพลงลากกระดาน เป็นต้น ซึ่งเล่นกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในภาคกลางของประเทศไทย

เพลงซางซึกเป็นเพลงลากข้าวที่นวดแล้วในลานให้รวมเข้าเป็นกอง ได้พบว่าประเพณีนี้ชาวบ้านหัวสำโรง กิ่งอำเภอแปลงยาวเป็นชวานากลุ่มหนึ่งที่เคยเล่นเพลงซางซึกเมื่อ 20 ปีก่อน

ชาวบ้านหัวสำโรงเป็นชาวไทยเชื้อสายเขมรที่บรรพบุรุษอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ชาวบ้านกลุ่มนี้รับเพลงซางซึกอันเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านของสังคมเกษตรกรรมเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

กล่าวคือการเกี่ยวข้าวก็ยังคงใช้เคียวเขมร ซึ่งมีรูปร่างแตกต่างไปจากเคียวไทยทั่วไป วิธีเกี่ยวใช้ด้ามที่เป็นไม้รวบกอข้าวแล้วพลิกข้อมือใช้ด้ามที่เป็นคมตัดตรงข้าว เมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จเดินกลับบ้านก็ใช้เคียวเสียบคอเสื่อหรือคล้องแขนกลับบ้าน เมื่อเกี่ยวแล้วนำต้นข้าว 4-5 ต้น ที่ฟากรวงออกแล้วมาถัก เรียกว่า “ชะเน็ต” ไว้สำหรับผูกข้าวให้เป็นพ่อนเพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการย้ายข้าวไปนวดที่ลาน การนวดข้าวจะใช้ที่ใดก็ได้ เช่น ที่ลานบ้าน หรือลานที่ท้องนาก็ได้

ถ้าเป็นท้องนาที่ตกหญ้าที่ขอบลานเสียก่อนแล้วใช้ควายเข้ามาเหยียบให้เรียบ ต่อจากนั้นก็นำมูลวัวหรือมูลควายมายาลานให้เรียบร้อย พอลานแห้งก็หาบพ่อนข้าวมาตั้งเป็นวงกลมที่กลางลานวงพ้องที่ตักแรงกันไว้ก็จูงควายที่ผูกไว้เป็นคู่ ๆ เข้ามาย่ำหัวพ่อน เพื่อให้ข้าวเปลือกร่วงจากรวงให้ควายย่ำอยู่พักใหญ่ก็ต้อนออก ชาวเขาก็เข้าไปใช้ขอฉายเขี่ยฟางลอยออกมากองที่ขอบลาน

ฟางลอย คือ ฟางที่เมล็ดข้าวหลุดและลอยขึ้นจากกองข้าว การเขี่ยฟางลอยเช่นนี้เรียกว่า “รุใหญ่” เมื่อรุใหญ่แล้วก็ต้อนควายเข้าไปย่ำข้าวอีกทำสลับกันเช่นนี้ 3 ครั้ง ต่อจากนั้นใช้ขอเขี่ยฟางที่ขาดออกมากองที่ขอบลาน ผู้ที่ยืนอยู่รอบ ๆ กองข้าวบางคนถือคราดเศษฟางออก บางคนใช้ไม้กวาดซึ่งทำจากพืชในหมู่บ้านคือ ต้นข้าวต้มกวาดเศษฟางออกไปกองที่ขอบลานเช่นกัน

เศษฟาง (ลำพวน) ที่ชอบลานยังมีข้าวเปลือกปนอยู่มาก จึงต้องมีคนอื่นอีก 2 คนโรยฟาง ฟางที่โรยก็จะปลิวไปตามลม เมล็ดข้าวเปลือกที่หนักกว่าก็ตกลงที่พื้นลาน การไล่ลำพวนกินเวลานานเป็นชั่วโมง ชาวนาบางท้องที่ เช่น อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี และบ้านบางแพ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี มันเล่นเพลงสงค่อลำพวนในระหว่างที่สงฟาง ชาวนาบ้านหัวสำโรงไม่เคยเล่นเพลงสงค่อลำพวน แต่มักจะร้องลิเกหรือร้องเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ เล่นแก้รำคาญ พอเศษฟางหมดก็เป็นอันว่าที่ข้าวเปลือกกองอยู่เต็มลาน เพลงซางซึกหรือเพลงลากกระดานก็เริ่มขึ้นตรงนี้เอง

เมื่อจะลากข้าวให้รวมเข้าเป็นกองเดียวกัน เจ้าภาพก็นำกระดานที่มีรูเจาะหัวท้ายด้านละ 2 รู สำหรับเอาเชือกร้อย ผู้ลากกระดานยื่นเป็น 2 แถว โดยแบ่งเป็นฝ่ายชายกับฝ่ายหญิง และมีผู้กดกระดานเพื่อให้กวาดข้าวได้มาก ๆ การลากข้าวจะเริ่มลากจากขอบลานเข้ามาที่จุดศูนย์กลางของลานคือ หลักเกียด (ไม้ที่มีธงผ้าปักอยู่บนยอด) ในขณะที่ลากกระดานนั้นชาวบ้านที่เจ้าบทเจ้ากลอนก็เริ่มเล่นเพลงลากกระดาน หรือเพลงซึกกระดาน ซึ่งบางคนเรียกว่าเพลงซางซึก แตกต่างกันไปตามท้องถิ่น เมื่อจะเริ่มเล่นเพลงลากกระดานผู้เล่นที่เสียงดี ๆ ก็เริ่มโห่ขึ้น 3 ราก่อนจึงเริ่มต้นเล่น

เพลงซางซึกก็เหมือนเพลงปฏิพากย์ทั่วไปคือ เริ่มต้นด้วยลูกคู่ก่อนแล้วจึงเป็นบทร้องของฝ่ายชายและหญิงโต้ตอบกัน ทุกครั้งที่ฝ่ายใดร้องจบลูกคู่จะรับขึ้นพร้อมกัน

นอกจากนั้น เมื่อต้นเสียงร้องไปได้ 2 วรรค ลูกคู่จะร้องซ้ำ 2 วรรคแรกของต้นเสียง

(ลูกคู่) ด้อยดูเรียนองเอ๋ยเวียนซ้าย	กงไสลรั้ว ๆ กงแซ
นางน้องของพี่นี่เอ๋ย	ทราเมออย่าไม่เหลียวมาแล
ที่ผูกสมักรักน้องแท้ ๆ	โอ้รักแม่แพรสือเอ๋ย
น้องก็รักซึกเยอ	ซึกให้เสมอกันเอ๋ย
(ชาย) ซางซึกเอ๋ยหงส์ทองน้องรัก	จะย่องไปหักเอาใบมะแว้ง
(ลูกคู่) โอ้เจ้าซางซึกเอ๋ยหงส์ทองน้องรัก	จะย่องไปหักเอาใบมะแว้ง
(ชาย) ทำบุญละนะสิ่งใดหนอ	จะได้ร่วมหอกับแม่ใส่เสื้อแดง
(หญิง) ซางซึกเอ๋ยหงส์ทองที่รัก	จะเข้าไปหักเอาดอกมะแว้ง
(ลูกคู่) โอ้เจ้าซางซึกเอ๋ยหงส์ทองน้องรัก	จะเข้าไปหักเอาดอกมะแว้ง
(หญิง) ทำบุญสักกี่ชาติ	ก็ไม่ได้พากับแม่สาวเสื้อแดง
(ชาย) โอ้ซางซึกเอ๋ยหงส์ทองน้องรัก	จะย่องไปหักเอาใบล้นทม
(ลูกคู่) โอ้เจ้าซางซึกเอ๋ยหงส์ทองน้องรัก	จะย่องไปหักเอาใบล้นทม

(ชาย) ทำบุญก็สิ่งใดหนอ	จะได้ร่วมหอกับแม่เอวกลม
(หญิง) ชางชักเอยวังเวงใจนัก	จะย่องไปหักเอาดอกกลั่นทม
(ลูกคู่) โอ้เจ้าชางชักเอยวังเวงใจนัก	จะย่องไปหักเอาดอกกลั่นทม
(หญิง) ทำบุญเสียให้ตาย	ก็ไม่ได้กับแม่เอวกลม
(ชาย) เจ้าชางชักเอยหงส์ทองน้องรัก	จะย่องไปหักเอาดอกกล้วยไม้
(ลูกคู่) โอ้เจ้าชางชักเอยหงส์ทองน้องรัก	จะย่องไปหักเอาดอกกล้วยไม้
(ชาย) ทำบุญก็สิ่งใดหนอ	จะได้ร่วมหอกับแม่ใส่เสื้อลาย

การเล่นเพลงชางชักให้สนุกอยู่ที่ความสามารถของผู้เล่นทั้ง 2 ฝ่ายที่จะหยอดให้หัวเราะกันได้ ในระหว่างผู้เล่นทั้ง 2 ฝ่าย เช่น

(หญิง) โอ้เจ้าชางชักเอยหงส์ทองน้องรัก	ชางชักเอาหลักเกียด
ทำบุญก็สิ่งใดหนอ	จะได้ร่วมหอกับพ่อชี่เกียด
(ชาย) เจ้าชางชักเอย	จะย่องไปหักโอ้เจ้าคางหัวเขียด
โอ้เจ้าชางชักเอย	จะย่องไปหักโอ้คางหัวเขียด
ทำบุญก็สิ่งใดหนอ	พี่จะขอไม้ชี่เกียด
(หญิง) ทำบุญก็สามผอบ	เรามาทำบุญก็สามผอบ

จึงไม่ได้พบกับพ่อชี่เกียด

เพลงชางชักเป็นเพลงปฏิพากย์ที่ไม่จำกัดตัวผู้เล่น ประกอบกับผู้เล่นไม่จำเป็นต้องมีความสามารถสูง ผู้ใดที่ลากข้าวอยู่ในลานนวดข้าวที่พอจะดันกลอนได้ผลัดกันเป็นลูกคู่และดันเสียง ทำให้มองเห็นว่าเพลงชางชักไม่มีการแยกผู้ฟังและผู้ร้อง “อันเป็นลักษณะเริ่มแรกของเพลงพื้นบ้านของไทย” ซึ่งเป็นเพลงที่เกิดจากการรวมหมู่กันทำงาน

เพลงชางชักเป็นเพลงปฏิพากย์สั้นที่มีความยาว 6 วรรค เหมือนเพลงปฏิพากย์สั้นทั่วไป แต่ต่างกันตรงที่เนื้อร้องของวรรคที่ 3 และวรรคที่ 4 เป็นเนื้อร้องของลูกคู่ที่นำความในสองวรรคแรกของดันเสียงมาร้องซ้ำ

วิเคราะห์เพลงซางซึก

1. เพลงซางซึกเป็นเพลงที่ชาวบ้านทำกิจกรรมจากข้าวที่นวดแล้วให้รวมเข้าเป็นกอง จะมีการร้องรำทำเพลงเรียกว่าเพลงซางซึก
2. เพลงซางซึกจะเริ่มต้นด้วยการร้องของลูกคู่ก่อน แล้วจึงร้องด้วยพ่อเพลงและแม่เพลง
3. ใช้การปรบมือแทนเครื่องดนตรี
4. เพลงซางซึกนอกจากจะเล่นกันตอนทำกิจกรรมการลากข้าวแล้ว ยังเล่นในวันสงกรานต์ หรือบางทีก็เล่นตอนสวดคฤหัสถ์
5. ปัจจุบันไม่มีใครที่จะสืบทอดกัน ทำให้เพลงซางซึกในปัจจุบันเริ่มหาฟังยาก

พ่อเพลง-แม่เพลงระบำเหนือ

ลุงเจียบ สุริแสง เป็นชาวบ้านหัวสำโรง ที่บรรพบุรุษเป็นคนอพยพมาจาก กัมพูชา ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ลุงเจียบผู้มีหน้าตาประพิมพ์ประพานคล้ายพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ มีอายุอานาม 79 ปี จบการศึกษาชั้น ป.3 มีลูก 7 คน บิดาของลุงเจียบมี อาชีพนักแสดง มีอาชีพรับจ้างทั่วไป เนื่องจากชาวบ้านกลุ่มนี้มีบรรพบุรุษเป็นชาวเขมร จึงยังคงใช้เขมรซึ่งมีรูปทรงแปลกไปจากเขมรไทยทั่วไป เขมรเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้าน ที่เป็นการผสมผสานระหว่างงานไม้และงานโลหะ คือ เหล็ก ลุงเจียบเป็นผู้ที่สามารถทำเขมร ได้สวยงามที่สุดในหมู่บ้าน

นอกจากความสามารถในทางช่างฝีมือแล้ว ลุงเจียบยังเป็นเพลงระบำและ นักสวดคฤหัสถ์ ลุงเจียบและป้าเผย สองสามีภรรยาเล่นเพลงระบำในวันสงกรานต์และ สวดคฤหัสถ์ด้วยกันมาตั้งแต่หนุ่มสาวจนถึงทุกวันนี้ ลุงเคยเล่าให้ฟังว่าบิดाप้าเผยเป็นหัวหน้า นักสวดคฤหัสถ์ เมื่อลุงเจียบเป็นทิดเจียบได้ติดตามบิดाप้าเผยไปสวดคฤหัสถ์ จนได้อยู่กินกับ ลูกสาวหัวหน้าวง แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ลูก ๆ ของสองสามีภรรยาคนนี้มิได้เป็นผู้สืบทอด วัฒนธรรมเหมือนบิดามารดาของตน

สามีภรรยาคนนี้เล่าให้ฟังว่า ชาวบ้านสำโรงเล่นเพลงระบำตลอดเวลาสงกรานต์ ทั้ง 5 วัน 5 คืน เพลงระบำที่เล่นกันในระหว่างสงกรานต์เป็นเพลงปฏิพากย์สั้น ที่ร้องประกอบการ เล่นช่วงรำและซึกเยอ ผู้เล่นเพลงระบำไม่ได้ตอบกันชนิดเชือดเฉือนเหมือนระบำเหนือ ผู้ที่พอดันกลอนได้ก็ซึกชวนกันมาเล่น แม้กระนั้นก็ดี เนื้อเพลงที่ลุงเจียบร้องยังสะท้อนความ ยากจนของคนในขณะที่กำลังสนุกสนานว่า

ที่ยกมาก่อพีมาต่อประเด็น
เล่นสงกรานต์ก็ยาวนานปีที่

ให้หญิงชายฟังเล่นเป็นไร
เล่นกันหนอตตามจนเข็ญใจ

ส่วนเนื้อร้องที่ชมฝ่ายหญิงที่ลุงเจียบร้องบ่อย ๆ ก็มี เช่น

มาพิศดูแม่คุณเอยน้องสวยเลิศ
มาพิศเพ่งมาเล็งสะพักตร์

แมลลิตอากาศมาเกิดแต่เมื่อไร
ในอารมณ์นี้รักเสียจริงให้ตาย

หรือ

แม่สวยจริงไวยสวยจริงหวา
เป็นลูกมนุษย์หรือเป็นบุตรพระอินทร์

คล้ายคล้ายกับองค์เทवासุราลัย
เสด็จลงมาเดินดินทางใต้

หลังจากร้องชมโฉมแล้วก็เป็นบทชวนฝ่ายหญิงออกมาเล่นลู่เจียบร้องว่า

น้องเอ๋ยรักจะเล่นก็ให้เดินออกมา สีนวลก็อย่าซ้ำรำไร
ให้แม่ยกแขนซ้ายแล้วให้แม่ย้ายแขนขวา ดูเอ๋ยช่างน่านาก็เสียดาย

พอสิ้นเสียงลู่เจียบ ป้าเผยก็ร้องตอบทันทีว่า

ไต่ยีนสำเนาพ่อคุณมากล่าวสำนวน อีแม่ยี่สุนท่ายสวนชื่นใจ
จัดแจงแต่งตัวนางผัดหัวหวีผม จะออกไปชมว่าเป็นใคร
ฉันทมาร้องเชิญพ่อขึ้นบ้าน เชิญมาเถอะนงคราญพ่อชื่นใจ
พี่มาหนอกินน้ำเอ๋ยกินท่า มากินข้าวปลาบ้านฉัน

ป้าเผยภรรยาลู่เจียบเป็นชาวบ้านหัวสำโรงเช่นกัน ขณะนี้อายุประมาณ 72 ปี ครอบครัวนี้เป็นตัวตั้งตัวตีในการเล่นเพลงระบำในวันสงกรานต์ของบ้านหัวสำโรง ป้าเล่าให้ฟังว่าระหว่างสงกรานต์ป้าหยุดการงานทุกชนิด เล่นช่วงรำ ชักเย่อ และกาฟักไข่ ตลอดทั้ง 5 วัน 5 คืน

นอกจากจะเล่นเพลงระบำในวันสงกรานต์แล้ว ลู่ป้าคู่นี้ยังเล่นเพลงสวดคฤหัสถ์และไปเล่นด้วยกันเป็นประจำ การสวดคฤหัสถ์ของชาวบ้านหัวสำโรงแตกต่างไปจากการสวดคฤหัสถ์ในกรุงเทพฯ กล่าวคือ นักสวดมีทั้งชาย-หญิง และสวดปนกันเช่นนี้มาแต่ดั้งเดิม ป้าเผยเป็นผู้มีปฏิภาณในการสวดคฤหัสถ์ดีเยี่ยม

ภาพที่ 15 ลุงเจียบ สุริแสง

ภาพที่ 16 ป้าผุย สุริแสง

ภาพที่ 17 ทรงเดช สุริแสง(บุตรของลุงเจียบ-ป่าผุย ผู้สืบทอด)

ภาพที่ 18 อาจารย์ฉันทนา สระบุรีน (ผู้ดูแลพ่อเพลงแม่เพลง)

ภาพที่ 19 นางจำไพพรรณ ผึ้งน้อย (ลูกคู่)

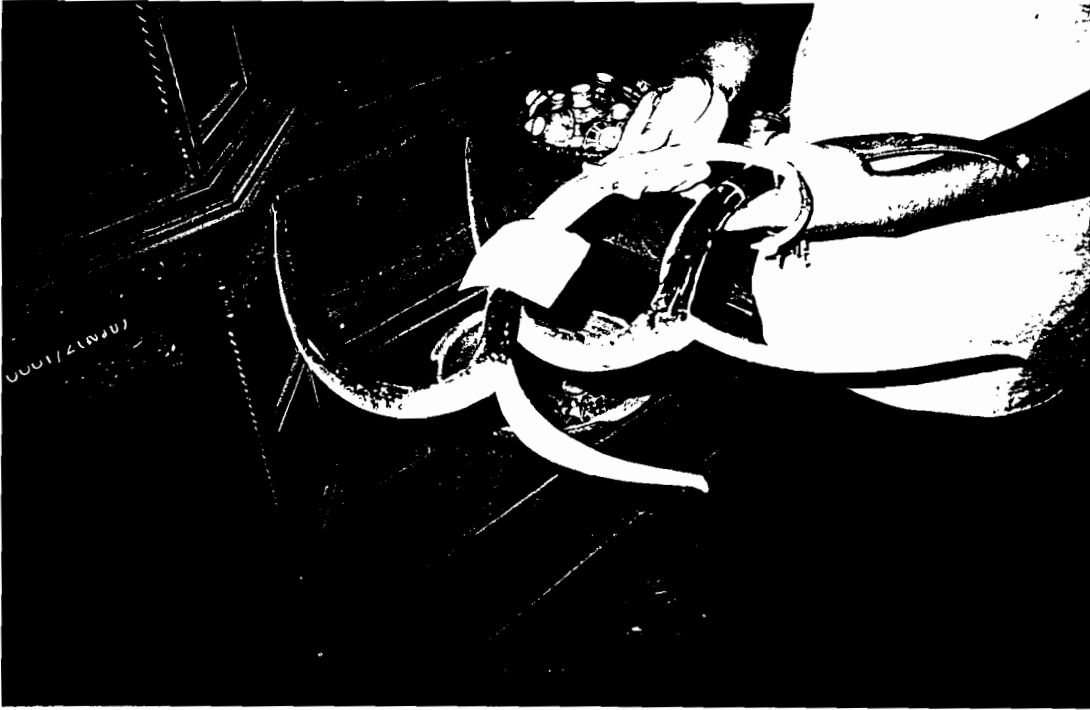
ภาพที่ 20 นางเขียน ไสภาวงษ์ (ลูกคู่)

ภาพที่ 21 นางจี สมเภา (ลูกคู่)

ภาพที่ 22 ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ของชาวบ้านหัวสำโรง

ภาพที่ 23 เคียวเขมร

ภาพที่ 24 ท่าทางประกอบการร้องเพลง

ภาพที่ 25 ท่าทางประกอบการร้องเพลง

ภาพที่ 26 ท่าทางประกอบการร้องเพลง

ภาพที่ 27 ทำทางประกอบกรร็องเพลง

ภาพที่ 28 ทำทางประกอบกรร็องเพลง

ภาพที่ 29 ท่าทางประกอบการร้องเพลง

ภาพที่ 30 ท่าทางประกอบการร้องเพลง

ภาพที่ 31 ท่าทางประกอบการร้องเพลง

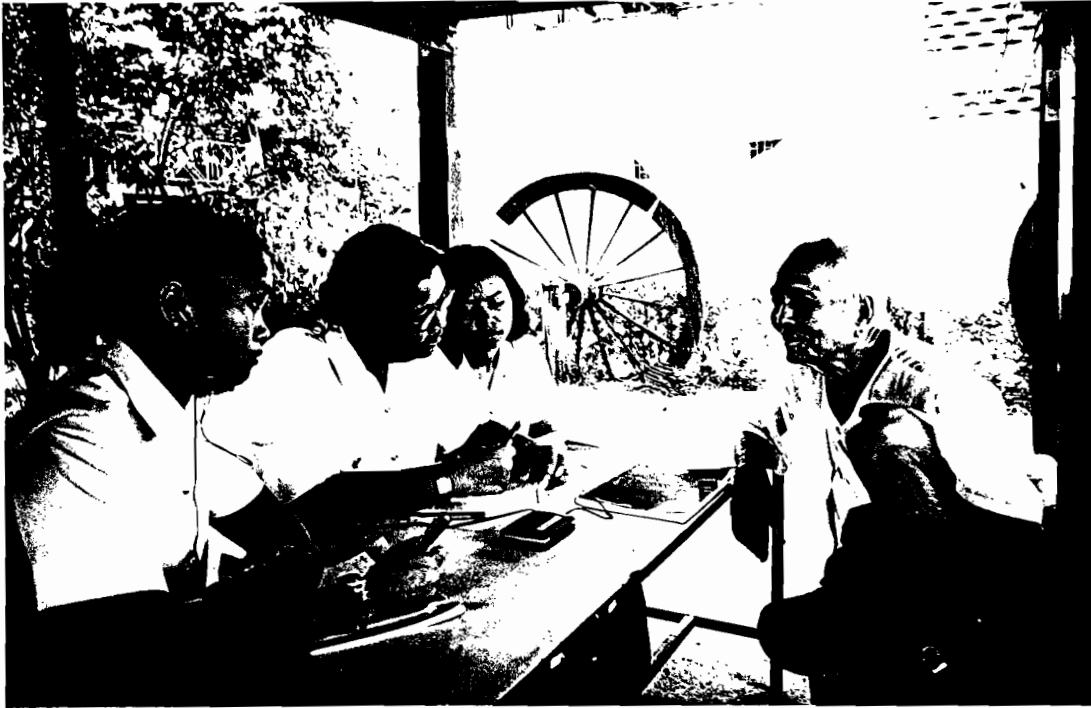
ภาพที่ 32 ท่าทางประกอบการร้องเพลง

ภาพที่ 33 ทำทางประกอบการร้องเพลง

ภาพที่ 34 ทำทางประกอบการร้องเพลง

ภาพที่ 35 ภาพขณะทำการสัมภาษณ์พ่อเพลงแม่เพลง

ภาพที่ 36 ภาพขณะทำการสัมภาษณ์พ่อเพลงแม่เพลง

ภาพที่ 37 ภาพขณะทำการซ้อมภาษณ์พ่อเพลงแม่เพลง

ภาพที่ 38 คณะพ่อเพลงแม่เพลงและคณะผู้จัดทำ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการสำรวจเพลงพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง

การสำรวจเพลงพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงใน 8 จังหวัด จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี จังหวัดตราด จังหวัดสระแก้ว จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดนครนายก จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่ามีเพลงพื้นบ้านจำนวน 8 เพลงพื้นบ้าน โดยมีชื่อตามลำดับดังนี้

1. เพลงไอ้เป้	จังหวัดระยอง
2. เพลงเอ๋ย	จังหวัดระยอง
3. เพลงวง	จังหวัดระยอง
4. เพลงหงส์	จังหวัดปราจีนบุรี
5. เพลงระบำ	จังหวัดปราจีนบุรี
6. เพลงระบำบ้านนา	จังหวัดนครนายก
7. เพลงระบำเหนือ	จังหวัดฉะเชิงเทรา
8. เพลงซางซึก	จังหวัดฉะเชิงเทรา

อภิปรายผล

1. จากการสำรวจการเล่นเพลงพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงในครั้งนี้พบว่าการเล่นเพลงพื้นบ้านสัมพันธ์กับการประกอบอาชีพคนท้องถิ่น จะพบว่าแหล่งที่มีเพลงพื้นบ้านนั้นเป็นแหล่งที่คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ทำไร่ มากกว่าอาชีพอื่น โดยเฉพาะอาชีพทำนา อาจเป็นเพราะอาชีพทำนาเป็นอาชีพที่ต้องใช้คนมากช่วยกันทำ และมีเวลาว่างมาก จึงมีการคิดเพลงพื้นบ้านและสภาพสังคมเกษตรยังเป็นที่รักษาวัฒนธรรมไทยได้เป็นอย่างดี

2. การเล่นเพลงพื้นบ้านเป็นการเล่นเพื่อความสนุกสนานรื่นเริง ซึ่งแฝงไปด้วยความสามัคคีคนในกลุ่มชาวบ้าน และเป็นการใช้สติปัญญาของภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยแท้จริง หากจะทำให้การเล่นเพลงพื้นบ้านอยู่ได้ในปัจจุบันต้องพัฒนาถือคนดูเป็นสำคัญ

3. การเล่นเพลงพื้นบ้านเป็นการเล่นที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มคนในสังคมในยุคสมัย เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป การเล่นเพลงพื้นบ้านอาจจะไม่เหมาะสมกับสภาพที่เปลี่ยนไป เช่น เพลงหงส์เป็นเพลงพื้นบ้านอันเนื่องมาจากการประกอบอาชีพทำนา ซึ่งจะมีกิจกรรมประกอบ เช่น การนวดข้าว สงฟาง อันเป็นจุดมุ่งหมายของการเล่น

เพลงพื้นบ้านชนิดนี้ เมื่อปัจจุบันเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์เข้ามามีบทบาทในการประกอบอาชีพทำนา ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ไม่มี เพลงพื้นบ้านก็จะหายไปจะเสื่อมไปโดยปัจจุบันแทบจะไม่มีคนรู้จัก

4. การเล่นเพลงพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงใต้ได้รับอิทธิพลจากจังหวัดนครนายก อาจเป็นเพราะจังหวัดนครนายกมีพ่อเพลงและแม่เพลงที่เล่นเพลงพื้นบ้านมาก จึงมีการนำเพลงพื้นบ้านของชาวจังหวัดนครนายกไปเล่นในภาคตะวันออกเฉียงใต้ใน 8 จังหวัด มีการถ่ายทอดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพลงพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงใต้จะมีประดู่อยู่ในจังหวัดนครนายก เพราะจังหวัดนครนายกก็ได้รับอิทธิพลจากกรุงเทพฯ เช่น สังเกตได้ว่าเพลงพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงใต้จะมาจากเพลงฉ่อย

5. การสำรวจเพลงพื้นบ้านครั้งนี้ยังพบการละเล่นเพลงพื้นบ้านอย่างอื่นอีกด้วย เช่น การเล่นหนังใหญ่ ละครชาตรี ลิเก และหนังตะลุง และเป็นที่น่าสนใจเกิดการละเล่นเพลงพื้นบ้านของภาคตะวันออกเฉียงใต้ส่วนมากจะเล่นในงานมงคลทั่วไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษา

1.1 การศึกษาเพลงพื้นบ้านอย่างลึกซึ้งซึ่งนั้นจำเป็นต้องคลุกคลีกับผู้แสดง เพราะการถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านเป็นการถ่ายทอดเป็นวาจา อาศัยการท่องจำเป็นหลัก วิทยากรที่เล่นเพลงพื้นบ้านล้วนแต่มีอายุมาก ควรจะศึกษาและถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลัง หากไม่ได้รับการศึกษาในอนาคตคงไม่มีเพลงพื้นบ้านให้ชม

1.2 การศึกษาครั้งนี้อาจไม่ครบถ้วนกระบวนการ ผู้จะเก็บเพลงพื้นบ้านได้ดีและเห็นความสำคัญ และได้ข้อมูลที่ถูกต้องที่สุดน่าจะเป็นเจ้าของพื้นที่ เจ้าของเพลงพื้นบ้านหรือลูกหลาน และผู้ที่ใกล้ชิดพ่อเพลงแม่เพลงเป็นดีที่สุด

2. ข้อเสนอแนะเพื่อส่งเสริมอนุรักษ์และเผยแพร่

2.1 สถาบันการศึกษาที่มีเพลงพื้นบ้านอยู่ใกล้ควรที่จะกำหนดหลักสูตรให้นักเรียน นักศึกษาในท้องถิ่นได้เรียนรู้ โดยเชิญพ่อเพลงและแม่เพลงมาเป็นวิทยากรผู้ถ่ายทอด

2.2 รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะมีงบประมาณให้กับพ่อเพลงและแม่เพลงได้รักษาโดยมีการแสดง การทำเทป การเป็นวิทยากรเพื่อสอนอบรมเพื่อถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้รับความรู้ต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. เพลงและการละเล่นพื้นบ้านภาคกลาง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2522.
- กาญจนา อินทรสุวานนท์. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องเพลงพื้นบ้านภาคกลาง ในระดับปริญญาตรี โดยใช้โมดูลกับการสอนปกติ. ปริญญาโท, 2526.
- _____. การวิเคราะห์รูปแบบเพลงพื้นบ้าน. วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 ประจำภาคเรียนที่ 2, 2532.
- _____. เทคนิคการขับร้องเพลงไทย. ภาควิชาดุริยางคศาสตร์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. 2540, 256 หน้า.
- _____. แนวการศึกษาเพลงพื้นบ้าน. ดนตรีไทยมัธยมศึกษา ครั้งที่ 8 โรงละครแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร, 2525.
- _____. พื้นฐานมานุษยดุริยางควิทยาภาควัฒนธรรม. เอกสารคำสอนคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- _____. เพลงพื้นบ้าน. ที่ระลึกงานดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 11 ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร, 2521.
- _____. เพลงพื้นบ้าน. สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับที่ 12 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, 2536.
- จรินทร์ เทพสงเคราะห์. การศึกษาบทเพลงดนตรีกาหลอในจังหวัดสงขลา. ปริญญาโท ศศ.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2540.
- จังหวัดนครนายก. สำนักงาน. นครนายก, 2539.
- โชดก เก่งเขตรกิจ และคณะ. ความรู้พื้นฐานทางศิลปกรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กล่องพัฒนา, 2535.
- เด่นดวง พุ่มศิริ. การศึกษาและวิจัยวัฒนธรรมพื้นบ้านในแนวศิลปกรรม. ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ กรุงเทพฯ : กองโรงพิมพ์ กรมสารบรรณทหารอากาศ, 2524.
- ชนพร พิทักษ์อุปถัมภ์. ศึกษาวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านของขวัญจิต ศรีประจันต์. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. (ไทยศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.

ธนาคารกรุงเทพ จำกัด. การเล่นพื้นบ้านศูนย์สังคีตศิลป์ (พ.ศ. 2522-2524).

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2529.

บุญเดิม พันรอบ. วัฒนธรรมประเพณีและชนพื้นเมืองภาคตะวันออก.

_____ . โครงการศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมภาคตะวันออก มศว. บางแสน พ.ศ.2523.

_____ . การศึกษาการเล่นพื้นบ้าน ดนตรี ฟ้อนรำ ภาคตะวันออก จังหวัดระยอง
จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด.

ประเทือง คล้ายสุบรรณ. ร้อยกรองชาวบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สุทธิสาร
การพิมพ์, 2528.

ประสิทธิ์ เลี้ยวสิริวงศ์. องค์ประกอบของดนตรี. วารสารดนตรี ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 กรุงเทพฯ
ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, 2520.

ประเวศ วะสี. วัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม
แห่งชาติ โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว 2537, 27 หน้า.

ปริศนา สำราญกิจ. ประเพณีท้องถิ่นจังหวัดนครนายก. ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดนครนายก,
2527.

พรทิพย์ ชังชาติ. วรรณกรรมท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์สุริยสาส์น,
2538.

พรรณราย คำโสภา. การวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านกับตรีมของหมู่บ้านดงมัน. วิทยานิพนธ์
ศศ.ม. (มานุษยวิทยา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, 2542.

พรรณศิริ จุลภาพ. ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดนตรีไทยในตำบลบางปลา : กรณีศึกษา
ดนตรีไทยในคณะชุดประเสริฐ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (มานุษยวิทยา) บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2542.

พูนพิศ อมาตยกุล. ดนตรีวิจิตร. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ บริษัทสยามสมัย จำกัด,
2529.

_____ . ลำนำแห่งสยาม. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด
(มหาชน), 2540.

มนตรี ตราโมท. การเล่นของไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์เนศพริ้นติ้ง จำกัด,
2540.

_____ . ศัพท์สังคีต. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2531.

วิบูลย์ ศรีคำจันทร์. เพลงพวงมาลัย : การศึกษาเชิงวิเคราะห์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
(ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2537.

- สัจด์ ภูเขาทอง. **การดนตรีไทยและทางเข้าสู่ดนตรีไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2532.
- สุกัญญา ภัทรราชย์. **คติชนวิทยาสำหรับครู**. เอกสารประกอบการศึกษาชุดวิชา ภาษาไทย 8 หน่วยที่ 4-5 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2527.
- สุกัญญา สุจนายา. **เพลงปฏิพากย์บทเพลงแห่งปฏิภาณของชาวบ้านไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2525.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ และคณะ. **สุพรรณผืนหวาน**. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์แสงแดด จำกัด, 2523.
- สุพัตรา สุภาพ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 19 กรุงเทพฯ : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2540.
- สุมลมาลย์ เรืองเดช. **เพลงพื้นเมืองจากพนมทวน**. ปรินิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2517.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. **ดนตรีพื้นบ้านและศิลปการแสดงของไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2528.
- อานันท์ นาคคง. **ตัวอย่างการตั้งประเด็นการวิจัยภาคสนาม**. ภาควิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- เอนก นาวิกมูล. **คนเพลงและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง**. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จัดพิมพ์ กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2531.
- _____ . **เพลงนอกศตวรรษ**. พิมพ์ครั้งที่ 3 สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จัดพิมพ์ กรุงเทพฯ : บริษัทธรรมสาร, 2531.
- _____ . **เพลงนอกศตวรรษ**. กรุงเทพฯ : สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2513.
- _____ . **เพลงนอกศตวรรษ**. กรุงเทพฯ : สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2523.
- _____ . **สารานุกรมเพลงพื้นบ้านภาคกลาง**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, 2528.
- _____ . **ศิลปินพื้นบ้านดีเด่น 2528**. 8 สิงหาคม 2529. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2529.